

ΑΝΤΑΙΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ — ΤΕΧΝΙΚΗ — ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΛΕΧΟΜΕΝΑ

1
Η ΚΑΠΝΙΚΗ ΚΑΛΤΟΥΡΑ: απόψεις του κ. Δ.
Φιλάρετου — ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ — JOHN KENNEDY
ΚΑΙ CHARLES DE GAULLE: 'Επιστήμη και
πόλεμος. — ΤΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΤΑΡΧΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΚΑΙ Η ΒΙΑ. — Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.
— ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΑ: κρι-
τική στη μελέτη του P. PRENANT. — 'Ο
ΝΕΟΣ ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ: ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ. — ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ. — ΜΙΣΘΟΙ.
— ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ. — ΧΡΟ-
ΝΙΚΑ. — ΔΙΑΚΟΝΙΑ — ΒΙΒΛΙΑ. —

"ΑΝΤΑΙΟΣ"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΘΗΝΑ—ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 3.— ΤΗΛ. : 21.018

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'. — ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΑΡΙΘ. 1.—ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1951

Στὴ Συνακτική Ἐπιτροπή :

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΚΚΑΣ, βουλευτὴς π. Ὑπουργοῦ
ΝΙΚΟΣ ΚΙΤΣΙΚΗΣ, καθηγ. Πολυτεχνείου
ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, Μηχανικός
ΚΩΣΤΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ, Παιδαγωγός
Ἰδρυτής—Διευθυντής : Δ. ΜΠΑΤΣΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Γιὰ ἓνα χρόνο ..... Δρχ. 60.000
Γιὰ ἔξη μῆνες ..... » 30.000
Γιὰ ὁργανισμούς, γιὰ ἓνα
χρόνο ..... » 120.000
Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸ ..... Δολλ. 30

—Ὅσοι ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας ζητᾶνε φύλλα νὰ
λογαριάζουν στὴν τιμὴ καὶ τὰ ταχυδρομικά.

Οἱ ἡμίτομοι τοῦ «Ἀνταίου» στοιχίζουν
50.000 δρχ. ὁ Α' καὶ 40.000 δρχ. ὁ Β'.
Ὁ δεῦτερος τόμος στοιχίζει 40.000 δρχ. Τεύ-
χη χωριστὰ πρὸς 5.000 δρχ.

—Ζητήστε στὶς ἐπαρχίας τὸ περιοδικὸ ἀπὸ τὰ
πρακτορεῖα ἡμερησίων :

«Στὴν ἑστὴς Τσαγγάλης»

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ζητήματα ..... Σελ. 1

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ «ΑΝΤΑΙΟΥ»

Ἡ Καπνικὴ κρίση. Ἀπόψεις τῶν κ.κ. Δ. Φιλάρετου καὶ Χ. Θυμιογί-
άννη ..... » 3

Γ. Ἀγγέλου: Ἡ κρισιμότητα τοῦ καπνικοῦ μας προβλήματος ..... » 5

Δ. Μπάτσας: Οἰκονομικὴ ὑποτέλεια καὶ οἰκονομικὴ κρίση ..... » 10

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

JOHN KENNEDY—CHARLES MACLEOD: Ὁ προσανατολισμὸς τῆς ἐ-
πιστήμης σὲ πολεμικοὺς σκοποὺς ..... » 17

Μάρκου Αύγουστου: Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ βία ..... » 24

Γύρω ἀπὸ τὴ νέα βιολογία. Κριτικὴ στὴ μελέτη τοῦ καθηγητῆ M.Prenant ἀπὸ
τὸν Fr. Cohen ..... » 27

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Γ. Σπυλιόπουλου: Ἡ διατροφή τοῦ λαοῦ ..... » 31

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ & ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἀπὸ τὸ ποινικὸ νόμο τοῦ Guyon Mauger στὸ νέο ποινικὸ μας νόμο (Γρ. Παναγι-
ωτίδης) σ. 37. — Ὁ «Πρωτοδημοτικισμὸς», ἓνα νέο φαινόμενο γλωσσικοῦ
φορμαλισμοῦ (Τ. Βορνά) ..... Σελ. 39

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Διαλέξεις, σ. 41, Ὁσκαρ Ουάιλντ σ. 41 — Στὸ θάνατο τοῦ Σώου, σ. 42
Βλαδίμηρος Μπένσης, σ. 43 Ἰωσήφ Κώπ, ... » 44

ΑΝΩΤΕΡΗ ΠΑΙΔΕΙΑ — ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ἡ ἀνώτερη παιδεία σ. 45. — Οἱ φοιτητὲς σὲ διωγμό, σ. 47.—Φοιτητικὰ αἰτήματα ..... » 48

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Μισθοὶ καὶ διοικητικὸ ἐπίπεδο, σ. 51.—Ὁ Τιμάρθμος, σ. 51.—Ἡ Βιομηχ. παραγωγή ..... » 52

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Διαπιστώσεις ἀπὸ μιὰ ἐπίσημη ἐρευνα ..... » 53

Οἱ ἀπολυθέντες καὶ ὁ 13ος μισθὸς ..... » 54

Ὁ ἀντίκτυπος τῶν ἀπεργιῶν ..... » 55

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

Εἰσὶα : Κ. Ἀμαντοῦ «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴ Ἱστορίαν» (Γ. Κορδάτου) ..... » 56

Περιοδικὰ : «Ἐκλογὴ», σ. 57.—«Χημικὰ Χρονικά», σ. 61. — «Νέα Οἰκονομία»
σ. 63.—«Ἑλληνικὴ Δημοιοργία», σ. 63.—«Ἀγροτικὴ Ἐπιθεώρηση», σ. 64.—
Βιβλιογραφικὸ δελτίο ..... » 64

ΑΝΤΑΙΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ - ΤΕΧΝΙΚΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΜΙΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ - ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 1	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1951	ΑΘΗΝΑ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 3
-----------------------------	-------------------	-----------------	-----------------------

Ζητήματα

Η ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΙΟΥ όπως αναγγέλλθηκε στο περασμένο τεύχος έχει για σκοπό να πάρει από τούτο το τεύχος τὸ περιοδικό μιά καινούρια μορφή.

Νὰ γίνει ἡ μηνιαία οικονομική, κοινωνική καὶ ἐπιστημονική ἐπιθεώρηση. Γιά κάθε ἐπιστήμονα, γιά κάθε διανοούμενο, γιά κάθε σπουδαστή, γιά κάθε ἐργαζόμενο.

Σκοπὸς τῆς νὰ ἐνημερώνει κριτικά, καὶ νὰ δια φωτίζει πάνω στὰ βασικά οικονομικά, κοινωνικά, ἐπιστημονικά καὶ τεχνικά προβλήματα τῆς χώρας. Ἰδιαίτερη φροντίδα θὰ ἀφιερώνει σὲ εἰδικές σελίδες γιὰ τὴν οικονομική κατάσταση, γιά τὰ προβλήματα τῶν ἐργαζομένων καὶ τὸ βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ. Γιά τοὺς μισθοὺς, γιά τὸν τιμάρημο, γιά τὴν ἐργατική κατοικία, γιά τὴν δημόσια ὑγεία καὶ τὴν παιδεία.

Τὰ ζητήματα τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν σπουδαστῶν τῶν Ἀνωτέρων Σχολῶν Πανεπιστημίου, Πολυτεχνείου καὶ ὅλων τῶν ἄλλων Σχολῶν θὰ ἐξετάσονται, θὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ θὰ συζητηθοῦν σὲ μόνιμες στήλες.

Τὰ προβλήματα τοῦ λαοῦ βρίσκονται ὅλα σὲ ἀδιάσπαστη ἐνότητα καὶ συνέχεια. Δὲν ξεχωρίζουμε τὴν «καθαρή» ἐπιστήμη ἀπὸ τὴν κοινωνική πράξη οὔτε περιορίζουμε τὸν κύκλο τοῦ ἀναγνώστη σὲ μιὰν «ἐκλεκτή» μερίδα φωτισμένων.

Γιά μᾶς ἡ ἐπιστήμη εἶναι γιά τὸ λαό. Γιά τὴν προκοπὴ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἡ ἐπιστήμη γιά τὸ κέρδος τῶν ἰσχυρῶν κύκλων τῆς οἰκονομίας καὶ ἡ ἐπιστήμη γιά τὴν τελειοποίησιν τῶν ὅπλων τῆς πολεμικῆς καταστροφῆς, εἶναι δυὸ εἶδη ποὺ πραγματικά ταιριάζουν στοὺς λίγους.

Ὁ «Ἀνταῖος» λοιπὸν δὲν εἶναι ὄργανο τῆς ἀλιγάρχειας ἐπιστημονικῆς δραστηριότητας.

ΚΙ' ΑΚΟΜΑ, δὲν βλέπομε, ἀνάμεσα στοὺς εἰδικούς κλάδους τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς, φραγμὸς καὶ πανώλη τείχη ποὺ νὰ ἐμποδίζουν τὴ συνεννόηση καὶ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν γενικῶν προβλημάτων καὶ κατευθύνσεων τῆς προοδευτικῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐπιστήμης γιά τὴν ἀνθρωπότητα.

Τέτια τείχη στήνουν οἱ ὁπαδοὶ ἐνὸς ἐκλεκτικισμοῦ καὶ μιᾶς τεχνοκρατικῆς ἀντίληψης στὸ διαχωρισμὸ τῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων, ποὺ καταλήγει στὸ μυστικισμό, στὴν αὐθαίρετη χάραξη σκοπῶν καὶ στὸ ἀριστοκρατικό ἀποτράβηγμα τῆς ἐπιστήμης μακριὰ ἀπὸ τὸ κοινωνικό τῆς χρέος.

Οἱ φραγμοὶ αὗτοὶ ὅμως δὲν κρύβουν τίποτ' ἄλλο παρὰ τοὺς ἀνασταλτικούς συντελεστῆς γιά τὴν κοινωνική πρόοδο, τοὺς συντελεστῆς τῆς πνευματικῆς ἀντίδρασης καὶ τοῦ σκοταδισμού.

Οὔτε καὶ νομίζουμε πὼς ὁ βαθμὸς τῆς συμβολῆς στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν τεχνική ἐξαρτιέται ἀπὸ τυπικά μόνο γνωρίσματα, ἀπὸ τὰ διπλώματα καὶ τὶς περγαμνές.

Ὁ ἐπιστημονικὸς ἐργάτης παντοῦ καὶ πάντοτε θὰ εἶναι ἕκαστος ποὺ οὐσιαστικά συντελεῖ στὴν προκοπὴ τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης. Κάθε ἐργαζόμενος, κάθε τεχνίτης, κάθε σπουδαστής γιά μᾶς εἶναι λοιπὸν καὶ συνεργάτης μας ὅσο θέλει καὶ μπορεῖ νὰ δουλέψει γιά τὸ σκοπὸ αὐτό.

Μέσα στὶς σημερινὲς σκληρὲς συνθήκες γιά τὴν ἐπιστημονική δραστηριότητα, ὅπου ὄχι μόνο τὰ τεχνικά μέσα λείπουν μὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἐμφυχὸς παράγοντας τῆς ἐπιστήμης σάρκα καὶ αἷμα ἀπὸ τὸν ἐργαζόμενο λαὸ βρίσκει τὴ μεσαιωνική μεταχείριση καὶ τὸ διωγμὸ ἀπὸ τὶς ἀντιπροοδευτικὲς δυνάμεις, ἡ τακτική ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ δὲν μπορεῖ νὰ στηριχθεῖ παρὰ στὴ θερμὴ ὑποστήριξη κάθε ἐπιστήμονα, κάθε τεχνικοῦ, κάθε ἐργαζομένου καὶ κάθε νέου ποὺ πονοῦν γιά τὸν τόπο καὶ τὰ προβλήματα του, ποὺ θέλουν τὴ λύτρωση καὶ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς χώρας καὶ τὴν εἰρήνη γιά ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ «Ἀνταῖος» καλεῖ συνεργάτες καὶ ἀναγνώστες του νὰ βοηθήσουν μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις τοὺς, γιά τὴν τακτική καὶ καλύτερη ἐκδοσὴ του, γιά νὰ σταθεῖ ἐτσι ἄξιος στὴν ἐπαλξὴ τοῦ ἀγῶνα γιά τὸ μεγάλο χρέος τοῦ ἐπιστήμονα, ποὺ ἀγωνίζεται γιά τὴν κοινωνική πρόοδο, γιά τὴν πνευματική καὶ πολιτιστική λύτρωση τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ.

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΥΣΤΕΡΙΑ ἔχει ἀπλωθεῖ καὶ στὴν ἐπιστήμη. Αὐτὸ μᾶς ἀναλύει ἡ μελέτη τῶν John Kennedy καὶ Charles Mac

Lead, που δημοσιεύουμε τα κυριότερα μέρη της σε τούτο το τεύχος.

Προκαλεί στ' αλήθεια θέος ή άδυσσος που μπορεί να οδηγήσει τον άνθρωπο ή ίδια ή έπιστήμη, άμα ο προσανατολισμός της διαστρεβλωθεί. Άμα μπει στην υπηρεσία των καταστροφικών δυνάμεων, άμα φτάσει να έξυπηρετεί όχι την υλική ευημερία μα την τελειοποίηση των όπλων για την καταστροφή της. Η ίδια ή έπιστήμη τότε οδηγείται στο μαρasmus και στην όπισθοδρομηση. Στην έξαιρετικά φροντισμένη εργασία που δημοσιεύουμε και που στηρίζεται σε άκλόνητα στατιστικά στοιχεία και παρατηρήσεις βλέπουμε ν' αναστηδά το συμπέρασμα πως προϋπόθεση για την ίδια την ύπαρξη της έπιστήμης είναι η ανάγκη να έξυπηρετεί πρώτ' απ' όλα ειργνικούς σκοπούς.

Το βασικό λοιπόν αίτημα της ανθρωπότητας για την ειρήνη, σήμερα περισσότερο από ποτέ άλλοτε, δεν μπορεί παρά να είναι και το μοναδικό πλαίσιο όπου μέσα θα ξετυλιχτεί ή έπιστημονική δραστηριότητα. Η στάση των έπιστημόνων μπρος στο δίλημμα: είρήνη ή πόλεμος καθορίζει την ίδια τους την τοποθέτηση μέσα ή έξω από την περιοχή της άληθινής έπιστήμης.

ΑΠΟ ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ο «Ανταίος» άρχίζει δυο καινούριες στήλες: τη φοιτητική σπουδαστική και την εργατική επιθεώρηση. Δε θα δώσει μόνο πληροφορίες χρήσιμες στις σελίδες αυτές για τους εργαζομένους και τους σπουδαστές. Μα θα αναλύει κριτικά και θα βοηθήσει για την αντιμετώπιση των ζωντανών και καθημερινών τους προβλημάτων.

Η τακτική μηνιαία έκδοση του θα επιτρέψει να εκπληρωθεί ο σκοπός αυτός που υπάρχει πάνω στο πρόγραμμα του περιοδικού μας. Η έπιστήμη για τον εργαζόμενο λαό πρέπει να άγγίζει σ' όλη την κλίμακα τα προβλήματά του.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ παρακαλούμε θερμά να μας στέλνουν στη διεύθυνση του περιοδικού οι αναγνώστες μας και οι επαγγελματίες και εργατικές οργανώσεις κάθε στοιχείο χρήσιμο, κάθε ζήτημα, κάθε άπορία, κάθε μελέτη ειδική για τον κλάδο τους, για την ανεργία, τις άπεργίες, την εργατική κατοικία, τη διαβίωση και την υγεία. Η ύλη της εργατικής επιθεώρησης θα γράφεται καλύτερα άμα μας βοηθήσετε στην άμεση ενημέρωση με τα εργατοϋπαλληλικά και τα επαγγελματικά ζητήματα. Άμα δοθούν σαφείς απαντήσεις στα έρωτηματολόγια που θα δημοσιεύουμε για τον τιμάρημο, την εργατική κατοικία και τους μισθούς. Ο «Ανταίος» δημοσιεύει κι' όλας ένα δείκτη για τους πραγματικούς μισθούς που μπορεί να χρησιμοποιηθεί βασικά στις διεκδικήσεις της από την εργατική τάξη.

ΣΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ θα έξεταστούν όχι μόνο τα γενικά ζητήματα της σπουδάζουσας νεολαίας μα και τα ειδικά μορφωτικά θέματα. Οι όροι της φοίτησης, τα οικονομικά αίτήματα, ο τρόπος της εργασίας στις Σχολές και τα εργαστήρια όλα πρέπει να τα περικλείσει ή στήλη αυτή.

Κι' άκόμα ή καθιέρωση ενός έπιστημονικού φροντιστηρίου όπου θα όρίσκει άπάντηση άπό τους συνεργάτες μας ειδικούς για κάθε

κλάδο, κάθε άπορία, κάθε πρόβλημα, κάθε έρώτημα από τις σπουδές σας, θα πραγματοποιηθεί άμα μας βοηθήσετε γράφοντας μας σχετικά, έκθέτοντας τις άπόψεις σας για κάθε ζήτημα από τη σπουδαστική ζωή.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ συγκλονίζει την έλληνική οικονομία. Και όμως οι πρωτεργάτες της άδυσσαλέας οικονομικής πολιτικής που άκολουθεί ή χώρα, έναβρύνονται να άσχολούνται με θεωρητικές τοποθετήσεις για τη μορφή και το μέλλον της έλληνικής οικονομίας. Και αυτά για να μη μιλήσουν για το άδυσώπητο παρόν που όγνηκε από ένα κακό παρελθόν και που προετοιμάζει ένα χειρότερο μέλλον όσο ή άποικιακή ύποτέλεια και ή ληστρική εκμετάλλευση της εθνικής εργασίας εντείνεται. Για τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης πάνω στη χώρα μας και της πολιτικής που άκολουθούν οι ίσχυροι κηδεμόνες της δημοσιεύουμε σχετική εργασία. Για την πορεία της οικονομικής κρίσης στην περιοχή της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας θα δημοσιεύουμε στο έρχόμενο τεύχος μια έξαιρετικά κατατοπιστική εργασία πάνω στο θέμα αυτό που ούτε καν θέλει να το ύποψιάζεται ο τύπος και άκόμα και τα έπιστημονικά έντυπα των όλιγαρχικών συμφερόντων και της «καθαρής» οικονομολογίας.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ, το διοτικό τους επίπεδο και οι όροι της διαβίωσης των, παρουσιάζονται με τα πιο μελανά χαρακτηριστικά με την πιο άπελπιστική μορφή άκόμα και από μιάν έκθεση που έχει «αύστηρά έπίσημη» προέλευση —άμερικανική ειδική έπιτροπή της άποστολής— και που άποτελεί άδιάψευστο τεκμήριο για τον έξανδραποδισμό του εργαζόμενου λαού μέσα στις σημερινές συνθήκες. Οι κυνικές δίβλοι των επιθεωρητών εργασίας στην Άγγλία τον περασμένο αιώνα είναι το μόνο ντοκουμέντο που θα μπορούσε να συγκριθεί με το κείμενο αυτό.

Την έκθεση αυτή δημοσιεύουμε στη σελίδα των εργατικών ζητημάτων και άφήνουμε τον αναγνώστη να κρίνει πάνω στα ίδια τα γεγονότα και τα στατιστικά στοιχεία.

ΣΥΝΑΚΟΛΟΥΘΗ Η ΚΑΠΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ προς την οικονομική έξάρθρωση. Άπό τούτο το τεύχος άρχίζουμε μιάν ειδική έρευνα στον οικονομολογικό, τον επαγγελματικό, τον παραγωγικό και τον εργατικό κόσμο, για ν' άκουστούν όλες οι γνώμες πάνω στο ζωτικό αυτό πρόβλημα για την εθνική οικονομία.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ όπως ή διατροφή του λαού, άποτελούν τη ραχοκοκαλιά για τη διερεύνηση της κοινωνικής και της οικονομικής πραγματικότητας στον τόπο μας. Ειδικός και διακεκριμένος συνεργάτης μας, άσχολείται με το θέμα αυτό σε τούτο το τεύχος.

Ο «Ανταίος» θα δημοσιεύσει μία μελέτη με βασική έπίσης σημασία πάνω σε ένα άλλο θέμα που το ζούμε όλοι χωρίς όμως και να έχουμε μπροστά τα έπιστημονικά στοιχεία για την έξέτασή του. Πρόκειται για τη νοθεία στα τρόφιμα που άποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα στην οικονομική ζωή, μα ταυτόχρονα και μία βαθειά κοινωνική πληγή, που οι αίτιες της, ή προέλευση της και οι ειδικές της έκδηλώσεις, είναι το θέμα της ειδικής αυτής μελέτης.

Η οικονομική μας κρίση

Η ΚΑΠΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Ο «ΑΝΤΑΙΟΣ» υπέβαλε τα πιο κάτω ερωτήματα σε προσωπικότητες και οργανισμούς, τις απαντήσεις των οποίων αρχίζει να δημοσιεύει :

1. Ποιά είναι ή γνώμη σας για την Καπνική Πολιτική των μεταπολεμικών Κυβερνήσεων, ποιά τ' αποτελέσματά της για την εξασφάλιση εξωτερικών αγορών με ανάκτηση των παλαιών και απόκτηση νέων και για τοποθέτηση των καπνών μας σε ικανοποιητική τιμή;
2. Με τις συμφωνίες με τη Γερμανία (δυτική ζώνη) και ιδίως με την τελευταία συμφωνία αντιμετώπιστηκε με επιτυχία το καπνικό σε τρόπο που ο καπνός ν' ανακτήσει την προπολεμική του θέση στο ισοζύγιο των εξωτερικών λογαρασμών; Είναι ευνόικοι οι όροι της συμφωνίας με τη Γερμανία; Ποιό το παθητικό και ποιό το ενεργητικό;
3. Ο ανταγωνισμός των ξένων καπνών στη γερμανική αγορά ποιές συνέπειες έχει σε βάρος των ελληνικών καπνών και πώς κρίνετε το γεγονός ότι δεν έγιναν προσπάθειες διάθεσης καπνών και σε άλλες χώρες. Η αποκλειστική συναλλαγή με τη δυτική Γερμανία έχει βλαβερές συνέπειες από την άποψη τούτης και ποιές;
4. Είναι ζήτημα εξασφάλισης ξένων αγορών σε εύρεια κλίμακα ή αντιμετώπιση του καπνικού ή μήπως λύεται το πρόβλημα με τον «υποβιβασμό του κόστους»; Και ποιό μέτρο προτείνετε για την προστασία των καπνοπαραγωγών και καπνεργατών που πλήττονται ιδιαίτερα απ' την κρίση του καπνού με την άζητησία του προϊόντος της δουλειάς τους και με την ανεργία;

1. Μεταπολεμικώς, πλήν της απώλειας της γερμανικής αγοράς, περί ης τα άλλα σας ερωτήματα, υπέστη μείωσιν ή θέσις των καπνών μας και εις 'Ην. Πολιτείας υπέρ των τουρκικών, αφθόνων και εφθνών. Αι ελληνικαί κυβερνήσεις εδράδουναν πολύ ν' αναπροσαρμόσουν τα καθ' ημάς νομισματικώς ώστε αι τιμαί μας νά παρακολουθήσουν τον συναγωνισμόν. Τας αμερικανικάς εταιρείας καθοδηγεί μόνον το συμφέρον. Δεν έπηρεάζονται πολιτικώς. Έξ άλλου ή παρατεταμένη αναστάτωσις ύφ' ην διετέλεσεν ή ελληνική ύπαιθρος, και ιδίως αι δόρειοι έπαρχίαι, έν συνδυασμῷ με τας καταστροφάς ας υπέστησαν εις διαφόρους περιόδους διαρκούσης της τελευταίας δεκαετίας τα καπνοχώρια μας, δ-λαι αύται αι συμφοραί δεν συνετέλεσαν εις συνθήκας ύποδοθηθητικάς περιποιημένης χωρικ-κής έπεξεργασίας των καπνών μας, πράγμα που έπηρέασε μεταπολεμικῶς την έμπορικην

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ κ.
Δ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ

την αξίαν και αύτην την φή-
μην των ήρχισε νά σκιάζη.

Είς μερικὴν αναπλήρωσιν των απωλειών μας εις τας μεγάλας προπολεμικάς καταναλωτρίας αγοράς των καπνών μας, μάς εδόθη μεταπολεμικῶς ή εύκαιρία νά τὰ εισαγάγωμεν εις Εὐρωπαϊκάς χώρας, ένθα δέν κατηναίσκοντο άλλοτε και αι όποίαι τώρα χάριν οίκονομίας δολλαρίων αντικαθιστοῦν έν μέρει την χρῆσιν αμερικανικῶν καπνών δι' άλλων έξω της ζώνης του δολλαρίου. Τοιαύται χώ-
ραι είναι ιδίως ή Γαλλία και ή Μεγ. Βρε-
τανία. Και εις μέν την Γαλλίαν εκκινήσαντες σχεδόν εκ του μηδένος, έπετύχαμεν άρκετά καλήν θέσιν, χάρις εις εύστοχον χειρισμόν της ύπηρεσιακής έμπορικῆς αντιπροσωπείας μας υπό τόν γενικόν διευθυντήν κ. 'Αθαν. Τριαν-
ταφύλλην, εις ήν άρχήθεν άφέθη εύτυχώς πρω-
τοβουλία τις κατά τας έκάστοτε διαπραγμα-
τεύσεις συνάψεως και άνανέωσης της έμπο-

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΑΣ ΕΡΕΥΝΑ

ρικής συμβάσεως. Είς την Μεγ. Βρετανίαν όμως έχασαμε άτυχώς την ανέλπιστον εύκαιρίαν επανεισδύσεως, την οποίαν από τριακονταετίας ματαίως επεδιώκαμεν. Παρά την έκδηλον επιθυμίαν των Άγγλων να στραφούν εν μέρει καί προς τὰ ἑλληνικά καπνὰ, έχασαμεν τὴν εύκαιρίαν ταύτην λόγω ἀδεξίου δισταγμοῦ τῶν κατὰ καιροὺς ἑλληνικῶν κυβερνήσεων, αἵτινες δὲν παρεχώρησαν ἐπικαίρως τὴν ἐνδεικνυομένην πρίμ, χάριν τῶν οὐσιῶδους ὠφελιμότητος. Καί οὕτω τὰ τουρκικά καπνὰ ὡς συμφερώτερα προετιμήθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν Ἀγγλων βιομηχάνων, εἰς οὓς ἡ ἐξησθευμένη θέσις τῆς Ἀγγλίας ὑπηγόρευε πᾶσαν δυνατὴν οἰκονομίαν. Μόνον ἐπ' ἐσχάτων ἐδέησε νὰ χορηγηθῇ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἡ προσήκουσα ὑπὲρ τῆς ἀγγλικῆς καπνοβιομηχανίας πρίμ, ὅλλὰ καὶ αὕτη συνεπέσσε με ἐσοδείαν μας ἥτις περιορισμένης διέθετε ποσότητος ἐκ τῶν κατ'ἀλλήλων διὰ τὴν ἑγγλικὴν σιγαρεττοποιίαν.

Εἰς τὴν μεταπολεμικὴν καπνικὴν μας θέσιν αἰσθητὴ εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν παλαιῶν ἀγοραστῶν μας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, τοῦ Ρουμανικοῦ, τοῦ Πολωνικοῦ καὶ τοῦ Τσεχοσλοβακικοῦ μονοπωλείου, ἐπὶ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς Ρωσίας καὶ φυσικὰ καὶ τῆς Ἀνατολ. Γερμανίας. Ἀνταλλαγαί τινες με τινὰς ἐπιχειροῦνται. Οὐχ ἦττον περισσότερα εὐρύτης διευκολύνσεων ἐκ μέρους τῶν ἑκατέρωθεν ἀρμοδίων, μόνον ἐπ' ἀγαθῶ τῶν πληθυσμῶν θὰ ἀπέβαινε.

Ἡ πολιτεία ἐνθαρρύνει ἐσχάτως καὶ ὀφείλει πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν διανοίξιν νέων ἀγορῶν καταναλώσεως εἰς Νότιον καὶ Κεντρικὴν Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας χώρας ἀκόμη καὶ εὐρωπαϊκάς, μὴ χρησιμοποιούσας ἔως τώρα ἑλληνικά καπνὰ, δὲν πρέπει ἡ κυβέρνησις νὰ διστάσῃ νὰ ἐγκρίνῃ ἐνθαρρυντικὰ ἀνταλλαγὰς με θυσίαν τῆς, ἀρκεῖ νὰ θεσβαιοῦται περὶ τῆς καταναλώσεως τῶν καπνῶν εἰς τὸν τόπον προορισμοῦ.

2. Ἡ πρόσφατος συμφωνία Παπανδρέου—Έρχαρτ με τὴν Δυτ. Γερμανίαν μᾶς ἤνοιξε ἐκ νέου τὰς θύρας τῆς μεγαλυτέρας ἄλλοτε καταναλωτρίας ἀγορᾶς τῶν καπνῶν μας, ἃτινα εἶχεν ἐκτοπίσει ἡ στρόφῃ πρὸς τὰ ἀμερικανικά καπνὰ εὐνοηθεῖσα ἀπὸ εἰδικὰς τινας συνθήκας. Ἡ εὐρεία ἐπανεἰσδησίς μας εἰς Γερμανίαν, ἡ ὁποία προπολεμικῶς κατηνάλσκε τὰ 50 ἑκατοστὰ τῆς παραγωγῆς τῆς Β. Ἑλλάδος, θέτει τέρμα εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀπαθλίωσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἐφέροντο αἱ μυριάδες τῶν καπνοπαραγωγῶν μας, ἥδη πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς ἀπὸ τοὺς ταλανισμοὺς τῆς δεκαετίας. Εἴμαι εὐτυχὴς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτό, ἐργασθεὶς ὡς θὰ γνωρίζετε ἐπὶ διετίαν ἀνευδότης καὶ νὰ ἐμπνεύσω θάρρος εἰς τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν μας ὅπως ἀποκρούσῃ τὴν ἀνυπόφορον αὐτὴν ἀδικίαν καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῆς ἀμερικανικῆς ἡγεσίας ἐπὶ τοῦ ἀκουσίου αὐτοῦ σφάλματος εἰς βάρος τῶν γενναίων ἀκριτικῶν πληθυσμῶν μας. Εὐστοχώτατα ἡ ἀποστολὴ Παπανδρέου

ὑπεσχέθη ἔναντι τῶν ἐκεῖ ἐξαγωγῶν μας διπλάσιος ἀξίας εἰσαγωγᾶς μας ἐκ Γερμανίας, εἰδὼν βιομηχανικῶν ἄλλως χρησιμωτάτων καὶ εἰς τιμὰς συμφερούσας. Ἐδῶσεν οὕτω ἀποφασιστικὸν ἐπιχειρήμα ἀποσπᾶσαν τὴν Δυτ. Γερμανίαν ἀπὸ τὴν συστηματικὴν χρῆσιν τοῦ ἀμερικανικοῦ καπνοῦ εἰς ἣν ἐκινδύνευε νὰ ἐθισθῇ ὀριστικῶς. Ἀπόδειξις τοῦ μεγέθους τῆς ἑλληνικῆς ἐπιτυχίας εἶναι αἱ ἐκδηλωθεῖσαι εἰς τὸ Κογκρέσσον καὶ πρὸς τὴν Δ.Ο.Σ. ζωηρόταται διαμαρτυρίαι, περὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἐκ Γερμανίας, τῶν ἀμερικανικῶν καπνικῶν ὁργανώσεων, ἐκπροσωποῦσων πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων ἐνδιαφερομένων με μεγάλῃν ἐπομένως πολιτικὴν ἐπιρροήν. Ὀφείλει οὐχ ἦττον νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἀφ' ἧς εὐρέθῃ ἑλληνικὴ ἡγεσία νὰ ἐκθέσῃ με παρρησίαν καὶ πειθῶ τὸ ζήτημα καὶ τὰς μοιραίας συνεπείας τοῦ οἱ Ἀμερικανοὶ ἀρμόδιοι συνέτρεξαν τὰς ἑλληνικάς ἀπόψεις. Οὕτω, τελευταία καὶ ἡ γερμανικὴ καπνοβιομηχανία ἥτις ἀνθίστατο διότι εἶχεν εὐρεῖ συμφέρον εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀμερικανικοῦ καπνοῦ, ἀντελήθη καὶ αὕτη ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποφασίσῃ εἴτε νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν σημερινὴν περιορισμένην κατανάλωσιν —τῆς ὁποίας ὅμως ὁ μικρὸς τζίρος δὲν καλύπτει πλέον τὸ βιομηχανικὸν τῆς κόστος— εἴτε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ἀμερικανικά καπνὰ δι' ἑλλειψιν δολλαρίων καὶ νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ἀνατολικά σιγαρέττα (κατὰ 50% δηλ. πρὸς τὰ ἑλληνικά καπνὰ με τὰ ὁποία προμηθευομένη γὰρ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα χάρις εἰς τὴν νέαν ἐμπορικὴν συμφωνίαν με τὴν Ἑλλάδα ἣν θὰ μιμηθῇ καὶ ἡ Τουρκία, δύναται ἡ γερμανικὴ καπνοβιομηχανία νὰ ἐξυπηρετήσῃ εὐχερῶς διπλάσιαν τῆς σημερινῆς κατανάλωσιν σιγαρέτων. Τὴν τελευταίαν θὰ ἐξασφαλίσῃ ἡ μείωσις τοῦ γερμανικοῦ φόρου καταναλώσεως κατ' οὐσίαν ἀποφασισθεῖσα με δόσιν τὴν ἑλληνικὴν συμφωνίαν. Τὸ ἐρώτημά σας, ἂν ὁ καπνὸς θ' ἀνακτήσῃ τὴν προπολεμικὴν ἰσὺν θέσιν εἰς τὸ ἰσοζύγιον ἐξωτερικῶν πληρωμῶν μας εὐρίσκεται οὕτω ἀπαντημένον διὰ τῶν ἀνωτέρω. Ἐπιστροφὴ τῆς Γερμανίας εἰς τὸ προπολεμικὸν ἀνατολικὸν σιγαρέττον —ἥτις πρὶν τοῦ ἐθεωρεῖτο οὐτοπία πλέον— ἐπερχομένη τώρα ἐντὸς τοῦ ἀναγκαίου λογικοῦ χρόνου ἐνός ἢ δύο ἐτῶν (πρὸς ἀποφυγὴν ἀποτόμου ἀλλαγῆς τοῦ «γοῦστου») σημαίνει βεβαίαν καὶ σταθερὰν ἐξαγωγὴν μας εἰς Δυτ. Γερμανίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν προπολεμικὴν.

3. Τ' ἀνωτέρω δὲν σημαίνουν ὅτι θὰ ἔχωμεν ἀποκλειστικότητα συναλλαγῆς με τὴν Γερμανίαν. Αὕτη θὰ μᾶς ἀνακουφίξῃ ἀπὸ τὸν ὄγκον τῶν μετρίων ποιοτήτων καὶ θὰ εἶναι ἕνα ἀνταγωνιστὴς τῶν ἄλλων ἀγοραστῶν μας, μὴ ἐπιτρέπων νὰ γινώμεθα πεδῖον ἐκμεταλλεύσεως ἄλλὰ καὶ ἀπαλλάσσων τὸν Δημόσιον προϋπολογισμόν ἀπὸ τὰς ἐπ' ἀπειρον προμοδοτήσεις. Διὰ δὲ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ μέλλοντος μᾶς συμφέρει ἡ διάδοσις τῶν καπνῶν μας εἰς ὅσῳ τὸ δυνατόν πλείονας ἀγοράς. Τὰ λοιπὰ τοῦ ἐρωτήματός σας τούτου εὐρίσκονται ἀπαντημένα διὰ τοῦ συνόλου τῶν ἀνωτέρω.

4. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν καπνικῶν μας ἐξα-

γωγών εξαρτάται και από τους δύο συντελεστές που αναφέρετε. Και από την εξασφάλισιν πλειόνων αγορών καταναλώσεως, μικρών και μεγάλων, ώστε να μη εξαρτώμεθα υπερβολικά από μίαν εξ αυτών. Και από την διατήρησιν τιμών διεθνούς συναγωνισμού. Τοῦτο τὸ τελευταῖον θὰ εἶναι βέβαια εὐχερέστερον μὲ τὴν διάνοξιν πλειόνων αγορῶν ἐφεξῆς ἀλλὰ ὑπάρχει ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι μία ἀνωμαλία εἰς τὰς τιμὰς ἢ ὅποια γεννᾷ πρόβλημα δυσκολον καὶ ἀναγκάζει εἰς πριμοδότησιν τῶν ἐξαγωγῶν. Ἐνῶ δηλ. εἶναι περιορισμένοι αἱ διεθνεῖς τιμαὶ τοῦ καπνοῦ (δὲν ὑπερετιμήθησαν δηλ. αὐταὶ ἐν σχέσει μὲ τὰς προπολεμικὰς ἀναλόγους πρὸς τὰς τιμὰς τροφίμων τινῶν πρώτης ἀνάγκης, ἥδη δὲ καὶ πρώτων ὑλῶν), ἐξ ἁλλοῦ τὸ ἐν Ἑλλάδι κόστος τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν γεωργικῆς καταναλώσεως παραμένει ὑπερβολικὰ ὑψηλόν. Πᾶσα ἀγορανομικὴ προσπάθεια ἐπιβάλλεται πρὸς ἔλεγχον καὶ ὑποβιβασμὸν αὐτοῦ ὃν δὲν δικαιολογεῖται τὸ ὕψος του, ὅχι μόνον ἄλλωστε χάριν τῆς καπνοπαραγωγικῆς τάξεως ἀλλ' ἀλοκλήρου τοῦ λαοῦ. Ἐλπίζω οὐχ ἥττον ὅτι μετὰ ἐν ἔτος διὰ διαφόρους λόγους θὰ ἀποβῇ περιττὴ ἡ

πριμοδότησις. Πάντως εἶναι ἐθνικὴ ἀνάγκη ἡ ἐνθάρρυνσις τῶν καπνοπαραγωγῶν.

Ὡς πρὸς τοὺς καπνεργάτας ἡ νοημοσύνη τῶν ἱθυνόντων τὴν περιορισμένην ταύτην τάξιν, ἐξ ἧς δυσαναλόγως ἐπιβαρύνεται τὸ κόστος τοῦ κυρίου ἐξαγωγικοῦ μᾶς προϊόντος, δφεῖλει νὰ τοὺς ἀγάγῃ τὸ ταχύτερον εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπωφεληθοῦν τῆς προσδοκώμενης ἀγαθωτέρας προβλέψεως διὰ τὰ καπνὰ μᾶς διὰ νὰ ἀναζητήσουν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν κυβερνήσιν τὴν προσήκουσαν ἐξασφάλισιν τῶν παρηλίκων καπνεργατῶν καὶ τῶν δύο φύλων. Οὕτω εἰς τὴν ἀνοιγομένην νέαν περίοδον, οἱ νεώτεροι ἐργάται, ἰδίως αἱ ἀρμοδιώτατοι νεαραὶ ἐργάτριαι θὰ ἡμπορέσουν νὰ ἀμείβωνται καλῶς καὶ θὰ παύσῃ ἡ ἐργατικὴ τάξις νὰ ἔχῃ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς τὸ βάρος ὅτι ἡ θεραπεία τῶν ἀναγκῶν τῆς, καίτοι δικαιολογημένη, δὲν παρέχεται πάντοτε ἐναντι τῆς προσηκούσης ἀποδόσεως ἐργασίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπιβεβλημένας φορολογικὰς καὶ χρηματοδοτικὰς ἐλαφρύνσεις θὰ ἡτο κοινοτοπία νὰ τονισθῇ ἡ διαρκὴς σκοπιμότης καὶ ἀνάγκη των.

12)12)50

Δ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

1. Ὅπως ἀπεδείχθη καὶ ἀπὸ τὰς συζητήσεις τῆς Βουλῆς δὲν ὑπῆρχε σχεδιασμένη καὶ ὀρθολογιστικὴ ἀσκηση καπνικῆς πολιτικῆς ἀπὸ τῆς μεταπολεμικῆς κυβερνήσεως, διότι οὔτε ἐνα συντονιστικὸ ὄργανο εἶχαν δημιουργήσει νὰ χαράσσει τὴν καπνικὴν πολιτικὴν, δηλ. νὰ παρακολουθῇ τὴν ἐξωτερικὴν ἀγορὰ, νὰ διαφρημίζει τὸ προϊόν εἰς αὐτήν, νὰ ἀσκῇ ρυθμιστικὴν παρέμβασιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, νὰ καθοδηγῇ τὴν καλλιέργειαν, νὰ ἐλέγχῃ τὰς δαπάνας παραγωγῆς καὶ ἐπεξεργασίας καὶ γενικῶς νὰ διευθύνῃ ἐπιτελικῶς θὰ ἐλέγγομεν τὴν πολιτικὴν τοῦ καπνοῦ. Διότι θὰ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς μεταπολεμικῶς εὐρίσκειται πρὸ μιᾶς ὀδυνηρᾶς κρίσεως τῶν ἀγροτικῶν τῆς προϊόντων λόγω τῆς τεχνικῆς τῆς κατωτερότητος ἐναντι τῶν ξένων κρατῶν ποὺ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδον κόστους των ὥστε νὰ καθιστᾷ δυσχερὴ τὸν ἀνταγωνισμὸν εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν. Διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν ἐπιπρόσθετον λόγον θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι περισσώτερον συντονισμένη ἐπιστημονικὴ καὶ ἀποφασιστικὴ ἡ καπνικὴ μᾶς πολιτικὴ. Ἐτσι λοιπὸν βρέθηκε ἡ Ἑλλὰς ἀποξενωμένη ἀπὸ τῆς κύριας ἀγορᾶς τῆς καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν. Βεβαίως τὸ σχέδιον Μάρσαλ ὑπῆρξε ἐπίσης ἀποφασιστικὸς παράγων διὰ τὸν ἐκτοπισμὸν μᾶς ἀπὸ τὴν διεθνή ἀγορὰ, διότι μὲ τὰς εὐνοϊκὰς συνθήκας ποὺ ἐδημιούργει διὰ τὸν Ἀμερικανικὸν καπνὸν τύπου Βιρτζίνια καὶ τὰς δυσμενεῖς δι' ἡμᾶς ἐξετόπισε καιρίως τὸν ἑλληνικὸν καπνόν. Ἡ στενοκαρδὸς ἐξ ἁλλοῦ ἐν γένει ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῶν μεταπολεμικῶν κυβερνήσεων ποὺ ἀπηξίωσαν νὰ ἀνασυνδέσουν τῆς

Η ΔΙΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΒΟΥ- ΛΕΥΤΟΥ κ. Χ. ΘΥΜΙΟΓΙΑΝΝΗ

ἐμπορικῆς τους σχέσεις μὲ τὰ Ἀνατολικά κράτη, ἀπεστέρησε τὴν χώρα μᾶς ἀπὸ μιᾶ βασικῆς ἀγορᾶ καὶ ἰδίαιτερα τὸν καπνὸ ποὺ προπολεμικῶς ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀπορροφούσε 13—15 περίπου ἑκατομμύρια ὀκάδες καὶ μάλιστα ἐκ τῶν μᾶλλον ἐκλεκτῶν προελεύσεων εἰς τὰς ὁποίας ἐκδηλοῦται σήμερον ὀδυνητὴ ἐξαγωγικὴ κρίσις.

Καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν Ἀμερικὴν ἐνῶ ἡ Τουρκία εἰσήγε τὸ 1934—38 κατὰ μέσον ὅρον 18,2 ἑκατομμ. πᾶσυντς τὸ 1949 τὰ ἔφθασε εἰς 45,1 δηλ. 2,5 φορές περισσώτερο, ἡ Ἑλλὰς ἀντιστρόφως ἀπὸ 18,8 ἑκ. πᾶσυντς τὸ αὐτὸ χρονικὸ διάστημα ἔφθασε τὸ 1849 στὰ 9,9, δηλ. μειώθηκε στὸ ἡμισυ. Εἶναι ἐπομένως φανερό ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ καπνοῦ εἶναι καὶ παραμένει ἕνα ὀξύτατο ὁικονομικὸ θέμα ποὺ ἀναμένει ριζικὴν ἀντιμετώπισιν.

1). Βεβαίως ὁ ὑποβιβασμὸς τοῦ κόστους παραγωγῆς εἶναι ἕνα βασικὸ σκέλος τοῦ θέματος (μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν θὰ ἀποβῇ εἰς βάρος τοῦ ἐργατικοῦ καὶ καπνοπαραγωγικοῦ κόσμου) ἀλλὰ τῶν ἄλλων συντελεστῶν τοῦ κόστους. Ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ παραμένει βασικὸν ὅπως ἀπέδειξε κι' ἡ τελευταία συμφωνία μὲ τὴν Γερμανίαν ὅτι οἱ ξένες ἀγορᾶς μποροῦν νὰ κατακτηθοῦν καὶ ἂν μᾶς ἀποδεδεσμεύσῃ τὸ σχέδιον Μάρσαλ νὰ διαπραγματευθούμε ἐλεύθερα τὰ ἐμπορεύματά μᾶς, διότι ἔχομεν προϊόν ἀρίστης ποιότητος ποὺ τὸ καθιστᾷ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἀκαταγώνιστον, διὰ τοῦτο ἀγορεύων στὴν Βουλὴ ἐπέμενα νὰ παραμείνωμε μετ' ἐπιμονῆς εἰς τὴν

Η ΚΡΙΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΚΟΥ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Γ. ΑΓΓΕΛΟΥ

Η αδιαφορία με την οποία αντιμετωπίστηκε σ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο το καπνικό πρόβλημα και τα βασικά σφάλματα, που διαπράχθηκαν στο χειρισμό της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής απ' όλες τις Κυβερνήσεις της τελευταίας εξαετίας, δε μπορούσαν παρά να έχουν τον πιο δυσμενή αντίκτυπο στην τύχη του εθνικού αυτού προϊόντος, που η σημασία του για την εθνική οικονομία, το ισοζύγιο των εξωτερικών λογαριασμών μας ιδιαίτερα και για το βιοτικό επίπεδο πολλών εκατοντάδων χιλιάδων κατοίκων της υπαίθρου και όρισμένων αστικών κέντρων της χώρας, ήταν και εξακολουθεί να παραμένει αποφασιστική.

βάσιν της ποιοτικής ανωτερότητας του καπνού μας, διότι επί της ποσοτικής θα ήταν δύσκολον αν μη ακατάρθωτος ο συναγωνισμός.

III. Η συμφωνία με τη Γερμανία όπως ανέφερα και προηγουμένως αποτέλεσμα της μερικής (κατά 75%) απελευθερώσεως του ενδοευρωπαϊκού εμπορίου που έφερε κατά φυσικήν και αναγκαίαν συνέπειαν τους δύο συναλλασσομένους εις επαφήν υπήρξε μία πράξις παρήγορος διά την υπόθεσιν του καπνού. Απέχει όμως πολύ από το να θεωρηθεί ως η λύση του προβλήματος. Απλώς απέδειξε ότι οι χώρες απελευθερωμένες από τα δεσμά του σχεδίου Μάρσαλ ήμπορούν κατά φυσικώτερον και συμφερότερον τρόπον να ρυθμίσουν τις εμπορικές των συναλλαγές.

Η σύμβασις με τη Γερμανία επεβεβαίωσεν απλώς αυτό. Το να γίνεται απόπειρα να παρουσιασθή η συμφωνία με τη Γερμανία ως προϊόν υψηλής πολιτικής, αυτό καλύπτει μίαν ταπεινήν δημαγωγίαν.

Η Γερμανία είχε ανάγκη να πουλήσῃ τα σιδηρικά της και μείν να πουλήσωμε τον καπνό μας. Αυτό είναι όλο. Βρήκε ο Φίλιππος το Ναθαναήλ. Τοῦτο λοιπὸν ἐπαληθεύει πλήρως τὴν ἀποψή μας ὅτι ἐὰν γίνοντο προσπάθειες γιὰ ἀνάπτυξη τῶν οἰκονομικῶν μας σχέσεων πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις με ἐλευθερά τὰ χέρια ὄχι μόνον θὰ ἐπανακτήσωμε τὶς πωλίες μας ἀγορές, ἀλλὰ καὶ θὰ τὶς ἐπεκτείνωμεν.

Τώρα κατὰ πόσον θὰ εἶναι εὐνοϊκοὶ οἱ ὅροι τῆς συμφωνίας καὶ κατὰ πόσον θὰ ἐκτελεσθῇ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς θὰ τὸ δείξῃ ὁ χρόνος, γιὰτὶ καὶ πέρουσι υπήρξε συμφωνία με τη Γερμανία διὰ 8,5 ἐκ. ὁκάδες καὶ πήραν μόνο τὰ 5,5 ἐκ.

Ὡς εἶναι γνωστὸ ἔναντι 10 ἐκατομμ. ὁκάδων καπνὸν πρόκειται νὰ μᾶς παραχωρηθῇ ἕνα γερμανικὸν ἐργοστάσιον ἐνεργείας 12,5 ἐκατομμ. δολλαρίων. Τώρα ποῖα εἶναι

Ἔτσι, ἀπὸ τὴν περασμένη ἀνοιξὴ ἰδιαίτερα, θρῖσκύμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ ἀσυνήθιστη σὲ ἔκταση καὶ βάθος ὀξυνση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος, ποὺ ἐκδηλώνεται κατὰ κύριο λόγο με μείωσιν κι' αὐτῶν τῶν ἐξαιρετικῶν περιορισμένων μεταπολεμικῶν ἐξαγωγῶν τοῦ καπνοῦ, με ἀζητησία τῶν καπνῶν ἀπὸ τὸ καπνεμπόριο, συσσώρευση ἀδιάθετων καπνῶν καὶ περασμένων ὁκάμα ἐσοδείων στὰ χέρια τῶν καπνοπαραγωγῶν, συσσώρευση ποὺ προκαλεῖ ὀλοένα καὶ μεγαλύτερο ἐξευτελισμὸ τῶν τιμῶν τους καὶ εὐνοεῖ κάθε εἶδους ἐκμετάλλευσιν σὲ βάρος τῶν κατόχων τους καὶ με ἐκτεταμένη ἀνεργία τῆς καπνεργατικῆς τάξης.

Μπροστὰ σὲ μιὰ τέτια κατάστασιν, ποὺ

ἡ πραγματικὴ τῷ ὄντι ἀξία του καὶ πότε στὴν πραγματικότητα θὰ μᾶς παραδοθῇ, αὐτὸ θὰ τὸ δείξουν τὰ πράγματα, διότι καὶ ἄλλοτε ἔχομε πικρὴ πείρα ἀπ' αὐτό.

Ἐν πάσει περιπτώσει λύση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος δὲν ἀποτελεῖ ἡ συμφωνία αὐτή, διότι στὴν πραγματικότητα καὶ ἂν ἐκτελεσθῇ δὲν αὐξάνει παρὰ κατὰ 5 ἐκατομμ. ὁκάδες τὴν ἐξαγωγὴ πρὸς τὴ Γερμανία καὶ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ προπολεμικὸ ὕψος τῶν ἐξαγωγῶν, τὸ ὁποῖον ἀφαιρουμένης τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας ἔφθανε τὰ 20 ἐκατομμ. περίπου ὁκάδων.

Οὔτε πανάκεια εἶναι λοιπὸν οὔτε λύση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος. Απλῶς εἶναι μιὰ ἀρχή. Ἀρχὴ ποὺ ἐπιβεβαιώνει ἀπόλυτα αὐτὸ ποὺ εἶπαμε. Προσπάθεια με ἐλευθερά χέρια νὰ ἀνεύρωμε ἀγορὰς πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Ἀντίθετη ἐρμηνεία τοῦ πράγματος εἶναι ἀπλή δημαγωγία καὶ διαστρέβλωση τῆς πραγματικότητος ποὺ ὀδηγεῖ σὲ οἰκονομικὴ καταστροφὴ.

IV. Ὅσο γιὰ τὰ μέτρα ποὺ πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ τοὺς καπνεργάτες καὶ καπνοπαραγωγούς γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κρίσιν ποὺ τοὺς μαστίζει αὐτὰ ἀνάγονται εἰς μίαν βασικὴν ἀρχήν. Ὅτι ὁ καπνὸς εἶναι ἐθνικὸν προϊόν καὶ πρέπει νὰ ἀνήκῃ σ' αὐτοὺς ποὺ τὸ ἀξιοποιοῦν, δηλ. στὸν καπνοπαραγωγὸν καὶ τοὺς καπνεργάτες. Με τοὺς καπνοπαραγωγικοὺς τῶν συνεταιρισμῶν καὶ τὶς καπνεργατικὰς ὁργανώσεις, με τὴν συμπράξιν δὲ καὶ ὑποβοήθησιν τοῦ κράτους θὰ ἦταν δυνατόν καὶ τὸ κόστος παραγωγῆς νὰ κατέβῃ, γιὰτὶ τώρα ἐπιβαρύνεται βασικὰ με τὸ παρασιτικὸ καπνεμπόριο καὶ ἀνώτερη ἀπόδοσιν θὰ ἔχῃ γιὰτὶ θὰ ἀπολαμβάνουν τὰ ὠφέλη του ἐκεῖνοι ποὺ τὸ παράγουν καὶ τὸ ἀξιοποιοῦν καὶ ἐπομένως με περισσότερο ἐνθουσιασμὸ θὰ τὸ δουλεύουν.

είχε σὰ φυσικό αποτέλεσμα τὴ ζωὴν ἐξέγερση τῶν καπνοπαραγωγικῶν πληθυσμῶν μετὰ συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας καὶ συλλαλητήρια στὴ Βόρ. Ἑλλάδα καὶ μετὰ τὴν ἐκδήλωση ἀπειλῆς γιὰ ὁμαδικὴ πορεία πρὸς τὴν ἀνάληψη πρωτεύουσας, φάνηκε νὰ «συγκινεῖ» ἐπὶ τέλους τὸν πολιτικό κόσμον τῆς δεξιᾶς καὶ τοῦ κέντρου, ποὺ μονοπωλιακὰ διαχειρίζεται —σὲ σύμπραξη ἢ σὲ ἐναλλαγή— τὴν ἐξουσία τὰ τελευταῖα χρόνια. Συσκέψεις ἐπὶ συσκέψεων, διακομματικὲς ἐπιτροπές, ἀλλεπάλληλες ἀποστολές στὸ ἐξωτερικὸ ὁργανώθηκαν τοὺς τελευταῖους μῆνες καὶ ἄλλες σπασμωδικὲς ἐνέργειες ἐκδηλώθηκαν, μὰ τὸ ζήτημα ἀπέχει ἀκόμα πολὺ ἀπ' τὸ νὰ μπεῖ στὸ δρόμο τῆς σωστῆς λύσης.

Βέβαια τὸ πρόβλημα εἶναι πολύπλοκο καὶ πολύπλευρο καὶ μετὰ τὰ σφάλματα ποὺ διαπράχθηκαν στὴν ἀντιμετώπισή του, οἱ δυσκολίες γιὰ τὸ χειρισμὸ του ἔχουν αὐξηθεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐξέτασή του ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές στὰ πλαίσια ἐνὸς ἀρθροῦ εἶναι ἀδύνατη. Θὰ προσπαθήσουμε ὅμως γιὰ διαφώτιση τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ «Ἀνταῖου» καὶ κάθε ἐνδιαφερομένου νὰ ἐξετάσουμε τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ καπνικοῦ προβλήματος ποὺ θεωροῦμε πὼς ἔχουν τὴ μεγαλύτερη σπουδαιότητα γιὰ τὴν προώθηση τῆς λύσης του. Καὶ σὰν τέτια θεωροῦμε ὅσα σχετίζονται μετὰ τὴν τοποθέτησή του στὶς ξένες ἀγορές. Γιατὶ ὅταν αὐτὴ διευρυνθεῖ, θὰ θροῦν σχεδὸν αὐτόματα τὴ λύση τους ἕνα σωρὸ ἄλλα ζητήματα σχετικὰ μετὰ τὸν καπνὸ καὶ τοὺς ἐργάτες του.

Ἐξ ἁλλου τὸ ζήτημα τῆς διάθεσης τῶν ἐλληνικῶν προϊόντων στὸ ἐξωτερικὸ γενικότερα, νομίζουμε πὼς πρέπει νὰ τραβῆται ὁλοένα καὶ περισσότερο τὴν προσοχὴ καθενὸς ποὺ πολεῖ τὸν τόπο αὐτὸ καὶ τὸ λαὸ, γιατί ἂν μετὰ τὶς πιστώσεις τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ καὶ τὴν ἄλλη ἐξωτερικὴ ἐνίσχυση δὲν ἔγινε αἰσθητὴ ἡ τρομακτικὴ ἀνισοκρέλεια τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῆς χώρας μας μετὰ τὸ ἐξωτερικό, τώρα ποὺ οἱ πιστώσεις αὐτὲς ἀρχίσαν νὰ περιορίζονται καὶ σὲ λίγο καιρὸ ποὺ θὰ περιοριστοῦν ἀκόμα περισσότερο γιὰ νὰ κοποῦν ὁλότελα σὲ 1½ χρόνο, θὰ συναντήσουμε ἀξέπεραστές δυσκολίες γιὰ τὸν ἐφοδιασμὸ τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ μετὰ τὰ πιά, στοιχειώδη ἐφόδια διατροφῆς καὶ διαβίωσης, ἂν δὲν λύσουμε ἀποτελεσματικὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνάπτυξης τῶν ἐξαγωγῶν μας.

Γιὰ τὴν ἐκτίμηση τῆς σημασίας τῆς πιά πάνω διαπίστωσης εἶναι ἀρκετὰς ὁ δημοσιευόμενος ἐδῶ πῖνακας I ποὺ δείχνει τὸ σύνολο τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῶν ἐξαγωγῶν στὰ 1938 καὶ στὰ τελευταῖα μεταπολεμικὰ χρόνια, τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καὶ τὴν ἀναλογία % τῶν ἐξαγωγῶν πρὸς τὰς εἰσαγωγὰς :

Ἔτος	εἰσ. σε χιλιάδες δολάρια	Πῖνακας I ἐξαγ. ἐξαγ. πρὸς εἰσαγ.	ἔλλειμ. ἀναλ. %
1938	133.000	91.000	42.000 68,4
1947	293.000	95.600	197.400 32,2
1948	390.900	89.800	301.100 23,0
1949	367.600	72.900	294.700 19,2

Ἡ ἀγοραστικὴ δύναμη τοῦ δολλαρίου μεταπολεμικὰ εἶναι ἡ μιστὴ περίπου τοῦ 1938, τελευταῖα κατέβηκε ἀκόμα περισσότερο.

Ἄν πάρουμε ὑπ' ὄψη πὼς οἱ ἐξαγωγὰς τοῦ καπνοῦ στὴν προπολεμικὴ περίοδο ἔφτα-

ναν σὲ ἀξία τὰ 50% περίπου τῶν συνολικῶν ἐξαγωγῶν μας, μπορούμε ν' ἀντιληφθοῦμε τὴ σημασία ποὺ ἔχει ἡ λύση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος στὸ γενικότερο ζήτημα τῆς ἀνάπτυξης τῶν ἐξαγωγῶν.

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ

Πρὶν νὰ μποῦμε στὴν ἐξέταση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος ὅπως παρουσιάζεται τὸν τελευταῖο καιρὸ, χρήσιμο εἶναι ν' ἀνασκοπήσουμε σὲ συντομία τὴ θέση τοῦ προϊόντος αὐτοῦ στὰ πλαίσια τῆς ὅλης ἐλληνικῆς οικονομίας κατὰ τὰ τελευταῖα προπολεμικὰ χρόνια.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ εἶναι μιά ἀνάγκη γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμὸ τῆς. Ἄν πάρουμε ὑπ' ὄψη τὴ σχετικὴ στενότητα τοῦ γεωργικοῦ κλήρου, ποὺ ὀφείλεται μετὰ τὴ σημερινὴ οικονομικὴ κατάσταση τόσο στὴν ἔλλειψη ἀρκετῆς καλλιεργήσιμης μετὰ ἱκανοποιητικὴ ἀπόδοση γῆς, ἐξ αἰτίας τῆς ἐδαφικῆς διαμορφώσεως τῆς χώρας, (1) ἀλλὰ κυρίως στὴν μὴ λύση τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος καὶ στὴν μὴ ὁλοκλήρωση τῆς ἀγροτικῆς μεταρρύθμισης, στενότητα ποὺ ἡ αὐξησὶς τοῦ πληθυσμοῦ κάνει ὁλοένα καὶ πιά ἀσφυκτικὴ, εἶναι εὐνόητο πὼς πρέπει νὰ προτιμούνται ἐκεῖνες οἱ καλλιέργειες ποὺ παρουσιάζουν κατὰ καλλιεργήσιμο στρέμμα τὴ μεγαλύτερη σὲ ἀξία ἀπόδοση. Μιά ἀπ' αὐτὲς εἶναι ὁ καπνός, αὐτοῦ εἰδικότερα τὴν καλλιέργεια τὴν εὐνοοῦν καὶ ἐδαφολογικοὶ καὶ ἄλλοι λόγοι σὲ ὁρισμένες περιοχὲς τῆς χώρας καὶ μιά μακροχρόνια εἰδίκευση τῶν πληθυσμῶν ποὺ κατοικοῦσαν ἢ ἐποικίστηκαν στὶς περιοχὲς αὐτές. Γι' αὐτὸ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὁλοτελὲς ἀνεδαφικὲς —γιὰ νὰ μὴ τὶς χαρακτηρίσουμε βαρύτερα— οἱ συστάσεις μερικῶν ξένων «προστατῶν» τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν μας, ποὺ συμβούλευαν σὰ μέτρο λύσης τῆς καπνικῆς κρίσης τὴν ἀντικατάστασή σὲ σημαντικὴ κλίμακα τῆς καπνοκαλλιέργειας μετὰ τὴν καλλιέργεια τῆς πατάτας!

Ὅσο γιὰ τὴ συμβολὴ τοῦ καπνοῦ στὴν ἐθνικὴ οικονομία, παραθέτουμε τὸν πιά κάτω πίνακα II, ἀπ' τὸν ὁποῖο φαίνεται ἡ ἀναλογία συμμετοχῆς τοῦ καπνοῦ στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ἐλληνικῆς οικονομίας σὲ ἀριθμοὺς ἀπόλυτους καὶ σὲ ποσοστὸ % τοῦ συνόλου γιὰ τὸ ἔτος 1938 :

Πῖνακας II.

Σὲ χιλιάδες δραχμὲς	μονάχα ἀναλ. %
Συνολ. ἀριθμοὶ	ὁ καπνὸς τοῦ καπνοῦ πρὸς τὸ σύνολο

Ἀξία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς	20.173.556	2.699.903	13,4
Ἀξία ἐξαγωγῶν	10.149.180	5.119.175	50,4
Φορολογικὰ ἔσοδα τοῦ κράτους (οἰκ. ἔτος 1938 — 1939)	9.817.504	2.512.232	25,6

1. Ποὺ μετὰ τεχνοοικονομικὰ μέσα καὶ μετατροπὴ στὴ διάρθρωση τῆς οικονομίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ τρόπου παραγωγῆς θὰ ἀντιμετωπιζόταν ριζικὰ.

Σύμφωνα με τον πίνακα αυτόν, που τα στοιχεία του είναι παρμένα από τη Στατιστική Έπετηρίδα της Ελλάδος (Έκδοση της Γεν. Στατιστικής Υπηρεσίας) του 1939, ο καπνός απέδωσε το 1)7 περίπου του συνόλου της αξίας της γεωργικής παραγωγής (κάτι περισσότερο απ' το μισό του συνόλου των εξαγωγών και περισσότερο από το 1)4 των συνολικών φορολογικών εσόδων του κράτους). Έξ' άλλου, σύμφωνα με την απογραφή του 1928, στην καλλιέργεια του καπνού απασχολούνταν πάνω από 150.000 άτομα, στην επεξεργασία και βιομηχανία του άλλες 50.000 και στη λιανική πώληση 6278.

Απ' τους αριθμούς αυτούς φαίνεται η αποδοτικότητα που έχει ο καπνός για την όλη εθνική οικονομία και για το βιοτικό επίπεδο πλατειών στρωμάτων του ελληνικού πληθυσμού.

Παρ' όλα αυτά και προπολεμικά δεν δύναντο απ' τις κυβερνήσεις ή σημασία που έπρεπε στο πολύτιμο αυτό προϊόν, με αποτέλεσμα να εξαρτώνται οι μὲν παραγωγοί, όσον αφορά τη διάθεση και τις τιμές του προϊόντος των, από τις όρέξεις του καπνεμπορίου που εκμεταλλεύονταν και την ανάγκη τους ν' ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις των απέναντι της Αγροτράπεζας και των ιδιωτών πιστών τους, οι δὲ καπνεργάτες να βρίσκονται σε μόνιμη υποτασσόμενη και στη γνωστή θλιβερή κατάσταση απ' την αποψη της υγείας των.

ΤΟ ΚΑΠΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΟ ΛΟΓΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

Θα ήταν κοινοτοπία να υποστηριχθεί πως το καπνικό πρόβλημα είναι κατά κύριο λόγο πρόβλημα εξεύρεσης αγορών στο εξωτερικό. Κι' αυτό, γιατί άπλη εξέταση των στατιστικών στοιχείων δείχνει πως από τις παραγόμενες ποσότητες ελάχιστο μέρος καταναλίσκεται στο εσωτερικό· παραθέτομε συγκριτικό πίνακα παραγωγής, εξαγωγής και εσωτερικής κατανάλωσης για τα έτη 1934—38, που αποδείχνει την ακρίβεια της πιο πάνω διαπίστωσης :

Πίναξ ΙΙΙ

έτη παραχθείσα ποσ. εξαχθείσα ποσ. βιομηχ. ποιηθείσα για εγχώρια καταναλ.	σε χιλιόγραμμα	
1934	40.045.440	37.403.000 4.836.292
1935	45.303.630	49.578.000 5.038.545
1936	82.063.100	39.954.000 5.255.965
1937	68.660.350	42.192.000 5.289.803
1938	48.110.400	48.894.000 5.768.729

Τα τελευταία προπολεμικά χρόνια με τα μέτρα περιορισμού της καλλιέργειας καπνού σε ακατάλληλα εδάφη και με τη σταθεροποίηση της εξαγωγής στις 40—45 χιλιάδες τόννους, είχε παύσει κατά ένα τρόπο να παρουσιάζει οξύτητα το ζήτημα της διάθεσης των καπνών.

Η μεγαλύτερη και σταθερότερη αγορά ήταν η γερμανική που άσχετα με τον επίσημο, από γενικότερη άποψη για την Ελλάδα τρέπο λειτουργίας του ελληνογερμανικού κληρικ, απορροφούσε περί τούς 20-25 χιλ. τόν

νους το χρόνο περιλαμβανομένων και των κατωτέρων ποιοτήτων. Οι Έν. Πολιτείες αγοράζαν 8—10 χιλ. τόννους καπνών αμερικανικού τύπου και τιμής ανώτερης και περί τις 5 χιλ. τόννους έπαιρναν οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (ΕΣΣΔ, Πολωνία, Φιλανδία, Ουγγαρία, Τσεχοσλοβακία, Βαλτικές χώρες κλπ.).

Απ' τα στοιχεία αυτά προκύπτει, πως αν, μεταπολεμικά, ακολουθούσαν μια σωστή εξωτερική οικονομική πολιτική κι' αν δεν παρεμβάλλονταν από «φιλική» πλευρά έμποδια στη διάθεση των καπνών μας, πρόβλημα καπνικό με τη σημερινή μορφή του, της ύπαρξης δηλαδή τεράστιων αδιάθετων αποθεμάτων, δε θα υπήρχε.

Κι' αυτό γιατί σ' όλα τα μεταπολεμικά χρόνια η παραγωγή καπνού, ήταν σημαντικά κατώτερη του προπολεμικού μέσου όρου, η εσωτερική κατανάλωση είχε διπλασιασθεί σχεδόν κι' έτσι τα εξαγωγίμα περιθώρια κυμαίνονταν σε επίπεδα λίγο ανώτερα του 50% των προπολεμικών εξαγωγών.

Κι' όμως οι ελληνικές κυβερνήσεις δε μπόρεσαν να επιτύχουν τη διάθεση ούτε αυτών των μειωμένων εξαγωγίμων ποσοτήτων, με αποτέλεσμα τα υπάρχοντα αποθέματα στις αρχές του καλοκαιριού 1950 να φτάσουν τις 47.000 τόννους, απ' τούς όποιους 12.000 τόννοι έσοδειών 1948 και παλιότερων (βλ. έκθεση του Έλληνα αντιπροσώπου στη Καπνική Διάσκεψη του Όργανισμού Ευρωπαϊκής Οίκον. Συνεργασίας κ. Θ. Ανδρεάδη).

Στο διάστημα αυτό οι εξαγωγές ελληνικών καπνών ήταν κατ' έτος οι ακόλουθες :

Πίνακας IV.

Έτη	εξαχθέντα καπνά σε τόννους
1946	11.800
1947	16.300
1948	18.500
1949	28.300

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΕΛΛΗΝ. ΚΑΠΝΟΥ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

Θέλησαν να αποδόσουν τον τρομακτικό αυτόν περιορισμό των εξαγωγών ελληνικών καπνών στο μεγαλύτερο κόστος τους σε σχέση με τα καπνά άλλων χωρών.

Χωρίς να ισχυριζόμαστε πως όλες οι επιβαρύνσεις που μεσολαβούν απ' την αγορά του καπνού από τον παραγωγό μέχρι την εξαγωγή του είναι δικαιολογημένες, μα αντίθετα πιστεύοντας πως πολλές από αυτές θα μπορούσαν να μειωθούν αξιόλογα, όπως οι τόκοι, μεσιτικά, προμήθειες, φόροι, χαρτόσημα και κέρδη καπνεμπόρων—σύμφωνα και με την πρόταση της επιτροπής Μπακαλέμπαση—όμως δε θεωρούμε πως βασικός λόγος της μείωσης των εξαγωγών μας είναι το κόστος τους. Όπως γράφει πειστικά στην έκθεσή του που μνημονεύσαμε και πιο πάνω ο κ. Θ. Ανδρεάδης, απ' τα 1935—38 η Γερμανία αγόραζε κατά μέσον όρον 45.000 τόννους ανατολικών καπνών το χρόνο προς 1,96 δολ. τα ελληνικά, 1,65 τα τουρκικά και 1,76 τα βουλγαρικά το κιλό. Καί σήμερα οι τιμές των ελληνικών και τουρκικών καπνών κυμαίνονται από 0,40 δολλ. κατά κιλό για τις κα-

τώτερες ποιότητες μέχρι 1,75 δολλ. για τις ανώτερες έναντι 0,30—1,32 δολλ. προπολεμικών. Ενώ οι τιμές των αμερικανικών καπνών, που προπολεμικά ήταν 0,25—0,85 δολλ. το κιλό, μεταπολεμικά έφτασαν 0,65—1,75 δολλ. "Αν πάρει μάλιστα κανείς υπ' όψη πως στη γερμανική καπναγορά, που άποτελεί και την κυριότερη γιά την Ελλάδα, η τιμή του καπνού αντιπροσωπεύει γενικά τα 3—4% της τιμής λιανικής πώλησης των σιγαρέττων, καταλαβαίνει πως το δήθεν υψηλότερο κόστος των καπνών δεν παίζει το ρόλο που του αποδίδουν στην κακοδαιμονία του εθνικού μας προϊόντος.

Μά με το έπιχειρήμα αυτό θέλουν οι υπεύθυνοι να καλύψουν την αδιαφορία τους για το δράμα των καπνοπαραγωγών και των καπνεργών για τους πρώτους δρίστηκε φέτος τιμή ασφάλειας των καπνών 230 φορές ή προπολεμική, όταν οι συντελεστές της γεωργικής παραγωγής γενικά έχουν φτάσει 440 φορές (βλ. Οικον. σελίδα «Βήματος» της 5ης Δεκεμβρίου 1950). Σύμφωνα με άλλους υπολογισμούς του «Βήματος» (στο ίδιο φύλλο), ο παραγωγός Μακεδονικού καπνού με το προϊόν της πώλησής του δε μπορούσε ν' αγοράσει το Σ)δριο 1950 παρά τα 32% των δσων αγοράζε στα 1938, κι' ο παραγωγός των άλλων περιφερειών τα 50%! Για τους καπνεργούς, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της υπηρεσίας του Τ.Α.Κ. (βλ. «Καπνική Έπιθεώρηση» τεύχος 48 του Οκτωβρίου 1950 σελ. 835), ο μέσος όρος του μηνιαίου εισοδήματος τους κυμαίνεται ανάμεσα στις 110.000 δραχ. για τις ανασφάλιστες γυναίκες και στις 550.000 δραχ. για τους ασφαλισμένους άνδρες!

Άλλου λοιπόν πρέπει να ζητηθούν τα αίτια του περιορισμού των ελληνικών εξαγωγών καπνού. Απ' τη σύγκριση των στοιχείων των εξαγωγών προπολεμικά και μεταπολεμικά, βλέπουμε πως ενώ στα 1935—38 οι εξαγωγές για την Αμερική, τη Γερμανία και την Ανατολ. Εύρωπη έφταναν, όπως είπαμε πιο πάνω τις 33-40 χιλ. τόνους, μεταπολεμικά για την Ανατολ. Εύρωπη οι εξαγωγές έμηνδενίστηκαν και για τις άλλες δυο χώρες κυμαίνονται συνολικά γύρω από τους 10 χιλ. τόνους.

Και για μὲν την απώλεια της περιοχής της Ανατολ. Εύρωπης, που περιλαμβάνοντας προπολεμικά και το υπό σοβιετική κατοχή τμήμα της Γερμανίας, θα μπορούσε, κατ' ανάλογια των προπολεμικών δεδομένων, ν' άπορροφήσει πάνω από 10 χιλ. τόνους ελληνικού καπνού, ή εύθυνη δοκύνει ολοκληρωτικά την μονόπλευρη έξωτερική οικονομική πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων.

Όσον αφορά τη μείωση της εξαγωγής καπνών στις Έν. Πολιτείες και πολύ περισσότερο την ακόμα μεγαλύτερη μείωση της εξαγωγής ελληνικών καπνών στη Δυτ. Γερμανία, δε μπορεί να μὴν εκφράσει κανείς την έκπληξη του για το παράδοξο σχήμα των σχέσεων Αμερικής—Ελλάδας, απ' τις οποίες ή πρώτη ισχυρίζεται πως «βοηθάει» και «προστατεύει» τη δεύτερη και εν τούτοις στο

μὲν δικό της έδαφος περιορίζει στο ελάχιστο τις εισαγωγές του κατ' έξοχην εθνικού προϊόντος της προστατευόμενης χώρας, από δε τη γερμανική αγορά, που για την τροφοδότησή της σε καπνό εξαρτάται απ' τα διαθέσιμα δολλάρια, έκτοπίζει συστηματικά τη «βοηθούμενη» Ελλάδα.

Ας δούμε πρώτα την κίνηση των μεταπολεμικών εξαγωγών ελληνικού καπνού στις Έν. Πολιτείες σε σύγκριση με τις τουρκικές σε εκατομμύρια πάουντς (λιμπρών).

Πίνακας V.

Χώρες	Μέσ. όρος 1948	1949	α' τρίμ. 1950
Ελλάδα	18,8	8,1	9,9
Τουρκία	18,2	45,3	65,1

Ενώ προπολεμικά ή Ελλάδα εξέγνε στις Έν. Πολιτείες ποσότητα καπνών κατά τι μεγαλύτερη από την Τουρκία, μεταπολεμικά οι εξαγωγές της, έλαττωμένες στο μισό του μέσου όρου 1934—38, άποτελούν το 1)5 των τουρκικών.

Όσο για την έκτόπιση των ελληνικών καπνών από την πιο αξιόλογη προπολεμική αγορά τους, τη γερμανική, αυτή δεν είναι σινέ κεία της άλλαγής του γούστου των γερμανών καπνιστών, όπως θέλουν να τη δικαιολογήσουν οι Αμερικανοί, μά αποτέλεσμα σκόπιμης και συστηματικής αμερικανικής προσπάθειας που εκδηλώθηκε από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια και συνεχίζεται ακόμα με τους εξής τρόπους (βλ. έκθεση Θ. Ανδρεάδη):

α) Με το λαθρεμπόριο, που με την άνοχη των αμερικανικών Αρχών Κατοχής της Γερμανίας, φτάνει σήμερα τα 30% της συνολικής γερμανικής παραγωγής σιγαρέτων.

β) Με την άπαγόρευση εισαγωγής στη Γερμανία προ του 1948 των ανατολικών καπνών, που έστρεψεν αναγκαστικά τους καπνιστές προς τον αμερικανικό καπνό, από τον οποίο υπήρχε άφθονία στα 1945—48 είτε σε σιγαρέτα είτε και εις φύλλα.

γ) Με τη χορήγηση δολλαρίων απ' τις πιστώσεις του Σχεδίου Μάρσαλ για την εισαγωγή αμερικανικών καπνών στη Γερμανία, παρά τις διακηρύξεις του Ο.Ε.Ο.Σ. πως θα προτιμούνταν τα άγαθά που παράγονται στην Εύρωπη.

δ) Με το φορολογικό σύστημα του καπνού που έπικρατεί στη Γερμανία και που εύνοεί έμμεσα την κατανάλωση καπνών με μεγάλη περιεκτικότητα σε νικοτίνη, όπως τα αμερικανικά, σε βάρος των ανατολικών.

Και αυτά μὲν είναι τα αίτια της όξυνσης του καπνικού προβλήματος τους τελευταίους μήνες. Σε προσεχές άρθρο θα δούμε τις αντίδράσεις που προκάλεσε ή κατάσταση αυτή στις ενδιαφερόμενες τάξεις και στην κυβέρνηση, τις ενέργειες της τελευταίας στον Όργανισμό Μάρσαλ Παρισίων, στην Αμερική και τη Γερμανία με τις άποστολές Τσουδερού και Παπανδρέου, τ' άποτελέσματά τους και τις προοπτικές για την έπίτευξη ή μὴ λύσης της σημερινής κρίσης του καπνού.

ὁ προσάνατορμός τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Τῷ Δ. ΜΠΑΤΣΗ

Α'

Δέν εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ δύο ὑπουργοὶ μίλησαν σὲ ἀκροστήριο σπουδαστῶν γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας.

Ὁ κ. Στεφανόπουλος (1) μίλησε στὴ Σχολὴ βιομηχανικῶν σπουδῶν καὶ ὁ κ. Ἀβέρωφ (2) στὸ «Ἀνώτατον Κολλέγιον τῆς Ἀνασυγκροτήσεως». Καὶ οἱ δύο, ἀνάπτυξαν τὶς ἀπόψεις τους γιὰ τὸ πὼς πρέπει νὰ διαμορφωθεῖ ἡ ἐλληνικὴ οἰκονομία. Καὶ οἱ δύο τόνισαν πὼς ἡ χώρα περικλεῖται σημαντικὲς πλουτοπαραγωγικὲς δυνατότητες. Καὶ οἱ δύο ἀναφέρθηκαν στὴν «ἐκβιομηχάνιση» καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς μὲ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα.

Ὁ πρῶτος ὅμως λέγοντας ἐκβιομηχάνιση διευκρίνισε πὼς δὲν ἐννοεῖ βαρεῖα βιομηχανία, ἀλλὰ «τὰς λεγομένας βασικὰς βιομηχανίας». Ὁ δεύτερος διευκρίνισε:

«Θά ὁμιλήσω περαιτέρω — δὲ μίλησε ὅμως — περὶ βιομηχανίας, ἀλλὰ ἐδῶ θέλω νὰ σὰς εἶπω, ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως λύσεως τοῦ δημογραφικοῦ μας προβλήματος, δὲν θεωρῶ ὀρθὴν τὴν γνώμην, ὅτι μόνον ἡ ἐκβιομηχάνισις θὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα αὐτό!... Πιστεύω, ἀντιθέτως, ὅτι διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, ὑπὸ ἀρδευτικῆς συνθήκας συντελουμένης εἰς ἱκανοποιητικὴν κλίμακα, θὰ συγκρατήσωμεν μεγάλον πληθυσμὸν εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ θὰ ἀπασχολήσωμεν πληθυσμὸν πολὺν».

Καὶ κατέληξαν στὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

Ὁ κ. Στεφανόπουλος πὼς τούτῃ τῇ στιγμῇ καὶ γιὰ τὰ δύο βασικὰ σκέλη τῆς βιομηχανικῆς ἀναδιάρθρωσης τὸν ἐξηλεκτρισμὸ καὶ τὶς «βασικὲς» βιομηχανίες ὑπάρχουν σοβαροὶ ἐνδοιασμοὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ πραγματοποιήσιμου. Γιατὶ γιὰ τὸν ἐξηλεκτρισμὸ:

1. Βλ. ὁμιλία «Ἀγὼν Ἐπιθιώσεως» ἀρ. 16)1950.

2. Βλ. ὁμιλία «Ἀγὼν Ἐπιθιώσεως» ἀρ. 17)1950.

Ἡ διάρθρωσις τῆς οἰκονομίας

— Ἡ ξένη ἐξαρτησις καὶ ἡ κρίσις

— Ἐμπόριο, παραγωγή, ξένο κεφάλαιον

— Ἡ πολεμικὴ μορφή τῆς οἰκονομίας

«Ἐάν δὲν ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ πραγματοποίησης τῆς δευτέρας φάσεως, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ὑδροηλεκτρικὰ ἔργα (κυρίως τοῦ Ἀχελώου) καὶ θερμικὰ (τῆς Πτολεμαίδος). Ἐάν δὲν καταστῇ δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ δευτέρα φάσις, τότε ὁλόκληρος αὕτῃ ἡ ἱστορία τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ θὰ καταλήξῃ εἰς μίαν κωμωδίαν».

γιὰ δὲ τὶς «βασικὲς» βιομηχανίες:

«Συνεπείᾳ αὐτοῦ τοῦ συνδυασμοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ ἀνασυγκροτήσεως ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ καὶ ἐπὶ πλέον λόγῳ τῆς ὀδυνηρᾶς περικυπῆς, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς ἡμᾶς, εἴμαι ὑποχρεωμένος νὰ σὰς εἶπω καθαρά, ὅτι, δι' ἡμᾶς τοῦλάχιστον, ἡ ἐκβιομηχάνισις, ὅπως τὸ πρόγραμμά μας τὴν ἡθέλησεν, ἀνήκει πλέον εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐνείρων. Αὕτῃ εἶναι ἡ πικρὰ ἀλήθεια. Βεβαίως θὰ γίνων μερικαὶ βιομηχανίαι (λιγνίτου, ἀξώτου, σόδας). Εἶναι βέβαιον, ὅτι αὐταὶ τοῦλάχιστον θὰ γίνων. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὰς ἄλλας βασικὰς βιομηχανίας, περὶ αὐτῶν νομίζω, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐλπίς, κατόπιν τῆς νέας τροπῆς ποὺ λαμβάνει τὸ Σχέδιον Μάρσαλ».

Ὁ κ. Ἀβέρωφ κατέληξε σὲ γενικὲς εὐχὲς ὅπως:

«Χρειάζεται νὰ τονώσωμεν διὰ τῆς ἀνασυγκροτήσεώς μας τὴν παραγωγὴν τροφίμων, ἡ ὁποία, κατὰ τὸ πλεῖστον, βαρύνει τὰς εἰσαγωγὰς μας καὶ ἀπαιτεῖ τὴν μεγαλύτεραν δαπάνην συναλλάγματος» — «...νὰ ἀναπτύξωμεν κατὰ τὸ μέγιστον δυνατόν ὅριον τὴν παραγωγὴν ἄλλων εἰδῶν, διὰ τὰ ὁποῖα δαπανώμεν μεγάλα ποσὰ συναλλάγματος» —

«...να βελτιώσωμεν την ποιότητα των εξαγωγών μας. Ξενωθ' ποιότητα όχι των προϊόντων, αλλά της όλης συνθέσεως των εξαγωγών».

Και έπεξήγησε τι έννοει για τὸ κάθε μέτρο.

Δέν είναι σύμπτωση πὼς οἱ κ.κ. ὑπουργοὶ διάλεξαν τὴ σημερινὴ στιγμὴ γιὰ νὰ ἐκθέσουν τίς ἀπόψεις τους ὁ πρῶτος γιὰ μιὰ «βιομηχανικοαγροτική» ὁ δεύτερος γιὰ μιὰ «ἀγροτοβιομηχανική» οἰκονομικὴ εξέλιξη. Γιατί ἂν φαίνεται πὼς ἔχουν διαφορὲς στίς ἀντιλήψεις τους, οἱ διαφορὲς εἶναι στὰ λόγια καὶ ὄχι στὴν οὐσία. Καὶ τὰ λόγια αὐτὰ πού τόσο γλαφυρὰ καὶ ἄνετα ἀραδιάζονται ἕνα σκοπὸ κρύβουν: Νὰ παρουσιαστῇ πὼς ἡ χώρα μας βρίσκεται μέσα σὲ κάποιο δρόμο τέλος πάντων ἀνασυγκρότησης καὶ πὼς μένει νὰ δοῦμε πού πρέπει νὰ κατευθυνθούμε.

Καὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ τὰ ποῦν ὅλα αὐτὰ σ' ἡμερὰ γιατί βλέπουν πὼς ἔχει φτάσει πιά στὸ κορύφωμα ἡ ἀγωνία ὅλων τῶν ἀνθρώπων πού ζοῦν ἀπὸ τὴ δουλειά τους, γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὸ καθημερινὸ ψωμί. Ἦταν ἀνάγκη νὰ τὰ ποῦν σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ὅχι ἠλεκτρισμένη ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ λαοῦ γιὰ δημιουργικὴ δραστηριότητα, μὰ μέσα στὴ μολυσμένη ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τὰ σκάνδαλα καὶ τὴν ἀσύστολὴ ἀρπαγὴ τοῦ προϊόντος τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας, μέσα στὸ ἄγχος ἀπὸ τὴν καταθλιπτικὴ καθήλωση τῶν μισθῶν σὲ πρωτοφανῆ ἐπίπεδα στέρησης, μέσα στὴν ἀπελπισία τῶν προσφύγων καὶ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πού νιώθει ν' ἀργοπεθαίνει ἐνῶ τὰ ἐθνικὰ γεωργικὰ προϊόντα στιβάζονται ἀδιάθετα καὶ παρατεταμένα παρ' ὅλη τὴν «εὐρωπαϊκὴ συνεργασία» τῶν μαρσαλικῶν συμμάχων...

Ναί, σήμερα ἦταν ἀνάγκη νὰ μιλήσουν γιὰ νὰ μὴν ποῦν αὐτὸ πού ξαίρει καὶ τὸ μικρὸ παιδί. Γιὰ νὰ μὴν ἐξηγήσουν στοὺς νέους, πού τοὺς θέλουν φορεῖς ὄχι τῆς ἀλήθειας μὰ τῆς ἐπιτήδεια χαλκευμένης αὐταπάτης νὰ μὴν ἐξηγήσουν στὸ λαὸ τίς αἰτίες γιὰ τὸ δράμα του. Τὰ ληστρικὰ κέρδη τῶν ὀλιγαρχικῶν κύκλων, οἱ ἀβάσταχτες δημόσιες δαπάνες γιὰ ἐξοπλισμούς, ἡ ἀσυνδοσία τοῦ ξένου κεφαλαίου δὲν ἀναφέρθηκαν καν στοὺς ἀκαδημαϊκοὺς λόγους των. Νὰ βαυκαλιστοῦμε μὲ ὅ,τι «θα γίνηι».

Νὰ ἀνοίξουμε τὰ μάτια μας ὅμως γιὰ τὸ τί γίνεται ὄχι. Αὐτὸ ἦταν τὸ μοτίβο.

Καὶ ἂν ὁ κ. Στεφανόπουλος μίλησε γιὰ κατάρρευση τῶν βιομηχανικῶν ἀνείρων κ' αὐτὸ πάλι τὸ ἀπέδωσε σὲ ἕνα μόνον παράγοντα «στὴν ὀδυνηρὰν περικοπήν» τῆς πιστώσεως Μάρσαλ, παρ' ὅλο πού ἔμμεσα ὁμολόγησε τίς δυσμενεῖς συνέπειες ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ ἐξοπλισμοῦ καὶ ἀνασυγκροτήσεως. Κι' ὅμως εἶναι ὁ ἴδιος πού εἶχε κάποτε διακηρύξει: «Πόλεμος καὶ ἀνασυγκροτήσεις...»

Καὶ ὁ κ. Ἀβέρωφ τὸ ἴδιο, στὰ ξένα κεφάλαια ἐνοπώθησε τίς ἐλπίδες ἀφοῦ γιὰ τὸ παρελθὸν ἐξήγησε πὼς ἡ ὑπο-ἀνάπτυξη τῆς

οἰκονομίας ὀφείλεται στὸ ὅτι πρόκειται γιὰ χώρα πού «δὲν παράγει κεφάλαια καὶ ἡ ὁποία κατὰ τὴν διαρρεῦσασαν ἑκατονταετίαν ἐχρησιμοποίησε πρωτίστως ξένα κεφάλαια».

Σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχαν καὶ γιὰ τοὺς δύο ὁμιλητὲς λόγοι κοινωνικοὶ καὶ οἰκονομικοί. Σὰν νὰ ἦταν ἀπὸ καταβολῆς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας τὸ πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, πρόβλημα τεχνικῶν σχεδίων καὶ ξένων κεφαλαίων. Καὶ σὰν νὰ μὴν εἶναι γνωστὸ ποιοὺς στάθηκε ὁ ρόλος τῶν ξένων δανεισμῶν καὶ «ἐνισχύσεων» ἀπὸ τὸ 1830 ἕως σήμερα. Τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας, ὁ Διεθνὴς Οἰκονομικὸς Ἐλεγχος, ὁ Χάμπρο, οἱ ληστρικὲς ξένες ἐταιρεῖες, ὅλα, ὅλα σὰν νὰ συνέβησαν σὲ ἄλλη χώρα. Σὲ ἄλλο ἴσως κ' ὅλας πλανήτη.

Καὶ σήμερα τί συμβαίνει; Οὔτε αὐτὸ τὸ εἶπαν.

Ἡ διάρθρωση τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ σημερινὴ της θέση

Γιὰ νὰ δοῦμε λοιπὸν ποῖα εἶναι ἡ πορεία τῆς οἰκονομίας πρέπει νὰ ξαίρουμε ποῖα εἶναι ἡ ὑψὴ της, ἡ διάρθρωση της, ποιοὶ παράγοντες ἀναστέλλουν τὴν ἀνάπτυξή της καὶ ἂν τοὺς παράγοντες αὐτοὺς τοὺς ἐξουδετέρωναν τὰ «ἐπίσημα» προγράμματα. Κι' ἀκόμα ἂν ἡ ἐφαρμογὴ τῶν προγραμμάτων αὐτῶν ὀδήγησε ἢ ὀδηγεῖ στὴν οἰκονομικὴ πρόοδο.

Τὸ ζήτημα αὐτὸ τὸ ἐξετάσαμε σὲ περασμένη ἐργασία (3) καὶ στὸ περιοδικὸ «Ἀνταῖος» (4) ἰδιαίτερα στὸ περασμένο τεῦχος ὅπου εἶδαμε ποῖα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ στὴ χώρα μας.

Αὐτὸ πού ἐνδιαφέρει νὰ ἔχομε πάντα μπροστά μας εἶναι πὼς ἡ διάρθρωση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας δὲν εἶναι γέννημα τυχαίων περιστατικῶν πού ἡ αὐθαίρετη κρίση τοῦ καθενὸς νὰ τὰ παρουσιάζει ὅπως θέλει, μὰ δημιουργήθηκε μέσα στὴ νομοτέλεια τὴν ιστορικὴ, μέσα στίς συγκεκριμένες συνθήκες τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ τρόπου παραγωγῆς —κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς— μὲ τὴ μορφή πού ἐπεκράτησαν στὴ χώρα μας. Καὶ ἀκόμα, ἡ μετατροπὴ στὴ διάρθρωση μπορεῖ νὰ γίνηι μόνον ἂν οἱ οἰκονομικοὶ καὶ κοινωνικοὶ συντελεστὲς πού τὴ διαμόρφωσαν ἀλλάξουν καὶ οἱ ἴδιοι στὴ βάση τους.

Τὸ νὰ λέμε ἀόριστα γιὰ βιομηχανικὴ ἢ ἀγροτικὴ Ἑλλάδα ἀποτελεῖ μιὰν ἀντιεπισημονικὴ τοποθέτηση πού μόνον σύγχυση μπορεῖ νὰ προκαλέσει μὲ τὸ νὰ ρίχνει τὸ βάρος σὲ τεχνικοὺς ὁρους καὶ νὰ παραμερίζει τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀναγκαιότητα.

Ἐνα παράδειγμα πολὺ ἀπλὸ εἶναι ἄρκετὸ γιὰ νὰ καταλάβει κανένας ποῖα συσκότιση φέρνει ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς ἀληθινούς ὁρους τοῦ ζητήματος. Λένε λ.χ. πὼς ἡ Ἑλ-

3. Βλ. Δ. Μπάτση: «Ἡ βαρεῖα βιομηχανία στὴν Ἑλλάδα». Ἀθήνα 1947. σελ. 69, 156, 180, 245, 322, 579 κ. ἄ.

4. Βλ. Δ. Μπάτση: «Ἀνταῖος» τ. 5-6) 1948 σελ. 265 καὶ τ. 5-6) 1950 σ. 190.

λάδα είναι από φυσικούς λόγους αγροτική χώρα. Άλλοι πώς αν αξιοποιήσει και τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους της θα αναπτυχτεί και βιομηχανικά. Όπως και νάναι δεν εξηγούν γιατί (αγροτική ή βιομηχανική) είναι καθυστέρημένη, γιατί οι μεγάλες μάζες των αγροτών είναι στην εξαθλίωση, γιατί ο εργατικός μισθός είναι κάτω από το κόστος του όριου αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης.

Λένε ακόμα πώς οι ξένοι δε θέλουν τη βιομηχανική ανάπτυξη για να μη δημιουργηθούν ανταγωνιστικές εστίες με την εγχώρια βιομηχανία.

Αυτό είναι σωστό. Όμως μήπως οι ξένοι περιποιούνται τάχα και την αγροτική Ελλάδα; Άρκει να σκεφτούμε την καπνική μας κρίση και τον σκληρό ανταγωνισμό τους και σε άλλα αγροτικά προϊόντα για να δούμε κατά πόσο άμα λένε «αγροτική» Ελλάδα, έννοούν την ευημερία του αγροτικού της πληθυσμού.

Η διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας δείχνει πώς η Ελλάδα είναι μια χώρα με μέση κεφαλαιοκρατική ανάπτυξη που η εσωτερική αγορά δεν αναπτύχθηκε στο βαθμό που θα εξασφάλιζε μιαν ανάλογη βιομηχανική εξέλιξη που με τη σειρά της θα δημιουργούσε τους όρους για την εσωτερική συσσώρευση κεφαλαίου σε τέτια κλίμακα που οι παραγωγικές δυνάμεις της χώρας να μεγαλώσουν γοργά και ικανοποιητικά. Αντίθετα η αγροτική οικονομία δεν αποτέλεσε το απαραίτητο καταναλωτικό πεδίο που με τη διεύρυνσή του θα μεγάλωνε η βιομηχανική παραγωγή ολόπλευρα. Η αιτία είναι πώς δεν λύθηκε ένα βασικό κοινωνικό πρόβλημα, το αγροτικό ζήτημα στη χώρα μας από τις κυρίαρχες τάξεις. Έτσι ο αγρότης δεν έγινε ελεύθερος εμπνευματοπαραγωγός και παρ' όλο που εξαρτήθηκε από το κεφάλαιο και μπήκε στην τροχιά της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας τα μισοφειδωδάρικά υπολείμματα στις παραγωγικές σχέσεις, έμποδίζουν το χωρικό παραγωγό να πάρει ολόκληρο το προϊόν της εργασίας του. (5) Το κεφάλαιο έμπορικό, τοκογλυφικό, ο γαιοκτήμονας, η προναμιούχος ξένη εταιρεία (Κωπαΐδα λ.χ.), τα έμπορικο-πιστωτικά μονοπώλια, η φορολογία, περικόβουν το εισόδημά του. Το σύστημα αυτό για την εξουσιοαγωγική ιδιοποίηση του προϊόντος της εργασίας του ατομικού παραγωγού — που έμπορεύεται τα προϊόντα που μόνος του παράγει — έμποδίζει βασικά την ανάπτυξη της γεωργίας στην κεφαλαιοκρατική οικονομία. Αποτέλεσμα η τεχνική καθυστέρηση, ή αποτελεσμάτων στον τρόπο παραγωγής, ή χαμηλή παραγωγικότητα, ή προσωπική εξάρτηση του αγρότη και το άθλιο βιοτικό επίπεδο των αγροτικών μαζών.

Από το άλλο μέρος χωρίς μια πλατειά, γερή εσωτερική αγορά για την κεφαλαιοκρα-

τική ανάπτυξη η βιομηχανία πήρε το δρόμο της μονόπλευρης ανάπτυξης. Αναπτύχθηκε η ελαφριά βιομηχανία μονάχα. Λείπουν οι κλάδοι για την παραγωγή των μέσων παραγωγής. Η μηχανουργία, η βαρεία μεταλλουργία, η ναυπηγία, η μεγάλη χημική βιομηχανία. Λείπει η βαρεία βιομηχανία. (6) Άλλα και από την ελαφριά βιομηχανία σημαντικό ποσοστό εργάζεται χωρίς να αξιοποιεί εγχώριες πρώτες ύλες, ή κατεργάζεται μισοτελειωμένα βιομηχανικά προϊόντα από την ξένη αγορά.

Η οικονομία της χώρας από το άλλο μέρος έχει για βασικό χαρακτηριστικό, πώς είναι ολότελα δεμένη με το ξένο κεφάλαιο και εξαρτημένη απ' αυτό που κρατάει όλες τις γερές θέσεις. Στον πιστωτικό τομέα, στα μεγάλα έργα, στην παραγωγή, στο εμπόριο. (7)

Η έντονη εξάρτηση από το ξένο κεφάλαιο σε συνδυασμό με την μονόπλευρη βιομηχανική ανάπτυξη με την καθυστέρημένη γεωργία με άλλα βασικά προβλήματα και με την έμπορική μεντική δράση του κεφαλαίου σε μικρές πνοής τοποθετήσεις μας δίνουν την εικόνα της οικονομίας μας.

Βλέπουμε πώς τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα στην οικονομική ανάπτυξη οφείλονται σε ιστορικούς λόγους που εκφράζουν τον τρόπο της κοινωνικής ανάπτυξης στην Ελλάδα.

Βλέπουμε πώς η πορεία της οικονομίας ακολουθεί μιαν όρισμένη κατεύθυνση γιατί οι κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις καθορίζουν τον τρόπο της ανάπτυξής τους. Ανάλογα από την προοδευτικότητα τους ή το συντηρητισμό τους, ανάλογα με τη μορφή, το περιεχόμενο και το αποτέλεσμα των κοινωνικών αγώνων ανάμεσα στις αντιδραστικές και τις προοδευτικές δυνάμεις της κοινωνίας διαμορφώνεται η οικονομική πραγματικότητα. Δεν είναι λοιπόν «από φυσικού» της αγροτικής ή βιομηχανικής η Ελλάδα. Ούτε το ξένο κεφάλαιο ξεκάρφωτα ευνοεί την τάδε ή την δεύρα λύση. Η πολιτική των κυρίαρχων οικονομικών κύκλων και του ξένου κεφαλαίου καθορίζεται από τους συγκεκριμένους σκοπούς που επιδιώκουν ανάλογα με τη συγκεκριμένη ιστορική εποχή.

Έως τώρα επιδίωξαν οι οικονομικοί κύκλοι να εξασφαλίσουν ψηλό ποσοστό κερδών με προνομιακό-μονοπωλιακό τρόπο από μια στενή αγορά με την εκμετάλλευση της εθνικής εργασίας (εργατών και αγροτών), άδικοφώντας για την επέκταση της παραγωγής σε κλάδους όπως η βαρεία βιομηχανία και παραδίνοντας στο ξένο κεφάλαιο τα κλειδιά σε βασικούς τομείς της οικονομίας.

Το ξένο κεφάλαιο πάλι επιδίωξε να έχει οικονομικά ύποτελή τη χώρα μας, να εξάγει φτηνές πρώτες ύλες απ' αυτήν, να τοποθε-

6. Βλ. Δ. Μ. στο ίδιο σελ. 322 επ.

7. Ειδικά για το ξένο κεφάλαιο και τη δράση του στους διάφορους τομείς της οικονομίας, βλέπε Δ. Μ.: «Ανταίο» τ. 1-2) 1949 και τ. 5-6) 1950 σ. 120.

5. Βλ. Δ. Μ. «Η βαρεία βιομηχανία κλπ.» σελ. 379.

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

τεί στην αγορά της εμπορεύματα και κεφάλαια. Σκοπός του ή αποικιακή εξάρτηση της οικονομίας μας.

Η δικιτήρηση του χαρακτήρα όχι απλώς της αγροτικής μ'α της καθυστερημένης, εξαρτημένης αγροτικής οικονομίας από τις ξένες ισχυρές οικονομίες.

Το ελληνικό οικονομικό πρόβλημα δεν είναι λοιπόν «μαγική εικόνα», όπως το παρουσιάζουν οι επίσημοι κύκλοι. Καί αν δεν τ'ο διατυπώσουμε σωστά δεν θα βρούμε καί τή σωστή τ'ομ λύση.

Το έρώτημα δεν είναι τί μ'ας άρέσει καλύτερα γεωργική ή βιομηχανική ανάπτυξη, τάδε ή δείνα μορφής έργα. Αυτό είναι τ'ο συν-ακόλουθο μόνο σ'ε μιά γενικά σωστή τοποθέτηση.

Το έρώτημα είναι: μπορεί ν'ά πάει ή χώρα πρ'ος τήν οικονομική ανάπτυξη καί σ'τ'ην πρ'οδο μέσα σ'τις σημερινές συνθήκες;

Μπορεί ν'ά μιλήσουμε γιά προοπτική έκβιομηχάνιση ή μήπως τ'ο σύστημα σ'τ'ην αποικιακή τελμάτωση γίνεται μέρα με τή μέρα περικυλώμενο;

Μέ τ'α μέτρα π'ου περιέχουν τ'α διάφορα προγράμματα, καταργούνται οί ανασταλτικοί παράγοντες, ή μονοπωλιακή-προνομιακή κυριαρχία τ'ου όλιγαρχικού κεφαλαίου; Λυτρώνεται ή αγρότης από τ'α δεσμά τ'ης οικονομικής δουλείας; Πραγματοποιείται ή ανεξαρτησία από τ'ο ξένο κεφάλαιο καί τ'α αποικιακά τ'ου προνόμια;

Μήπως αντίθετα με τ'α μέτρα αυτά ό ξύ-ν'νται οί παράγοντες αυτοί;

Έτσι έντιστρέφεται ή «μαγική εικόνα» καί όλεπομε πίσω από τ'α λόγια τ'ων σχεδίων, ν'α προβάλλει στυγνή ή οικονομική έκμετάλλευση τ'ου εργαζόμενου λαού.

Γιατί άρκει ν'ά ρίξομε μιά ματιά σ'τά απο-τελέσματα από τήν εφαρμογή τ'ου Σχεδίου Μάρσαλ σ'τ'ην Ελλάδα γιά ν'ά δούμε π'ως :

«Η Έλληνική οικονομία μέσα σ'τις σημε-ρινές συνθήκες, όπως είδαμε γιά τ'α έτη 1948-52 καί άργότερα, όπως εξαγγέθηκε, σ'το πρόγραμμα καθυστερημένων χωρών, όχι μόνο δεν μπορεί ν'ά αναδιαρθρωθεί καί ν'ά έκβιομηχανιστεί, μ'α αντίθετα βρί-σκεται σ'ε αδυναμία ν'ά αποκατασταθεί σ'ε έ-πίπεδο όμαλης λειτουργίας. Τ'ο βιοτικό έπί-πεδο είναι έπίπεδο εξαθλίωσης, ή παραγω-γική δραστηριότητα δεν αναπτύσσεται, ή οί-κονομία είναι κακός άγωγός τ'ων έθνικών πό-ρων καί έντείνεται καί τυποποιείται ή αποι-κιακή τ'ης διάρθρωση». (8).

Ο άναγνώστης θ'ά βρει τήν άνάλυση άπ' όπου βγήκε τ'ο συμπέρασμα σ'τ'ην εργασία π'ου άνάφερα.

Σ'ε τούτη τήν εργασία θ'ά προχωρήσω ν'ά εξετάσω ποιά είναι σ'ήμερα τ'ο βασικό χα-ρακτηριστικό σ'τ'ην οικονομική ζωή, ποιάς ή βασικός παράγων π'ου έμποδίζει ν'ά λυτρω-θεί ή οικονομία από τ'ους ανασταλτικούς καί νοσογόνους παράγοντες π'ου έμποδίζουν άλ-

λοτε τήν ανάπτυξη τ'ης μ'α π'ου σήμερα άπει-λούν τήν ίδια τήν ύπόσταση καί τή ζωή ή έμψυχου παράγοντα, τ'ου πολυτιμότερου κεφαλαίου γιά τήν οικονομία: τ'ου εργαζόμε-νου ελληνικού λαού. (9)

Άφ'ου λοιπόν, από τ'α προγράμματα καί τήν έκτέλεσή τ'ους προκύπτει π'ως έντείνεται ή αποικιακή διάρθρωση τ'ης οικονομίας, π'ως γιά βαρεία βιομηχανία, έκβιομηχάνιση καί έφοδι-ασμό τ'ης γεωργίας με άνώτερα τεχνικά μέ-σα δεν μπορεί ν'ά γίνει λόγος π'ως ή έκηλεκ-τρισμός κατάντησε κωμωδία, πρέπει τ'ώρα π'ιό συνθετικά μέσα σ'τις σημερινές συνθήκες ν'ά εξηγήσομε τή βασική αίτία π'ου όξύ-νει καί μορφοποιεί κυρίαρχα όλες τ'ις π'ροϋ-πάρχουσες αίτίες τ'ης οικονομικής κακοδιαμο-νίας.

Η ξένη κηδεμονία καί ή οικονομική κρίση

Η άμεση ξένη οικονομική κηδεμονία είναι τ'ο βασικό γνώρισμα από όπου άρχίζει καί όπου καταλήγει ή εξέταση τ'ου οικονομικού προβλήματος.

Οί επιδιώξεις τ'ων ξένων κηδεμόνων π'οι-σιώνουν καί καθορίζουν τήν πολιτική τ'ων οί-κονομικών κύκλων τ'ης χώρας π'ου έχουν προσ-δεθεί σ' αυτούς.

Πρέπει ν'ά δούμε πρ'ωτα ποιές είναι οί έπι-διώξεις αυτές καί ποίοι συντελεστές τ'ις καθο-ρίζουν γιά ν'ά δούμε τ'ον άντίκτυπό τ'ους σ'τ'ην ελληνική οικονομία.

Η κατάσταση τ'ης οικονομίας τ'ων άγγλο-σαξωνικών χωρών καί τ'ης δυτικής Ευρώπης καί ιδιαίτερα ή κατάσταση τ'ης άμερικανικής οικονομίας άπ' όπου πηγάζει ή άμεση εξάρ-τηση τ'ης οικονομίας μας μ'ας δείχνει πρ'ωτα ποιές είναι οί γενικές επιδιώξεις τ'ης έξωτε-ρικής οικονομικής πολιτικής τ'ης.

Τ'ις επιδιώξεις αυτές καθορίζει τ'ο γεγονός π'ως ή άμερικανική οικονομία βρίσκεται κ'ι' ό-λας σ'το στάδιο μιάς καινούριας κυκλικής οί-κονομικής κρίσης ύπερπαραγωγής π'ου άνα-πτύσσεται σ'τ'η βάση τ'ης γενικής κρίσης τ'ου κεφαλαιοκρατικού οικονομικού συστήμα-τος. (10).

Τ'ο 1948 ή κρίση άρχίζει σ'τις ΕΠΑ. 16 1949 άρχίζει ν'ά απλώνεται καί σ'τις άλλες χώρες. Τ'ο 1950 είναι τ'ο έτος τ'ης κρίσης γιά ό-λες τ'ις κεφαλαιοκρατικές χώρες. (11)

Άπό τ'ο άλλο μέρος ή κίνδυνος τ'ου πολέ-μου μεγαλώνει με τ'ο μεγάλωμα τ'ης κρίσης.

Ποιά τ'α γνωρίσματα τ'ης κρίσης καί ποιά ή πολιτική π'ου ακολουθούν οί μονοπωλιακοί κύκλοι γιά ν'ά άντιμετωπίσουν τήν κρίση δεν

9. Βλ. «Ανταίο» τ. 3-4)50 σ. 119 καί 5-6)50 σ. 190.

10. Βλ. «Ανταίο» 1-2)49 σ. 77 καί με-λέτη γιά τήν οικονομική κρίση σ'το έρχόμενο τεύχος από τήν «Nouvelle Critique» άρ. 17 καί 18 σελ. 30 (Jan Dessan καί Leon La-vallée).

11. Βλ. «N C.» άρ. 17 σ. 32.

8. Βλ. «Ανταίο», τ. 5-6)1950 σ. 198.

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

θα εξετάσουμε έδω αναλυτικά. (12).

Θα περιοριστούμε ν' αναφέρουμε τὰ ακόλουθα βασικά γνωρίσματα: 1ον) Πτώση τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. 2ον) Ἀγροτική κρίση. 3ον) Πτώση τῶν τιμῶν. 4ον) Ἀνεργία καὶ ἐξάθλιωση τῶν ἐργαζομένων. 5ον) Κρίση τοῦ διεθνῆς ἐμπόριο καὶ δημοσιονομικὴ κρίση.

Ἡ ἀντιμετώπιση τῶν συνεπειῶν τῆς κρίσης καὶ ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναστολή τῆς εἶναι στὴ βάση τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀμερικανικῆς οικονομικῆς πολιτικῆς.

Ἄς δοῦμε σὲ συντομία πὼς διαμορφώνεται ἡ πολιτικὴ αὕτῃ καὶ ποιά τὰ ἀποτελέσματα τῆς σὲ ἀμερικανικὴ καὶ σὲ παγκόσμια κλίμακα.

Τὸ σχέδιο Μάρσαλ, τὸ 4ον σημεῖο καὶ οἱ πολεμικοὶ ἐξοπλισμοὶ ἀποτελοῦν μαζί με ὁρισμένα ἄλλα μέτρα ἐσωτερικά, τὰ μέτρα γὰρ νικῆς πολιτικῆς ἐναντίον τῆς κρίσης.

Καὶ τὰ τρία θρίσκονται σὲ ὁδίασποστη συνοχὴ μεταξύ τους. Ἐπιδιώξεις τους: Ἡ διάνοιξη νέων ἀγορῶν γιὰ τοποθέτηση ἐμπορευμάτων καὶ κεφαλαίων καὶ ἡ ἐντατικὴ ἐκμετάλλευση τῶν παλιῶν ἀγορῶν εἶναι ὁ βασικὸς σκοπὸς γιὰ διαχέτευση τοῦ κύματος τῆς ὑπερπαραγωγῆς.

Ἡ πολεμικοποίηση τῆς οἰκονομίας (13) στὸ πλαίσιο τῆς γενικῆς πολιτικῆς τοῦ ψυχροῦ πολέμου στὴν Εὐρώπη καὶ τοῦ θερμοῦ στὴν Ἀσία συνδέεται ἀναπόσπαστα με τὰ σχέδια αὐτὰ καὶ με τὸ Ἀτλαντικὸ σύμφωνο. Οἱ εὐρωπαϊκὲς οικονομίες διαχετεύουν τὶς πωτώσεις Μάρσαλ σὲ πολεμικὲς προπαρασκευές. Ἔτσι ἡ οικονομικὴ πολιτικὴ ἐναντίον τῆς κρίσης γίνεται πολεμικὴ πολιτικὴ.

Με τοὺς ἐξοπλισμοὺς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος κρατοῦν σὲ δραστηριότητα τὴ βιομηχανία ποὺ παρουσιάζει πτώση.

Ποιά ἐιδικότερη πορεία παίρνει ἡ κρίση καὶ ἡ διεθνὴς οικονομικὴ κατάσταση με τὰ μέτρα αὐτά:

α) Ἡ προστάσις τῶν τιμῶν στὰ ἀγροτικὰ προϊόντα δημιούργησε ἐντονώτερη κρίση ὑπερπαραγωγῆς στὴν ἀμερικανικὴ οἰκονομία γιατί δὲν περιορίστηκαν οἱ καλλιέργειες. Ἔτσι πρέπει νὰ αὐξηθοῦν οἱ ἐξαγωγές (14) με κάθε θυσία στὶς μαρσαλικές χώρες γιὰ νὰ μὴ φτάσει σὲ καταστρεπτικὸ σημεῖο ὁ περιορισμὸς τῆς καλλιέργειας. Οἱ μαρσαλικές ὅμως χώρες ἔχουν κι' αὐτὲς γεωργικὴ ὑπερπαραγωγή καὶ αὐτὸ δυσκολεύει τὴν τοποθέτηση τῶν ἀμερικανικῶν πλεονασμάτων. Καταλαβαίνομε πόσο σημαντικὴ πίεση πρέπει ν' ἀσκηθεῖ γιὰ νὰ ἀναγκαστοῦν οἱ χώρες αὐτὲς νὰ θυσιάσουν ποσοστὸ τοῦ γεωργικοῦ τους εἰσοδήματος γιὰ ὄφελος τῶν ἀμερικανικῶν ἐξαγωγῶν. Ἔτσι ἡ οικονομικὴ μάχη παίρνει ὀξύ-

τητα. Καὶ τὸ βάρος ἐπιρρίπτεται περισσότερο φυσικὰ στὶς πιο ἀδύνατες καὶ λιγότερο στὶς πιὸ δυνατὲς οικονομικὰ χώρες.

2. Στὸ διεθνὲς ἐμπόριο καὶ ἀνάμεσα στὰ πελώρια συγκροτήματα τοῦ διεθνούς μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου ξεσπάει σφοδρὸς ἀγώνας γιὰ τὶς ζώνες ἐπιρροῆς. Ἡ περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ ἐξαγωγή ἐμπορευμάτων καὶ κεφαλαίων ἀπὸ τοὺς ἀμερικανικοὺς μονοπωλιακοὺς κύκλους δὲν βρίσκει ἱκανοποίηση με τὸ Σχέδιο Μάρσαλ καὶ τὸ 4ο σημεῖο. Παρ' ὅλο ποὺ οἱ μαρσαλικές χώρες ἀναγκάζονται νὰ ἀγοράζουν τεράστιες ποσότητες ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὴν Ἀμερική, ὥστος ὅσο ἡ ἐγχώρια παραγωγή τους μεγαλώνει ἐλαττώνεται ἡ ἀνάγκη τῶν ἀνθρώπων καὶ προβάλλει ἡ ἔλλειψη δολλαρίων ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἡ ἀνάγκη διαχετεύσεως δικῶν τευς πλεονασμάτων ποὺ ἡ χαμηλὴ αγοραστικὴ δύναμη τῶν ἐργαζομένων σ' αὐτὲς τὶς χώρες δὲν εἶναι ἀρκετὴ ν' ἀπορροφήσει. Ἔτσι οἱ ΕἴΠΑ δὲν μποροῦν διαρκῶς νὰ πουλᾶνε χωρὶς καὶ ν' ἀγοράζουν. Παρατηροῦνται πτώση στὶς ἐξαγωγές τῶν ΕἴΠΑ (15) Πάλι ὅμως οἱ πιὸ ἀδύνατες χώρες ἐπιβαρύνονται πιὸ πολὺ.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς ὀξύνεται ὅμως, ὄχι μόνον στὸ ἐμπορικὸ πεδίο μὰ καὶ στὸ πεδίο τῶν ἀγορῶν γιὰ τοποθέτηση κεφαλαίων. Ἡ μονοπωλιακὴ θέση τῶν ΕἴΠΑ δὲν εἶναι ἀφελόννη αὐτὲ στὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ οἱ ἄλλες δυνάμεις προσπαθοῦν νὰ κατακτήσουν τὶς χαμένες θέσεις. Ἡ ἐπανεμφάνιση τῶν γερμανικῶν μονοπωλίων καὶ τῆς Ἰαπωνίας ἐντείνει τὴν ὀξύτητα.

Ἡ μάχη γιὰ τὴν ἐπιρροὴ στὴ δικτικὴ Γερμανία μεταξύ τῶν ἀγγλοσαξωνικῶν μονοπωλίων παίρνει κι' αὕτῃ σοβαρὲς διαστάσεις.

Ἡ προσπάθεια ἐξαγωγῆς κεφαλαίων συναντᾷ καὶ ἄλλες δυσκολίες: Τὴν συστολὴ αὕτῃ καθαυτὴ τῆς περιοχῆς τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν διστακτικότητά τοῦ κεφαλαίου νὰ ἐπενδυθεῖ χωρὶς κρατικὴ ἐγγύηση.

(Βλ. στὴ «Νέα Οἰκονομία» σελ. 550 Νοεμβρίου 1950 γιὰ τὴ δράση τῆς Διεθνούς Τραπεζῆς σὲ δάνεια πρὸς τὶς ἐκαθυστερημένες χώρες).

Ὁ δεύτερος παράγων ἐμποδίζει τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ 4ου σημείου γιὰ τοποθέτηση στὶς ἐξαρτημένες καὶ ἀποικιακές χώρες καὶ χρειάζεται ἀπὸ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ νὰ παρασχεθοῦν οἱ ἐγγυήσεις στὸ ἰδιωτικὸ κεφάλαιο ποὺ βρίσκει ἀσταθὴ τὴν διεθνή πολιτικὴ κατάσταση. Ἡ φορολογικὴ ἐπίδωρυση ὅμως γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ Σχέδια καὶ τὸ 4ο σημεῖο σὲ τελικὴ ἀνάλυση πέφτει σὲ βάρος τῶν ἐργαζομένων καὶ τῆς αγοραστικῆς τους δύναμης, πράμα ποὺ ἐπιδεινώνει τοὺς ὁρους τῆς οικονομικῆς κρίσης.

Μὰ καὶ ἀνάμεσα στὰ ἴδια τὰ ἀμερικανικὰ μονοπώλια οἱ ἀντιθέσεις εἶναι σοβαρές. Γιατί οἱ ἐπενδύσεις κεφαλαίων στὴ δυτικὴ Γερμανία, ἀπὸ ὁρισμένα ἀμερικανικὰ τράστ, γιὰ

12. Βλ. «Ἀνταῖο» καὶ «Νεωτ. Κριτ» ἀρ. 17 καὶ 24 ἐπ. καὶ ἀρ. 18 σελ. 29 ἐπ.

13. Βλ. «Ν. Γ.» ἀρ. 18 σελ. 31, 41 καὶ 42.

14. Βλ. πίνακα στὸ ἐρχόμενο τεῦχος, στὴ στήλῃ τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας γιὰ τὶς Ἀμερικανικὲς ἐξαγωγές σὲ ἀρτοποιήσιμα καὶ δευτερεύοντα δημητριακά.

15. Βλ. «Ν. Γ.» ἀρ. 18 σελ. 42.

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

νά εξυπηρετηθούν πρέπει να βοηθηθεί ή εξαγωγή εμπορευμάτων από τη Γερμανία (αυτοκίνητα, φάρμακα κλπ.). Αυτό όμως τα φέρνει αντιμέτωπα προς τα τράστ παραγωγής των ίδιων προϊόντων μέσα στην Αμερική και προς τις μικρότερες βιομηχανίες.

Δεν πρέπει να παραλείψω στον έμπορικό ανταγωνισμό πώς ένας τομέας σημαντικός είναι η εμπορική ναυτιλία. ΟΙ ΕΠΑ με το Σχέδιο Μάρσαλ και το Ατλαντικό Σύμφωνο έδωσαν ένα γερό χτύπημα στη σημαία των άλλων χωρών μεταφέροντας με τα πλοία τους το μεγαλύτερο φορτίο. Αυτό πάλι για τις μικρότερες χώρες είχε τις πιο δυσμενείς συνέπειες.

Ακόμα το γεγονός πώς ο κλοιός για τον αποκλεισμό των δημοκρατιών της Ανατολικής Ευρώπης, της ΕΣΣΔ και της Κίνας προκαλεί σημαντική αναταραχή στο διεθνές εμπόριο. Γι' αυτό βλέπουμε πώς παρά τις αμερικανικές κυρώσεις μεγαλώνουν οι συναλλαγές με τις χώρες αυτές από την πίεση των πραγμάτων για τις δυτικές χώρες. (16)

3. Στην οξυτάτη ανταγωνιστική έμπλοκή που προκαλεί το άπλωμα της κρίσης στον τομέα της παραγωγής και του διεθνούς εμπορίου πρέπει να προσθέσουμε την νομισματική υποτίμηση (17) που επέβαλαν οι οικονομικοί κύκλοι των ΕΠΑ. Αυτό το μέτρο εντείνει στο σύνολο των κεφαλαιοκρατικών χωρών και στις αποικίες την οικονομική κακοδαιμονία των πλατιών μαζών και των μεσαίων τάξεων που έχουν πάγιο εισόδημα και επιβαρύνει δυσδόσταχτα τον προϋπολογισμό και το δημόσιο χρέος στις χώρες αυτές —έμμεσα δηλαδή με τη φορολογία συντρίβει το λαϊκό εισόδημα. Αν σκεφτούμε πώς η υποτίμηση στην Αγγλία έφτασε 30,5% καταλαβαίνουμε πώς το μέτρο αυτό εκφράζει τον ανέλεγκτο συναγωνισμό μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων για την παγκόσμια αγορά.

Πλάι στην νομισματική υποτίμηση πρέπει να διαπιστώσουμε πώς η πολιτική υψηλών τιμών των μονοπωλιακών συγκροτημάτων κάνει όξυτερο το ξετύλιγμα της γιατί έμποδίζει την απορρόφηση των σόκ.

Για τις εξαρτημένες και αγροτικές-αποικιακές χώρες είναι ακόμα πιο αισθητή η ανάπτυξη της κρίσης. Γιατί πιέζονται από τους ισχυρούς ξένους κύκλους σε χαμηλά επίπεδα οι τιμές των αγροτικών προϊόντων και των πρώτων ύλων που παράγουν.

4. Η πολεμική προετοιμασία και οι συνέπειές της στην όλην οικονομία και στα δημόσια οικονομικά, συνδέεται αναπόσπαστα με την κρίση. Με την πολεμική κινητοποίηση της παραγωγής δίνεται μια μονόπλευρη κατεύθυνση στη βιομηχανία.

Αναπτύσσοντας όμως σε σημαντικό βαθμό

την παραγωγή πολεμικών ειδών και ελαττώνοντας τον τομέα της κατανάλωσης συστέλλουν την εσωτερική αγορά άμεσα γιατί παράγονται λιγότερα είδη για την παραγωγική και για την ατομική κατανάλωση που ή επιφάνειά της συστέλλεται.

Έμμεσα συστέλλουν την εσωτερική αγορά γιατί οι πολεμικές δαπάνες χρηματοδοτούνται από τον προϋπολογισμό, το λαϊκό εισόδημα δηλαδή. Έτσι με τη φορολογία και τον πληθωρισμό, ελαττώνεται ή αγοραστική δύναμη —πέφτει ο πραγματικός μισθός— των εργαζομένων και έτσι επιταχύνεται και επιδεινώνεται ή οικονομική κρίση.

Ειδικότερες συνέπειες έχει τις ακόλουθες ή έμπλοκή των εξοπλισμών στο πλέγμα της οικονομικής κρίσης: Συντρίβει τους προϋπολογισμούς ιδιαίτερα των πιο αδύνατων χωρών και έτσι ανατρέπει την οικονομική τους κατάσταση και εκμηδενίζει την αγοραστική δύναμη με αποτέλεσμα που εκδηλώνεται και στο διεθνές εμπόριο με μείωση των εισαγωγών. Έτσι το εξωτερικό εμπόριο εξασθενεί και όλες οι προβλέψεις τοποθέτησης πλεονασμάτων στις χώρες αυτές όπως είδαμε, διαψεύδονται σε σημαντικό ποσοστό.

Η σύγκριση των πιστώσεων Μάρσαλ από το άλλο μέρος δείχνει πώς για τις χώρες που εξοπλίζονται με γοργό ρυθμό υπερκαλύπτονται από τις πολεμικές δαπάνες. (18)

Ακόμα η πολεμικοποίηση της οικονομίας κάνει όξυτερο το κίνητρο για τις στρατηγικές πρώτες ύλες. Τα διεθνή μονοπώλια κρατούν ψηλά τις τιμές, οι εξαρτημένες όμως χώρες και οι αποικίες υποχρεώνονται να εκχωρούν προνόμια για τους εκμεταλλευτές τους σε χαμηλές τιμές. Μία χωρίς προηγούμενο άρση του μεταλλευτικού τους πλούτου γίνεται. (19)

Από το άλλο μέρος τα κέρδη των μονοπωλιακών μεγιστάνων μεγαλώνουν σημαντικά ενώ το σύνολο της μάζας των κερδών του κεφαλαίου μειώνεται εξ αιτίας της κρίσης. (19)

Ο διαφορισμός αυτός σε όφελος των ισχυρών συγκροτημάτων που ελέγχουν την παγκόσμια παραγωγή στην ενέργεια, στις μεταφορές και στη βαρεία βιομηχανία επιδεινώνει την οικονομική κρίση γιατί δεν μπορεί να ανταποκρίνεται ή οικονομική επιφάνεια στην εσωτερική αγορά στην εξυπηρέτηση των τόσο ψηλών ποσοστών κέρδους, με αποτέλεσμα παράλληλο τη συντριβή των οικονομικά ασθενεστερών επιχειρήσεων και στην παγκόσμια αγορά από το άλλο μέρος επιβάλλονται όροι

18. Υπολογίζεται πώς στις πιστώσεις Μάρσαλ 4 δισεκ. δολλ. αντιστοιχούν 6 δισεκ. δολλ. για εξοπλισμούς στις δυτικές ευρωπαϊκές χώρες! Βλ. Ν. Σ. στο ίδιο σελ. 41—42.

19. Στο ίδιο σελ. 37—39 και σελ. 35. "Οπως σημειώνω παρακάτω: περίπτωση χαρακτηριστική ή εκχώρηση των μεταλλείων Λαυρίου που θα δώσουν στα αμερικανικά μονοπώλια στρατηγικές πρώτες ύλες.

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

έξυπνότητας των κεφαλαίων στους τομείς αυτούς πολύ δυσμενείς για τις εθνικές οικονομίες.

Έντείνεται ακόμα η ανισομετρία στην παραγωγή των κεφαλαιοκρατικών χωρών γιατί τα είδη πολεμικής βιομηχανίας βρίσκονται σε ανώτερο αναλογικό συντελεστή σε σύγκριση με τα είδη κατανάλωσης. Έτσι λ.χ. ενώ το απόσπλι βρίσκεται ότι ανέβηκε από τον δείκτη 115 στο δείκτη 122 σε σύγκριση με την προπολεμική παραγωγή το μπισμπάκι έπεσε από 92 σε 88. (19).

Έτσι η οικονομική κρίση έντείνει την ανισόμετρη κατανομή των παραγωγικών δυνάμεων στο έσωτερικό της οικονομίας των κεφαλαιοκρατικών χωρών και ανάμεσα στις οικονομίες αυτές. Έντείνει τον ανταγωνισμό για σφαίρες επιρροής και εξαγωγή εμπορευμάτων και κεφαλαίων. Και έντείνεται η ίδια απόλυτα αυτά. Το Σχέδιο Μάρσαλ και οι έξοπλισμοί σε τελική ανάπτυξη δεν αποτρέπουν την κρίση. Η προσωρινή αναστολή μερικών εκδηλώσεων της οδηγεί ξανά σε νέα μεγαλύτερη έντασή της.

Η ελληνική οικονομία στο πλέγμα της οικονομικής κρίσης

Η υποτέλεια της ελληνικής οικονομίας και η μονόπλευρη οικονομική πρόσδεσή της στο συγκρότημα των μεγάλων δυνάμεων της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας και άμεσα στην αμερικανική οικονομία, φέρνει μέσα στην περιοχή της όλες τις συνέπειες από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και την πολεμοποίηση της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας.

Δεν είναι λοιπόν πια μόνο οι επιδιώξεις του χρηματιστικού κεφαλαίου όπως τις γνωρίσαμε (20) στη γενική τους μορφή που κρατούν σε αποικιακή τελμάτωση την εθνική οικονομία, μα είναι και οι συγκεκριμένες συνθήκες της οικονομικής κρίσης που μορφοποι-

20. Βλ. παρομοιές σε προηγούμενες σημειώσεις Δ. Μ. «Η βαρεία βιομηχανία κλπ.» και «Ανταίο».

ούν τις επιδιώξεις αυτές όπως και η ειδικότερη πολιτική του ξένου παράγοντα στα τελευταία χρόνια, ύστερα ιδιαίτερα από το δόγμα Τρούμαν, που θα εξετάσαμε εδώ την οικονομική της πλευρά.

Η ανισόμετρη κατανομή των παραγωγικών δυνάμεων στην κεφαλαιοκρατική οικονομία που δεν αφήνει τις εξαρτημένες οικονομίες και τις αποικιακές χώρες να λυτρωθούν από την υποτέλεια και να εκβιομηχανιστούν έντείνεται μέσα στις σημερινές συνθήκες. Η εκμετάλλευση της έσωτερικής αγοράς για τοποθετήσεις εμπορευμάτων και κεφαλαίων και για εξασφάλιση πρώτων υλών, μαζί και η πολιτική και στρατιωτική κηδεμονία γίνονται πιο έντονες από πρίν.

Έτσι αν αυτές καθαυτές οι τάσεις του ξένου χρηματιστικού κεφαλαίου και των κυρίαρχων κύκλων εμπόδισαν και εμποδίζουν την κοινωνική και οικονομική αναδιάρθρωση της χώρας και την εκβιομηχάνισή της, σήμερα στην περίοδο της έντασης της γενικής κρίσης από την κρίση της υπερπαραγωγής που απλώθηκε στην περιοχή της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας, όχι μόνο αποκλείεται κάθε πρόοδος «άγροτική» ή «βιομηχανική» μα αντίθετα συστέλλεται και η ίδια η απλή αναπαραγωγική οικονομική δραστηριότητα σε ανησυχητικό σημείο.

Από την παραπάνω ανάπτυξη για τις εκδηλώσεις της κρίσης και τις συνέπειες της σε παγκόσμια κλίμακα μπορούμε τώρα να περάσουμε στην εξέταση των άμεσων αποτελεσμάτων που έχει για την οικονομία μας.

Γιατί είναι γεγονός πως η οικονομία μας περιδινείται κι' όλες στον κύκλο της κρίσης και του πολέμου.

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΤΕΥΧΟΣ :

Η κατεύθυνση του εμπορίου και η παραγωγική διάρθρωση.— Η παλεμική μορφή στην ελληνική οικονομία.— Το βιοτικό επίπεδο του λαού τα κέρδη του κεφαλαίου και η κρίση.

ἐπίκαιρα πνευματικά προβλήματα

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΣΕ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ

1 ο ν JOHN KENNEDY
καὶ CHARLES MAC LEAD

( ) Η ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ τάσεις τῆς Δυτικῆς ἐπιστήμης προβάλλουν πολλαπλὰ καὶ ἐπείγοντα προβλήματα : φιλοσοφικά, τεχνικά, κοινωνικά καὶ πολιτικά. Ὅλα εἶναι συναφῆ καὶ κανένα δὲν μπορεῖ νὰ παραμεριστεῖ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὅλα ἐξίσου σπουδαῖα. Γιὰ νὰ ἐξεστέῃ ὁμως καθένα ἀπ' αὐτὰ πραγματικά, πρέπει ὅλα νὰ ἀντικρυστοῦν σχετικὰ μὲ τὸν μοναδικὸ σκοπὸ πού τείνουν νὰ δώσουν στὴν ἐπιστῆμην στὶς χώρες τῆς Δύσεως καὶ πού ἐπισκιάζει τοὺς ἄλλους σκοποὺς : Τὸν προσανατολισμὸ τῆς ἐπιστήμης στὸν πόλεμο.

Ἐχει σημειωθεῖ μιὰ μεγάλη ἐξάπλωση τῆς ἐπιστημονικῆς προσπάθειας ἀπὸ τὸ 1930. Στὴ διάρκεια τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ἡ συνεισφορὰ τῆς ἐπιστήμης στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἦταν μεγαλύτερη παρὰ ποτέ. Βασικὴ ἐλπίδα καὶ σταθερὴ πρόθεση τῶν ἐπιστημόνων καὶ τοῦ λαοῦ γενικότερα, ἦταν πῶς, σὰν θὰ ἐρχόταν ἡ εἰρήνη, ἡ ἐπιστημονικὴ προσπάθεια, ἀκολουθώντας μιὰν ἀνάλογη κλίμακα, θὰ ἐπαναστατοῦσε κυριολεκτικὰ τὴ βιομηχανικὴ καὶ τὴν ἀγροτικὴ παραγωγὴ μὲ νέες ἀνακαλύψεις, μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς καὶ τῇ χρησιμοποίησιν ἀποτελεσματικῶν μεθόδων στὶς ἐπιστημονικὲς ἐρευνες, καὶ ἔτσι θὰ ἀνέβαζε τὸ ἐπίπεδο τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Οἱ ἐλπίδες αὐτὲς διατηρήθηκαν ὡς τὸ 1948, ὅταν ὁ βασικὸς τόνος στὴν ἐτήσια σύνοδο τῆς Βρετανικῆς Ἑταιρίας ἦταν : «Νὰ μετατρέψουμε τὰ σπαθιά σὲ ἄροτρα».

Σήμερα, ἂν καὶ τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπιστημονικῆς προσπάθειας εἶναι πολὺ ψηλότερο παρὰ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, οἱ ἐλπίδες αὐτὲς γκρεμίστηκαν. Τὸ γκρέμισμά τους, ὅπως καὶ ἡ διάψευση τῶσαν ἄλλων ἐλπίδων γιὰ τὸν μεταπολεμικὸ κόσμον, πρέπει ν' ἀποδοθεῖ ἄμεσα στὸ γεγονός ὅτι ἡ βρετανικὴ οἰκονομία καὶ ἡ βρετανικὴ ἐπιστημονικὴ προσπάθεια ἔχουν ὑποταχθεῖ στὴν οἰκονομικὴ καὶ λοιπὴ πολιτικὴ τοῦ «ψυχροῦ πολέμου». Σήμερα δὲν εἶναι «τὰ σπαθιά νὰ γίνουν ἄροτρα», ἀλλὰ «τὰ ἄροτρα νὰ γίνουν σπαθιά» στὴν ἡμερησίαν διάταξιν.

Τὰ γεγονότα.

Τὰ ποσὰ τῆς κυβερνητικῆς δαπάνης γιὰ

τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἐξέλιξη μᾶς δίνουν τὴν ἀπλούστερη καὶ καθαρότερη ἐκφράση — γιὰ τὸ τί συμβαίνει στὴν ἐπιστῆμην. Ὑπολογίζεται ὅτι τὸ σύνολο τῆς σχετικῆς δαπάνης γιὰ τὸ 1950—51 εἶναι 14,1 φορές περισσότερον ἀπὸ τὸ 1936—37 ἂν πάρουμε ὑπ' ὄψιν τὶς διαφορὰς στὸν τιμάρημο. Εἶναι, ἀλήθεια, μιὰ ἐντυπωσιακὴ αὔξησις. Μὰ σὲ τί συνίσταται ; Παρ' ὅλο πού δὲν πέρασαν πέντε χρόνια εἰρήνης, ἡ δαπάνη γιὰ τὶς πολεμικὲς ἐρευνες καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τους ἀνέβηκε 33,7 φορές σχετικὰ μὲ τὴν προπολεμικὴ, ἐνὼ ἡ δαπάνη γιὰ τὴ διατροφή καὶ τὴν ὑγείαν μεγάλωσε μόλις 4,0 ἕως 4,4 φορές, καὶ ἡ δαπάνη γιὰ τὶς πανεπιστημιακὲς ἐρευνες ὑπολογίζεται ἀκόμη λιγότερον : 2,8 φορές! Ἡ δαπάνη σχετικὰ μὲ τὶς ἐρευνες διατροφῆς ἔπεσε ἀπὸ ποσοστὸ 12,2 τοῦ συνόλου τῶν δαπανῶν, πού ἦταν στὸ 1937, σὲ 3,5% τοῦ συνόλου τῶν δαπανῶν γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα στὸ 1951. Ἐνὼ ἡ ἀναλογία τῆς συνολικῆς δαπάνης γιὰ πολεμικὲς ἐρευνες ὑψώθηκε ἀπὸ 34,7% (τοῦ συνόλου τῶν δαπανῶν) στὸ 1937, σὲ 82,5% στὸ 1951, παρ' ὅλο πού στὶς γενικὲς κρατικὲς δαπάνες ἡ ἀναλογία τῶν πολεμικῶν δαπανῶν εἶναι σήμερα 22,6%. Ἔτσι στὴν ἐπιστῆμην, τὴν πιδ εὐαίσθητη στάθμην τῆς ἀνάπτυξης τοῦ πολιτισμοῦ — ὅπως παρατήρησε ὁ καθηγητὴς Μπερνάλ — ἡ πρόοδος τῆς πολεμικῆς τάσης φαίνεται αἰσθητότερη.

Ὑπολογισμοί, βασισμένοι σὲ διάφορους ἐπίσημους ἀριθμούς, ὅπως καὶ σὲ μιὰν ἐκθεσιν σχετικὰ μὲ τὴν «ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴν ἔρευνα πάνω στὴ βρετανικὴ βιομηχανία», δείχνουν πῶς, τὸ 1948, τὰ 64% ἀπὸ τοὺς ἐργάτες πού ἀπασχολοῦνται στὶς κυβερνητικὲς ἐρευνες, καὶ κάπου 20% ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἐργατῶν πού ἀπασχολοῦνται σὲ ἐπιστημονικὲς ἐρευνες, χρησιμοποιήθηκαν στὸν τομέα τῶν πολεμικῶν ἐρευνῶν(1). Ἡ μόνη περιοχὴ, ὅπου ἡ αὔξησις στὶς δαπάνες γιὰ ἐρευνες φάνει σχεδὸν τὴν προπολεμικὴν περίοδον, εἶναι ἡ περιοχὴ τῆς Αὐτοκρατορίας (20,7 φο-

(1) Scientific Worker, August, 1948, p. 20.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ρές) : Χτυπητή απόδειξη της σημερινής ώθησης για πιο «έπιστημονική» εκμετάλλευση της φτηνής δουλειάς και των αγαθών, που μπορούν να δώσουν οι αποικίες.

Η έπιστημονική προσπάθεια, αντί κατά κύριο λόγο να κατευθύνεται προς το εσωτερικό, για να ανταποκριθεί στις επείγουσες βιομηχανικές, γεωργικές, οικιστικές και σχετικές ανάγκες, κατευθύνεται προς τα έξω : στην προπαρασκευή για τον πόλεμο. Αλλά και στις περιπτώσεις που δεν συμβαίνει αυτό, τείνει σε σκοπούς οικονομικά παρασιτικούς. Η έκταση της έρευνας σε άλλες κατευθύνσεις είναι πολύ μικρότερη από εκείνη που είχε προβλέψει το σχέδιο πριν λίγα χρόνια. Λόγου χάριν είχε προϋπολογιστεί πως το προσωπικό της ειδικής υπηρεσίας, που διευθύνει τις έρευνες για τη λύση των βιομηχανικών μας προβλημάτων, έπρεπε να αυξηθεί από 2.750 το 1944 σε 5.000 και πάνω. Αλλά στο 1948 η σχετική υπηρεσία έδωσε τα παρακάτω στοιχεία(2) :

«Ο συνολικός αριθμός του προσωπικού το 1948 είναι 3.090. Είναι φανερό αν δεν μεγαλώσει το ποσοστό της αύξησης θα περάσουν πολλά χρόνια ως να πραγματοποιηθούν τα σχέδια. Η κατάσταση με αυτό πρέπει να αντικρυστεί για λίγον καιρό με την προσπάθεια να καλυφθεί η άμεση ζήτηση και να αφίσουμε κατά μέρος πολλά σχέδια που ήταν ως τότε αξιοπρόσεχτα...»

Στρατιωτικοποίηση της έπιστήμης δεν σημαίνει απλά μόνο πως παραμελούνται οι άλλοι τομείς της έπιστημονικής εξέλιξης: σημαίνει ότι η πολεμική άρπάγη πιάνει όχι μόνο τα καθαυτά κυβερνητικά ιδρύματα για έρευνες, μα και τους ίδιους τους έιρους πρόνους της «καθαρής» έπιστήμης. Η τακτική αυτή πήρε μεγαλύτερη έκταση στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Μας λένε συνεχώς πως ο «Δυτικός» πολιτισμός είναι μοναδικός. Απ' την άλλη μεριά η έπιστημονική προσπάθεια των Η.Π.Α είναι η μεγαλύτερη μέσα στο σύνολο της Δυτικής έπιστήμης. Ο,τιδήποτε κι αν σκέπτονται οι Εύρωπαίοι σχετικά με την ποιότητα μεγάλου μέρους της αμερικανικής έπιστημονικής εργασίας, οφείλουν ασφαλώς να κοιτάζουν πέραν του Ατλαντικού αν θέλουν να μάθουν τη μορφή των νέων έπιστημονικών ερευνών. Στην Αμερική, όπως στη Μεγάλη Βρετανία, υπήρχαν πολλές έλπίδες στο τέλος του πολέμου ότι η συνεισφορά της έπιστήμης στη νίκη θ' αναγνωριζόταν με πλούσια προικοδότησή της στην ειρηνική περίοδο. Οι έλπίδες αυτές αποκρυσταλλώθηκαν στο σχέδιο για την ίδρυση ενός «Εθνικού έπιστημονικού Ιδρύματος». Οι στρατιωτικές υπηρεσίες και ιδιαίτερα το Ναυτικό είναι που έμειναν οι όμοσπονδιακοί ανάδοχοι της έπιστημονικής έρευνας, ακόμη και της βασικής έρευνας που γίνεται στα πανεπιστήμια. Σύμφωνα με τα σχέδια νομοθετημάτων που ακολούθησαν το έθνικό ίδρυμα ερευνών, δεν θα έπρεπε να ναι ένα ελεύθερο πεδίο για βασικές έρευνες, όπως είχε αρχικά αποφασιστεί. Αντίθετα ο κύριος σκοπός

των ερευνών θα ήταν καθαρά στρατιωτικός. «Η στρατιωτική σπουδαιότητα» είναι το πρώτο που προβάλλεται στην έκθεση(3) για την «Έπιστήμη και Πολιτική».

«Λένε συνήθως πως ο νέος πόλεμος θα γίνει με «το γύρισμα κουμπιών», πως η εξέλιξη της έρευνας σχετικά με τα ηλεκτρόνια θα οδηγήσει στα έντελώς αυτόματα όπλα. Αυτό είναι πιθανό. Μα η γνώση προηγείται από τα «κουμπιά προώθησης» όπως και η θεωρία από την εφαρμογή της. Ένα έθνος που βρίσκεται πίσω σχετικά με τη θεμελιώδη έπιστημονική γνώση, που ύστερα σε σύγκριση προς τις άλλες χώρες, αλλά στην εξερεύνηση του άγνωστου, θα δυσκολευτεί πολύ σε ένα μελλοντικό πόλεμο».

Ο στρατηγός Αϊζενχάουερ είναι τώρα πρόεδρος του πανεπιστημίου Κολούμπια. Ο ίδιος μαζί με τον πρόεδρο του πανεπιστημίου του Χάρβαρντ, καθηγητή Κόναντ, και τον γενικό επιθεωρητή της Εκπαίδευσης στην πολιτεία της Ν. Υόρκης, όρισθηκαν να γνωμοστήσουν στον πρόεδρο Τρούμαν σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική της Αμερικής. «Η όποια απ' όπου ξεκίνησαν και που επανέλαβαν πολλές φορές, ήταν «πως ο ψυχρός πόλεμος θα εξακολουθήσει πολλά χρόνια». Η σχετική έκθεσή τους καταλήγει :

«Αν τα σχολεία αποκτήσουν προγράμματα που αντικρύζουν τις εθνικές ανάγκες στη σημερινή κρίσιμη εποχή.... τότε μόνο η εκπαίδευση μπορεί να αποκτήσει την ύποστηρίξη που της αξίζει σαν ένα όργανο εθνικής πολιτικής». (4)

Έτσι ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα, έπιστημονικό και άλλο, δικαιολογεί την ύπαρξή του μόνο σαν προπαρασκευαστικό για τον πόλεμο.

Στη Μεγάλη Βρετανία τα πανεπιστήμια γενικά έδειξαν μίαν αξιόλογη αντίσταση στο στρατιωτικό κλοιό, με το να μη δέχονται λ.χ. σπουδαστές στις φυσικές έπιστήμες, που οι έπιστημονικές διατριβές τους θα έπρεπε να τηρηθούν μυστικές. Όμως είναι βέβαιο πως πολλοί πανεπιστημιακοί, που στην πολεμική εποχή εργάστηκαν σε κρατικά εργαστήρια, δεν διατήρησαν τις σχέσεις τους με αυτά. Έτσι μερικά τμήματα εξαρτώνται σε μεγάλη έκταση από τις στρατιωτικές επιχορηγήσεις για να διατηρούν τις σχολές των ερευνών τους. Οπωσδήποτε στη Μεγ. Βρετανία, όπου τα πράγματα σπάνια γίνονται τόσο απότομα και τόσο δημόσια, όπως στην Αμερική, η πιο σπουδαία φάση στη στρατιωτικοποίηση της έπιστήμης γίνεται κατά τον λιγότερο φανερό τρόπο στην έκθεση Μπάρλιν(5)

«... Δεν υπάρχει άλλος τρόπος παρά να :

(3) Science and Public Policy, Vol. I. A Programme for the Nation. A Report to the President by John R. Steelman, Chairmann, the President's Scientific Research Board, August 27th, 1947. U. S. Govt. Printing Office, Washington, D.C.

(4) In Defence of Peace, June, 1950.

(5) Scientific Man - power. Cmd. 6, 424, H.M.S.O., London, 1946.

(2) D.S.I.R. Report for the years 1937/48, Cmd. 7, 761, H.M.S.O., 1949.

γνωρίζουμε για να τελειοποιήσουμε τις επιστημονικές μας έρευνες, γιατί χωρίς αυτές και το εμπόριό μας θα μαραζήσει και η αποικιακή μας Αυτοκρατορία θα μείνει ανεξέλικτη και η ίδια η ζωή και η ελευθερία μας θα υποταχθούν σ' ένα δυναμικό επιδρομέα».

Έτσι, ενώ φαινομενικά οι κρατικές δαπάνες για έρευνες όχι πολεμικές αυξήθηκαν και οι κυβερνητικές επενδύσεις σε πανεπιστημιακές και άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές έρευνες μεγάλωσαν, όμως αυτό πρέπει σε μεγάλο μέτρο να θεωρηθεί πως άφορα στην ουσία πολεμικές έρευνες με μεγάλη μάλιστα έκταση. Είναι φανερό πως η συνέχιση τόσης υποστήριξης για τις έρευνες που δεν έχουν σχέση με την άμυνα, εξαρτάται από τη συνέχιση του ψυχρού πολέμου.

Όσοι νιώθουν άνακούφιση με τη σκέψη ότι δεν διαβρώθηκε η ακαδημαϊκή μας έπιστήμη από τη στρατιωτική ανάμιξη, πρέπει να έχουν υπ' όψη τους την απάντηση του μόνιμου υφυπουργού του Έφοδιασμού Άρτσιμπαλντς Ρώλαντσον στα ερωτήματα της Έπιτροπής του Προϋπολογισμού για την άμυνα(6):

«... Μια από τις δυσκολίες μας να χρησιμοποιούμε τα Πανεπιστήμια είναι ότι οι καθηγητές του Πανεπιστημίου και οι έπιστήμονες γενικά απαιτούν να έχουν το δικαίωμα να δημοσιεύουν κάθε τι που ανακαλύπτουν. Ένα μεγάλο μέρος από την εργασία που θέλουμε να αναλάβουν είναι τόσο εξαιρετικά μυστικό, ώστε δεν μπορούμε να τους επιτρέψουμε να το δημοσιεύουν και αυτό μας φέρνει δυσκολίες στο ρυθμό της δουλειάς.

Αυτό το σημείο και συζητώ τώρα με τον πρόεδρο του Έπιστημονικού γνωμοδοτικού συμβουλίου και τον ρωτώ αν δεν θα μπορούσε να πείσει τα Πανεπιστήμια να αναλάβουν λιγάκι πιο «προγραμματισμένες» έρευνες. Νομίζει πως θα μπορέσει να κάνει κάτι προς αυτή την κατεύθυνση;».

Διαστρέβλωση και εκτροχιασμός του επιστημονικού σκοπού.

Η πρόσδεση της έπιστήμης στην πολεμική σκοπιμότητα σημαίνει καθαρή εγκατάλειψη των μεγάλων ιδανικών, με τα οποία έχουν ανατραφεί οι έπιστήμονες. Γίνονται πάντοτε συζητήσεις ανάμεσα στους πρωταγωνιστές της «καθαρής» έπιστήμης — που τη θεωρούσαν σαν συνεισφορά στον ανθρώπινο πολιτισμό — σε εκείνους που θέλουν να γίνει μια ουσιαστικότερη εφαρμογή της έπιστήμης για να καλυτερέψει η ανθρώπινη ζωή. Η συζήτηση αυτή έχασε πια κάθε σημασία. Στη χώρα μας ο κ. Έρρ. Τίζαρτ, που καταστρώνει τα σχέδια για την πορεία της επιστημονικής δραστηριότητας, ζητάει περισσότερο εφαρμοσμένες παρά βασικές έρευνες, ενώ παράλληλα η οργάνωση εφαρμοσμένης έπιστήμης που διευθύνει ο ίδιος σε αναλογία 82% αφιερώνει τις έρευνές της για την κα-

ταστροφή της ανθρώπινης ζωής. Κανείς περισσότερο από τους ίδιους τους έπιστήμονες δεν καταλαβαίνει τί αναστάτωμα της έπιστημονικής εργασίας τους σημαίνει η τάση αυτή. Ο βακτηριολόγος Θ. Ρόζμπορη, που διηύθυνε κατά τον πόλεμο την υπηρεσία μικροβιακού πολέμου στο Ντέτρικ τών Ην. Πολιτειών, λέει σχετικά(7):

«Αν θέλετε να καταλάβετε τον μικροβιολογικό πόλεμο πρέπει να τον αντικρύσετε σαν αναποδογύρισμα της έπιστήμης και της φύσης. Κανονικά μελετάμε την αρρώστια για να την προλάβουμε ή να τη γιατρέψουμε. Αυτή είναι η άποψη της βακτηριολογίας. Όμως ο μικροβιακός πόλεμος θα προκαλέσει την αρρώστια. Δεν είναι κανονικό ή φυσικό. Είναι κάτι τεχνητό και αντικανονικό».

Αφού ρίχτηκε η ατομική βόμβα για πρώτη φορά, οι δημιουργικές εφαρμογές της ατομικής ενέργειας ήταν το καθημερινό θέμα της δημόσιας συζήτησης, με προοπτική ότι ο άνθρωπος θα είχε στην κατοχή του μέσα σε περιορισμένο χρονικό διάστημα μιάν άπειρο δύναμη.

Δυστυχώς το ζήτημα πήρε ακριβώς την αντίθετη εξέλιξη στην Αμερική κιόλας από το 1948:

«Η δημόσια γνώμη αποθέλει πάντα στις μη καταστρεπτικές εφαρμογές της ατομικής ενέργειας, τις σημερινές ή τις δυνητικές. Όμως το γεγονός είναι πως 80% απ' τη χρηματοδότηση των ατομικών ερευνών αφορούν μόνο την παραγωγή ατομικών βομβών.

Η συγκέντρωση αυτή της προσπάθειας στην αύξηση των εξοπλισμών έχει για αποτέλεσμα να επιβραδύνει τις εφαρμογές για οικονομικούς-παραγωγικούς όχι στρατιωτικούς σκοπούς.

Η πιο άμεση εφαρμογή, η παραγωγή και διάθεση ραδιο-ισοτόπων δεν απαιτεί σοβαρά υλικά μέσα ή ιδιαίτερη τεχνική ιδιοφυΐα. Γι' αυτό και είχε ραγδαία εξέλιξη.

Ενώ η καθυστάση της ατομικής δύναμης για τη χρήση της σε μη καταστρεπτικούς σκοπούς χρειάζεται και σοβαρή προμήθεια υλικού και κατάλληλη τεχνική κατάρτιση. Γι' αυτό και η εργασία στον τομέα αυτό εξελίσσεται άργα, έτσι που μιά σημαντική χρησιμοποίηση της ατομικής ενέργειας να πρέπει να μετατεθεί ύστερα από μιά γενεά». (8)

Ακόμα και στη Γαλλία οι ατομικές έρευνες στράφηκαν προς πολεμικούς σκοπούς, παρ' όλο που δεν θα προσέθεταν πολλά πράγματα στην αμερικανική προσπάθεια. Αυτό είχε για αποτέλεσμα ν' απομακρυνθεί από τη θέση του ο σοφός Ζολιό-Κιουρί, γιατί διαβεβαίωσε κατηγορηματικά πως, όπως και από την αρχή είχε άλλωστε δηλώσει, θα έστρεφε τις προσπάθειές του μόνο προς ειρηνικούς σκοπούς.

Το ιδανικό για την έπιστήμη σαν ένα είδος «υπερεθνικής δραστηριότητας» στίβου για την ελεύθερη έρευνα, την κατατόπιση και την συζήτηση, δεν είχε καλύτερη θέση από το

(6) Select Committee on Estimates (The Defence Estimates Sub-Committee B), H.M. S.O., London, 1949.

(7) Peace or Pestilence, New York, 1949.

(8) Bulletin of the Atomic Scientists, July, 1948, p. 213.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ιδανικό της επιστήμης αφιερωμένης στην ανθρώπινη πρόοδο. Όσοι εξύμνησαν τον «υπερεθνικό» χαρακτήρα της Δυτικής επιστήμης δεν φαίνεται πώς έχουν υπ' όψη τους ότι η ελεύθερη συζήτηση και ανταλλαγή πληροφοριών έχουν αποκλειστεί από ολόκληρες επιστημονικές περιοχές με την αιτιολογία της «ασφάλειας» για πολεμικούς λόγους.

Έτσι οι ατομικές έρευνες στρέφονται σχεδόν αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση του πολέμου και στη δημιουργία της φοβίας στον πληθυσμό. Αυτό έκανε μεγάλους επιστήμονες της ανθρωπότητας, όπως ο ακαδημαϊκός Λυσένκο, να καταγγέλλουν πώς η επιστήμη προετοιμάζει τον θάνατο(9):

«Υπάρχουν δυστυχώς επιστήμονες που παράδωσαν το μυαλό τους και τις επιστημονικές γνώσεις τους στους κανίβαλους της ατομικής ενέργειας. Τι σκοπεύουν να δώσουν στην ανθρωπότητα; Τι προετοιμάζουν για τον εργάτη που άροτριώνει τη γη; τί για το σπουδαστή που σκύβει στα βιβλία του, για τη μάνα και για το παιδί της που κοιμάται μέσα στο λίκνο του; Το θάνατο».

Είναι υπερβολή; Είναι μήπως προπαγάνδα τα λόγια αυτά;

«Ας ακούσουμε τότε και τον δόκτορα Σζί-λαρντ(10) του πανεπιστημίου του Σικάγου στην ραδιοφωνική ομιλία του της 26 Φεβρουαρίου 1950 :

«Έκανα ένα υπολογισμό... πόσα νετρόνια και ποιά ποσότητα υδρογόνου χρειάζεσαστε να εξαπολύσουμε με ατομικές εκτυρωστροφές για να σκοτώσουμε όλους τους ανθρώπους στη γη; Κατάληξα πώς 50 περίπου τόνους νετρόνια που σημαίνουν 500 περίπου τόνους από βαρύ υδρογόνο είναι αρκετά γι' αυτό το σκοπό».

«Η όσα γράφει ο Λ. Ριντενάουερ στον «Αμερικανικό Έπιστήμονα»(11) τον Μάρτιο του 1950 :

«Μπορούμε να τα κανονίσουμε για τη δικαιοσύνη της «ήθικης». Μια και αποφασιστεί πώς άνθρωποι, πρέπει να σκοτωθούν, το «ήθικό» πρόβλημα τακτοποιείται άμεσα. Τα εργαλεία του σκοτωμού δεν έχουν σχέση με ζητήματα ανθρωπισμού ή ηθικής».

Ένα από τα χειρότερα αποτελέσματα του πολεμικού προσανατολισμού της επιστήμης είναι πώς απαντιέται όλη την επιστημονική παράδοση και κάνει ανήθικους όχι μόνο τους επιστήμονες που ασχολούνται με τα όπλα του θανάτου, μα και όλους τους άλλους που, παίρνοντας όλα αυτά σε συζήτηση ρουτίνας, χάνουν κάθε αίσθημα κοινωνικής ευθύνης και επιστημονικής ηθικής.

«Η επιστήμη που έχει πάθει τέτοια διαστροφή μπορεί ίσως να δίνει δουλειά στους επιστήμονες. Μα οι ίδιοι δεν μπορούν να τρέ-

φουν αὐταπάτες για το μέλλον. Μια τέτοια επιστήμη εξαρτά ολότελα την ύπαρξή της από την προσδοκία ενός νέου πολέμου.

Έμπειρους.

«Η παραγωγικότητα των επιστημόνων ελαττώνεται εξαιρετικά άμα οι επιστήμονες αυτοί εργάζονται σε κρατικά εργαστήρια. Πολλοί από τους καλύτερους επιστήμονες, που σήμερα δεν βρίσκονται πια σε παρόμοια εργαστήρια, εργάστηκαν ώσπου εκεί τον καιρό του πολέμου και δρῆκαν τρόπο να εργαστούν ωφέλιμα, παρ' όλη τη γραφειοκρατία και την αντιεπιστημονική ατμόσφαιρα πουνοι αναπόφευχτες στη διοίκηση μέσα στα κεφαλαιοκρατικά κρατικά ιδρύματα. Όταν όμως με το τέλος του πολέμου έλειψε το προοδευτικό ελατήριο, η νίκη κατά του φασισμού, η ατμόσφαιρας εκεί μέσα έγινε ανυπόφορη και πάρα πολλοί καλοί επιστήμονες απομακρύνθηκαν όσο μπόρεσαν πιδ γρήγορα. Όσοι βράδυναν, με την έλπίδα πώς το κράτος θάταν αρκετά έξυπνο να τους χρησιμοποιήσει για την ειρήνη, όπως είχε κάνει στον πόλεμο, όλοι μέχρις ενός απογοητεύτηκαν και απομακρύνθηκαν και αυτοί βαρβαρικά».

«Ο εξαιρετικός Αυστραλιανός επιστήμονας Ι. Ουόρκ λέει ειλικρινά(12) :

«Πώς η ματαίωση της γόνιμης εργασίας του προέρχεται από κανονισμούς χρήσιμους, σ' άλλους τύπους εργασίας, έριξε έντελως το ήθικό φρόνημα, στα μισά τουλάχιστον κρατικά εργαστήρια ερευνών του κόσμου».

«Η καταστροφή, υπο τις γραφειοκρατικές μεθόδους, το έρεπωμα μιάς τέτοιας εργασίας προέρχεται σήμερα περισσότερο από την ιδέα πώς η επιστημονική έρευνα αποδίδει στην προετοιμασία νέου πολέμου. Αυτή δεν δημιουργεί ένθουσιασμό. Και η μυστικότητα που περιβάλλει την εργασία και ήταν άνεκτη στη διάρκεια του πολέμου σαν αναγκασίο μέτρο, γίνεται αρνητική και αποπνικτική σε ειρηνικήν εποχή :

«Η πρόδοός μας σχετικά με τις ατομικές έρευνες από το τέλος του πολέμου δεν μπορεί καθόλου να αναμετρηθεί με την πρόοδο που παρατηρήθηκε στην πολεμική περίοδο. Οι περισσότεροι από τους πιο επιφανείς επιστήμονες καθώς και από τους νέους που έδιναν λαμπρές ελπίδες, εγκατέλειψαν τα σχέδια τους να ξαναγυρίσουν στη πανεπιστημιακή εργασία».

«Ο καθηγητής Ουέρνι (13) διαπιστώνει τα πιο πάνω στο δελτίον των ατομικών επιστημόνων του Οκτωβρίου 1949, αναφέρει δε σαν κύριες αιτίες «τα εμπόδια της μυστικότητας και των ελέγχων νομοφροσύνης».

Μια ειδική επιτροπή, όρισμένη από το συμβούλιο της Αμερικανικής Ένωσης των ατομικών επιστημόνων, δηλώνει πώς «η μυστικότητα βλάπτει και την επιστήμη και τη Δη-

(9) In Defence of Peace, June, 1950, p.24.

(10) Bulletin of the Atomic Scientists, April, 1950.

(11) Louis N. Ridenauer, Scientific American, March, 1950, Vol. 183, No. 3.

(12) Nature, Vol. 156, p. 271, 1950.

(13) Bulletin of the Atomic Scientists, October, 1949.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

μοκρατία» και διαπιστώνει, όπως λίγο άργότερα και η αντίστοιχη Βρετανική Ένωση, «τό άνεξέλεγκτο ξάπλωμα της μυστικότητας» προειδοποιώντας ότι:

«Η ασφάλεια που κερδίζεται με την γενική μυστικότητα γύρω από τα θεμελιώδη επιστημονικά δεδομένα θα έχει από το άλλο μέρος σαν αποτέλεσμα την ελάττωση της όλης των επιστημών για την έρευνα». (14)

Η ζημία δεν περιορίζεται μόνο στους εργαζόμενους για καθαρά πολεμικούς σκοπούς. Στο περιοδικό «Science» (15) αναφέρεται:

«Η έκκαθάρση μπορεί να θλάσει εκατομμύρια υπαλλήλους στην ιδιωτική βιομηχανία παραγωγής ειδών, για πολεμική χρήση. Η επιτροπή της Ατομικής Ενέργειας έδειξε τελευταία την τάση να ξεκαθαρίσει το ζήτημα αν υπάρχει «ασφάλεια» όχι μόνο σχετικά με τους επιστήμονες που απασχολούνται σε όρισμένους μυστικούς τομείς μά και για όλους τους συναδέλφους τους που αυτοί συναναστρέφονται.

...Οι επιστήμονες είναι όλοένα πιο απρόθυμοι να εμπιστευθούν την ατομική και επαγγελματική τους υπόληψη τη στιγμή που πιεζονται με τυποτέχνες κατηγορίες σεβάσμιους συνάδελφούς τους».

Πολλοί επιστήμονες διαμαρτύρονται για τους περιορισμούς αυτούς

«που, όπως λέει ο Αυστραλός Ι. Ουάρκ, θάζουν σε κίνδυνο την πανεπιστημιακή άνεξαρτησία. Άλλοι, σαν τον Δρα Ρίβερ, λένε πως οι νέοι κανονισμοί περιοριστικοί της Οργάνωσης Επιστημονικών και Βιομηχανικών Έρευνών της Κοινοπολιτείας θ' αποδειχτούν καταστρεπτικοί. Θα μολύνουν την ατμόσφαιρα που χρειάζεται για να καρποφορήσει η επιστημονική έρευνα». (16)

Το προσωπικό του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας αντίσταθηκε στην αξίωση να υπογράψει κοντά στις ένορκες τυπικές (17) δηλώσεις για την τήρηση των νόμων, μιάν ειδική δήλωση πολιτικών αντικομμουνιστικών φρονημάτων. Η σύγκλητος υποστηρίχθηκε την απόφασή της αυτή από άλλα 43 Πανεπιστήμια και από την Ένωση των Δυτικών Κολλεγίων. Μά στο τέλος αναγκάστηκε να δεχτεί έναν κακό συμβιβασμό.

Έτσι όμως γίνεται φανερό πως από την πολιτική «άξιοπιστία» που ζητείται από τους εργαζόμενους σε μυστικές έρευνες έως την απομάκρυνση και τον αποκλεισμό των πολιτικά «άναξιόπιστων» από όλες τις επιστημονικές έρευνες, από την επιστημονική διδασκαλία δεν υπάρχει παρά ένα μονάχα βήμα.

Σε λίγο κανένας επιστήμονας δεν θα γίνεται δεκτός χωρίς να αποδειχτεί πως είναι άναμφισβήτητος όπαδός του ψυχρού πολέμου.

Η έξω από τα Κρατικά ιδρύματα επιστήμη

μη βλάπτεται, όχι μόνο από τις έρευνες για την «νομιμοφροσύνη», μά και από όσα πραγματικά γεγονότα συμβαίνουν σχετικά. Δεν επιχορηγούνται παρά μόνο όσα ιδρύματα προσανατολίζουν τις έρευνές τους σε πολεμικούς σκοπούς. Έτσι όλοι οι επιστημονικοί κλάδοι κινδυνεύουν να σταματήσουν τις εργασίες τους ή να διαστρεβλώσουν την εξέλιξη τους χάρι στην πολεμική προετοιμασία.

Ακόμα και πασίγνωστα γεγονότα είναι δυνατόν να μεταβληθούν σε «επικίνδυνα» και συνεπώς «μυστικά», αφού, όπως είπε ο σερ Ρόμπερ Ουάτ, και το μέγεθος της γής ακόμα αποτελεί μυστικό, γιατί πρέπει να το ξέρεις για να κατευθύνεις τα βλήματα μακρινών α-ποστάσεων.

Με την ίδια δικαιολογία και η θέση των άστρων θα μπορούσε να αποτελέσει «μυστικό». «Στη βιολογία κάθε μορφή της φυσιολογίας, και η Ιατρική ακόμα, θα μπορούσε να θεωρηθεί υπόλογη για νέες μορφές του χημικού και βακτηριολογικού πολέμου», όπως είπε ο καθηγητής Μπέρναλ (18).

Όλα αυτά δεν αποτελούν φανταστικές υποθέσεις. Η πρόσφατη περίπτωση, που αναφέρει ο Χάνσον Μπώλντουϊν, ο γνωστός ανταποκριτής των «Καιρών» της Νέας Υόρκης, είναι χαρακτηριστική:

«Ανάμεσα στις τελευταίες εκδηλώσεις της ύστερας της μυστικότητας είναι η κατάσχεση ύστερα από εντολή της Έπιτροπής Ατομικής Ενέργειας και το κάψιμο 3.000 αντιτύπων του περιοδικού «Αμερικανός Επιστήμων» και των τυπογραφικών δοκιμών ενός άρθρου του Δόκτορος Χάινς Μπέτε του Πανεπιστημίου του Κόρνελ παύει ένας από τους σπουδαιότερους ατομικούς φυσικούς της Αμερικής. Το άρθρο δημοσιεύεται στο τεύχος του Απριλίου του ίδιου περιοδικού λογοκριμένο και είναι το δεύτερο μιάς σειράς άρθρων πάνω στη θύμια του υδρογόνου.

Η ύλη που είχε διαγραφεί και καταστραφεί αποτελούσε μέρος μιάς τεχνικο-επιστημονικής συζήτησης που δεν περιλάμβανε γεγονότα που να μην είχαν δημοσιευτεί άλλοτε. Το περιοδικό δέχτηκε τη διαγραφή της ύλης αλλά ο εκδότης του Πηλ, διακήρυξε, ότι η απτενή συμμόρφωση με τους κανονισμούς της Έπιτροπής, σημαίνει πως δεν μπορούμε να διδάξουμε φυσική».

Πριν από το φθερό αυτό επεισόδιο, η Έπιτροπή είχε κι' άλλες προειδοποιήσει όλους τους υπαλλήλους και το προσωπικό που είχε όπωσδήποτε σχέση με τα προτεινόμενα σχέδια να μη συζητεί πάνω στις τεχνικές πληροφορίες σχετικά με τη βόμβα υδρογόνου και όταν ακόμα οι πληροφορίες δεν είχαν καθαριστεί σαν μυστικές ακόμα, έστω κι' αν είχαν προηγουμένα δημοσιευτεί.»

Στη Μ. Βρετανία, όπως και στην Αμερική, διακόπηκαν ολόκληρες σειρές ερευνών, όπως οι σχετικές με τα νετρόνια, στα ίδια ακριβώς ελεύθερα εργαστήρια, όπου είχαν ανακαλυφτεί άλλοτε οι βασικές αρχές, στις οποίες στηρίζεται η σημερινή μυστική εργασία.

Σχεδόν ξέχωρα από τους σκοπούς που έ-

(14) Nature, Vol. 165, p. 290, 1950 ; Vol. 165, p. 658, 1950.

(15) Science, Vol. 110, p. 177, 1950.

(16) Nature, Vol. 165, p. 290, 1950.

(17) New Republic, April 24th, 1950.

(18) J. D. Bernal, Science for Peace and Socialism, Birch Books, 1949, p. 34.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

εμπνευμένων τα κολοσσιαία σχέδια πολεμικών έργων και από τις γελοίες ενέργειες που αναφέραμε, υπάρχει ένα άλλο γεγονός που συνήθως παραβλέπουμε. Η φύση της ίδιας της εργασίας είναι τέτοια, που τείνει να ελαττώνει την επιστημονική της αξία. Έχει γίνει ελεύθερα παραδεκτό πως η εργασία σχετικά με τη βόμβα του υδρογόνου δεν έχει καμιά δυνατή εφαρμογή σε ειρηνική περίοδο.

Είναι βέβαια κοινοτοπία ότι η δημοκρατική επιστημονική εργασία, που οδηγεί σε υποδαίες ανακαλύψεις, είναι μία σκληρή εργασία. Όταν ο σκοπός υπέρ-απλοποιείται — πράγμα που είναι κατ' αρχήν καταστρεπτικό — η διεξαγωγή της εργασίας αυτής μπορεί να γίνει πολύ πιο επιπόλαια έτσι, που η εισφορά της στη Γνώση να ελαττωθεί στο ελάχιστο. Μία τέτοια διαστρεβλωτική μέθοδος εργασίας στην επιστήμη δεν είναι μόνον ανήθικη, αλλά και καθαρά ανεπαρκής για οποιαδήποτε θετική συνεισφορά στη γενική επιστημονική Γνώση. Και νάταν η ανεπάρκεια αυτή το μόνο αποτέλεσμα της μονόπλευρης εξέλιξης στην περιοχή της επιστημονικής θεωρίας...

Όμως φαίνεται πως δεν αρκεί ότι καλλιεργείται η επιστήμη για πολεμικούς σκοπούς σε βάρος όλων των άλλων. Δεν αρκεί πως οργανώνεται ο διωγμός των επιστημόνων. Δεν αρκεί ακόμα ότι χρησιμοποιούνται επιστήμονες σαν προπαγανδιστές του ψυχρού πολέμου. Ζητούν ακόμη και την «ιδεολογική» και «πολιτιστική» της δικαίωση. Γιατί αν οι κύριες εφαρμογές της επιστήμης περιορίζονται στην προετοιμασία του πολέμου και την εντατική άποικιακή εκμετάλλευση, τότε η χρεωκοπία της και οι αδυναμίες της να βρεί τα μεγάλα υλικά και πνευματικά προβλήματα του καιρού μας, πρέπει να καταλογιστεί σε βάρος της ίδιας της επιστημονικής μεθόδου. Και ακριβώς γι' αυτό είναι της μόδας σήμερα να μπαίνουν όρια στην ίδια την επιστημονική μέθοδο!

Όπως κτίζεται στο περιοδικό «Nature» (τόμος 165 του 1950):

«Η πλειοψηφία των επιστημόνων και του πληροφόρημένου κοινού, έχει την αντίληψη, ότι η επιστήμη μόνο περιορισμένα μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη λύση προβλημάτων που επηρεάζονται από συναισθηματικούς και άλλους ασταθιμους παράγοντες. Τα ανθρώπινα προβλήματα μπορούν να λυθούν μόνο με τη σωρευμένη σοφία των υπεύθυνων πολιτών που τα ερμηνεύουν στο φως μίας μακρόχρονης και ποικίλης πείρας πάνω στις ανθρώπινες σχέσεις και που, μέχρις ότου μάθουμε απείρως περισσότερα από όσα ξέρουμε σήμερα σχετικά με τη λειτουργία του ανθρώπινου νου, μπορεί μόνο να περιγραφεί σαν ξμφυτη».

Τέτοιες απόψεις βέβαια κατευθύνονται εναντίον της μαρξιστικής θεωρίας, το μόνο όμως αποτέλεσμά τους είναι πως βλάπτουν την ίδια την επιστήμη και όχι τις κοινωνικές της εφαρμογές, γιατί άλλωστε σε τέτοια βάση στηρίζονταν οι επανειλημμένες προσπάθειες που έχουν σκοπό να συμβιβάσουν την επιστήμη με τη θρησκεία, που «εκφράζει κάτι έμφυτο στον άνθρωπο και ανταποκρίνεται σε κάτι σύμφυτο με το σύμπαν». Και να που τις απόψεις αυτές δεν τις διαβάζουμε τώρα σε 22 «ΑΝΤΑΙΟΣ»

κανένα περιοδικό της εννοίας, μα στο τελευταίο φύλλο του επιστημονικού «Nature» (19) παρ' όλο που ο ίδιος ο Χάξλεϋ διαπιστώνει πως «η θρησκεία έπαψε να έχει άκατανίκητη έλξη στην πλειοψηφία του λαού».

Πιο τυπικές εκδηλώσεις για τη θεωρητική κρίση της επιστήμης — που αν και δεν είναι άμεσο αποτέλεσμα του πολεμικού προσανατολισμού της, είναι το αναγκαίο συμπλήρωμα, που κάνει δεξύτερη την κρίση — αποτελούν τα γεγονότα που παρατηρούμε, αλλά οι άλλοτε προοδευτικές τάσεις του εμπειρισμού και του μηχανικού ματεριαλισμού, χρησιμοποιούνται σήμερα για να καταλήξουν στον νέο σχολαστικισμό, τον εκλεκτικισμό και την ανέκδοτολογία, που οδηγούν στον φετιχισμό της τεχνικής. Στην τυχαία συλλογή περιστατικών και δεδομένων χωρίς άλλο σκοπό. Στην ανάλυση σε βάρος της σύνθεσης, στην αναζήτηση, όχι ιδιαίτερων νόμων ενός δεδομένου συστήματος, αλλά αποκλειστικά άλλων με κατώτερη σημασία παραγόντων, πράγμα που σημαίνει συστολή στην ερευνητική προσπάθεια τόσο για τη βιολογία, όσο και για τη Φυσική και τη Χημεία.

Θα βγούμε από το άμεσο θέμα μας αν σταθούμε στο ζήτημα αυτό.

Ο ίδιος ο Χάξλεϋ διακήρυξε την πίστη πως «ένα είδος δυναμικού ή εξελικτικού ανθρωπισμού... βασισμένου στην επιστήμη», μπορεί να προμηθεύσει την «κινητήρια ιδεολογική δύναμη» που λείπει στην Δυτική κοινωνία.

Οι άναγνώστες του, είτε δέχονται είτε όχι αυτή την «απλοϊκότητα» (naïveté) όμως μπορούν να νομίσουν την πρόταση τούτη σαν νέα διακήρυξη πίστης προς την ορθολογική επιστημονική μέθοδο. Πολύ λίγοι όμως θα διάβασαν, φανταζόμεστε, τη συνέντευξη που έδωσε ο ίδιος ο Χάξλεϋ σ' ένα άλλο αγγλικό περιοδικό, που τιτλοφορείται «Προφητεία» και που ασχολείται με την «Αστρονομία», τις «απόκρυφες επιστήμες» και τα «Καταπληκτικά μυστικά του Άγνώστου» κλπ. Στη συνέντευξη του αυτή (που δημοσιεύτηκε στο φύλλο του Ιουλίου 1949, ανάμεσα σε ένα διάγραμμα του ζωδιακού κύκλου, τις Πυραμίδες της Αιγύπτου, ένα φρενολογικό χάρτη και μία χρυστάλλινη μαντική σφαίρα), παρουσιάζεται να λέει:

«Πολλές από τις τελευταίες εργασίες της φυσικής π. χ. ασχολήθηκαν με φαινόμενα βασικά αντιορθολογικά (irrational). Η επιστημονική μέθοδος πρέπει να έχει υπ' όψη της την ύπαρξη της «εξωλογικής» (irrationality)!».

Συμπεράσματα.

Η επιστήμη, χωρίς αμφιβολία, έχει αναπτυχθεί σοβαρά στις δυτικές κεφαλαιοκρατικές χώρες μέσα στα τελευταία χρόνια. Όμως η ανάπτυξη της δεν είναι υγιής. Είναι μάλλον νοσηρή, αν κρίνει κανείς τόσο τα γενικά αποτελέσματά της για την κοινωνία, όσο και τις συνέπειές της σχετικά με την πρόοδο της ίδιας της επιστήμης.

Το είδος της ανάπτυξης αυτής δεν προσφέρει μόνιμη ωφέλεια στην επιστήμη. Η

(19) Nature, Vol. 165, p. 619, 1950.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

σημερινή έξ' άλλου γενναιοδωρία του Κράτους για την επιστήμη θα πάψει με τον έρχομό της οικονομικής κρίσης, που αποτελεί τη μόνη προοπτική πλάι στον πόλεμο, που προσφέρει το κεφαλαιοκρατικό σύστημα της οικονομίας.

Η στρατιωτικοποίηση της επιστήμης δεν είναι τυχαία, ούτε προέρχεται από ανάγκες εξοπλισμού, που έχουν μεν την αίτια τους στην εξωτερική ένταση. Προέρχεται από αιτίες που υπάρχουν στην ίδια την καρδιά της κοινωνίας μας, απ' όπου εκπορεύεται και η εξωτερική «ένταση». Η εποχή όπου ο κεφαλαιοκρατισμός χρησιμοποιούσε την ανάπτυξη της παραγωγής όλων των ειδών προϊόντων και κυρίως για την εσωτερική κατανάλωση, πέρασε πιά. Από δω και πέρα τα κέρδη επιδιώκονται μόνο με την επιδρομή σε νέες αγορές, με την εκμετάλλευση καινούριων περιοχών πηγών ανθρώπινης εργασίας και με δυνάμωμα στην εκμετάλλευση των παλιών. Άλλοι σ' έναν κόσμο απόλυτα διαμοιρασμένο ανάμεσα στις κεφαλαιοκρατικές δυνάμεις και εκτοπισμένο σε σοβαρή έκταση από την τρoμoρία του με την προώθηση του σοσιαλισμού, ή τάση για περισσότερα κέρδη δεν μπορεί να καταλήξει άλλοι παρά στον ανταγωνισμό ανάμεσα στις Δυνάμεις αυτές.

Αυτή είναι η αίτια για τις εξαιρετικές αντιπροσθετικές προσπάθειες, που έχουν σκοπό να αναστείλουν την εξέλιξη προς την κατεύθυνση όπου ο άνθρωπος δεν μπορεί πιά να είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης. Αυτό ακριβώς αποβλέπει ο πολεμικός προσανατολισμός της επιστήμης, ενώ σύγχρονα ή προετοιμασία του πολέμου δίνει ευκαιρία σε μεγάλες οικονομικές επιχειρήσεις να κάνουν επικερδείς συμβάσεις με το Κράτος, μεγαλώνοντας έτσι και την εκμετάλλευση των εργαζομένων.

Συνεπώς η επιστήμη, που εξυπηρετεί πολεμικούς σκοπούς, είναι το μόνο είδος επιστήμης που οι μεγάλες επιχειρήσεις δια μέσου του Κράτους ενδιαφέρονται να αναπτύξουν. Όταν ενισχύεται η επιστημονική εργασία, που δεν έχει άμεσα πολεμική αξία, υποβοηθείται μονάχα έτσι μπορεί να παράσχει έμμεσες πολεμικές υπηρεσίες, ενώ στο μεταξύ δημιουργεί τους τεχνικούς που θα χρειαστούν στην περίπτωση πολέμου.

Η στρατιωτικοποίηση της επιστήμης έχει και ένα άλλο κοινωνικό αποτέλεσμα: Έκδηλώθηκαν μερικοί ενδοιασμοί τον περασμένο χρόνο αν ένας διευθυνόμενος με «κουμπιά ενεργείας» πόλεμος έχει πρακτική εφαρμογή. Μά αυτό δεν αποδειχίνει τίποτ' άλλο, παρά μονάχα πώς τροποποιείται και δεν εγκαταλείπεται η προσπάθεια ν' αντικατασταθεί το ανθρώπινο δυναμικό με μηχανές, με το σκοπό να ισορροπηθεί έτσι η έλλειψη ένθουςιασμού του κόσμου για έναν καινούριο πόλεμο.

Η τρίτη σπουδαία κοινωνική λειτουργία του πολεμικού προσανατολισμού της επιστήμης είναι να εξυπηρετήσει ειδικούς πολιτικούς σκοπούς. Τρομαχτικές ιστορίες για την ολόπλευρη καταστροφή που χάρη στην επιστήμη γίνεται δυνατή σήμερα, θολώνουν συστηματικά το μυαλό του λαού και έτσι δέχεται την πολεμική προετοιμασία σαν αναπόφευκτη. Μέσα σ' αυτή την ατμόσφαιρα, ή

πρωτοβουλία περνάει στα χέρια των πιο φανατικών έχθρών της προόδου, που και τον πιο μετριοπαθή των αποκαλούν προδότη.

Η επίθεση του Μάκ Κάρθου στον 'Υπουργό των 'Εξωτερικών των Η.Π.Α. κ. "Ατσεσον είναι χαρακτηριστική. Όμως οι επιστήμονες αρχίζουν να παίρνουν θέση απέναντι στην εκπόρνευση της δημιουργικής εργασίας τους και η αντίσταση στη διαστρέβλωση αυτή μεγαλώνει. Δώδεκα εξέχοντες 'Αμερικανοί φυσικοί εξέδωσαν μιά απόφαση σχετικά με τη βόμβα του υδρογόνου, όπου λένε: (20)

«Πιστεύουμε πως κανένα έθνος δεν έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει μιά τέτοια βόμβα όσοδήποτε δικαίος κι' αν είναι ο αγώνας του. Η βόμβα αυτή δεν αποτελεί πολεμικό όπλο, αλλά μέσο καταστροφής ολόκληρων πληθυσμών. Η χρησιμοποίησή της προδίνει κάθε έννοια 'Ηθικής και τον ίδιο το χριστιανικό πολιτισμό. Ζητάμε από τις 'Ενωμένες Πολιτείες της 'Αμερικής να κάνουν μέσω της Κυβέρνησής τους επίσημη δήλωση πως ποτέ δεν θα χρησιμοποιήσουμε εμείς πρώτοι αυτή τη βόμβα».

Σε μιά συζήτηση έξ' άλλου για τη βόμβα υδρογόνου, πούγινε στη Μ. Βρετανία, ο δόκτωρ Τζόουνς, του εργαστηρίου Κλάρεντον του 'Οξφορντ, είπε: (21)

«'Αν εγώ προσωπικά κληθώ να βοηθήσω στην κατασκευή μιάς υπερ-βόμβας, θ' απαντήσω: "Οχι! Σας ζητώ συγγνώμη. Μά είναι πάρα πολύ αηδιαστικό».

Αυτά αποτελούν ένθαρρυντικά παραδείγματα. Μά χρειάζεται ακόμα να προβάλλουμε στους επιστήμονες που απασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με την πολεμική επιστήμη, το ίδιο το κεντρικό πρόβλημα της σημερινής επιστήμης. Δύο αταπάρτες, που επηρεάζουν τους επιστήμονες, διευκολύνουν τις τάσεις που περιγράψαμε: Η μυωπική τους έμπιστοσύνη στην γενναιοδωρία του Κράτους για την επιστήμη και το αίσθημα της αδυναμίας τους σχετικά με την πορεία που ακολουθούν τα παγκόσμια γεγονότα.

Σήμερα έχουν μιά εξαιρετικά δυναμική θέση, που μεγαλώνει το κύρος που διαθέτουν, ακόμα και σύμφωνα με την παράδοση. Κάθε δημόσια πράξη τους έχει και ανυπολόγιστη σημασία στο λαό. Οι επιστήμονες που έχουν συνείδηση της κοινωνικής ευθύνης τους, έχουν κι' όλες καταλήξει σε συμπέρασμα για το τί θα έπρεπε να κάνουν ιδιαίτερα για την ατομική βόμβα. Όμως έχουν υποτιμήσει το τί μπορούν να κάνουν. Έχουν παραλύσει από τη συναίσθηση για την πολιτική τους άπομoνωση. Όμως υπάρχουν πραγματικά κολοσσιαίες λαϊκές δυνάμεις στο πλευρό τους. Αυτοί είναι οι φυσικοί σύμμαχοί τους, οι σύμμαχοι της Ειρήνης, για ν' αντισταθούν στον έκτροχιασμό και την διαπόμπευση της επιστήμης. Αυτοί θα τους εξασφαλίσουν στο μέλλον τη δυνατότητα να ξεπλωθεί μιά γρήνη επιστήμη με απεριόριστες ανακαλύψεις και με όλες τις κοινωνικές εφαρμογές τους.

(20) Bulletin of the Atomic Scientists, March, 1950, Vol. 6, No. 3.

(21) Atomic Scientist News, Vol. 3, p. 90, 1950.

Άπό το 'Αγγλικό Περιοδικό «Modern Quaterly», No. 4, 1950

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ Η ΒΙΑ

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΓΕΡΗ

Όταν με την ήγερσία της 'Αμερικής οι ισχυροί οικονομικοί κύκλοι άρχισαν ύστερα από τον τελευταίο πόλεμο να προβάλλουν όλοένα κ' έντονότερα τις επέκτατικές αξιώσεις τους κι' οι αντιθέσεις ανάμεσα στον κόσμο της καπιταλιστικής και σοσιαλιστικής οικονομίας άγρίψαν, οι δυτικοί διανοούμενοι ανάλαβαν να εξοπλίσουν και θεωρητικά αυτές τις αξιώσεις. 'Ο Κέσπλερ έγινε ευδοξος για τὸ ρόλο που έπαιξε στις άρχές αυτής της εξόρμησης και χαρακτηρίστηκε μεγαλοφυΐα από τον άγγλοσαξωνικό τύπο. 'Από τότε βγήκαν άμέτρητοι μιμητές του που όλοι χρησιμοποιούν άπάνω κάτω τὰ ίδια επιχειρήματα. Σωρός από ψεύτικες πληροφορίες, ψευτοεπιστημονικές διατριβές, καθημερινά άρθρα, ύποπτα λογοτεχνήματα και γενικά μιὰ τεράστια και χωρίς προηγούμενο προπαγάνδα, βάλλθηκαν ν' αποδείξουν, πώς ο σοσιαλισμός στηρίζεται στη βία και πώς δεν υπάρχει έλευθερία έξω από τις καπιταλιστικές χώρες. Φυσικά, ύστερα απ' αυτή τη διαπίστωση, γεννιέται αυτόματα τὸ χρέος για τις χώρες αυτές ν' αναλάβουν γενναioφροντα να εξασφαλίσουν σ' όλο τον κόσμο τις έλευθερίες που μόνοι αυτοί τις κατέχουν, και στην ανάγκη να τις επιβάλουν.

Αλλά όσο μυριόστομη κι' αν είναι αυτή η προπαγάνδα δεν μπορεί να σκεπάσει μερικές κοινές αλήθειες, που φωνάζουν πολύ δυνατά που είναι η έλευθερία και που η δουλεία κ' η βία. Τὸ καθεστὼς που χωρίζει τους ανθρώπους σ' έκμεταλλευτές κ' έκμεταλλευόμενους, σ' άδικητές κι' άδικουμένους, που δημιουργεί ισχυρές οικονομικές όλιγαρχίες κι' άμέτρητους πληθυσμούς από οικονομικά εξασθλωμένους και δυστυχισμένους ανθρώπους τὸ καθεστὼς αυτό άποτελεί κοινωνικό άδίκημα. Είναι καθεστὼς άνελεύθερο και στηρίζεται στη βία. 'Ο οικονομικά ισχυρός διαθέτει όλη τη δύναμη να κινιέται έλεύθερα στον οικονομικά αδύνατο ή έλευθερία αυτή είναι πολύ περιορισμένη. Χωρίς οικονομική ισότητα για όλους δεν υπάρχει έλευθερία για όλους. 'Όταν λένε, πώς μέσα σ' ένα τέτοιο καθεστὼς υπάρχει ισότητα κ' η ίδια έλευθερία για όλους, λένε ένα ψέμμα.

Τὸ κοινωνικό αυτό άδίκημα κ' η βία που τὸ στηρίζει πάει να γίνει σήμερα κοινή συνείδηση. Οι άδικημένοι διαμαρτύρονται κι' αγωνίζονται ν' άποτινάξουν από πάνω τους τις ολιγαρχίες που τους καταδυναστεύουν και ν' άποκαταστήσουν την κοινωνική δικαιοσύνη, την ισότητα και μιὰ έλευθερία ίδια για όλους. Μέσα στα σπλάχνα της άδικης αυτής κοινωνίας υπάρχει μιὰ διαπάλη, που πάει να εύθυγραμμίσει τις διάφορες κοινωνικές δυνάμεις, που άποδίδει στον κοινωνικό άνασχη-

ματισμό και στην κοινωνική ίσορροπία διεξάγεται ένας άγώνας για ν' άποκατασταθούν δίκαιες σχέσεις και πραγματική ισότητα ανάμεσα στα διάφορα κοινωνικά στρώματα. 'Η διαπάλη αυτή, μέσα στην οικονομικά άνιση κοινωνία, είναι ένα φαινόμενο ιστορικό, που παρουσιάζεται σα μιὰ ιστορική νομοτέλεια, μιὰ ιστορική αναγκαιότητα. Οι προνομιουχοί έχουν κατοχυρώσει τὰ προνόμιά τους νομικά· οι ισχυροί έκαμαν τους νόμους σύμφωνα με τὰ συμφέροντά τους· κάθε κίνηση που πάει ν' άνατρέψει τὰ καθιερωμένα αντιμετωπίζεται σαν πράξη άντικοινωνική.

'Η νομιμοποιημένη βία της τάξης που κυβερνάει χτυπάει τον αντίπαλο μ' όλα τὰ μέσα που της δίνει τὸ κάτω από την έξουσία της κοινωνικό σύνολο· έτσι στὸ νομιμοποιημένο άδίκημα προστίθεται τὸ νομιμοποιημένο έγκλημα. 'Η κατάχρηση έξουσίας από τις κυρίαρχες τάξεις είναι κανόνας. Μάλιστα σ' ώρες ανάγκης παίρνουν κι' άλλα άσυνήθιστα δρακόντια μέτρα και πατούν και τους νόμους που καθιέρωσαν οι ίδιοι, ένεργώντας πάνω από τους νόμους. Μέσα στην κοινωνία αυτή, και στον καιρό της ειρήνης και σε καιρούς διαταραχών, χρησιμοποιείται πάντα η βία. Για να προστατευτούν τὰ συμφέροντα των όλίγων και των ισχυρών και να καταπατηθούν τὰ συμφέροντα των πολλών και των αδυνάτων, σε ώρες διαταραχών η βία πολλαπλασιάζει τὰ έγκλήματά της. Αυτά τὰ έγκλήματα ο γραφτός νόμος, όχι μόνο τὰ προστατεύει αλλά και τὰ επιβάλλει.

Σ ήμερα θαρραίνει άπάνω στην ανθρωπότητα σα θραχνός ένα πνεύμα έπιθετικό που εφαρμόζεται από την κοινωνική αντίδραση σε παγκόσμια κλίμακα και στις σχέσεις των λαών και στις σχέσεις της πολιτείας προς τὰ άτομα. 'Η βία έφτασε στὸ άποκόρυφόν της λίγο πιο πέρα κι' άρχίζει ο πόλεμος κ' η γενική αλληλοεξόντωση των ανθρώπων· οι φιλειρηνικές εκδηλώσεις άποδοκιμάζονται και καταπνίγονται μέσα στις άστικές χώρες. Οι κυρίαρχοι ολιγαρχικοί κύκλοι μέσα στη θέλησή τους να κυριαρχούν άπάνω σ' άγαθά της γής και για να διατηρούν την έκμετάλλευση και την έπιβολή τους άπάνω στους λαούς που τους ξεφεύγουν, άρχισαν να χρησιμοποιούν μέτρα έσχατης βίας. 'Οχι μόνο οι ήγέτες της πολιτικής ζωής, αλλά κ' οι πνευματικοί οδηγοί φαίνονται να χάσαν ολότελα την ψυχραιμία τους· οι δηλώσεις τους είναι έκρηκτικές, καλλιεργούν μιὰ πολεμική ύστερία, σα να πνέει άπάνω σ' όλους τους ένας άνεμος παρφροσύνης.

'Ωστόσο υπάρχουν διεθνείς όργανώσεις, όπως η 'Ενώση για τὰ Δικαιώματα του 'Αν-

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

θρώπου και τμήματα της ΟΗΕ, καθώς και πολλές εθνικοτοπικές ενώσεις, που από καιρό σε καιρό, με μεγαλόστομες προκηρύξεις υπερασπίζονται τις ατομικές και συλλογικές ελευθερίες. Μέσα στις προκηρύξεις αυτές δεν κάνουν κανένα λόγο για την κοινωνική ανισότητα και την κοινωνική αδικία, για την έλλειψη ελευθερίας και την οικονομική δουλεία των μεγάλων ανθρώπων μαζών. Ποτέ δεν καταγγέλλουν τη νομιμοποιημένη αυτή βία. 'Ακόμα, αποσιωπούν όλοτετα πώς η δικτατορία της κυρίαρχης τάξης γίνεται δλοένα πιο καταθλιπτική και πώς τ' άνελεύθερα μέτρα για την προστασία του κεφαλαίου πληθαίνουν. 'Αποσιωπούν τα καθημερινά νομιμοποιημένα καθώς και τα άνομα εγκλήματα της κυρίαρχης τάξης. 'Ετσι, ουσιαστικά, οι προκηρύξεις αυτές δεν υπερασπίζονται παρά την ελευθερία του κεφαλαίου. 'Ο σκοπός τους είναι ύποκριτικός και προπαγανδιστικός. Θέλουν ν' αποδείξουν, πώς μέσα στις δημοκρατίες δυτικού τύπου άνθουν όλες οι ανθρώπινες ελευθερίες και μπορεί και το κεφάλαιο ν' ανα χορτάτο και τ' ανθρώπινα δικαιώματα άκέρια. 'Αλλά σήμερα όλος ό εξαρτημένος από το κεφάλαιο τύπος μιλάει για τα δικαιώματα του ανθρώπου, κ' ευνοεί τα δικαιώματα του κεφαλαίου. Κι' ό πρόεδρος Τρούμαν κάνει τον πόλεμο στην Κορέα για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Μιλά στα Κογκρέσσο ή μπροστά στην ΟΗΕ, πάντα για τα δικαιώματα του ανθρώπου, κ' ή ατομική δόμδα, αν πρόκειται να χρησιμοποιηθεί, θα χρησιμοποιηθεί για τα δικαιώματα του ανθρώπου! Το κεφάλαιο, για να βρει τις ήθικες βάσεις του μέσα στο σημερινό κόσμο, είναι υποχρεωμένο να καταφεύγει στην ύποκρισία. 'Η προπαγάνδα του, με τ' άνυπολόγιστα μέσα που διαθέτει σ' όλο τον κόσμο, είναι μια τεράστια δύναμη άποτυφλωτική κ' ένας ψυχικός διασμός των μαζών.

○ πώς και σ' άλλες χώρες, έτσι και στον τόπο μας, οι περισσότεροι λόγιοι, όταν μιλούν για ελευθερία, έννοούν πάντα μια ελευθερία που συμβαδίζει με την ελευθερία του κεφαλαίου. Πιστεύουν πώς έξω από αυτό το καθεστώς οι ατομικές και πνευματικές ελευθερίες πνίγονται, πώς ή ανθρώπινη προσωπικότητα συμπίεζεται, δεν μπορεί ν' αναπτυχτεί ελεύθερα κ' άτροφεί. 'Αλλά εύκολα μπορεί κανείς να συμπεράνει ποιά είναι αυτή ή ανθρώπινη προσωπικότητά τους και ποιές είναι αυτές οι ατομικές και πνευματικές ελευθερίες τους, που συμβιβάζονται τόσο άνετα με την οικονομική δουλεία και την πραγματική συντριβή της προσωπικότητας εκατομμυρίων κ' εκατομμυρίων ανθρώπων, που ζούν μέσα στη στέρηση και κάτω από τη σιδερένια φτέρνα του κεφαλαίου. Οι λόγιοι αυτοί έχουν μπει στην υπηρεσία του κεφαλαίου. Με το στόμα τους μιλούν τα συμφέροντα του κεφαλαίου. 'Αλλά κοντά στους καλοβουλευμένους υπάρχουν κ' οι φτωχοί διαβόλοι, που είναι οι περισσότεροι κοντά στους πληρωμένους πρωτομάλες, συνειδητά ή άσυνειδητά γρατούν

κι' αυτοί το ίσο. 'Εχει διαπιστωθεί από την καθημερινή πείρα, πώς μέσα στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα, κ' εκείνοι που δεν έχουν κανένα κεφάλαιο έπηρεάζονται από τις αντιλήψεις του και μέσα στον ατομιστικό κόσμο τα άτομα διαποτίζονται από την ψυχολογία του ατομισμού.

* Ένας νέος λόγιος δημοσίεψε τελευταία ένα άρθρο για «τα δικαιώματα του ανθρώπου», όπου έπιχειρεί να καθορίσει τη θέση του μέσα στη σημερινή παγκόσμια σύγκρουση. Τη μεγαλύτερη προσοχή και φροντίδα του τη στρέφει προς το άτομο και μάλιστα προς το άτομο που έχει αναπτυγμένη προσωπικότητα: το άρθρο αυτό τελειώνει συμπερασματικά έτσι : «... Μπροστά σ' αυτή τη δύναμη (της βίας) το άτομο είναι ανίσχυρο και σχεδόν άνυπεράσπιστο. Το πιο πρόχειρο και το πιο πρόσφορο μέσο προστασίας είναι ή ένταξη του στο «δυναμισμό» μιας κοινωνικής ομάδας. 'Αλλά εκεί θα χρειαστεί ν' απαλλοτριώσει τ' ατομικά του δικαιώματα, ανταλλάσσοντάς τα με την παροχή μιας αίσθητης δύναμης... 'Αλλά αυτός είναι ό εύκολος δρόμος, ό δρόμος της άνευθυνότητας και της ύποταξης. 'Εκείνοι που δε θέλουν ή που δεν μπορούν ν' ακολουθήσουν έναν τέτοιο δρόμο, στρωμένον με μελάσα, θα πρέπει να πάρουν έναν εξαιρετικά δύσκολον ανήφορο. Θα χρειαστεί δηλαδή να κρίνουν και ν' αποφασίζουν κάθε φορά οι ίδιοι (μήπως έπηρεάζεται από τον ύπαρξιμό του Σάρτρ;), για την ποιότητα της πράξης που θέλουν να κάμουν ή ν' ακολουθήσουν. 'Ετσι μπορούν να πλησιάσουν μια ιδιότυπη ελευθερία... να τοποθετήσουν τον παράγοντα της δύναμης στα φυσικά του πλαίσια: στην περιοχή της ανθρώπινης προσωπικότητας...». 'Οπως φαίνεται από τα παραπάνω λόγια ή μεγαλύτερη έγνοια του άρθρογράφου είναι για την προσωπική του σωτηρία, αναζητά έναν κανόνα ζωής για δική του χρήση άποκλειστικά. 'Επειτα δεν κάνει καμιά διάκριση στις κοινωνικές ομάδες, όλες χρησιμοποιούν δυναμικά μέσα: στη σύμφυτη βία τους και την αυθαιρεσία τους χρειάζεται ν' απαλλοτριώσεις τ' ατομικά σου δικαιώματα για να βρεις προστασία κοντά τους.

↑ ό πνεύμα του άρθρου έμπνέεται από έναν κοινωνικό πεσιμισμό, φανερώνει έναν βαθύ σκεπτικισμό για τη δυνατότητα της ελευθερίας μέσα στη συμβίωση μ' όποιεςδήποτε κοινωνικές ομάδες. Στο ήθικό πρόβλημα που ορθώνεται μπροστά του, της ανθρώπινης αγωγής μπροστά στο κακό, δίνει μια λύση έξω-κοινωνική, όλοτετα ατομιστική κ' ιδεαλιστική, σχεδόν θεολογική: το βλέπει μόνο σαν πρόβλημα της ύποκειμενικής συνείδησης, χωρίς συσχέτιση με τα κοινωνικά συμφέροντα και με την κοινωνική συνεργασία. Κηρύττει λοιπόν ένα είδος άναχωρητισμό κ' άπομονωτισμού, καταλήγοντας έτσι σ' έναν περιχαρακωμένον ατομισμό. Είναι περιττό να πούμε πώς ή τοποθέτησή του αυτή, μ' όσα κ' αν

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

λέει, είναι πολύ βολική, δεν έχει ανάγκη να σκοτίζεται πιά παραμόνο για τον εαυτό του, κι' η αντίδραση δε θα μπορούσε να εύχρηθεί γι' ποτε καλύτερο από το να γίνουν όλοι οι διανοούμενοι αναχωρητές και να την αφήνουν ήσυχη να κάνει τη δουλειά της. Δε μάς εξηγεί ο αρθρογράφος με ποιά μαγική μέθοδο ή προσωπικότητά του θα εξουδετερώσει την εξωτερική δύναμη και τη βία και πώς στο αναχωρητήριο του θα τηρήσει την ακεραιότητά του και θα πολεμήσει αποτελεσματικά και μόνος του πιά το κακό που βασιλεύει στον κόσμο και πού τόσο ταράζει τη συνειδήσή του, όπως θέλει να παραστήσει. 'Αλλά είναι γνωστή αυτή η ιστορία, και πού οδηγεί. Πολλοί αρχισαν με μεγάλα λόγια ώσπου ν' αποτραβηχτούν όριστικά στον έλεφαντινο πύργο τους, απ' όπου βλέπουν τα πράγματα από ψηλά. "Ετσι τελειώνουν σ' έναν φίλαυτο κι' αντιδραστικό απομονωτισμό που ο τελευταίος συλλογισμός του είναι πάντα «γαία πυρί μιχθήτω» κ' εμείς ως καλλιεργήσουμε τον κήπο μας, ως φυλάξουμε την ακεραιότητα της ψυχής μας κι' ως χαρούμε τον μέσα πλούτο μας. 'Αλλά αυτό είναι τάχα πλούτος ή αντιδραστική μιζέρια; Το άτομο ξεμοναχιασμένο εξουδετερώνει τον εαυτό του όσο καλές προθέσεις κι' αν έχει, αν υποθέσουμε πως έχει τέτοιες προθέσεις.

Μ' αυτή την «άπαγωγή σ' άτομο» αποδειχνεται πως το πρόβλημα της ανθρώπινης συμπεριφοράς μπροστά στο κακό δε λύνεται ατομιστικά. Είναι ένα πρόβλημα αιώνη που όρθωνεται αδιάκοπα μπροστά στην ανθρωπότητα, αλλά η λύση του και τώρα και πάντα καθορίζεται από την ίδια την πορεία της ιστορίας. 'Υπάρχουν πάντα κοινωνικές δυνάμεις, που θέλουν να σταματήσουν τον τροχό της ιστορίας ή να τον γυρίσουν πίσω, κι' άλλες που τραβούν ασυγκράτητα μπροστά. 'Υπάρχουν κοινωνικές δυνάμεις, που η δάδα του πολιτισμού σβύνει στα χέρια τους κι' οδηγούν προς σκοτεινές και θάρβαρες καταστάσεις, κι' άλλες που διψούν για φώς ολοένα και περισσότερο. 'Υπάρχουν κοινωνικές δυνάμεις που έχουν φθαρεί κι' ο ιστορικός ρόλος τους τε-

λείωσε, κι' άλλες που τώρα ανεβαίνουν στον ήλιο της ζωής γεμάτες νιάτα, ήθικη δύναμη και δημιουργική όρμη.

Σ' όλη την ανθρώπινη ιστορία ως τώρα η κυρίαρχουσα τάξη, νομιμοποιημένα ή όχι, σκεπαστά ή ξέσκεπα, χρησιμοποιεί τη βία για να υπερασπίσει τα συμφέροντά της και να επιβάλει στο κοινωνικό σύνολο το δικό της. Το ζήτημα λοιπόν τίθεται έτσι: ποιά είναι το κοινωνικό εκείνο συγκρότημα, που στηρίζει την επιβολή του στην πιο πλατειά ήθικη βάση. Ποιά κοινωνική συγκρότηση μπορεί να πραγματοποιήσει τη μεγαλύτερη ήθικη κ' ήθικη απελευθέρωση των ανθρώπων μαζών, ποιά εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη δικαιοσύνη στις ανθρώπινες σχέσεις, ποιά τάξη πραγμάτων οδηγεί με τη μεγαλύτερη βεβαιότητα στην κατάργηση της εκμετάλλευσης και της βίας. 'Η κοινωνική αυτή δύναμη εξασφαλίζει τα υψηλότερα συμφέροντα της ζωής, της μελλούμενης ιστορίας και του πολιτισμού, είναι ο φορέας όλων των ανθρώπινων αξιών. 'Η ένταξη του ατόμου μέσα σ' αυτή την κοινωνική δύναμη ικανοποιεί κάθε ήθικό αίτημα. 'Η άτομική αγωγή κανονίζεται σύμφωνα μ' αυτή την ιστορική προοπτική της ανθρώπινης προόδου, όπου το ατομικό πρόβλημα ταυτίζεται με τ' ομσδικό, με το κοινωνικό, με τ' ανθρώπινο και θρίσκει τη λύση του μαζί τους. 'Η άτομική αγωγή παρουσιάζεται έτσι αλληλέγγυα μ' όλο το ανθρώπινο μέλλον και ταυτίζεται με την τύχη του συνόλου των ανθρώπων πάνω στη γη. Μόνον έτσι βρίσκει τη λύση του ολόκληρο το ήθικό πρόβλημα και μέσο στις συνειδήσεις κ' έξω απ' αυτές, μόνον έτσι μπορεί να θρεί τους ήθικους κανόνες της κ' η πολιτική κ' η κοινωνική ζωή, μέσα στην προοπτική της προόδου και στα συμφέροντα της ανθρώπινης προόδου, δε λύνεται ατομιστικά, αλλά ιστορικο-κοινωνικά.

ΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ

Από τις φυλακές και την εξορία οι κρατούμενοι φοιτητές και σπουδαστές, με συγκινητική έκκληση στους καθηγητές των 'Ανωτάτων 'Ιδρυμάτων. Ζητούν τη μεσολάθεσή τους για να στοματήσουν το μαρτύριο που η πολιτική εμπάθεια τους έχει επιβάλει. «'Απευθυνόμαστε σε σας, λέει η έκκληση, τους δασκάλους της 'Επιστήμης στον τόπο μας, σε μία κρίσιμη καμπή της 'Ιστορίας. 'Ημαστε μαθητές σας και σεις πρώτο μάς αναπτύξατε την αγάπη προς την επιστημονική έρευνα και την αλήθεια». Συνεχίζοντας, διακηρύττουν το μαρτύριό τους και μπροστά στο κίνδυνο μιάς νέας ανθρωποσφαγής, τονίζουν, ότι

»Στις κρίσιμες αυτές ώρες, με γεμάτη αγωνία την ψυχή, υψώνουμε ως σας τη φωνή

μας. 'Εσάς που πρέπει, έχετε χρέος να συνενώνετε μέσα σας την πιστή στην ειρηνική και ανθρωπιστική άποσολή της 'Επιστήμης, μαζί με τη θερμή αγάπη στον άνθρωπο και ιδιαίτερα τους νέους ανθρώπους, που πρώτους θερίζει σαν στάχια κάθε πολεμική δοκιμασία. Δεν πρέπει να σιωπήσετε, όπως δεν θα σιωπήσουν και οι σπουδαστές και όλοι οι νέοι της 'Ελλάδας, που θα πυκνώσουν τις φάλαγγες των 'Οπαδών της Ειρήνης, για να μη περάσει άμείλικτος ο πόλεμος και συντρίψει στο σιδερένιο του διάβα, ότι η ανθρωπότητα και ο Λαός μας οικοδομούσαν με μόχθο αιώνες. 'Εμεις δεν θέλουμε να δεχθούμε πως μπορείτε να επωμισθήτε το μέρος αυτής της ευθύνης».

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΝΕΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑ

Ο «Ανταίος» έδωσε σε περίληψη σε δυο προηγούμενα τεύχη του (1) τη μελέτη του καθηγητή Marcel Prenant για τη νέα, τη σοβιετική, βιολογία.

Στη μελέτη του αυτή ο καθηγητής Prenant υπερασπίζει τη νέα, τη μιτσουριανή βιολογία, αναγνωρίζει την τεράστια σημασία της και για τη θεωρία και για την πράξη μέσα στη σοσιαλιστική κοινωνία, τονίζει πως οι ιδρυτές και οι όπαδοί της νέας βιολογίας αντιμετώπιζουν με βάση τη διαλεκτική μέθοδο, τα θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα της βιολογίας, βεβαιώνει, πως και ο ίδιος την ίδια, τη διαλεκτική, μέθοδο θα χρησιμοποιεί στη μελέτη του αυτή, παράλληλα όμως προσπαθεί να απαμείωνει την αντίθεση ανάμεσα στην παλιά, την «κλασική», βιολογία και τη μιτσουριανή, τη νέα βιολογία. «Δεν υπάρχει, λέει, αμφιβολία αντίθεση ανάμεσα στη μιτσουριανή θεωρία και τον μεντελομοργκανισμό, τον απαλλαγμένο από κάθε βαίσιμανική επίδραση». Δεν είναι, τονίζει, απόλυτη η αντίθεση ανάμεσα στις μεντελικές, τις όχι βαίσιμανικές, μεταλλαγές και την μιτσουριανή κληρονομικότητα των επίκτητων χαρακτήρων. Η μιτσουριανή θεωρία και ο μεντελισμός, απαλλαγμένος από κάθε βαίσιμανισμό «είναι δυο πλευρές της ίδιας πραγματικότητας. Μερικές φορές είναι δυο λεχτικά διαφορετικές εκφράσεις».

Με τις επιφυλάξεις του όμως αυτές και τη σχετική επιχειρηματολογία του μπερδεύει όσους δεν είναι ειδικά καταρτισμένοι στη βιολογία. Ο «Ανταίος» για να διαφωτίσει όσο γίνεται καλύτερα τους αναγνώστες του, νομίζει χρέος του να δώσει σε περίληψη την κριτική του Fr. Cohen στη μελέτη του Prenant.

Ο Cohen στην κριτική μελέτη του αναλύει στην αρχή τις πολιτικές και ταξικές αιτίες που προκάλεσαν την έκστρατεια έναντιον στη νέα βιολογία και τονίζει τί ούσιαστικό προσφέρει η νέα—ή μιτσουριανή—βιολογία. Ο Cohen κρίνει γενικά τους άστοχους επιστήμονες που χτύπησαν τη μιτσουριανή θεωρία και ιδιαίτερα το Huxley.

Ο «Ανταίος» θα περιοριστεί να δώσει σε περίληψη το μέρος της μελέτης του Cohen, όπου απαντάει ειδικά στον Prenant.

Κριτική στη μελέτη του καθηγητή

MARCEL PRENANT από τον
FR. COHEN

Ο Prenant στο βιβλίο του για τον Darwin αναφέρει την εισαγωγή του Perrier (2) σ' ένα βιβλίο του Darwin. Εκεί τονίζει ο Perrier: «Φοβούνται λοιπόν πως οι νέες θεωρίες θα θίξουν την ίδια τη βάση της κοινωνικής μας οργάνωσης. Κι' αυτή είναι χωρίς αμφιβολία η μεγαλύτερη, μα και η πιο προσεχτι-

κά αποκρυμμένη αίτια που προκάλεσε την ψυχρή ή έχτρικη υποδοχή από όρισμένους επιστήμονες στο μεταμορφισμό». (3)

Έπρεπε λοιπόν ο Prenant να δείξει καθαρά στη μελέτη του, τονίζει ο Cohen, πως η βασική αίτια που προκάλεσε την «ψυχρή ή έχτρικη υποδοχή» στη νέα βιολογία από τους

1. Marcel Prenant: «Ο περίγυρος και η κληρονομικότητα των επίκτητων ιδιοτήτων» «Ανταίος». Τεύχος 1—2 (1949) σελ. 36—43 και τεύχος 5—6 (1950) σελ. 199—206.

2. Edmond Perrier (1844—1921) ένας από τους πιο αξιολόγους αντιπροσώπους του μεταμορφισμού στη Γαλλία.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

έπιστήμονες στις καπιταλιστικές χώρες, είναι το ότι η νέα βιολογία, με τη δυνατότητα που δίνει στον άνθρωπο όχι μόνο να εξηγήσει, αλλά και να διευθύνει την εξέλιξη προσβάλλει «την ίδια τη βάση της κοινωνικής μας οργάνωσης». Αντίθετα ο μεντελισμός ή «κλασική» βιολογία εμποδίζει τον άνθρωπο να δράσει «με κατεύθυνση» επάνω στη φύση και όχι μόνο δέ θίγει, αλλά και στερεώνει τη βάση αυτή.

Θεωρία και πράξη

Ο Prenant —μας αφήνει να πιστέψουμε— δέχεται, πώς είναι το ίδιο πράγμα ή διάκριση «θεωρία—πράξη» με τη διάκριση «καθαρή επιστήμη—εφαρμοσμένη επιστήμη». Το λάθος τούτο δεν το κάνουν όσοι πραγματικά σκέφτονται διαλεκτικά. Αυτοί βλέπουν, πώς, ενώ ανάμεσα στην «καθαρή» και την «εφαρμοσμένη» επιστήμη υπάρχει απλή, όχι απαραίτητη σύνδεση αντίθετα ανάμεσα στη «θεωρία» και την «πράξη» υπάρχει οργανική αδιάσπαστη ενότητα αδιάφορο αν η «πράξη» είναι «ώφεμιλιστική» ή όχι. Γιατί το κριτήριο της πράξης είναι η βάση για τη θεωρία της γνώσης. Η ένωση λοιπόν της θεωρίας με την πράξη είναι υποχρεωτική και δεν μπορεί να εξαρτηθεί, όπως θέλει ο Prenant, από τη μεγαλύτερη ή μικρότερη «δημόσια ανάγκη». Είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιστημονική αλήθεια.

Το ξεχώρισμα της θεωρίας από την πράξη, το ξεχώρισμα σε «καθαρή» και «εφαρμοσμένη» επιστήμη έγινε, αόφτου ή πρόοδος στην επιστήμη φάνηκε επικίνδυνη στο καπιταλισμό. Γι' αυτό και οι άστοι αντίπαλοι της νέας βιολογίας αποσιωπούν ή περιφρονούν τα επιστημονικά πορίσματα από την πράξη, όπου επάνω στηρίζεται η θεωρία του Λυσένκο. Δεν τα θεωρούν επιστημονικά, γιατί δεν έγινε, λένε, ή έρευνα μέσα στα επιστημονικά εργαστήρια, με αυστηρά αριστη καθορισμένες συνθήκες, όπως κάνει η χωρισμένη από την πράξη «κλασική» βιολογία. Ένα πείραμα είναι, λένε, «επιστημονικό» όχι άμα συμφωνεί με την αντικειμενική αλήθεια, όχι άμα είναι αποτελεσματικό, παρά μόνο, άμα έγινε με ορισμένους κανόνες «γενικά παραδεχτούς». Δε δέχονται λοιπόν κριτήριο για τη θεωρία τη ζωντανή πράξη. Ο Huxley μάλιστα προχωρεί ακόμη περισσότερο. Προσδιορίζει τις βασικές αρχές του νεομεντελισμού, και κρίνει τα αποτελέσματα απ' τις εργασίες του Λυσένκο σύμφωνα με τις αρχές αυτές, χωρίς καν να λογαριάζει την πράξη.

Άστική και σοσιαλιστική επιστήμη

Οι θεωρίες που επιτρέπουν να καταστρωθούν σχέδια, και που τα σχέδια αυτά εφαρ-

μάζονται με γόνιμα αποτελέσματα, δεν μπορεί να είναι λαθεμένες. Γιατί το αποφασιστικό κριτήριο είναι το αποτέλεσμα, ή πράξη. Η θεωρία της εξέλιξης που επιτρέπει στον άνθρωπο να κατευθύνει την εξέλιξη, που του επιτρέπει να κάνει να εξελίσσονται τα ζωντανά πλάσματα, είναι σωστή. Ενώ η θεωρία που δεν επιτρέπει να γίνεται αυτό, είναι στη βάση λαθεμένη. Η θεωρία που επενεργεί επάνω στην εξέλιξη είναι απαραίτητη σε μια σοσιαλιστική χώρα. Αντίθετα είναι βλαβερή στον καπιταλισμό στην περίοδο της παρακμής του. Ακόμα και όταν γεννηθεί η θεωρία αυτή σε μια καπιταλιστική χώρα, πνίγεται. Παράδειγμα: ο Daniel, γάλλος πρόδρομος του Λυσένκο, ο Burbank αμερικανός πρόδρομος του. Άλλο παράδειγμα: Όλα τα φαινόμενα που δε συμβιβάζονται με το μεντελισμό, επικυρώνουν όμως τη θεωρία του Λυσένκο, τα πνίγουν με την étiquette «ψευδοκληρονομικότητα».

Ο Cohen δίνει και άλλα παραδείγματα από τη φυσική (ατομική ενέργεια) που αποδείχνουν, πώς η κοινωνία, έπεμβαίνει συνειδητά και κανονίζει όχι μόνο αν θα χρησιμοποιηθεί ή θα παραμεληθεί μια ανακάλυψη, αλλά και προς τα που θα προσανατολισθούν οι θεωρητικές αναζητήσεις. Το ίδιο γίνεται και με τη βιολογία. Η κλασική γενετική βάσει για σκοπό να εξηγήσει την «κληρονομικότητα» και την εξέλιξη, και όχι να επενεργήσει στην εξέλιξη και να την κατευθύνει. Οι καπιταλιστές ζητούν από την κλασική γενετική να κατατίσει φυλές σταθερές στα ζώα και τα φυτά. Αυτό τους συμφέρει για το εμπόριο. Η μεγαλύτερη απόδοση δεν τους ενδιαφέρει. Αρκετό στάρι χρησιμοποιήσαν στις ατμομηχανές, αρκετό ρίχτηκε στη θάλασσα, αρκετό κρέας στάλθηκε στα εργοστάσια για λιπάσματα, για να μη πέσουν οι τιμές, τη στιγμή που χιλιάδες άνθρωποι πέθαιναν από πείνα.

Έτσι η μεντελιστική θεωρία για τις «καθαρές σειρές» — που ο Prenant την παραδέχεται «ή εργασία των κλασικών γενετιστών... απαιτεί την κάθαρση των σειρών» («Revue» τεύχος 25 σελ. 50) — ταιριάζει τέλεια με την καπιταλιστική αντίληψη, πώς χρειάζονται τυποποιημένες ποικιλίες (standard) και τυποποιημένα προϊόντα.

Αντίθετα η μισοιουριανή θεωρία για την κληρονομικότητα των επίχτητων χαρακτήρων, που επιτρέπει στον άνθρωπο να κατευθύνει την εξέλιξη, ταιριάζει απόλυτα με την σοσιαλιστική πράξη, που επιδιώκει να αυξήσει ολόένα ή παραγωγή, για να φτάσουμε στην αφθονία. Οι αντικειμενικοί σκοποί που βάσει ο σοσιαλισμός έχουν θεωρητικό αντίχτυπο και δημιουργούν τις συνθήκες για να αναπτυχτεί ή επιστημονική έρευνα όχι μόνο ποσοτικά — όπως υπογραμμίζει ο Prenant — παρά και ποιοτικά, γιατί ο σοσιαλισμός προσκαλεί την επιστήμη να μένει όσο μπορεί πιο κοντά στην πράξη, που είναι η πηγή για κάθε γνώση.

Αγεφύρωτη είναι η αντίθεση ανάμεσα στο μεντελισμό και τη νέα βιολογία

Ο Prenant δε θεωρεί αγεφύρωτη την αντίθεση. Βεδιώνει μάλιστα, πώς δεν είναι

3. Ο Μεταμορφισμός (Transformationisme) δέχεται, πώς τα σύγχρονα φυτικά και ζωικά είδη προήλθαν, έπειτα από μακρόχρονη φυσικοιστορική εξέλιξη, από λίγα είδη που προϋπήρχαν και ήταν διαφορετικά από τα σύγχρονα. Ο μεταμορφισμός — βάση του είναι η θεωρία για την εξέλιξη του Ντάρβιν — χτυπάει τη μεταφυσική αντίληψη, πώς τα ζωντανά πλάσματα είναι αμετάβλητα και πώς δεν υπάρχει εξέλιξη στη φύση.

υποχρεωτικό να συνδέουμε το μεντελομοργικανισμό με το βαϊσμανισμό. Οι δυο αυτές θεωρίες ξεχωρίζουν, λέει, ανάμεσά τους για τους ακόλουθους λόγους: α' Αλλαγές στον περίγυρο — όπως η θερμοκρασία, χημικά προϊόντα και άλλα — μπορεί να προκαλέσουν μεταλλάξεις (mutation).

Αυτό είναι αλήθεια, μα με τις αλλαγές αυτές στον περίγυρο, το μόνο που πετυχαίνουμε, τονίζει ο Cohen, είναι να πληθαίνουν τις μεταλλάξεις. Η φύση τους μένει πάντα μυστηριακή και ανεξέλεγκτη. Έπειτα τι πετυχαίνουμε στο βάθος με τις μεταλλάξεις αυτές; Άμα, π. χ., με τις αλλαγές στον περίγυρο δημιουργούμε πολυπλοειδή (δηλαδή πολλαπλασιάζουμε τα χρωμοσώματα) ή μεταβολή αυτή δεν είναι προσαρμοστική και είναι ελ ότε λ α τ υ χ α ί α. Πρόκειται λοιπόν στις μεταλλάξεις αυτές για βίαιες έπεμβάσεις, και όχι για πλαστικές ενέργειες του φυσικοχημικού και βιολογικού περιγυρου, όπως πέτυχαν οι όπαδοί της νέας, της μισοιουριανής βιολογίας. Κι' αυτό είναι το σπουδαίο. Έπειτα, άς μη λησμονάμε, πώς τις μεταλλάξεις αυτές τις πετυχαίνουν οι μεντελομοργικανιστές με επίδραση, όπως οι ίδιοι δέχονται, επάνω στο βαϊσμανικό «δλαστοπλάσμα».

β' Βάθος στην κληρονομικότητα. Δεν είναι μόνο τα γονίδια. Για την κληρονομικότητα έχουν σημασία και ο τρόπος που είναι διαταγμένα τα γονίδια μέσα στα χρωμοσώματα, και άλλοι παράγοντες που βρίσκονται έξω από τα χρωμοσώματα και μάλιστα στο πρωτόπλασμα. Στο σημείο τούτο ξεχωρίζει, λέει ο Prenant, ο μεντελομοργικανισμός από το βαϊσμανισμό.

Όμως οι παράγοντες αυτοί, που έχουν σημασία για την κληρονομικότητα, για τους μεντελομοργικανιστές, τονίζει ο Cohen, έπενεργούν ανεξάρτητα άπ ό τ ό ν έ ξ ω τ έ ρ ι κ ό π ε ρ ί γ υ ρ ο και μεταβιβάζονται κι αυτοί κληρονομικά. Μένουν δηλαδή όπως κληρονομήθηκαν άπό τόν πρόγονο — εξαίρεση γίνεται μόνο άμα έμφανιστεί κάποια μεταλλαγή. Όποτε ουσιαστικά τίποτα δεν αλλάζει.

γ' Πολλοί όπαδοί της κλασικής γενετικής έχουν κατακρίνει το βαϊσμανισμό και ξεχωρίζουν άπ' αυτόν.

Ο Cohen εκφράζει την έκπληξή του μπροστά στην προσπάθεια που γίνεται να στηριχτεί μια θεωρία με το ότι μερικοί όπαδοί της άσκούν κριτική για τις βάσεις της. Δεν μπορούμε, άλλωστε, λέει ο Cohen, να δεχτούμε άσυζήτητα τη βεβαίωση αυτή του Prenant. Πρέπει να εξετάσουμε, άν πραγματικά οι άπόψεις τών επικριτών όπαδών διαφέρουν βασικά άπό τις άπόψεις, που ύποστηρίζουν οι γνήσιοι όπαδοί του βαϊσμανισμού. Στην πραγματικότητα δε διαφέρουν καθόλου. Ο ίδιος ο Prenant όπως και ο Levy αναφέρουν σύμφωνα με το Λυσέσκο σωρό τά παραδείγματα, που τó άποδείχνουν.

Οι όπαδοί της κλασικής γενετικής στα βιβλία τους, στα έγχειρίδια τά πιδ γνωστά, βεβαιώνουν το βαϊσμανισμό. Τί σημασία, τονίζει ο Cohen, έχει, άν άνάμεσα στους ειδικούς διατυπώνονται έπιφυλάξεις, άμα οι φοιτητές, οι έρευνητές στο μεγαλύτερο μέρος, και ο πολός κόσμος δεν ξέρουν τίποτε άλλο παρά τη βαϊσμανική θεωρία; Να πώς κα-

θορίζει ο Huxley τις βασικές άρχές του νεομεντελισμού, (δηλαδή της κλασικής ή σύγχρονης, ή τυπικής, ή μοργικανικής, ή μεντελικής γενετικής. Όλοι αυτοί οι όροι είναι ίσοδύναμοι):

«1) Υπάρχουν διαφοροποιημένες ύλικές μονάδες (έξατομικευμένες) για τη κληρονομικότητα, που βρίσκονται σε καθορισμένη τάξη μέσα στα χρωμοσώματα.

«2. Οι μονάδες αυτές είναι σταθερές (τέλεια αυτόσυναπαγωγή). Έξαίρεση είναι οι τυχαίες μεταλλάξεις (άτελη αυτόσυναπαγωγή).

«3. Η ιδιαίτερη ζωτικότητα και άναπαγωγή τών οργανισμών, προϋποθέτει ιδιαίτερη, «διαφορική», συναρμογή τών μονάδων αυτών».

Ο νεομεντελισμός λοιπόν του Huxley δεν είναι βαϊσμανισμός; Ποιά είναι η ουσιαστική διαφορά; Και ο ίδιος ο Prenant τη στιγμή που δέχεται τó γενότυπο (τό άτομο τέτοιο που θά τó έκανε η κληρονομικότητα άν δεν έπενεργούσε ο περίγυρος) και τó φαινότυπο (τό άτομο τέτοιο που είναι) τη στιγμή λοιπόν που δέχεται τη μεταφυσική τούτη διάκριση, και τη στιγμή που δέχεται αριιστί πώς μόνο ο γενότυπος έχει σημασία για την κληρονομικότητα, δεν είναι κι αυτός βαϊσμανικός;

Η κληρονομικότητα τών έπίχτητων χαρακτηριστικών

Η αντίθεση εδώ είναι όλοφάνερα άγεφύρωτη. Οι μεντελιστές την άρνούνται. Η νέα βιολογία, ο Λυσέσκο την άποδείχνει. Και τó ζήτημα περιπλέκεται με ένα καθαρó σόφισμα. Ο Prenant θεωρεί «λογικά άδύνατο» να μεταδοθούν κληρονομικά τά χαρακτηριστικά που άποχτήθηκαν με την επίδραση άπό τόν περίγυρο. Να πώς σκέφτεται ο Prenant και μαζί του όλοι οι όπαδοί της κλασικής γενετικής: Άς πάρουμε, λέει, ένα χαρακτηριστικό που άναπτύχτηκε σε έναν οργανισμό με την επίδραση άπό τόν περίγυρο. Τότε μόνο θά τó παραδεχτώ κληρονομικό, λέει ο Prenant, άμα τó ξαναβρώ στους άπογόνους του, όταν αυτοί ζούνε σε διαφορετικό περίγυρο. Ούτε λίγο λοιπόν ούτε πολύ, οι όπαδοί της «κλασικής γενετικής ζητούν, για ν' άποδειχτεί πώς τó χαρακτηριστικό είναι κληρονομικό, να πάψει να έπενεργεί ο περίγυρος που τó δημιούργησε, τη στιγμή που διάλεξε ή «πειραματική μέθοδος». Έτσι και ο Prenant, προσκολλημένος στην «πειραματική μέθοδο», για να δεχτεί πώς κληρονομούνται τά έπίχτητα χαρακτηριστικά, καταλήγει να ζητάει οι άγελάδες π. χ. Kostronca να εξακολουθούν να δίνουν τó άφθονο γάλα τους (αυτό είναι τó έπίμαχο χαρακτηριστικό τους) και όταν ο περίγυρος είναι διαφορετικός, και όταν δηλαδή περιοριστεί ή τροφή τους.

Η άξίωση αυτή δείχνει καθαρά πόσο ο Prenant συλλογίζεται μεντελικά, και παίρνει τά κριτήρια της μεντελικής θεωρίας για άπόλυτα κριτήρια. Έτσι νομίζει πώς δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για τη μελέτη της κληρονομικότητας τά μικρόβια, ούτε τά ζωότοκα (γιατί ύπάρχει ο «πλασούντας») ούτε τά άνώτερα φυτά (γιατί τó έμβρυο μένει παλύν καιρό προσκολλημένο στους μητρικούς ιστούς). Ζητάει να μελετηθεί ή «κληρονομικότητα μόνο σε όρισμένα ζωντανά πλάσματα. Μα μπορεί τούτο να ό-

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

νομαστική πειραματική μέθοδος; Και δεν είναι και θεωρητικά πολύ πιο σωστά τα πειράματα σε αγελάδες, από τα πειράματα που κάνουν οι γενετιστές με οροσφιλικές μύγες, τη στιγμή που οι συνθήκες για τα δεύτερα πειράματα είναι ολότελα τεχνικές και δεν πλησιάζουν διόλου τις φυσικές, ενώ τα πειράματα σε αγελάδες γίνονται μέσα στις φυσικές συνθήκες;

Υπάρχει όμως μια αντίρρηση, λέει ο Cohen. Αν τα πειράματα είναι έτσι όπως υποστηρίζουν οι όπαδοί της νέας, της μιτσοουριανής, βιολογίας, πώς γίνεται — τούτη είναι η αντίρρηση — να μη βρίσκονται τα είδη σε αδιάκοπη εξέλιξη, πώς δεν πλάθονται αδιάκοπα καινούργια είδη και πώς δεν αλλάζουν χωρίς καμιά τήξη, κάτω από την επίδραση του περιγύρου;

Την απάντηση μάς τη δίνει, λέει ο Cohen, η αντίληψη που βρίσκεται στη βάση της θεωρίας του Λυσένκο, η αντίληψη πως οι ζωντανοί οργανισμοί αναπτύσσονται κατά στάδια, πως στην ανάπτυξη τους περνούν φασίδια, πώς από πολλά στάδια πολύ διαφορετικά. Γενικά η κληρονομικότητα δεν μπορεί να μεταβληθεί, παρά με ενέργεια του περιγύρου σ' ένα ορισμένο στάδιο. Το νέο χαρακτηριστικό θα μείνει «σταθερό» όσο η μεταβολή του αντίστοιχου περιγύρου δε θα επαναληφτεί στο όρισμένο αυτό στάδιο. Και η προϋπόθεση τούτης δημιουργεί την εντύπωση, πως η κληρονομικότητα δεν είναι ευαίσθητη στον περιγύρο.

Με τον κλονισμό της κληρονομικότητας από αλλαγές χτών περιγύρου, με την ευχιστήσια της προς τον περιγύρο σ' ορισμένο στάδιο, οι μιτσοουριανοί μεταβάλλουν τα είδη και με τέτοιο τρόπο, που αποδείχεται τόσο πως υπάρχει η κληρονομικότητα των επίκτητων χαρακτηριστικών, όσο και το ριζικό λάθος της κλασικής γενετικής, που αρνιέται όχι μόνο την ύπαρξη παρά και τη δυνατότητα για τέτοια κληρονομικότητα.

Η μεταμόρφωση των ειδών

7^η Σοβιετική. Ένωση είναι συνηθισμένη στην πράξη να μεταβάλλουν τις ποικιλίες του φθινόπωρινου σταριού σε ποικιλίες ανοιξιάτικου σταριού και το αντίθετο. Το καινούργιο χαρακτηριστικό μένει σταθερό, όσο θα εξακολουθήσει να σπέρνεται η ποικιλία από γενιά σε γενιά την άνοιξη, δηλαδή στις συνθήκες, όπου μέσα με καθοδηγημένες αλλαγές ο άνθρωπος προσάρμοσε το φυτό. Τη μεταβολή αυτή μπορούμε, λένε οι μεντελικοί, να τη θεωρήσουμε «μεταλλαγή» (mutación) που συνοδεύτηκε από φυσική επιλογή στα φυτά, που είχαν την καλωσύνη να υποστούν τυχαία την επιθυμητή μεταλλαγή. Η μεντελική τούτη αντίληψη δε στέκει για πολλούς λόγους:

α.) Η αναλογία στα φυτά που μεταβάλλονται, ξεπερνάει πολύ την αναλογία, που θα μπορούσε να δώσει η φυσική επιλογή.

β.) Τα ανοιξιάτικα αυτά στάρια διαφέρουν ριζικά από τα τυπικά ανοιξιάτικα στάρια, και απ' αυτά τα ανοιξιάτικα, που τυχαία εμφανίζονται ανάμεσα στα φθινόπωρινα. Και γ.) Ο μαθητής του Λυσένκο, Καραπετιάν, σπέρνοντας το φθινόπωρο ποικιλία ανοιξιάτικου σταριού με 28 χρωμοσώματα, πέτυχε σε 2—3 γενιές στάρι μαλακό φθινόπωρινο με 42 χρωμοσώματα. Και το σπουδαιότερο: Βρήκε

φυτά στην πορεία της αλλαγής, με 28 χρωμοσώματα στις ρίζες και με 42 στα φύλλα. Η κληρονομικότητα λοιπόν κλονίστηκε, το φυτό άλλαξε και το επίκτητο χαρακτηριστικό μεταβιβάστηκε κληρονομικά. (1)

Ο μεντελισμός —ή κλασική γενετική— δεν μπορεί να εξηγήσει τα φαινόμενα αυτά, που είναι αντίθετα με το βασικό του αξίωμα, πως είναι αδύνατο να αλλάξει η κληρονομικότητα αλλιώς, παρά μόνο από τυχαία μεταλλαγή. Έτσι όλη η θεωρία των μεντελιστών για την εξέλιξη, ή θεωρία τους δηλαδή για τις μεταλλαγές, καθώς κι' όλες τους οι προσπάθειες να προσαρμόσουν το δαρβινιστικό στην κλασική γενετική, αποδείχθηκαν λαθεμένες. Καινούργια θεωρία για την εξέλιξη γενήθηκε. Κι' αυτήν μάς τη δίνει η νέα βιολογία.

Τα φυτοτεχνικά υβρίδια

Στα φυτοτεχνικά υβρίδια συνδυάζονται χαρακτηριστικές χωρίς να γίνει συνδυασμός χρωμοσωμάτων και γενιδίων, και γι' αυτό η σημασία τους για τη θεωρία είναι εξαιρετική. Σ' αυτά λοιπόν ο ένας ιστός προσκολλείται επάνω στον άλλο. Ανταλλάσσουν θρεπτικές ουσίες, όπως και προϊόντα από την ανταλλαγή της ύλης. Και όμως τα χαρακτηριστικά που αποχτήθηκαν έτσι μεταβιβάζονται σε πολλές περιπτώσεις κληρονομικά. Αυτό είναι το «άποφασιστικό πείραμα» που δείχνει λαθεμένη τη μεντελική θεωρία, και θα έπρεπε να τη γκρεμίσει.

Για να τη συγκρατήσουν και να την υπερασπίσουν και οι όπαδοί της και οι συμφιλιωτές, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τους κλασικότερους κανόνες της επιστημονικής έρευνας.

Οι αγελάδες Kostronca

Πλούσια και διαφωτιστική η πείρα, που αποκάλυψαν οι ερευνητές από τις αγελάδες Καναοίον (ράτσα Kostronca). Οι αγελάδες αυτές —όπως άλλωστε και τα άλλα και τα διάφορα φυτά, που περιποιούνται οι ζωοτέχνες και οι καλλιερητές— έδωσαν αποτελέσματα αντίθετα προς την κλασική-μεντελομορκανική-γενετική. Η επίσημη άστική επίσημη ούτε που τα πρόσεξε. Ο Prenant γράφει σχετικά μ' αυτά:

«Πρέπει να κάνουμε μια διάκριση. Άλλα πράγματα είναι να δημιουργείς καινούργιους ωφέλιμους ζωικούς και φυτικούς τύπους, και άλλο να λύσεις το θεωρητικό πρόβλημα για την κληρονομικότητα των επίκτητων χαρακτηριστικών. Βέβαια η θεωρία και η πράξη είναι και πρέπει να είναι δεμένες. Δέσιμο όμως δε σημαίνει ταυτότητα. Η μέθοδος που εμπλέκει την επιλογή με όλα τα άλλα μέσα που πετυχαίνουν κατευθυνόμενη δημιουργία ειδών και ποικιλιών, ή μέθοδος αυτή απόδειξε την αποτελεσματικότητά της. Όμως το ότι γίνεται επιλογή, τούτο κάνει πιο περίπλοκο ένα ζήτημα που είναι κιόλας αρκετά μπλεγμένο...

«Έτσι τα παραδείγματα, εξακολουθεί ο Prenant, που δόθηκαν κατά τη συζήτηση

1. «Ανταίος» τεύχος 5—6 (1950) σελ. 205 το γ' συμπέρασμα.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

που έγινε στην 'Ακαδημία Λένιν, και συχνά έρμηνεύθηκαν πώς αποδείχνουν την κληρονομικότητα των επίχτητων χαρακτηριστικών, δεν είναι όλα το ίδιο αποδεικτικά, γιατί ανακατεύεται η φυσική ή η τεχνητή επιλογή. Για να έχουν τα παραδείγματα αυτά, σύμφωνα με τις συνηθισμένες επιστημονικές μεθόδους, αποδεικτική αξία, θα έπρεπε ή να ξεκινάνε από σειρές αυστηρά διαλεγμένες και αποκαθαμένες από πριν σχετικά με το χαρακτηριστικό που μελετούμε, ή να είναι βεβαιωμένο, πώς επέζησαν όλοι οι απόγονοι και αναπαράχτηκαν στις γενιές που εξετάζουμε». (1)

Ο Cohen δεν ξαναγυρίζει στο ζήτημα «θεωρία-πράξη». Το έθιξε στην αρχή. Τονίζει όμως, πώς αυτά που ζητάει ο Prenant, για να ικανοποιηθεί τις «συνηθισμένες επιστημονικές μεθόδους» δεν είναι σωστά. Δεν είναι σωστό να ξεχωρίσουμε την επιλογή από τους άλλους παράγοντες. Γιατί τότε θα απομακρυνθούμε από τις φυσικές συνθήκες όπου μέσα γίνεται η εξέλιξη, και μέσα στις συνθήκες αυτές η φυσική επιλογή είναι αυστηρή. Δεν είναι ακόμη σωστό, γιατί θα στερηθούμε αρκετά μέσα επενεργίας του περιγύρου, που ίσα-ίσα το σύνολό τους και η συνύπαρξή τους επιτρέπουν να κατευθύνουμε, να προσανατολίσουμε τις αλλαγές. Πρέπει, σύμφωνα με τον Prenant, να χρησιμοποιήσουμε τις «συνηθισμένες» μεθόδους της κλασικής γενετικής, ο διάφορο αν έτσι θα στερηθούμε ίσα-ίσα τις συνθήκες εκείνες που «πλάθουν» τις ποικιλίες που μελετάμε.

Δύο σελίδες παρακάτω ο Prenant αναγνωρίζει, πώς πρέπει, για να εξηγήσουμε τα πειράματα αυτά, να παραδεχτούμε πώς «χρειάζεται και κάτι άλλο ακόμη, κι' αυτό το κάτι άλλο θα μπορούσε να είναι η κληρονομικότητα των επίχτητων χαρακτηριστικών». (2) Μά, αφού ο Prenant βλέπει πώς τα πειράματα αυτά δεν μπορεί να τα εξηγήσει η κλασική γενετική, αφού λοιπόν έχει την αμφιβολία αυτή, γιατί δεν ξεκινάει απ' αυτή στη μελέτη του;

Κοινωνική πραγματικότητα και φύση

Για τους οπαδούς της νέας βιολογίας, οι οργανισμοί και ο περιγύρος αποτελούν άξεδιά-

1. «Pensée» τεύχος 25, σελ. 42.

2. «Ανταίος» τεύχος 5—6 (1950) σελ. 204.

απ' όσα γράφονται

Από την αγόρευση του βουλευτού κ. Ι. Ζίγη στη Βουλή στις 19/12/50 :

...«Επίσης η έλλειψις ποινικής ρήτρας εις την σύμβασιν είναι ακατανόητος. Πώς είναι δυνατόν να υπογράφεται μία τοιαύτη σύμβασις, η οποία να μυρίζει άποικίαν, κατά τρόπον άναξιοπρεπή δι' ένα κράτος;».

Από την αγόρευση του βουλευτού κ. Κάντζια στη Βουλή στις 19/12/50 :

«Δεν έσκέφθην ποτέ κ. πρόεδρε, να κατηγορήσω τους μεγάλους μας συμμάχους. Κατηγορώ μόνον τους Έλληνες άρμοδίους, οι όποιοι έλαβον μέρος εις τον διαγωνισμόν αυτόν, του όποιου άπόρροια είναι η σύμβασις

λυτο, άξεχώριστο σύνολο με σταθερή, όλική άλληλεπίδραση. Κάθε άλλαγή στον περίγυρο φέρνει και άλλαγή στους οργανισμούς, που ζουν μέσα εκεί. Ο άνθρωπος στο ζήτημα τουτο έχει άληθινά μεγáλη σημασία».

Ποιές είναι οι συνθήκες που καθορίζουν τα καινούργια χαρακτηριστικά στα είδη που δημιουργούν οι μιτσιουριανοί; Πρώτα-πρώτα η άγρονομία και η ζωστεχνία. Όλα δηλαδή τα μέτρα εκείνα που προσφέρουν στο είδος τις συνθήκες που έχει ανάγκη. (Υγρασία, χημική και βακτηριολογική σύνθεση του έδάφους, τροφή κλπ.). Έπειτα βοηθούν πολύ τα καλλιεργητικά εργαλεία.

—Πώς σχεδιάστηκαν, πώς κατασκευάστηκαν, πώς χρησιμοποιούνται ;

Μα όλα αυτά βρίσκονται σε στενή εξάρτηση με τις βιομηχανικές ικανότητες της χώρας, με τη δυνατότητα που έχει το κράτος να χορηγεί πιστώσεις, να εκπαιδεύει μηχανικούς για άροτρα και τρακτέρ και όχι για τάνκς. Βρίσκονται ακόμη σε στενή σχέση με την κοινωνική πραγματικότητα, με το κοινωνικό σύστημα. Απ' αυτό θα εξαρτηθεί αν θα δημιουργηθούν μορφωμένοι άγρότες, άγρονόμοι, έπιστήμονες και πειραματιστές καταρτισμένοι και προχωρημένοι σε διανοητική εργασία. Και τελικά βρίσκονται σε σχέση μ' αυτούς που διευθύνουν το κοινωνικό σύστημα. Γι' αυτό και ο Λυσένκο, όταν είπε: «Η Κεντρική Έπιτροπή εξέτασε την εισήγησή μου και την ένέκρινε» δεν έκανε τίποτε άλλο παρά ν' αναγνωρίσει το στενό σύνδεσμο που έχει η πορεία της έπιστήμης με το κοινωνικό σύστημα.

Ο Prenant στην προσπάθειά του να μιλήσει σε γλώσσα κατανοητή στους μεντελομορκανιστές, αναγκάστηκε να κάνει όρισμένες έπιφυλάξεις, χωρίς να κατορθώσει να συγκινήσει τους συναδέλφους του. Μάλιστα ο Lwoff έγραψε χτυπώντας τον Prenant : «Έτσι βλέπουμε ένα βιολόγο, που για να καθησυχάσει τους συναδέλφους του, αναγκάζεται να χλευάζει την ίδια τη διδασκαλία του». Άλήθεια, δεν υπάρχει διέξοδος. Δεν μπορεί να μιλάει κανείς σά μεντελιστής και να σκέφτεται σά μιτσιουριανός. Όποιος το κάνει, πάει μόνος του να κλειστεί στα πλαίσια της σκέψης της άστικής έπιστήμης, που προσπαθεί να ανυψώσει σε αιώνια αλήθεια την άδυναμία της να κυβερνήσει τον κόσμο και τη φύση.

του κράτους μετά της εταιρείας ΕΜΠΑ ΣΚΟ, η οποία σύμβασις αυτή είναι τόσοσ ταπεινωτική δια το έλληνικόν κράτος, ώστε αι συμβάσεις του κράτους μετά της ΚΕΠ, αι όποιαι συνετάραξαν την έθνικην αντιπροσωπείαν και ολόκληρον τον έλληνικόν λαόν, να μη είναι ή μη παρονυχίς. Αι εϋθύναι άνήκουν εις τους Έλληνας εκείνους, εις τους όποιους το κράτος ένεπιστεϋθη την διαχείρισιν τοσούτων δι' αυτό σοβαρών ζητημάτων, και όχι εις την εταιρείαν ΕΜΠΑ ΣΚΟ, δεδομένου ότι πας τις θα προέβαιεν εις την σύναψιν τοιούτων συμβάσεων, αι όποιαι αναγνωρίζουν τοιαύτα πρόνομια».

«Έλευθερία» 20/12/50

«ΑΝΤΑΙΟΣ» 31

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Τοῦ Γ. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

παιδιᾶ του ὑφηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΣΥΜΦΩΝΑ με τὸν ὅρισμό πού ἔδωσε ὁ Διεθνὴς Ὁργανισμὸς Ὑγείας, πού συνήλθε στὴ Νέα Ὑόρκη στὶς 19 Ἰουλίου τοῦ 1946, καὶ πού τὸν ὑπόγραψαν οἱ ἀντιπρόσωποι 61 ἐθνῶν, ἡ ὑγεία εἶναι ἡ κατάστασις τῆς πλήρους σωματικῆς, διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰσορροπίας, καὶ ὅχι μόνον ἡ ἀπουσία ἀδυναμίας ἢ ἀρρώστειας.

Γιὰ τὴ δημιουργία τῆς καταστάσεως αὐτῆς εἶναι ἀναμφισβήτητο πῶς δίπλα στοὺς ἄλλους οὐσιώδεις συντελεστὲς, ὅπως εἶναι ἡ στέγασσις, ἡ ἐργασία, ἡ ἐπένδυσις καὶ ἄλλα, οἱ βασικοὶ εἶναι ἡ διατροφή ἑνὸς λαοῦ.

Γιὰ νὰ μπορέσει ἕνας λαὸς νὰ διατηρηθεῖ ὑγιής, γιὰ νὰ ἐργασθεῖ ἀποδοτικᾶ, ὥστε νὰ λύσει τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς, καὶ ἀκόμα γιὰ νὰ ἀνασυγκροτήσει τὴν ἐρειπωμένη χώρα του, πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ τοῦ ἐξασφαλιστεῖ τροφή, ἐπαρκὴς καὶ ποσοτικᾶ καὶ ποιοτικᾶ.

Ποία εἶναι ἡ τροφή ἐκείνη, πού εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐκπληρώσει τοὺς πρὸ πάνω σκοποὺς;

Ἡ πρόδοσις τῆς ἐπιστήμης στὴ διαιτητικὴ τοῦ ἀνθρώπου μᾶς ἐπιτρέπει σήμερον νὰ ἀπαντήσωμε κατηγορηματικᾶ στὸ ἐρώτημα αὐτό, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ καὶ ποιοτῶν χρειζόμενων τροφῶν, μὰ οὔτε καὶ γιὰ τὶς συνέπειες σὲ περίπτωση μὴ ἐξασφαλίσεώς των.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε καλύτερα μερικὰ προβλήματα τῆς διατροφῆς, νομίζω σκόπιμο νὰ δώσω μιὰ σύντομη ἐξήγησις γιὰ τὸν προορισμὸ τῆς τροφῆς.

Προορισμὸς τῆς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι θέρμια μόνον ἡ ικανοποίηση τοῦ αἰσθήματος τῆς πείνας, ἀλλὰ ἀντίθετα ἡ πείνα εἶναι τὸ μέσον μετὰ τὸ ὁποῖον ὁ ὀργανισμὸς ἐκδηλώνει τὴν ἀνάγκη του γιὰ τροφή, ἀκόμα μάλιστα καὶ γιὰ τὸ ποῖόν της.

Τὶς τροφὲς τὶς καίει ὁ ὀργανισμὸς, καὶ ἔτσι τὶς χρησιμοποιεῖ ὡς πηγὴ θερμότητος καὶ ἐνεργείας (μυϊκὲς κινήσεις, κινήσεις τῆς καρδιάς καὶ τοῦ γαστρεντερικοῦ σωλήνος, λειτουργία τῶν διαφόρων ἀδένων κ.ά.), γιὰ τὴ διατήρησις τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, ἰδίως τὸν χειμῶνα, καὶ γιὰ τὴν ἀντικατάστασις ἰσθμῶν πού ἔχουν φθαρεῖ (νύχια, τρίχες, κύτταρα τῆς ἐπιδερμίδος κ.ά.). Τὴν ἐνέργειαν πού ἔδωκε ὁ ὀργανισμὸς γιὰ ὅλες τὶς ἄλλες λειτουργίες, ἐκτὸς τῆς μυϊκῆς ἐργασίας,

δηλαδὴ σὲ ὥρα ἀπολύτου ἡρεμίας, τὴν λέμε βασικὴ ἐναλλαγή τῆς ὕλης. (ἢ ἐναλλαγὴ συντηρήσεως), ἐνῶ τὴν ἐπὶ πλέον ἐνέργειαν πού ἔδωκε ὁ ὀργανισμὸς καὶ γιὰ τὴν ἐκτέλεσις μυϊκῆς ἐργασίας τὴν λέμε κινητὴ ἐναλλαγὴ ἐνεργείας. Ἡ πρώτη εἶναι μᾶλλον σταθερὴ, καὶ σὲ ὑγιεῖς ἀνθρώπους δὲν παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις, ἐνῶ ἡ δεύτερη εἶναι μεταβλητὴ καὶ, ὅπως καταλαβαίνει κανεὶς, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν μυϊκῶν κινήσεων, ἀπὸ τὸ βάρος δηλαδὴ τῆς ἐργασίας. Ἐργάτες, ἀγρότες, οἰκοδόμοι, μεταλλωρύχοι, φορτοεκφορτωτὲς κ.ά. ἔχουν πολὺ μεγαλύτερη κατανάλωσις ἐνεργείας, χρειάζονται δηλαδὴ περισσότερες καὶ καλύτερες τροφές, ἀπὸ ἐμπόρους, γραφιάδες, ὑπαλλήλους, καὶ ἀσφαλῶς πολὺ περισσότερες ἀπ' αὐτοὺς πού δὲν κάνουν τίποτα.

Περισσότερες καὶ καλύτερες τροφές, σὲ σχέση μετὰ τὸ βάρος τοῦ σώματος των, χρειάζονται καὶ τὰ παιδιὰ, πού, ἐκτὸς τῆς ἐνεργείας γιὰ τὴν συντήρησις τῶν βασικῶν λειτουργιῶν των καὶ τῶν κινήσεων, χρειάζονται ἐπὶ πλέον ἕνα ποσὸ γιὰ τὴν προσθήκη νέων ἰσθμῶν, δηλαδὴ γιὰ τὴν αὐξησὶς των (αὐξητικὴ ἐνέργεια).

Γιὰ τὴν ποιοτικὴ σύστασις τῆς τροφῆς, ἡ ἐπιστὴμη ἔχει μετὰ μεγάλη ἀκρίβεια διαπιστώσει πῶς, ἐπειδὴ ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ συνθέσει μόνος του ὀρισμένα ὑπολῦτως ἀναγκαῖα συστατικὰ — ὀρισμένα εἶδη λευκώματος, τὴν βιταμίνη Α καὶ ἄλλα — γι' αὐτὸ οἱ τροφές του πρέπει ὅπως-δήποτε νὰ περιέχουν ἕνα ἐλάχιστο ποσὸ ἀπὸ τὰ εἶδη αὐτά, ἀλλοιῶς διατρέχει κίνδυνον ἡ ὑγεία του, ἔστω καὶ ἂν τὸ ποσὸ τῶν τροφῶν εἶναι ἀρκετό. Ἔτσι ξέρουμε σήμερον ὅτι τὸ χρειζόμενον ποσὸ τροφῶν, ὅπως τὸ ἔχουν καθορίσει διάφοροι ἐρευνητὲς (Ἐπιτροπὴ διατροφῆς τῆς Βρετανικῆς Ἱατρικῆς Ἐνώσεως κ.ά.), πρέπει γιὰ τὸν ἐργάτη βαρεῖας δουλειᾶς νὰ φθάνει τὶς 3.700 θερμίδες τῆς ἡμέρας, ἐνῶ γι' αὐτὸν πού δὲν κάνει χειρωνακτικὴ ἐργασία κυμαίνονται γύρω στὶς 2.800 — 3.000 θερμίδες. (Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν καύσις τῶν τροφῶν στὸν ὀργανισμὸ ἔχουμε ὡς τελικὸ προϊόν τὴν παραγωγὴ θερμότητος, γι' αὐτὸ μετροῦμε καὶ τὴν ἐνεργειακὴν δύναμιν τῶν τροφῶν σὲ θερμίδες : 1 θερμὶς = μετὰ τὸ ποσὸν θερμότητος πού χρειάζεται γιὰ τὴν ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας ἑνὸς γραμμαρίου νεροῦ κατὰ 1 βαθμὸ Κελσίου).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ποιοτικά οι τροφές πρέπει, εκτός των άλλων συστατικών, να περιέχουν περίπου 100 γραμμάρια λεύκωμα, από το όποιον τουλάχιστον το ένα τρίτο να είναι ζωϊκό λεύκωμα· αυτό υπάρχει στο κρέας, τα ψάρια, τα αυγά, το γάλα, το τυρί κ.ά. Από πολλούς επιστήμονες το ελάχιστο αυτό ποσό ζωϊκού λευκώματος υπολογίζεται γύρω στα 50 γραμμάρια την ημέρα, και προσωπικά νομίζω πως ιδιαίτερα για τον ελληνικό λαό, που, όπως θα ιδούμε πιο κάτω, ο οργανισμός του βρί-

σκεται σε χρόνια στέρηση από ζωϊκό λεύκωμα, ύστερα μάλιστα από την πείνα της κατοχής, έχει απόλυτη ανάγκη να του εξασφαλιστεί το ποσόν αυτό.

Στο 3ο τεύχος του «'Ανταίου» του Ιουνίου 1945 είχε δημοσιευθεί ένα σχέδιο σιτηρεσίου, προσαρμοσμένο στις ελληνικές συνθήκες, που μάς δίνει μια ιδέα για το πώς πρέπει περίπου να είναι το φαγητό του λαού, και γι' αυτό το παραθέτω :

ΠΡΟΤΥΠΟ ΣΙΤΗΡΕΣΙΟ ΓΙΑ ΕΝΗΛΙΚΟ

	Δράμια	Γραμμάρια	Λεύκωμα	Λίπος	Υδατάνθρ.	Θερμίδες
Ψωμί	125	400	25,32	2,20	197,84	935
Λάδι	12,5	40	—	38,37	—	357
Έλιες	15	48	1,31	16,23	3,52	171
Βούτυρο	4	12	—	9,80	—	92
Ζάχαρη	5	16	—	—	15,40	59
Κρέας	25	80	12,12	3,59	—	117
Ψάρι	20	64	8,64	0,20	—	38
Τυρί	15	48(1)	13,20	12,00	—	168
Γιατάτες	40	128	1,52	—	20,70	92
Λαχανικά	100	320	2,01	—	7,40	41
Φρούτα	50	120	0,68	—	16,00	68
Ζυμαρικά	35	112	12,24	0,40	79,08	368
Ρύζι	5	16	1,03	—	12,00	54
Όσπρια	30	96	15,70	0,55	42,96	245
Ξηροί καρποί (σύκα)	10	32	0,88	—	18,56	82
Σύνολο	1532	5465	94,65	83,44	413,16	2887

Ζωϊκό λεύκωμα 33,96 γραμμάρια.

Για συμπλήρωμα οκτάωρης βαρειάς εργασίας προτείνουμε :

Ψωμί	75	δράμια
Έλιες	15	»
Τυρί	10	»
Σταφίδα	40	»

που μάς δίνουν 1200 θερμίδες και περιέχουν 24,3 γραμμάρια λεύκωμα.

Για τα βρέφη μέχρι 12 μηνών υπολογίζουμε 90 θερμίδες την ημέρα κατά χιλιόγραμμα βάρους σώματος, με βασική τροφή το γάλα.

Για τα μεγαλύτερα παιδιά τα ποσά κανονίζονται ως εξής :

Παιδιά 2—3 ετών 1.100 θερμίδες την ημέρα με 35 γραμμάρια λεύκωμα (τά 85% ζωϊκό).

Παιδιά 4—6 ετών 1.400—1.500 θερμίδες την ημέρα, με 40—45 γραμμάρια λεύκωμα (τά 60% ζωϊκό).

Παιδιά 7—12 ετών 1.600—1.700 θερμίδες την ημέρα, με 50—55 γραμμ. λεύκωμα (τά 50% ζωϊκό).

Η κυριότερη πηγή ζωϊκού λευκώματος στο παιδικό σιτηρέσιο είναι το γάλα. Χρειάζονται μισή όκτα γάλα τα μικρότερα και 100 δράμια περίπου τα μεγαλύτερα παιδιά την ημέρα. Επίσης ένα αυγό την ημέρα τα μικρότερα και 4—5 αυγά την εβδομάδα τα μεγαλύτερα παιδιά. Το κρέας, τα ψάρια και το τυρί συμπληρώνουν τις πηγές που παίρνει το παιδί το ζωϊκό του λεύκωμα.

Τα παιδιά έχουν απόλυτη ανάγκη και από φρέσκο βούτυρο, που περιέχει τις βιταμίνες Α και Δ, πολύ απαραίτητες για την αύξησή των.

(1) Μέσος όρος φέτας κεφαλοτυριού.

Ας ιδούμε τώρα πώς τρέφεται ο ελληνικός λαός, και αν έχει εξασφαλίσει το σιτηρέσιο που αναφέραμε πιο πάνω. Δυστυχώς, υπηρεσία παρακολουθήσεως της διατροφής του λαού, από όπου θα μπορούσε κανείς να πάρει επίσημα στοιχεία, δεν λειτουργεί, και από το ποσόν των τροφίμων που καταναλώνεται δεν μπορεί να βγάλει κανείς σωστά συμπεράσματα, γιατί η διανομή των είναι τελείως άνιση, αφού δεν γίνεται με το δελτίο αλλά με την οικονομική δυνατότητα του κάθε ενός.

Από έρευνες του Υγειονομικού Τμήματος της Κοινωνίας των Εθνών φαίνεται πως ο προπολεμικός ελληνικός λαός ξόδευε γύρω στις 2.000—2.300 θερμίδες την ημέρα, τις οποίες όμως έπαιρνε κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από το ψωμί, τα άμυλούχα, τα όσπρια, τις έλιες, το λάδι και άλλες τροφές, που δεν του εξασφάλιζαν ούτε κατά προσέγγιση το απαιτούμενο ποσό ζωϊκού λευκώματος. Εξ αίτίας του μικρού του εισοδήματος, ήταν αδύνατο να προμηθευθεί κρέας, γάλα και γενικά τροφές που περιέχουν το ζωϊκό λεύκωμα. Από μια σχετική μελέτη βλέπει κανείς πως το 1936, ενώ έχρειάζοντο 28.000 δραχμές το χρόνο για να έχει κανείς το κοινωνικό του σιτηρέσιο, ο Έλληνας εργάτης εισέπραττε μόνον 21.000 δρχ. το χρόνο. Πραγματικά οι μελέτες που είχε κάνει η Αγροτική Τράπεζα πριν από τον πόλεμο δείχνουν πως οι αγροτικοί πληθυσμοί της Ελλάδος ξόδευαν τα 50—70% από τα εισοδήματά τους για τη διατροφή τους και οι εργατικές τάξεις της Αθήνας τα 40—70% για ένα σιτηρέσιο που, όπως όλοι ξέρουμε, πολύ απέχει από το να μοιάζει μ' αυτό που αναφέραμε πιο πάνω. Φαντασθήτε πόσο χαμηλά θα πέσει το βιωτικό επίπεδο ενός λαού όταν

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΰστερα από την εξασφάλιση μίας φτωχής τροφής, δεν του μένει παρά ένα ελάχιστο ποσό για τα άλλα του έξοδα. Τούτο είναι συνέπεια του πολύ μικρού εισοδήματος του Έλληνα, όπως βλέπουμε πιο κάτω σε σύγκριση με άλλες χώρες :

Δολάρια κατά κάτοικο

Έλλάς	61
Βέλγιο	369
Γαλλία	398
Αγγλία	560
Αμερική	690

Οι συνέπειες του μικρού εισοδήματος στην εξασφάλιση καλής διατροφής φαίνονται άμεσα στην κατανάλωση τροφών που δίνουν ζωικό λευκωμα. Στην κατανάλωση κρέατος, γαλακτος, αυγών, βουτύρου κ.ά., σύμφωνα με τις έρευνες της Κ. Τ. Ε., έρχομαστε τελευταίοι. Προπολεμικά αναλογούσαν 10,5 χιλιόγραμμα κρέας το χρόνο σε κάθε Έλληνα, ενώ σε άλλες χώρες φθάνει τα 50 χιλιόγραμμα, και το γάλα έφθανε τα 39 κιλά, ενώ άλλου έφθανε τα 130 κιλά κατ' άτομο το χρόνο.

Την πραγματική όμως εικόνα της στερήσεως του ελληνικού λαού την αποκτάει κανείς όταν αναλογιστεί πως, εξ αίτιας της μεγάλης ανισότητας στην κατανομή των αγαθών στον τόπο μας, το μεγαλύτερο ποσοστό του λαού μας άπχει πολύ από τους μέσους άριθμούς εισοδήματος και καταναλωτικών αγαθών, που αναφέραμε. Η μεγάλη αυτή ανισότητα στην κατανάλωση τροφίμων πρώτης ποιότητας φαίνεται καλύτερα από την διαφορά στη κατανάλωση του κρέατος, μεταξύ αστικού και άγροτικού πληθυσμού. Στην Αθήνα π.χ. ο μέσος όρος ήταν 158 γραμμάρια την ημέρα, σε πόλεις άνω των 10.000 ήταν 97,7 γραμμ., σε κομοπόλεις 36 γραμμ., και στα χωριά 26 γραμμάρια.

Από μεμονωμένες άμεσες μελέτες που έγιναν προπολεμικά, φαίνεται καλύτερα ο ύποσιτισμός των μεγάλων λαϊκών τάξεων. Σε μία μελέτη του ό Λογαράς, που έκαμε το 1938 σε 55 έργατικές οικογένειες της Αθήνας, γράφει τα εξής : «Σημαντική αναλογία ύφιστάται ποσοτικών ύποσιτισμών όσον άφορά τα συστατικά τα άποδίδοντα ένεργειαν. Ένα ποσοστόν 30% ύποσιτίζεται αίσθητάως, αλλά και ποιοτικά παρατηρείται άνεπάρκεια του άστικού σιτηρεσίου των πτωχότερων τάξεων. Το ποσόν του προσλαμβανόμενου λευκώματος ζωικής προελεύσεως είναι τελείως άνεπαρκές. Το αυτό δύναται να λεχθεί και διά το ποσόν της βιταμίνης Α και του ασβεστίου». Και ό Ίωακείμογλου είχε πιστοποιήσει το 1923 μεγάλη συχνότητα άδιστημνώσεως Α. Η Έλλη Σωτηριάδη το 1938 βρήκε πως οι 9 από τις 12 έργατικές οικογένειες που εξέτασε ύποσιτίζονται σε ζωικό λευκωμα.

Ας ιδούμε τώρα ποιές ήσαν οι συνέπειες του χρόνιου αυτού ύποσιτισμού στην ύγεια του λαού. Πρώτ' άπ' όλα, για το μικρό μέσο όριο ζωής του ελληνικού λαού — 35 χρόνια αντί 55—56 που είναι σε άλλες χώρες — που όφείλεται στον ύποσιτισμό του λαού, άφού, όπως έτονίσαμε στην άρχή της μελέτης μας, η διατροφή είναι από τους βασικούς συντελεστές της ύγειας του. Δεύτερο,

ή σωματική αδυναμία, ή ώχρότης (άναιμία) και ή μικροσωμία που είναι χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Έλλήνων, ιδιαίτερα μάλιστα των κατοίκων της ύπαίθρου, είναι από τα άμεσα άποτελέσματα του χρόνιου ποσοτικού και κυρίως ποιοτικού ύποσιτισμού των. Η μεγάλη βρεφική θνησιμότητα, και πρέπει έδώ να τονίσουμε πως κατέχουμε σχεδόν την πρώτη θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών στη βρεφική θνησιμότητα, πρέπει κατά ένα ποσοστό να άποδοθεί στην έξάντληση του μητρικού οργανισμού από τον χρόνο ύποσιτισμό. Το ίδιο και ή μεγάλη θνησιμότητα γενικά από όλες τις άρρώστες, ιδιαίτερα όμως από τη σωματίωση — έχουμε 15 χιλιάδες θανάτους τον χρόνο από πυματίωση, δηλαδή κάτι λιγότερους από την Αγγλία που έχει έξαπλάσιο πληθυσμό — πρέπει να άποδοθεί στην κακή διατροφή και κυρίως, όπως έχει άποδειχθεί έπίσημως, και στην έλλειψη άρκετής ποσότητας ζωικού λευκώματος.

Η ποιοτική κατωτερότητα των τροφών και ιδιαίτερα ή έλλειψη της βιταμίνης Α που περιέχεται στ' αυγά, στα γαλακτερά (βούτυρο κλπ.) και στα ψάρια, έχει καταστρεπτικές συνέπειες για τα βρέφη που γεννιούνται και θηλάζουν μητέρες στερημένες από τις τροφές αυτές. Ο καθηγητής της Παιδιατρικής Γ. Μακκάς είχε το 1931—1934 ανακοινώσει περιστατικά ξεροφθαλμίας σε βρέφη από την περιοχή της Αθήνας που έθλαζαν τις μητέρες τους, καθώς και ό παιδίατρος Α. Κωτικός στην περιοχή Τρικάλων Θεσσαλίας. Η άρρώστεια αυτή, που πολλές φορές έχει σαν συνέπεια την πλήρη τύφλωση των παιδιών, όφείλεται στην έλλειψη βιταμίνης Α από το μητρικό γάλα. Τούτο μας έπιτρέπει να συμπεράνουμε πως οι μητέρες αυτές είχαν τουλάχιστον 6 μήνες να φάνε τροφές που περιέχουν την βιταμίνη αυτή, δηλαδή βούτυρο, αυγά, γάλα, ψάρια κ.ά.

Σ αυτή την άθλια κατάσταση ύγειας έξ αίτιας του χρόνιου ύποσιτισμού βρήκε το μεγαλύτερο ποσοστό του λαού μας ή θεομηνία της έχθρικής κατοχής. Ο μαζικός λιμός του ελληνικού λαού στην κατοχή νομίζω πως δεν έχει προηγούμενό του στην ιστορία, ξεπερνάει δε σε ένταση και έκταση την πείνα των πολιορκουμένων της Μαδρίτης στον έμφύλιο ισπανικό πόλεμο. Από άμεσες μεμονωμένες μελέτες που έγιναν στην Αθήνα το τέλος του 1941, φαίνεται πως πολλές έργατικές οικογένειες δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν ούτε 1000 θερμίδες την ημέρα με τροφές που περιείχαν άσήμαντο ή σχεδόν καθόλου ζωικό λευκωμα. Τις συνέπειες τις ξέρουμε όλοι. Πολλές φορές ήταν άδύνατο να αναγνωριστούν φίλοι, αν είχαν μια έβδομάδα να ιδεί ό ένας τον άλλον. Ύπολογίζεται πως ή άπώλεια βάρους σώματος στον πρώτο χρόνο της κατοχής έφθασε το 20—30% κατά μέσον όρο. Ο άριθμός των οιδημάτων πείνας, που ένοσήλευσαν τα νοσοκομεία Αθήνας και Πειραιά, ήταν ό εξής : Τους 2 τελευταίους μήνες του 1941 1337 άτομα, το 1942 6847, και το 1943 505. Το ίδιο περίπου ποσόν άρρώστων με έλαφρότερα οιδήματα έπέρασε από τα ιατρεία των νοσοκομείων. Πρέπει να τονίσουμε έδώ πως τα οιδήματα πεί-

νας, όφειλονται κυρίως στην τελεία έλλειψη ζωϊκού λευκώματος. Από εξέτασεις που έγιναν σε περιορισμένη μάλλον κλίμακα, φαίνεται πως και ή άβιταμίνωσις Α έλαβε μεγάλη έκταση άφού περνούσε τό 60% των εξέτασθέντων.

Παραστατικότερα μās δείχνουν την τραγωδία του λαού οί θάνατοι από την πείνα. Στην Αθήνα και τον Πειραιά οί θάνατοι από πείνα στους 2 τελευταίους μήνες του 1941 έφθασαν τους 4039, τό 1942 τους 17.768, και τους 836 τό 1943.

Η έπίδραση του ύποσιτισμού της κατοχής είχε και έμμεσες συνέπειες στην υγεία του λαού, που δεν άργησαν να εκδηλωθούν άργότερα. Έξ αίτίας της έλαττώσεως της αντίστασεως του οργανισμού είχαμε μία μεγάλη αύξηση της νοσηρότητας από την κατοχή κι έπειτα, με αντίστοιχη αύξηση του αριθμού των θανάτων. Σε μερικές περιοχές είχαμε τετραπλασιασμό, όπως π.χ. στην Αθήνα, Πάτρα, Πειραιά κλπ. Σε άλλες όμως περιοχές είχαμε και δεκαπλασιασμό των θανάτων, όπως στη Σύρο.

Ο ύποσιτισμός και ιδίως ή ποιοτική ανεπάρκεια των τροφών είχε δυσμενή έπίδραση στη λειτουργία των όσθικών των γυναικών, με αποτέλεσμα την διακοπή της έμμήνου περιόδου και σημαντική έλάττωση των γεννήσεων. Υπολογίζεται πως, ενώ από τη μία μεριά είχαν δεκαπλασιασθεί οί θάνατοι, από την άλλη είχαν έλαττωθεί στο δεκαπλάσιο οί γεννήσεις.

Η φυματίωση θρήκε στους έξαντλημένους από την πείνα οργανισμούς ένα έδαφος πολύ πρόσφορο, και έτσι είχαμε μεγάλη θραύση. Αυτό φάνηκε ιδιαίτερα στα παιδιά, όπου παρατηρήθηκε ένας πρωτοφανής αριθμός από άδενίτιδες. Από τις στατιστικές του Διεθνούς Έρυθρού Σταυρού μπορεί να συμπεράνει κανείς πως τό ποσοστό των παιδιών που προσεβλήθηκαν περνούσε τό 50%. Επίσης παρατηρήθηκε αύξηση στο δεκαπλάσιο περίπου από τό κανονικό της φυματίωσης των θρεφών.

Οί αριθμοί των οίδημάτων πείνας που δώσαμε είναι πολύ μικρότεροι, γιατί ένας μεγάλος αριθμός ατόμων δεν πέρασε καθόλου από τά νοσοκομεία. Επίσης πολλοί θάνατοι δεν έδηλώθησαν καν για να μη χάσουν οί οικείοι τό δελτίο τροφίμων. Συνεπώς ή κατάσταση ήταν πολύ χειρότερη από αυτήν που μās δείχνουν οί αριθμοί. Επίσης σε πολλές έπαρχίες και στην ύπαιθρο, όπου τό κύμα της πείνας έκαμε άργότερα την έμφάνισή του, ή κατάσταση ήταν πολύ χειρότερη από τά μεγαλύτερα κέντρα, γιατί εκεί άργησε πολύ ο Διεθνής Έρυθρός Σταυρός να οργανώσει διανομές. Δεν υπάρχουν όμως άκριβή στοιχεία.

Ύστερα από τον χρόνο προπολεμικό ύποσιτισμό και την έξοντωτική πείνα της κατοχής, θα περίμενε κανείς πως οί άρμόδιες κρατικές ύπηρεσίες θα φρόντιζαν ώστε να εξασφαλιστεί τουλάχιστο τό σιτηρέσιο που αναφέραμε στην αρχή της μελέτης μας, και για να μπορέσει ο λαός να αναλάβει από τη μεγάλη έξάντληση, αλλά και για να άποκτήσει δυνατόεις ώστε να έργαστεί άποδοτικά για την άνασυγκρότηση της χώρας του. Δυστυ-

χώς όσα έγιναν και από τις έλληνικές ύπηρεσίες και από τις διάφορες Άγγλο-αμερικανικές οργανώσεις (M-L, Unrra, Έλληνική Πολεμική Βοήθεια κ.ά.), προς την κατεύθυνση αυτή, δεν ήσαν μόνον πολύ κατώτερα από τις δικαίες άπαιτήσεις του λαού και τις πομπώδεις ύποσχέσεις των Συμμάχων μας, αλλά σε πολλές περιπτώσεις έδειχναν και δείχνουν ακόμα μία τέτοια τακτική χειρισμού του ζωτικού αυτού ζητήματος, που δύσκολα μπορεί να δικαιολογηθεί σαν άπλή άμέλεια. Έπί 5 χρόνια τώρα παρακολουθεί με αγωνία ο λαός πώς, αντί να καταβληθεί προσπάθεια για να έξοικονομηθεί και τό τελευταίο γραμμάριο τροφίμων για να διανεμηθεί ισότιμα με βάση τό δελτίο και με προτίμηση μάλιστα στους αδύνατους οργανισμούς, στα παιδιά και στους εργάτες, και σε τιμές που αντίστοιχούν στα έσοδα του κάθε ένός, είναι ύποχρεωμένος να βλέπει τη συστηματική έγκατάλειψή του στην καταστροφή και την προκλητική διάθεσή των, χωρίς δελτίο, αλλά σύμφωνα με την οικονομική δυνατότητα της ολιγαρχίας του πλούτου. Οί καθημερινές σχεδόν άγγελίες των έφημερίδων, που μās πληροφορούν κάθε φορά πως οί ύπηρεσίες διαχειρίσεως τροφίμων επέταξαν στη θάλασσα μεγάλα ποσά από τις πιο πολύτιμες τροφές : γάλατα, κρέατα, αυγά, ψάρια κ.ά., αντί να τά μοιράσουν στον έξαντλημένο από την πείνα λαό, και τό θέαμα των στολισμένων με τά πιο πλούσια τρόφιμα διτρινών, που προορίζονται μόνο για τους λίγους, προκαλεί την αγανάκτηση και του πλέον ψυχραίου πολίτη. Ίδου ένα χαρακτηριστικό σχόλιο της έφημερίδας «Έλευθερία» της 4.12.47: «Τό Α' Διαμέρισμα διανομών έκποιεί 120 χιλιάδες κυτία γάλακτος έβαπορέ, άκαταλλήλου προς θρώσιν. Δύο έρωτήσεις προβάλλουν αυτομάτως από την είδησιν αυτήν : Πρώτον διατί άφέθησαν αυτά να καταστούν άκατάλληλα και ποίος ευθύνεται ; Δεύτερον, τί θα γίνει τό γάλα αυτό με την έκποίηση του και ποίος έγγυάται...» κ.ά. Η «Καθημερινή» της 24.10.47 μās πληροφορεί τά εξής : «Κατά τάς τελευταίας ήμέρας τά βρέφη των Αθηνών δεινοπαθούν, διότι δεν υπάρχει ούτε εις την μαύρην αγοράν τό κατάλληλον δι' αυτά γάλα. Τί πρέπει να γίνει διά να ενδιαφερθί κάποιος ύπεύθυνος ώστε να μη κλονισθί ή υγεία μερικών ακόμη παιδιών ; Φθάνουν όσα υπάρχουν προφυματικά παιδιά!». Δυστυχώς ακόμα δεν βρέθηκε μέχρι σήμερα ο άρμόδιος για να ενδιαφερθεί για τά δύστυχα Έλληνόπουλα... Και έτσι δεινοπαθούν τό ίδιο κι' ακόμα χειρότερα μέχρι σήμερα οί ταλαίπωροι γονείς των για να θρουν τό κατάλληλο γάλα πληρώνοντας το προς 12.000 δραχμές τό κουτί!

Οί μόνες συστηματικές διανομές που έγιναν με δελτίο ήσαν του πρώτου χρόνου μετά την άπελευθέρωση, που έγιναν στην Αθήνα και Πειραιά. Από τον Άπρίλη του 45 μέχρι τό Γενάρη του 46 μοιράστηκαν τροφές που αντίστοιχούσαν τις 1542 θερμίδες την ήμέρα μαζί με τό ψωμί.

Από την είσήγηση που είχε κάνει ο' έναν ύγειονομικό όμιλο τότε ο άξέχαστος συνάδελφος μακαρίτης Μπουγιούκος και δημοσιεύτηκε στο 7ο φύλλο του «Ανταίου», δγαί-

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

νει πώς στη διανομή αυτή η ποσότης του ζωϊκού λευκώματος ήταν κάτω από το 50% του κανονικού, και πώς γενικά το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού δεν ήταν σε θέση τον Ιούλιο του 1945 να συμπληρώσει το σιτηρέσιο αυτό που ήταν και ποσοτικά και ποιοτικά ανεπαρκές.

Η κατάσταση ήταν πολύ χειρότερη στις επαρχίες και στα χωριά, ιδίως μάλιστα στις όρεινες περιοχές όπου σχεδόν ποτέ δεν πραγματοποιήθηκαν τακτικές διανομές τροφίμων, γιατί δεν κατόρθωναν οι αρμόδιες υπηρεσίες να προωθήσουν τα χρειαζόμενα τρόφιμα στις περιοχές αυτές. Οι ξένοι που πέρασαν τότε από τις επαρχίες και τα χωριά, έμειναν για τους χωρικούς χειμώνα χειρότερον από το 1941, και δεν έπεσαν έξω, γιατί σε πολλές περιοχές της υπαίθρου είχαμε και μετά από την απελευθέρωση οιδήματα και θανάτους ακόμα από την πείνα.

Από τότε μέχρι σήμερα όχι μόνον δεν βελτιώθηκε η διατροφή του λαού, αλλά αντίθετα η σταθερή ανύψωση του τιμάρθιμου, η οποία δεν συνοδεύεται από αύξηση των μισθών, είχε σαν συνέπεια την προοδευτική χειροτέρευση της διατροφής. Για να αντιληφθούμε καλύτερα την συνεχώς αυξανόμενη κατάσταση μεταξύ μισθού και κόστους ζωής, ως σημειώσουμε τον τιμάρθιμο του 1938 με τον αριθμό 100. Σε σύγκριση με αυτόν, από τους υπολογισμούς που έχουν γίνει, δαίνετι πώς ο τιμάρθιμος της εξαετίας 1945—1949 εκυμάνθηκε στα επίπεδα 44 — 32 — 76 — 62 — 52. Με άλλους λόγους η αγοραστική δύναμη των μισθοσυντηρητών ελαττώθηκε κατά 50% σε σύγκριση με την προπολεμική. Πραγματικά από μια έκθεση της Έκτελεστικής Επιτροπής της ΑΔΕΔΥ προς την Κυβέρνηση στις αρχές του 1950 βλέπουμε πως η αγοραστική αξία των αποδοχών των έπεςε στα 48,6% επί του γενικού τιμάρθιμου ζωής, ενώ επί του τιμάρθιμου διατροφής η πτώση αυτή είναι πολύ μεγαλύτερη. Τοῦτο σημαίνει πως ο υποσιτισμός του χρονίως πεινασμένου δημοσίου υπαλλήλου υπερδιπλασιάστηκε στα μεταπολεμικά χρόνια. Φαντασθήτε τώρα σε ποιά σημείο έχει φθάσει ο υποσιτισμός των εργατών, αγροτών και ακόμα περισσότερο των συνταξιούχων ανέργων και των τόσων απόρων, τους οποίους το Υπουργείο Προνοίας σε μια τελευταία του στατιστική ανεβάζει σε 1.753.900, χωρίς να υπολογίζει σ' αυτούς τους πρόσφυγες του έμφυλου πολέμου, που περνούν το εκατομμύριο.

Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε άδισταχτα πως τουλάχιστον το ένα τέταρτο του πληθυσμού της Ελλάδος υποσιτίζεται έντατικά, ενώ από τα υπόλοιπα τρία τέταρτα ζήτημα είναι αν τα 50% έχουν εξασφαλίσει το κατώτατο όριο διαίτης που αναφέραμε στην αρχή, ενώ τα άλλα 50% υποσιτίζονται επίσης, ιδίως ό,τι αφορά την κατανάλωση του ζωϊκού λευκώματος. Έχει υπολογιστεί π.χ. πως η κατανάλωση κρέατος και τυριού έχει πέσει τώρα στο 60% και των αυγών στο 75% σε σύγκριση με την προπολεμική.

Επιβάλλεται εδώ να τονίσουμε ιδιαίτερα τον κίνδυνο που δημιουργεί για τα παιδιά ο υποσιτισμός αυτός, ιδίως σε ζωϊκά λευκώματα, που, όπως ετονίσαμε, έχει απόλυτη ά-

νάγκη ο οργανισμός των για την αύξησή του. Το γάλα που είναι η βασική τροφή των παιδιών, έμοιράστηκε με το σταγονόμετρο. Από την είσηγήση της Έλλην. Παιδιατρικής Έταιρίας στο Συνέδριο Προστασίας του Παιδιού τον Ιούνιο του 1946 βλέπουμε πως ως τότε μόνον στα μέχρι 2 χρονών παιδιά είχε εξασφαλιστεί κάποια ύποφερτη διανομή, στα άνω των 2 χρονών δεν δινόταν τίποτα, έφ' όσον μια αποδουρωμένη και άνοστη σκόνη γάλατος που τους εδίνετο δεν έχρησιμοποιεταν καθόλου. Η ίδια ακριβώς κατάσταση συνεχίζεται και σήμερα, και με αγωνία διερωτάται κανείς ποια τύχη περιμένει το φυτώριο της φυλής μας, όταν το νεωμένο και αποδουρωμένο γάλα του γαλατά κοστίζει 4 χιλιάδες δραχμές ή όκας, ή ζάχαρη και το λάδι 20 χιλιάδες, το αυγό 1500, το φρέσκο βούτυρο 50 χιλιάδες και το κρέας 25.000 ;

Από τα στοιχεία που μπορέσαμε να δώσουμε στη μελέτη μας αυτή μπορεί να συμπεράνει κανείς πως το μεγαλύτερο ποσοστό του ελληνικού λαού, που εύρίσκετο προπολεμικά σε κατάσταση μόνιμου υποσιτισμού, ιδίως σε ζωϊκά λευκώματα, πέρασε στη διάρκεια της έχθρικής κατοχής την εξοντωτική ζέση του μαζικού λιμού, για να μπει μεταπολεμικά στον μόνιμο υποσιτισμό, που είναι διπλάσιος περίπου από τον προπολεμικό και παρουσιάζει σταθερή προοδευτική άνοδο.

Τί πρέπει να γίνει ; Τον Δεκέμβριο του 1945 η «Επιτροπή Επιδιώσεως του λαού Αθηνών», ένα σώματείο που δεν μπόρεσε δυστυχώς να συνεχίσει την δράση του, είχε υποβάλει στην Κυβέρνηση, στον Αντιδασίλεα και στους αρμόδιους ένα υπόμνημα, στο οποίο εκτός των άλλων επρότεινε τα έξης για την αντιμετώπιση της εξαθλίσεως του λαού :

1) Νό επίδωχθεί η άμεση ανακούφιση των χειμαζομένων τάξεων των μισθοδιωτών.

α) διά της προσαρμογής μισθών και ήμερομισθίων εις τον τρέχοντα πραγματικών τιμάρθιμον

β) διά της ενισχύσεως των αποδοχών με την χορήγησιν ειδών διατροφής, ιματισμού και υποδήσεως μέσω των συνεταιρισμών

γ) διά της έκτακτου ενισχύσεως των μισθωτών λόγω των εορτών (13ος μισθός, τρόφιμα κλπ.)

2) Όπως αντιμετώπισθη έπειγόντως το πρόβλημα της ανεργίας :

α) διά της καταργήσεως των Νόμων περί απολύσεων εργατών και υπαλλήλων

β) δια της ασφαλίσεως των ανέργων μέχρι των 75% των αποδοχών των, και

γ) διά της έναρξεως έργων άνοικδομησεως.

Σ' αυτά και πολλά άλλα μέτρα που προέτεινε η «Επιτροπή Επιδιώσεως» στο υπόμνημά της, θα είχε κανείς να προσθέσει τα έξης για την άμεση αντιμετώπιση της σημερινής καταστάσεως :

1ον) Κατάσχεση όλου του λαδιού που έχουν κρύψει στις αποθήκες τους οι διάφοροι εκμεταλλευτές του ιδρώτα των εργαζομένων, και διανομή του με δελτίο.

2ον) Άμεση εφαρμογή δελτίου διανομών στο έξης είδη : Κρέας, γάλα, αυγά και όλα τα προϊόντα γάλακτος (βούτυρο, τυρί κ.ά.), με προτίμηση των παιδιών στις διανομές αυτές.

Επιτημονικά & Τεχνικά χρονικά

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΙΝΙΚΟ ΝΟΜΟ ΤΟΥ G VON MAURER

ΣΤΟ ΝΕΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΑΣ ΚΩΔΙΚΑ

Με τὸ Ν. 1492 τῆς 17.8.1950 «περὶ κυρώσεως τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος», ἐπικυρώθηκε ὁ «Νέος» Ποινικὸς μας Νόμος ποὺ θὰ ἰσχύσει ἀπὸ τὴν 1.1.1951. Ὡς τότε (31.12.1950) θὰ ἰσχύει ἀκόμη ὁ «παλιός». Τὰ λιθωμένα καὶ οἱ ἔπαινοι γιὰ τὸ «Νέο» Π. Κ. παίρνουν καὶ δίνουν! Τ' ἀξίζει; Γιὰ νάποκοιδοῦμε στὸ ἐρώτημα τοῦτο πρέπει νὰ ξεκινήσουμε ἀπ' τὸν «παλιό». Εἶδε τὸ φῶς στὶς 19.4.1834. Καὶ εἶναι ἔργο ἑνὸς Βαυαροῦ — τοῦ G. von Maurer. Γενήθηκε μὲ ἄλλα λόγια στὴν ἐποχὴ τοῦ «ἐλέω Θεοῦ» Ὁθωνα. Κι' οἱ ποινικὲς του ιδέες, δὲν εἶναι παρὰ οἱ ιδέες τοῦ Διαφωτισμένου Δεσποτισμοῦ τῆς Γερμανίας τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνα — αὐτὲς ἀκριβῶς ποὺ ἀκολούθησε κι' ὁ συμπατριώτης τοῦ v. Maurer, ὁ «πατέρας» τῆς Ποινικῆς Ἐπιστήμης Anselm v. Feuerbach στὴ συντάξιν τοῦ Βαυαρικοῦ Κώδικα (1813). Ἐνῖνε γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ ἕνα status quo συγκυριαρχίας τῆς ἀστικῆς τάξης μὲ τὴ φεουδαρχία (= τζάκια), ἀνάλογο μὲ τῆς Γερμανίας. Ἐτσι, καθὼς γράφει ὁ καθηγητὴς Τ. Ἡλιόπουλος: «Ἀπὸ τῶν Βαυαρικῶν τούτων πηγῶν ἐξελθὼν ὁ ἐλληνικὸς ποινικὸς κώδιξ πρὸςῆλον εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ ἐν τμήματι τοῦ ὅλου γερμανικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου.» (βλ. Σύστημα Ἑλλήν. Ποιν. Δικαίου Α' [1936] σ. 49). Αὐτὸς εἶναι ὁ Ποινικὸς «μας» Νόμος. Κι' ὡς τὸ 1911 ὑπηρετήσε πιστὰ τὴ συγκυριαρχία. Ἀλλ' ὡστε ἀπ' τὸ Εἰκοσινέο (1821) κι' ἔπειτα ὁ ρυθμὸς στὶς ἐκδηλώσεις τῆς δημοσίας καὶ πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας ὑπῆρξε πάντοτε ἐξαιρετικὰ θραδὺς καὶ καθυστερημένος. Μὲ ἀνάλογη ψυχολογία καὶ πνευματικό-ἰδεολογικὸ κλίμα. Τὸ 1911 ὅμως ἄλλαξε ὁ ἐσωτερικὸς συσχετισμὸς τῆς Συγκυριαρχίας. Μὲ τὴν ἐκλογικὴ νίκη τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ἡ ἀστικὴ τάξις ποὺ ἔκανε καὶ τὴν «επανόστασι» στὸ Γουδὶ (1909). Στερεώνεται πολιτικά. Ἀπὸ δὺ κι' ὕστερα τὸ Compromissum, ἀποτελεῖ ἀναγνώριση τῆς ἀστικῆς πολιτικῆς ἡγεσίας ἀπ' τὰ «τζάκια» ποὺ συνθηκολογοῦν γιὰ νὰ διατηρήσουν ἕνα μέρος τῶν προνομίων τους. Τότε ἀκριβῶς, ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης Ν. Δημητρακόπουλος εἰσηγγέθηκε τὴν σύσταση τῆς «ἐπιτροπείας» πρὸς ἀναθεώρησιν καὶ μεταρρυθμίσιν τῶν διατάξεων τοῦ Ποινικοῦ Νόμου» (20.1.1911). Καὶ χρειάστηκαν 40 χρόνια (!) γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ «Νέο» Ποινικὸ μας Κώδικα. Στὸ ἀναμεταξύ ἡ κομπιὺλ τῆς ἐγκληματικότητος στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔπαψε οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ ὑψώνεται καὶ μάλιστα οὐτοὺς πρὶν ἐπικίνδυνους δείχτες τῆς. Κι' ἡ χρεωκοπία τοῦ συστήματος τῆς ποινικῆς καταστολῆς ἐλοκληρώθηκε.

Ὁ «Νέος» Ποινικὸς μας Κώδικας, ἔρχεται μὲ τὴν ἀξίωση προοδευτικῆς προσφοράς στὴ λύσιν τῶν ἐπιταχτικῶν προβλημάτων τῆς ἐλληνικῆς ἀντεγκληματικῆς πάλης. Θὰ τὰ καταφέρει; Ἐξαρτᾶται. Ἐξαρτᾶται καὶ ἀπ' τὸν ἴδιο, ἀλλὰ — τὸ σπουδαιότερο — κυρίως ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἐλληνικὴ πραγματικότητα. Στὴν πρώτη περίπτωσις ἔχουμε ἕνα ζήτημα θεσμῶν τοῦ «Νέου» Π.Κ. Εἶναι τάχα, ἀληθινὰ Νέος; Ἡ καλύτερα, διαφέρουν οἱ δύο κώδικες — «παλιός» καὶ «νέος» — μετὰξὺ τους θεμελιακὲς διαφορὲς δὲν ἔχουν. Ἀπεναντίας μάλιστα. Παρουσιάζουν μιὰ χαρακτηριστικὴ δογματικὴ καὶ ἰδεολογικὴ ἐνότητα καὶ συμφωνία. Ὅ,τι δηλ. δίνει τὸν τόνο σ' ὅλα τὰ ἐπὶ μέρους θέματα. Δὲν εἶναι μόνο ἡ καθιέρωσις καὶ στὸ «Νέο» Π. Κ. τῆς ἀρχῆς τοῦ Nullum crimen sine lege. Εἶναι ἡ υἱοθέτησις ἀπ' τὸν «Νέο» Π. Κ. τῆς κεντρικῆς δογματικῆς θεωρίας τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου τοῦ «παλιού» Π. Κ. — τῆς θεωρίας τοῦ «ἐννομου ἀγαθοῦ». Ἡ ἀπόψη ὅτι ὁ Ποινικὸς Νόμος προστατεύει τὰ «ἐννομα ἀγαθὰ» ἢ συμφέροντα τῶν πολιτῶν καὶ τῆς κοινωνίας εἶναι ἡ ποινικὴ ἀπόψη τοῦ κεφαλαίου στὸ ΧΙΧ αἰῶνα. Ἀπόψη ἀτομιστικῆ. Ἀφαιρέσις τῆς ἡ φιλοσοφία τοῦ 18ου αἰῶνα. Ἡ ἐπιστημονικὴ τῆς ἐπεξεργασίας περίτεχνη. Συνέβαλαν διάνοιες δυνάμεις, ὅπως π.χ. οἱ Binding, F. v. Liszt, Oppenheim, Carrara κ.ά.π. Κι' αὐτὸ γιὰτὶ ἀφορᾶ ἕνα ζήτημα οὐσίας γιὰ τὸ Ποινικὸ Δίκαιο — ἀφορᾶ τὸ δόγμα του, δηλ. τὴν ψυχὴ του καὶ τὴν κοινωνικὴ φύσιν του. Μέσα στὴν κοινωνία τάξεων, ὁ Ποινικὸς Νόμος προστατεύει ἀπὸ κάθε βλάβῃ ἢ διακινδύνευση τὰ συμφέροντα τῆς κυρίαρχης τάξης — τὰ «ἐννομα ἀγαθὰ» τῆς.

Τοῦτο βέβαια δὲν λέγεται. Γίνεται. Καὶ γίνεται μὲ μιὰ παράλληλη προσπάθεια — σκόπιμη ἢ ὄχι, ἄλλο θέμα — ἐπιμελημένης συσκότισης. Ἐδῶ ἡ συσκότισις εἶναι ἀριστοτεχνικὴ. Τὸ ἐννομο συμφέρο βαφτίστηκε: «ἐννομον ἀγαθόν». Σὲ ἀναλυτικὲς μελέτες ἐξηγήθηκε — γιὰτὶ καὶ πῶς στὴ γλῶσσα τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ταυτίζονται οἱ δύο αὐτὲς ἐννοίες (Litz, Schmidt, M.E. Mayer, v. Heppel, Manzini κλπ.). Κι' ἐπεκράτησε ὁ ὅρος «ἐννομον ἀγαθόν» ἀκριβῶς γιὰτὶ κρύβει τὴν πεζότητα τοῦ ὕλικου συμφέροντος καὶ ἐξαιρᾶ τὴν ἀγοραία μέσα στὴν κοινωνία τῶν ἐμπορευματοπαραγωγῶν ποὺ εἶναι οἱ beati ossidentes ὑπαρξή του. Ἀκόμη γιὰτὶ συμβάλλει στὴν ὁρολογικὴ ἀσάφεια καὶ ἀοριστία, ἀπαραίτητη γιὰ τὴ συσκότιση τῆς κοινωνικῆς σημασίας τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, πράγμα ποὺ χωρὶς φυσικὸ νὰ θέλει, ἀναγνωρίζει κι' ὁ Franc (Strafgesetzbuch, 1931, 6) χαρακτηρίζον-

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

—ας μάλιστα την έκφραση «έννομον αγαθόν» σάν παρὰ πολὺ βολική (als Bequemlich Keitsausdruck)! Συμφωνούμε. "Ετσι προσφέρονται ὅλα ἀποχρωματισμένα. "Ας εἰ-
ναι. Ἡ δογματική ἐνότητα τῶν δύο κωδίκων εἶναι ἀναντίρρητη. Ἡ ὁμοιότητά τους εἶναι γενική ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ. Καὶ στὴν ὑπο-
κειμενική ὑπατιότητα (δόλος-ἀμέλεια). Καὶ διὰ θέματα τοῦ καταλογισμοῦ. Καὶ στὴν ἀ-
μυνα. Καὶ στὴ συμμετοχή. Καὶ στὸν εἰδικὸ
προσδιορισμὸ τῶν ἀδικημάτων κλπ. Οἱ δια-
φορὲς τῶν δύο κωδίκων ἀνάγοντι σὲ θέματα
εἰδικά. Μὲ ὁδηγὸ τὴν πείρα μιάς ὑπερεκατό-
χρονης ἐφαρμογῆς τοῦ κώδικα τοῦ v. Mauget
ἔγιναν διορθώσεις, διευκρινίσεις, συμπληρώ-
σεις καὶ ἀπλοστεύσεις. Ὅλα αὐτὰ ὅμως ἀ-
νάγονται στὸν τεχνικὸ μηχανισμό ἐφαρμογῆς
τοῦ Ποινικοῦ Νόμου. Δὲν εἶναι διαφορὲς οὐ-
σίας. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν πούμε ὅτι ὁ «Νέ-
ος» Π. Κ. τοῦ 1950 εἶναι στὴ βάση του· ὁ
«παλιός» τοῦ 1834, ἀπλῶς φρεσκαρισμένος.
Φρεσκαρισμένος μὲ τὴν αὐστηρότητα τῶν ποι-
νῶν του· μὲ τὴ διεύρυνση τῆς δράσης τοῦ
ποινικοῦ δικαστῆ· μὲ τὴν καθιέρωση νέων ἀ-
δικημάτων λχ. τὰ ἀδικήματα ποὺ στρέφον-
ται «κατὰ ξέγων κρατῶν τελούντων ἐν εἰ-
ρήνῃ μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνεγνωρισμένων
ἐπ' αὐτῆς» κλπ· μὲ τὴν ἐνίσχυση τῆς ποινῆς
μὲ τὰ δεκανίκια τῶν «ἀσφαλιστικῶν» μέτρων.
Ποῦ εἶναι ἡ προοδευτικὴ προσφορά τοῦ
«Νέου» Π. Κ.; Ἡ νεοκλασικὴ ὑψὲς του δὲν προ-
δικάζει τὴν τύχη του. Μὲ ποιά ἐφόδια θὰ ἐ-
πιτύχει ἐκεῖ ὅπου ἀπέτυχε ὁ «παλιός», ἀφοῦ
εἶναι τὸ alter ego του;

Ὡστόσο ἡ τύχη τοῦ «Νέου» Π. Κ. δὲν εἶναι
μόνο ζήτημα θεσμῶν του. Ἐξαρτᾶται κυ-
ρίως ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ πραγματι-
κότητα (κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ, πολιτικὴ). Ἀλ-
λῶστε στενὰ δεμένα μ' αὐτὴν εἶναι καὶ τὰ
συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ποὺ φυσικὰ
πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τὸ γνῶμονα σὲ μιά προ-
οδευτικὴ ἀντεγκληματικὴ πολιτικὴ. Μὲ ἄλλα
λόγια τὸ ζήτημα εἶναι ἂν μέσα στὴν σύγ-
χρονη ἑλληνικὴ πραγματικότητα ὁ «Νέος» Π.
Κ. θὰ μπορέσει νὰ προσφέρει μιά θετικὴ ὑ-
πηρεσία στὸ λαὸ μας στὸν τομέα τῆς ἀντεγ-
κληματικῆς πάλης ἐναρμονισμένης στὰ βασικὰ
αἰτήματά του. Ὁ ἴδιος φιλοδοξεῖ — καὶ ὑπό-
σχεται — γενναία προσφορά στὴ λύση του
(βλ. εἰσηγητικὴ ἐκθεσις Π.Κ. σ. 499 [1] στὸ
Ζαχαρόπουλο 1950). Δὲν συμεριζόμαστε
τὴν αἰσιοδοξία του. Δὲν τὴ συμεριζόμαστε
γιατὶ τὸ κεντρικὸ αἶτημα τῆς σύγχρονης ἀν-
τεγκληματικῆς πολιτικῆς δὲν εἶναι ἡ ἐξέστο-
μικεύσις τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως τοῦ ἐγ-

κληματήσαντος προσώπου» ἀλλὰ ἡ ριζικὴ κα-
ταστροφὴ τῶν πηγῶν τοῦ ἐγκλήματος καὶ ἡ
ἐξουδετέρωσή τους. Ἀν δὲν τεθεῖ δηλ. τέρμα
στὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀθλιότητα τοῦ
λαοῦ ποὺ εἶναι ἓνα μόνιμο καὶ σταθερὸ φαι-
νόμενο ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ἀνεξαρτησίας μας
ὡς σήμερα (1821—1950) ὁ «Νέος» Π. Κ.
—ὡς ἦταν ὁ καλύτερος κι' ὁ ἰδανικότερος τοῦ
κόσμου— τίποτε δὲν θὰ μπορούσε νὰ προσ-
φέρει. Ὁ καθυστερημένος χαρακτήρας τῆς
οἰκονομίας μας ἀπὸ τεχνικοοικονομικὴ ἔπο-
ψη· ὁ ἐκμεταλλευτικὸς ρόλος τῶν ἀνθρώπων
τοῦ πλοῦτου στὴν κοινωνικὴ παραγωγή· τὰ
χαμηλά πραγματικά ἡμερομίσθια· ἡ ἀνεργία,
οἱ φόροι καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ζωῆς· ὁ πληθω-
ρισμός· τὸ δημόσιον χοῆος μας καὶ ἡ συνδρο-
μὴ τοῦ «ἀλλοδαποῦ» κεφαλαίου· ἡ ἔλλειψη ἀ-
γωγῆς καὶ ἡ ἀπελπιστικὴ κατάστασις τῆς
παιδείας μας· οἱ κοινωνικὲς ἀρρώστειες (φυ-
μοσίωση, σφοδρίστικ, ἀλκοολισμός κλπ.)· τὸ
χαμηλὸ γενικὸ γενικὰ βιοτικὸ καὶ ἐκπολιτι-
στικὸ ἐπίπεδο τῶν λαϊκῶν παραγωγικῶν τά-
ξεων καὶ ὑπαλλήλων, τὰ σκάνδαλα καὶ οἱ λο-
βιτοῦρες..., ὅλοι αὐτοὶ οἱ συντελεστὲς τῆς ἐ-
ξοθλίωσης τοῦ λαοῦ μας, εἶναι συγχρόνως
καὶ οἱ ἀνεαὶ τροφодότες τοῦ ἐγκλήματος
στὴν Ἑλλάδα. Καὶ μέχρι τώρα, τίποτε δὲν
ἔγινε γιὰ τὴν περιστολὴ τους. Ἡ διαίωσις
τους —αὐτοὶ συνθέτουν τὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ
πραγματικότητα— προκαθορίζουν μὲ τὴν ἐ-
κλογὴ ψυχολογία τους, τὴν ὑψηλὴ στάση
τῆς ἐγκληματικῆς καμπύλης στὴ χώρα μας.
(βλ. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς 1928 κεφ. X [Δι-
καισύνη] § § 22—23 [1—3 Νο] σ. 320—
321). Ὡστε ἡ λύση τοῦ προβλήματος τῆς
ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς βρίσκεται στὸ κεν-
τρικὸ αἶτημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ μιά ἀ-
νοικοδόμησι ποὺ θὰ τὸν ἀπολυτρώσει ἀπὸ
τὴν πατροπαράδοτη κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ
—ἐπόμενα καὶ ἠθικὴ— ἀθλιότητα. Τί ἔγινε
ὡς σήμερα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή; Τί-
ποτε! Ἐχεῖ ἐδῶ νὰ προσφέρει κάτι ὁ «Νέος»
Π. Κ.; Ὁχι! Δὲν ἔχει γιατί μέσα σ' αὐτὴ
τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα δὲν μπορεῖ νὰ
προσφέρει κι' ὡς ἦταν τέτοιος ποὺ αὐτοδρα-
γημιζέται καὶ λιθανίζεται. Ἀλλὰ δὲν ἔχει
καὶ γιατί δὲν εἶναι καν αὐτὸς ποὺ διαφημίζεται.
Ἡ ἀντεγκληματικὴ πολιτικὴ ἀξιοῖ ἓνα Ποι-
νικὸ Κώδικα ποὺ θὰ ἐγκαινιάζε στὴ χώρα μας
μιά σωφρονιστικὴ πολιτικὴ ἠθικῆς καὶ ψυχικῆς
ἀναμόρφωσης τῶν παραστρατημένων μέσων
τῆς παραγωγικῆς τους ἐργασίας. Ἐναν
κώδικα δηλ. ποὺ θὰ ἐναρμονιζόταν μὲ μιά
προγραμματισμένη ἀνοικοδόμησι καὶ γιὰ τὸν
ὅποιο θὰ μιλήσουμε στὸ ἐπόμενο τεύχος.

ΓΡ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ

Ο «ΠΡΩΤΟΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ» ΕΝΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΦΟΡΜΑΛΙΣΜΟΥ

Ένα από τ' αναρίθμητα σημάδια τῆς κρίσης τῶν μορφῶν, στὴ σύγχρονη πνευματικὴ μας ζωὴ, εἶναι καὶ μιὰ τάση ποὺ παρατηρήθηκε πληθωρικὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ γιὰ μιὰ «ἐπιστροφή» στὶς ρίζες τοῦ παλαιοδημοτικισμοῦ. Ἀφοῦ στὴν ἀρχὴ ἐμφανίσθηκε σὰν αἶτημα μιᾶς μερίδας πεζογράφων μας, ποὺ κάπως καθυστερημένα ἤρθαν νὰ συνεχίσουν τὸ λαογραφισμὸ τοῦ περασμένου αἰῶνα στὴν τέχνη τοῦ γραφοῦ μας λόγου, τώρα προχώρησε καὶ στὸ στάδιο τῶν θεωρητικῶν πειραματισμῶν. Συζητήσεις γίνηκαν καὶ γίνονται πολλές, μελέτες γράφτηκαν καὶ ἀκόμα εἶδαν τὸ φῶς ἔργα πεζογραφίας βασισμένα στὶς θεωρητικὲς αὐτὲς ἀρχές, ποὺ διεκδικοῦν γιὰ τὸν αὐτὸ τους θεμελιακὴ καὶ ἀφοριστικὴ βαρύτητα.

Τὸ ζήτημα ἀξίζει νὰ τὸ κοιτάξουμε σοβαρά, γιατί σὲ πρώτη ματιὰ εἶναι ἴσως παραπλανητικὰ καὶ μπορεῖ νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση πὼς εἶναι προοδευτικὸ πνευματικὸ αἶτημα. Ὅμως στὸ βάθος του πηγάζει ἀπὸ μιὰ τεράστια ἰδεολογικὴ πλάνη καὶ ἀποτελεῖ τὴν κλασσικότερη μορφή νεογλωσσικοῦ ρομαντισμοῦ.

**

Ὁ δημοτικισμὸς σὰν πνευματικὸ κίνημα ἀντιστοιχεῖ στὸν κοινωνικὸ διαφορισμὸ ποὺ παρατηρήθηκε στὴ χώρα μας ἐδῶ καὶ ἑβδομήντα περίπου χρόνια, ὅταν οἱ ἄστοι — κάπως καθυστερημένα ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο εὐρωπαϊκὸ κορμὸ — προσπαθοῦσαν νὰ φτιάξουν τὴν ἀναγέννησή τους. Ἰδεολογικὰ λοιπὸν ὁ δημοτικισμὸς στὴ μαχητικὴ του φάση συνάπτεται μὲ τὴν ἀστικὴ μας τάξη, ἀποτελεῖ ἓνα σκέλος τῆς μεγάλης «ἀνακάλυψης» τοῦ μαχόμενου ἀστισμοῦ, τῆς ἀνακάλυψης τοῦ λαοῦ, ποὺ ὡς τὰ τότε — παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἀποτελοῦσε τὴν πιὸ σίγουρη καὶ πιὸ χειροπιαστὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα — τὸν ἀγνοοῦσαν συστηματικὰ.

Παρὰ τὴν ὀρμητικὴ του κάθοδο στὸν πνευματικὸ στίβο, — ποὺ περικλείει μέσα της τὴν ἔφεση τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων ποὺ ἀνεβαίνουν γιὰ μιὰ ἀποφασιστικὴ μεταβολή — ὁ ἀστισμὸς μας εἶδε τὸ λαὸ καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τὰ πολιτιστικὰ του στοιχεῖα σὰν κάτι στατικὸ καὶ ἀναλλοίωτο. «Ὁ λαὸς» τοῦ δημοτικισμοῦ — λέει ὁ καθηγητὴς Ἰμβριώτης — εἶναι ἡ πλησιάζει πολὺ νὰ εἶναι κάτι σχηματικὸ τυπικὸ. Καὶ μ' ἓνα σχῆμα δὲν σαρώνει κανεὶς ἄλλο σχῆμα». Ὁ ἀστισμὸς ἀντικαταστάινοντας τὸ «ἔθνος» τῶν πανηγυρικῶν ρητόρων τοῦ λογιωτατισμοῦ μὲ τὸ «λαὸ» σὰν μιὰ χωρὶς ποιότητα ποσότητα, εἶχε ἐξωσφαλίσκει ἓνα σίγουρο ξεκίνημα γιὰ μιὰ ἀλυσιδα ἀπὸ παρανοήσεις καὶ μελλοντικὲς καταρρεύσεις στὸν κοινωνικὸ καὶ πνευματικὸ τομέα.

Ξεκινώντας λοιπὸν ἀπὸ τὴ θεμελιακὰ λαθεμένη τούτη ἀφετηρία, ὁ ἀστισμὸς εἶδε πρὶν ἀπ' ὅλα τὴ δημοτικὴ γλῶσσα σὰν κάτι τὸ τυπικὰ ἀναλλοίωτο ποὺ ὡς τὰ τότε ἦταν κατανοητὴ ἀπὸ τὸν λογιωτατισμὸ καὶ ποὺ δὲν χρειάζονταν γιὰ ν' ἀναδειχθεῖ παρὰ μόνο

νὰ παραμεριστεῖ ἡ τέφρα ποὺ τὴ σκέπαζε. Ἐπίσημοι καὶ ὅλας κήρυκες τοῦ δημοτικισμοῦ, παληκάρια τοῦ λόγου καὶ τῆς πέννας, δὲν δίστασαν νὰ διακηρύξουν πὼς ἡ λαϊκὴ μας γλῶσσα ἦταν ἓνα πανάτοιμο ὄργανο, ἓνα ἀστραφτερὸ σπαθί ποὺ δὲν εἶχαμε παρὰ νὰ τὸ τραβήξουμε ἀπὸ τὸ θηκάρι του καὶ νὰ κόψουμε ὅλους τοὺς γόρδιους δεσμούς τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς παιδείας. Ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας της ἡ λαϊκὴ μας γλῶσσα ἦταν γιὰ τοὺς τοτεσινούς ἀπολογητὲς της ἓνα φαινόμενο ποὺ ὑπόκειτο σὲ νόμους, λίγο-πολύ, ὁμοίους μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσης. Δὲν εἶχαν λοιπὸν οἱ ὁπαδοὶ της παρὰ νὰ δουλέψουν ἀνακαλύπτοντας τὰ μυστικὰ της, ἀποκατασταίνοντάς τὴν ἀπὸ τὸ τυπικὸ της ὡς τὸ λεξιλογικὸ της, ποὺ κατὰ τὴν ἀντίληψή τους ὑπῆρχε κάπου καταχωνιασμένο — στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, στὰ παλιά κείμενα, στὰ ξεχασμένα λεξικά, ἀδιάφορο. Ὅλη τὸ γλωσσικὸ μας πρόβλημα ἦταν γιὰ τὸν ἀστικὸ δημοτικισμὸ πρόβλημα τυμωρυσχικό.

Φυσικὰ, μιὰ τέτοια ἀντίληψη εἶναι πέρα γιὰ πέρα λαθεμένη γιατί ἀγνοεῖ τὴ σωστὴ τοποθέτηση τοῦ γλωσσικοῦ καὶ τὸ μεταθέτει ἔξω ἀπὸ τὸ κλίμα του. Ἡ λαϊκὴ μας γλῶσσα κοκοτυχημένη ὅπως ἦταν, πρᾶγματι μὲ τὴν πνευματικὴ συντήρηση ποὺ χερί-χερί μὲ τὴν κοινωνικὴ ὀπισθοδρόμηση, δυνάστευσε στὰ πρῶτα βήματά του, τὸ νεαρὸ ἑλληνικὸ κράτος, καθηλωμένη ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα στὸ περιθώριο τῆς πνευματικῆς ζωῆς, εἶχε χάσει τὸ ρυθμὸ τῆς ἐξέλιξης ἔστω καὶ μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς κλειστῆς κοινωνίας, ὅπου ἡ ἀστικὴ τάξη ἀνοίγει μὲ κόπο τὸ δρόμο της. Ἡ καθαρεύουσα ποὺ ἀντιπροσώπευσε πνευματικὰ, περισσότερο ἀπὸ τρία τέταρτα αἰῶνα τὴν πνευματικὴ ἐπίδοσή της κοινωνίας αὐτῆς, ἂν καὶ ἦταν μιὰ γλῶσσα ψευδτικὴ καὶ φτιαστικὴ, ἓνα «μεταβατικὸ ἰδανικὸ» ποὺ, ὅπως πίστευε ἡ συντήρηση θὰ ὀδηγοῦσε τὸ νεοελληνικὸ γραφτὸ λόγο ὁλόγιστα στὶς ἀπτικές πηγές, ὅμως δὲν ἔπαυε νὰ εἶναι καὶ μιὰ πραγματικότητα, ἓνας δείκτης ποὺ σημείωνε κατακάθαρα τὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ μισοφεουδαρχικοῦ κοινωνικοῦ κλίματος τοῦ τόπου μας, καὶ ποὺ πάνω της δουλέφθηκαν ὅλες οἱ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ 19ου αἰῶνα, ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη, τὴν τέχνη, τὴ δημοσιογραφία, ὡς τὸν ἐπίσημο κρατικὸ βίο. Ἀντίθετα ἡ λαϊκὴ γλῶσσα, ἐξορισμένη ἀπὸ τὴν ἀστικὴ ζωὴ, ἀπομονωμένη ἀπὸ κάθε ἐκδήλωση ποὺ κινεῖ τὴν ἱστορία, ἔμενε βέβαια στὸ στόμα τοῦ λαοῦ στὰ παλιά της φεουδαρχικὰ καὶ ἀγροτικὰ πλαίσια, χωρὶς δυνατότητα ἀνανέωσης, χωρὶς τὴ δυνατότητα τῆς ἐπέμβασης τῶν ὑπευθύνων ἐκπολιτιστικῶν παραγόντων ποὺ δημιουργοῦν τὸ πνευματικὸ γίγνεσθαι — τοῦ ἐπιστήμονα, τοῦ λογοτέχνη, τοῦ δασκάλου — χωρὶς, σὲ τελευταία ἀνάληψη τὴν ἀποφασιστικὴ ἐπέμβαση τῆς ἰδίας τῆς ζωῆς ποὺ πορεύεται πρὸς ἄλλους, νέους, καὶ προοδευτικότερους δρόμους.

Ὅταν γύρω στὰ 1880 ἡ ἀστικὴ μας τάξη (ποὺ στὸ μεταξύ ἀπόκτησε κότσια ὥστε νὰ ἀ-

καίηται πνευματικό έποικοδόμημα συμφωνότερο προς τόν ιστορικό ρόλο της) «ἀνακάλυψε» τὸ λαὸ καὶ τὴ γλῶσσα του, τὰ πάντα φαίνονταν ἀπὸ πρώτη ματιὰ εὐνοϊκὰ γιὰ μιὰ ἐπαγρύπνησιν καὶ στὸ γραπτὸ λόγο. Οἱ πρῶτοι δημοτικιστὲς, ξεκινώντας ἀπὸ τὴ λαθεμένη ἀντίληψη πὼς ἡ λαϊκὴ γλῶσσα ἦταν ἕνας ἀκίνητος μηχανισμὸς πού δὲν χρειαζόταν παρὰ νὰ κινηθεῖ ἕνας μοχλὸς τοῦ γιὰ νὰ λειτουργήσει, ἐφάρμοσαν καὶ πρακτικὰ τὴν ἰδέα τους, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δοκιμάσουν τὶς πρῶτες-πρῶτες ἀπογοητεύσεις, σ' ἑνὸς ἀγῶνα πού τὰ κίνητρά του ἦταν τίμια καὶ προσδευτικά.

Μετὰ τοὺς πρῶτους ἐνθουσιασμοὺς καὶ τοὺς πρῶτους πειραματισμοὺς, ἡ ἴδια ἡ ζωὴ ἦρθε νὰ υπογραμμίσῃ ὅλο τὸν τεράστιο ὄγκο τῶν δυσκολιών. Ἡ δημοτικὴ μας γλῶσσα, πιασμένη στὰ βρόχια μιᾶς στενῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, ἤθελε πολὺ δουλειὰ γιὰ νὰ συγχρονιστεῖ ζῳτικά, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐκφράσῃ τὴ ζωὴ πού προχωροῦσε μὲ γρήγορα βήματα. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ στραφεῖ πρὸς κάποια πραγματικότητα πού νὰ εἶχε συναρπαστεῖ, —ἔστω καὶ κουτσά, στραβά κι' ἀνάποδα— τὸ σ' ἡμεῖς, καὶ ἡ πραγματικότητα αὐτὴ ἦταν ἡ καθαρεύουσα. Ἀρχίζει λοιπὸν μιὰ διαπίδηση ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς καθαρεύουσας πρὸς τὴ μεριὰ τῆς δημοτικῆς. Τὰ καινούργια στοιχεῖα τῆς ζωῆς πού εἶχαν ἐπενδυθεῖ μὲ τὴν πρώτη, τὴν καθαρεύουσα μπαίνουν στὴ δεύτερη, τὴ δημοτικὴ ἀφοῦ ὑποστούν μιὰ ἀσπμαντὴ καθάραση γιὰ νὰ συνταχίσουν μὲ τὸ τυπικὸ τῆς. Τὸ ρεῦμα εἶναι τόσο δυνατὸ, ὥστε στὴν ὀρμὴ τοῦ παρασέρνει τὴν ἀντίσταση τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ πρωτοδημοτικισμοῦ, τὴν συντριβεῖ καὶ τὴν ἐξαφανίζει. Ἡ λαϊκὴ μας γλῶσσα πλημμυρίζει ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα. Ὁ πεθαμένος λογιωτατισμὸς, ἀφήνοντας στὸ γραπτὸ μας λόγο, ἕνα μεγάλο κατάλοιπο ὅπο τὴν παρακαταθήκη τοῦ, σημάδεψε γιὰ καλὰ τὴν πνευματικὴ μας ἰστορία.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν πραγματικότητα, ποῖο εἶναι τὸ χρέος τοῦ υπεύθυνου ἐκπολιτιστῆ πού δουλεῖ στὸν τομέα τοῦ γραφτοῦ μας λόγου; Τὸ ἐρώτημα εἶναι οὐσιαστικὸ κι' ἂς προσπαθήσουμε ν' ἀπαντήσουμε.

Εἶναι βέβαια φανερό πὼς ὅταν δάξουμε πρόβλημα γλῶσσας, ἐννοοῦμε πάντα τὴ γλῶσσα μας τὴν ἐθνικὴ πού μ' αὐτὴ ἐκφράζονται οἱ συγκαίρινοί μας. Ἡ σημερινὴ λαϊκὴ μας γλῶσσα στηριγμένη στὸ πλατὺ ὑπόβαθρο τῆς δημοτικῆς μας λαϊκῆς παράδοσης, εἶναι δουλεμένη μὲ ἀπειρα στοιχεῖα καθαρεύουσας, πού ἐπιστράφησε ὁ 19ος νεοελληνικὸς αἰώνας, καθὼς καὶ μὲ ἀπειρα καινούργια στοιχεῖα πού ἐπιστρώφουν ὁλοένα ἡ σύγχρονη ἀστική ζωὴ καὶ οἱ νέες κοινωνικὲς δυνάμεις. Τὰ στοιχεῖα αὐτά, ἀγνωστὰ γιὰ περασμένους κοινωνικοὺς σχηματισμοὺς πολλὰ δουλεύθηκαν πάνω στὸ ἀμύωνι τῆς καθαρεύουσας πού χρωματίζετον κρατικὸ μας βίο, ἄλλα δουλεύονται καὶ μορφοποιῶνται καθεμερὶα μέσα στὶς κοινωνικὲς ἀντιθέσεις, πού παρόλ' ἅλα μὲ τὴν ἱστορικὴ ροή, πλουτίζουν καὶ τὴ γλῶσσα μας. Τώρα ἂν ὅλη τούτῃ ἡ ἐργασία γίνεται σύμφωνα μὲ τὸ κέφι μας ἢ ὄχι, γιὰ τὴν ἱστορία εἶναι ἀδιάφορο καὶ ποτὲ δὲ θὰ μᾶς κάνει τὴν τιμὴ νὰ μᾶς ρωτήσει, ἂν συμφωνοῦμε μαζί της. Δουλεύω τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραγόντων πού τὴν κινοῦν εἶναι ἡ ἀδιάκοπη ἀνανέωση, ἡ ἀδιάκοπη καὶ ἀνοδικὴ πορεία τῆς πρὸς

τὴν πρόοδο καὶ εἶναι φανερό πὼς γιὰ νὰ πετύχει ἕνα συγχρονισμὸ καὶ στὴ γλῶσσα δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ στραφεῖ πρὸς τὴν ὑπαίθρο παρὰ ἀντίθετα πρὸς τὰ ἀστικά καὶ βιομηχανικὰ κέντρα, ἀπ' ὅπου θὰ κορφολογῇ τὸ καινούργιο καὶ θὰ τὸ ἐνσωματώσῃ στὸ λαϊκὸ γλωσσικὸ μας κορμὸ, ἀδιαφορώντας ἂν αὐτὸ τὸ καινούργιο εἶναι ξενικὸ ἢ πλάστηκε γιὰ νὰ ὑποδελῶσῃ μιὰ τελευταία κατὰκτηση τῆς τεχνικῆς ἢ τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Φυσικὰ μιὰ τέτοια προοπτικὴ ποτὲ δὲν πρόκειται νὰ δέσει, τὰ χέρια τοῦ τεχνίτη τοῦ λόγου στὴ λεξιλογικὴ του ἐπιλογή. οὔτε εἶναι δυνατό νὰ περάσῃ χαλινάρια στὸ προσωπικὸ του καλλιτεχνικὸ ὄψος. Ἡ γλῶσσα δὲν ἀνέχεται τὴν τυποποίηση γιὰτὶ δὲν εἶναι κάτι στενὰ συμβατικὸ καὶ νεκρὸ. Ὁ τεχνίτης μπορεῖ νὰ κατεργαστεῖ λεύτερα τὸ ὕλικό του, φτάνει νὰ εἶναι ὕλικὸ σύγχρονο κορφολογημένο ἀπὸ τὸ σήμερον κι' ὄχι ἀπὸ τὰ παλιὰ λαϊκὰ μας κείμενα ἢ ἀπὸ τὰ λεξικά τῆς πρωτοδημοτικῆς. Μιὰ τέτοια δουλειὰ, μουσειακὴ στὴν οὐσίᾳ της, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ στείρος γλωσσικὸς φορμαλισμὸς, πού δὲν διαφέρει καὶ πολὺ στὶς προθέσεις της ἀπὸ τὸ βασικὸ στόχο τοῦ λογιωτατισμοῦ, τὸ ξαναγύρισμα στὴν ἀρχαία ἀττική διάλεκτο. Γιὰ κάθε δύσπιστο, γιὰ τὸν καθένα πού στοχάζεται πὼς τὸ λεξιλογικὸ ξεκαθάρισμα τῆς λαϊκῆς μας γλῶσσας θὰ συντείνει στὸ ἀνέδαφμα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ θὰ βοηθήσῃ τὴν τέχνη μας σὲ μιὰ γοργότερη ἀνέλιξη, πιστεύω πὼς εἶναι ἀρκετὸ νὰ θυμίσουμε ὅτι ὅσοι ἐπιχείρησαν νὰ προσανατολίσουν τὸ γραπτὸ τους λόγο πρὸς μιὰ «δημοτικὴ καθαρότητα», κινήθηκαν μέσα σὲ θέματα ἱστορικὰ, θέματα δηλαδή πού τοποθετοῦσαν σὲ ἀπόσταση τὴν προσπάθειά τους, τουλάχιστο ἕναν αἰῶνα πίσω ἀπὸ τὶς μέρες μας. Ὁ τεχνίτης πού θὰ ἐπιχειρήσῃ π.χ. νὰ γράφῃ ἕνα σύγχρονο ἀστικὸ μυθιστόρημα στὴν ὀροδοτήτορ νεοελληνικὴ δημοτικὴ του, στοχάζομαι πὼς τὸ μόνο πού θὰ καταφέρει θὰ εἶναι νὰ μᾶς φαιδρύνῃ σὲ τρόπο πού γιὰ πολλὰ χρόνια θὰ τὸ θυμόμαστε καὶ θὰ τὸ ζητᾶμε, ὄχι μόνον εἰς οἱ πορικοῦντες τὴν ἱερουσαλὴμ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, παρὰ καὶ ἡ πλατύτερη ἐκείνη μερίδα τοῦ λαοῦ μας πού τὴν ὀνομάσαμε ἀναγνωστικὸ κοινὸ.

Θὰ κλείσουμε τὴν περίπτωσή πού μᾶς ἀπασχολεῖ μὲ τούτα ὧς τὰ λόγια τοῦ Δημήτρη Γληνοῦ, πού φωτίζουν κατακάθαρα τὸ θέμα μας κι' ἔχουν μιὰν ἀτράνταχτην ἀφοριστικὴ βαρύτητα:

«Ἡ ἀναγνώριση τῆς δημοτικῆς γλῶσσας πού ἀποτελεῖ τὸ ἱστορικὸ ἐξελιγμένο καὶ δημιουργημένο ψυχικὸ παρὸν τῆς φυλῆς μας ἐκτείνει μέσα της ὅλα τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιβίωσης τοῦ παρελθόντος, εἶναι ὁ πρῶτος, ἀπαραίτητος καὶ θεμελιωδέστατος ὁρος γιὰ νὰ ὠφεληθοῦμε ἀπὸ τὸ παρελθόν μας καὶ τὸ μεσαιωνικὸ καὶ τὸ ἀρχαῖο, παίρνοντας ἀπὸ κεῖ ὅσα σπέρματα μ' ἔχουν νὰ γονιμοποιηθοῦν σήμερον καὶ νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ πλάσωμε μὲ τὸ νέο ἐλληνικὸ, τὸ σημερινὸ, τὸ δικὸ μας πολιτισμὸ».

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ

Επιστημονική Κίνηση

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Ο όμιλητής χωρίς να ξεφύγει σε άσκοπες βιογραφικές πληροφορίες μπήκε κατ' ευθείαν στην ουσία του θέματός του και προσπάθησε στο 40' της ομιλίας του να μάς δώσει μια κατατοπιστική εικόνα του μεγάλου μας σύγχρονου εθνικού ποιητή.

Φώτη Μπασουκέα
"Αγγελος Σικελιανός
Στίχη Γραμμάτων

Ο Σικελιανός, είπε, μαζί με το Σολωμό και τον Παλαμά αποτελούν την ιερή τριάδα των εθνικών μας ποιητών. Κοινό χαρακτηριστικό τους είναι η ήφαιστειακή των φύση και το ότι ξεκινούν κ' οι τρεις από τις ίδιες εμπνεύσεις: τον ελληνικό μύθο, τη δημοτική ποίηση, τη σύγχρονη τους εθνική και πανανθρώπινη ζωή κ' από μια παράδοση τριών χιλιετών χρόνων που την ένωσαν μέχρι της ρίζες της και τόσο θαυμαστά την τραγούδησαν.

Στο βάθος του ο Σικελιανός είναι πανθεϊστής και δημοκρατικός. Ποτέ δεν παύει να θεωρεί τον κόσμο ολόκληρο και να μισεί τη διάσπαση και την καθιέρωση του ατομικού ήρωισμού.

Η πρώτη του θέση θα τον οδηγήσει στην καθιέρωση της «Δελφικής Ίδεας» που όλη του σχεδόν την περιουσία θα δαπανήσει και σε τόσους κόπους κ' αυτός ή γυναίκα του Εύα θα δοκιμάσουν για να κάνουν τους Δελφούς κέντρο μιάς Πανθεϊστικής θρησκείας, που θα συντελέσει στην παγκόσμια αδελφωσύνη.

Η δεύτερή του θέση θα τον φέρει κονύτερα στον ελληνικό λαό και το χουμανισμό. Όλη οι παλληκαριές κ' οι προσθετικές προσπάθειες του λαού μας αφήνουν βαθύ αντίκτυπο στην ψυχή του ποιητή μας και γίνονται μεγαλόπνευστοι και συγκινητικοί ύμνοι. Αισθάνεται βαρεία την ευθύνη να σταθεί κοντά με τον ελληνικό λαό τον άδ' άμα στο ταύρο, όπως το λέει, και να συμμεριστεί κάθε του δοκιμασία. Έτσι εξηγείται πώς και λωτούς Έλληνες των βουνών και των πόλεων στάθηκε ο πιο μεγάλος εθνικός ραψωδός και πώς στις σκληρές μέρες της κατοχής δεν έδωσε «γρή και ύδωρ», αλλά δόθηκε απόλυτα στην αντίσταση, που την εξέφρασε με γνησιότητα σε όλο το έπικό της μεγαλείο. Χάιρεται σαν το Σολωμό βλέποντας τους αδούλωτους Έλληνες των βουνών και των πόλεων χτυπούν τη θία και να ξαναβρονιάζουν την τόσο ποθητή Λευτεριά, αλλά πονεί πολύ πο-

νεϊ σαν κι' εκείνον βλέποντας τα παιδιά της Ελλάδας να αλληλοσφάζονται.

Το πολύ αίμα που χύθηκε και χύνεται κι' ακόμα οι εύελλες που μαίνονται σε όλον τον κόσμο πιστεύει πώς πιέζει στ' αλήθεια τον άνθρωπο, αλλά βαθμιαία κι' άσυνείδητα του απαλλάσσουν από τα παράσιτα που θα τον μπόδιζαν, να συνομολογήσει μια νέα διασθήκη με τη ζωή όταν φτάσει η ώρα.

Ο «Ανταίος» πιστεύει ότι και στον αγώνα για την ειρήνη ο Άγγελος Σικελιανός θα πάρει και πάλι πρωτοποριακή θέση.

Η διάλεξη αυτή, η δεύτερη στον κύκλο των ομιλιών που όργάνωσε μία ομάδα φοιτητριών, σκοπό είχε την δημιουργία εθνικής ιδεολογικής συνείδησης στις Έλληνίδες γιατί,

δπως μάς είπε μια νεαρή φοιτήτρια, εξ αιτίας αυτής της έλλειψης το έθνος στερείται των υπηρεσιών του μισού του πληθυσμού, δηλ. των γυναικών, με αποτέλεσμα και αυτό να

ζημιώνεται αλλά και η γυναίκα στον τόπο μας να βρίσκεται σε εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο.

Η συμπαθητική εισηγήτρια ανάθεσε μετά το μικρό πρόλογο τη φροντίδα της θεραπείας του κακού αυτού εις τον κ. Δασηνλίδη και αυτός με τη σειρά του στους άρρενες ακροατές του το... πολεμικό βάρος της άμεσης κατάληψης τόσο της Κωνσταντινούπολης όσο και της υπόλοιπης Μικράς Ασίας.

Τώρα ποιά σχέση είχε η προσπάθεια της σταυροφορίας των νεαρών φοιτητριών για τη συμμετοχή της Έλληνίδας στην εθνική μας ζωή με το περιεχόμενο της ομιλίας του κ. Δασηνλίδη νομίζουμε ότι και οι ίδιοι δεν θα μπορούνε να μάς το εξηγήσουν. Εκείνο όμως που κι' εμείς και μαζί μας ολόκληρο το ακροατήριο θα κατόλσβε είναι η άποκαρδιωτική άγνοια που έχει δημιουργήσει ο σκοταδισμός του Πανεπιστημίου στους φοιτητές που οδηγεί σε προχειρολογήματα που μοιάζουν περισσότερο με τα ιστορικά σημειώματα που τα εβδομαδιαίτικα περιοδικά προσφέρουν για τέρψη στους αναγνώστες τους. Η νεαρή φοιτήτρια θα έπρεπε να ξέρει ότι η το-

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ποθέτηση της Έλληνίδας στο περιθώριο της εθνικής ζωής, όπως και γενικά των γυναικών μέσα στην κεφαλαιοκρατική κοινωνία δεν είναι τυχαία ούτε και οφείλεται στο ότι λ.χ. η Κωνσταντινούπολις ανήκει στους Τούρκους, αλλά διέπεται από γενικούς, κοινωνικούς, ιστορικούς και οικονομικούς νόμους. Το απλούστερο που θαπρεπε να ξέρει είναι πως το κεφάλαιο βρίσκει απ' την τοποθέτηση αυτή της γυναίκας φτηνά εργατικά χέρια. Και ακόμα θα έπρεπε να ξέρει ότι αν ήθελε τόσο αυτή όσο και η εθνικόφρων συντροφιά της να προσέφεραν μια θετική βοήθεια στην Έλληνίδα γυναίκα δεν είχαν παρά να ζητήσουν μια ισότιμη μεταχείριση των δύο φύλων από το κράτος τόσο στον τομέα της εργασίας και των αποδοχών όσο και στη συμμετοχή της στην πολιτική ζωή του τόπου μας. Παρακολουθήσαμε με προσοχή έως το τέλος τον όμιλητή. Βέβαια ούτε λόγος να γίνεται ότι κινήθηκε μέσα στα πλαίσια που η εισηγήτρια καθόρισε το σκοπό της διάλεξης. Προς τους δημοφύλους του στράφηκε και ιδιαίτερα στους νέους που τους εξόρκισε να καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη και τη Μικρά Άσία. Προσπάθησε να πείσει με παραπομπές και αποσπάσματα από κείμενα και με διάφορες γνώμες για την ορθότητα της άποψης αυτής και στο τέλος με ύφος ανθρώπου που μεταφυσική δύναμη των ενέπνευσε διαπίστωσε ότι ο ιμπεριαλισμός δεν έχει θεό και ότι σε καμιά απ' τις μεγάλες δυνάμεις που κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο επιδεικνύουν ενδιαφέρον για τη χώρα μας δεν πρέπει να έχουμε εμπιστοσύνη. Στον τόπο μας, όσες φορές είδαμε να ενδιαφέρονται για μας οι ξένοι, είπε ο όμιλητής, πάντα κάτι γυρεύανε από μας και πάντα βγήκαμε ζημιωμένοι.

Πολύ άργά το κατάλαβε ο κ. Δανιηλίδης.

Έκείνο όμως που ίσως έχει καταλάβει αλλά που δεν μάς το είπε είναι ότι δεν θα πρέπει προτού ξεκινήσουμε για να ελευθερώσουμε από την Τουρκία, όπως έλεγε, τα ελληνικά χώματα να βλέπαμε πως θα γλυτώναμε απ' την άσφυκτική αγκάλη των προστατών μας που όπως κατά κόρο τόνισε, δεν είναι τίποτ' άλλο παρά ιμπεριαλιστικές εκδηλώσεις και αποβλέπουν στη να πετύχουν ωφέλη; Μελοδραματική μάλλον υπήρξε η έκκληση του όμιλητή που αποτέλεσε και το τέλος της διάλεξης. Απευθυνόμενος στους άνδρες, παρ' όλο ότι έγινε η διάλεξη για την ανύψωση της Έλληνίδας, μάς είπε ότι η μεγάλη ιδέα κινδυνεύει να σβύσει γιατί στα χέρια και στο στόμα των εθνικοφρόνων έγινε... ρεζήλι. Κι' αυτό άργά το κατάλαβε ο όμιλητής μας. Λένε ότι η μεγάλη ιδέα δεν είναι παρά μια εφεύρεση για να στρέφει την προσοχή του κόσμου απ' τα καθημερινά του προβλήματα σε συζητήσεις και σωδινιστικά παραληρήματα. Αυτή η «διάδοση» μάς ήλθε στο μυαλό όταν την ώρα που ο όμιλητής ανέπτυξε την ανασύσταση του Βυζαντίου άκουσθηκε ότι οι φοιτητές κήρυξαν απεργία πείνας και αρκετοί συνάδελφοί τους στην αίθουσα της διάλεξης τον ακουγαν. Θα μου πητε ότι πόσοι ήταν αυτοί 20—30. Μά σε τέτοιους αγώνες κι' ένας ή απουσία είναι αισθητή. Άλλα άς είναι... θα ήταν πολύ βαρύ αν θέλαμε να δώσουμε τη μομφή αυτή στις νεαρές φοιτήτριες που είχαν την πρωτοβουλία της διάλεξης. Επρόκειτο περί συμπτώσεως και άκομα ξαναλέμε για μια τέτοια αρνητική τοποθέτηση μερικών φοιτητών ή ευθύνη βαρύνει αυτούς που από τις καθηγητικές έδρες τους δεν κάνουν τίποτα άλλο παρά να δημιουργούν σκοτάδι. "Άφιος ο μισθός τους.

ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΔ

Ειφές συμπληρώνονται πενήντα χρόνια από το θάνατο του Ουάϊλδ και τ' όνομά του και το έργο του ξαναμνημονεύονται στα παγκόσμια γράμματα. Ήταν ένα πνεύμα λεπτό και λαμπερό, ένας ποιητής που αγαπούσε την κομψότητα, τα ήδονικά χρώματα και την πολυτέλεια στην έκφραση, ένας εξαιρετικός στιλίστας των αγγλικών γραμμάτων. Ξάν άνθρωπος και συγγραφέας γνώρισε την ευτυχία στη στοδιοδρομία του και μία θορυβώδη δόξα. Κάθε έργο του είχε θριαμβευτική επιτυχία μέσα σε μια κοινωνία άρκετα γκοϊζα και κοινοτυπική, που την ξάφνιζε ή ασυνήθιστη γι' αυτή πνευματική ζωηράδα, ή πρωτοτυπία κ' η κομψή δηκτικότητα του Ουάϊλδ. Το θεατρικό έργο του, αν και μικρό, έφερε στην αγγλική σκηνή έναν καινούριο αέρα ζωής κ' ελευθερίας, έδωσε το αγγλικό θέατρο από την αίσθηματολογία, τη συμβατικότητα και τη σεμνοτυφία της Βικτωριανής εποχής κ' έβαλε τις βάσεις για ένα ξανάνειωμά του. Ο Σάου διδάχτηκε πολλά από την ήθικη στάση που έπαιρνε μπροστά στο αγγλικό κοινό ο Ουάϊλδ, που ήταν κι' αυτός Ιρλανδός σαν τον ίδιο κ' έχθρος του αγγλικού κομπορμι-

σμού διδάχτηκε από την προκλητική κοινωνική κριτική του, από την επιτυχία που είχε μπροστά στο κοινό ο σπιρτόζικος διάλογος ου και η παραδοξολογία του. Ο Ουάϊλδ είχε γίνει θρύλος στην εποχή του, ήταν ο κοσμικός, ο δανδής, ο πρίγκιπας των ποιητών, ο ωραιόπαθος, που κολάκευε τον ανώτερο κοινωνία με την επιτηθευμένη εμφάνιση και την κοσμική λάμψη του. Η κολακευμένη μεταίοδοξία του, ή μέθη που του έφερναν οι επιτυχίες του κ' η χαλασμένη κι' άργόσχολη νεότητα που τον τριγύριζε, τον οδήγησαν τελικά στην καταστροφή. Ύστερα από κάθε θεατρική του επιτυχία, όταν το κοινό παραληρούσε για να βγει στη σκηνή να τον χειροκροτήσει, παρουσιαζόταν καπνίζοντας κ' έλεγε κομψές εξυπνάδες και προκλητικές αυθάδειες. Άλλα ή τραγωδία τον παραμόνευε από πολύ κοντά. Η παρασιτική κοινωνία, που από την ίδια τη φύση της, καλλιεργεί την κατάχρηση και το δίτισο σ' όλες των τις μορφές, δε συγχωρεί τις πράξεις που κάνουν φανερές τις πληγές της. Φάνηκε αμείλιχτη στον Ουάϊλδ όταν καταγγέθηκαν δημόσια οι ήθικες πα-

ρεκτροπές του. "Όπως είναι γνωστό ο Ουάιλντ κατηγορήθηκε γι' ανηθικότητα και καταδικάστηκε σε δυο χρόνια κανονικαστικά έργα. Κι' αν ακόμα οι διαδόσεις για την ήθική του εκκλυση δεν ήταν αληθινές, η ζωή του γενικά κι' ακόμα το ίδιο το πνεύμα του ήταν μία «ύβρις» για τους σκυθρωπούς θεούς, υποκριτικού κομφορμισμού των Άγγλων που τον τιμώρησαν σκληρά. Η καταδίκη συντρίψε όριστικά τη θριαμβευτική σταδιοδρομία του και τη ζωή του και σφύγγεσε να θαμπώσει όχι μόνο τ' όνομά του μα κι' η αξία του έργου του, που πολλές πλευρές του αξίζουν κάθε έπαινο. Σε πολλά μέρη του έργου του διατυπώνει καθαρά σοσιαλιστικές αντιλήψεις: η κοινωνική κριτική του καταδικάζει έντονα τις άδικες συνθήκες ζωής που δημιουργεί για τις λαϊκές τάξεις μία ολιγαρχία άσυνείδητη και παρασιτική. Άλλα η συμβατική ήθική, η υποκρισία, κι' η

έλλειψη ανθρώπινης συμπάθειας, που χαρακτηρίζει την αγγλική κοινωνία, ήταν ο αδιάκοπος στόχος της κριτικής του. Τη σάτιρά του τη χαρακτηρίζει χάρη και δύναμη: «Οι Έβραίοι της Ιερουσαλήμ, στην εποχή του Ίησού λέει κάπου στο Ντέ Προφούντις, με τη διανοητική δυσκίνησία και την πνευματική τους ανικανότητα με την κουραστική συντηρηικότητά τους, με τη λατρεία της χυδαίας επιτυχίας, με την αποκλειστική τους φροντίδα για την υλιστική όψη της ζωής, με την κερδοσκοπική επιτηδειότητά τους και με την άστεία ιδέα που είχαν για τον εαυτό τους και για την αξία τους, ήταν απaráλλαχτοι, με τους Βρετανούς φαρισαίους της εποχής μας». Άλλα ο σημερινός ψευτοχριστιανικός πολιτισμός καλλιεργεί το φαρισαισμό παντού κι' όχι μόνο στην Άγγλία.

ΑΒΓ

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΣΩΟΥ

Ο θάνατος του Σώου έγινε άφορμή να γραφούν πολλές κριτικές για το έργο του στόν ελληνικό τύπο και στα λογοτεχνικά περιοδικά. Άλλα όλες αυτές οι κριτικές, καθώς κι' η αρκετά διεξοδική διάλεξη του κ. Χουρμούζιου, δεν μπόρεσαν η δέ θέλησαν να τονίσουν τόν κύριο χαρακτήρα του έργου του Σώου. Ο κ. Χουρμούζιος, που έκαμε τη διάλεξη του στις αίθουσες του Βρετανικού Ίνστιτούτου, περιόρισε τις παρατηρήσεις του μέσα στα πλαίσια του οργανισμού που τον φιλοξενούσε. Στο επίσημο αυτό περιβάλλον δεν θα άρεσε να τονίζονται τα επαναστατικά στοιχεία του έργου του Σώου, ούτε η άξεία κοινωνική κριτική του κατά της άστικής υποκρισίας, της βασικής ανηθικότητας μιας κοινωνίας που στηρίζεται στο χρήμα και της καπιταλιστικής άρπαχικότητας. Μάλιστα ο Άγγλος καθηγητής, που δίνει μαθήματα αγγλικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιό μας, σ' ένα σημείωμά του στο Βήμα παρουσιάζει το Σώου σάν τέλειο συντηρητικό Άγγλο, που δεν ξεφεύγει από τις παραδεγμένες αγγλικές ήθικές αρχές. Ο κ. Χουρμούζιος στη διάλεξη του έδωσε πολλές βιογραφικές πληροφορίες για το Σώου, ανάφερε διασκεδαστικά ανέκδοτα και

παραδοξολογίες του Σώου, πολύ σύντομους χαρακτηρισμούς για την αισθητική κυρίως του έργου του και σχεδόν τίποτε για την κοινωνική κριτική του. Δικαιολογήθηκε, πώς αν επιχειρούσε να μιλήσει περισσότερο για την ιδεολογία του Σώου, για την τεχνική του, για την κοινωνική κριτική του, θα χρειαζόταν μία νέα διάλεξη για καθένα απ' αυτά τα θέματα. Όστόσο εκείνο που ενδιαφέρει περισσότερο στο έργο του Σώου, είναι η πλούσια πινακοθήκη από τις διάφορες φυσιογνωμίες του αστού, όπως τον παρουσιάζει σε διάφορες πόλεις και σε διάφορες καταστάσεις, μ' όλες τις χαρακτηριστικές ήθικες κηλίδες της τάξης του, ζωγραφισμένες μ' ώμο πολλές φορές ρεαλισμό. Κι' ακόμα ενδιαφέρει η παρηρησία με την οποία ξεσκεπάζει την ύλοφροσύνη και την υποκρισία μιας παρασιτικής κοινωνίας, που δε βρίσκεται θέβαια μόνο στην Άγγλία, αλλά έχει τα ίδια κοινά χαρακτηριστικά σ' όλους τους τόπους και τους καιρούς. Ο Σώου ήταν ο αντιπρόσωπος ενός ούμανισμού και μιας προοδευτικής ροπής, που πάει να εξαφανιστεί σήμερα στο θέατρο του δυτικού κόσμου.

ΑΒΓ

ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ ΜΠΕΝΣΗΣ

"Όλος ζωή, ακούραστος και πρόθυμος πάντα να καταπιαστεί με οποιοδήποτε σοβαρό πρόβλημα, πέθανε άξαφνα ο Βλαδίμηρος Μπένσης στις 12/11/50, σε ηλικία 73 ετών. Γιος ανωτάτου δικαστικού, είχε την ευκαιρία να πάρει μία πολύ καλή μόρφωση στην Αθήνα, όπου γεννήθηκε, και κατόπι στην Κέρκυρα, όπου τέλειωσε το Γυμνάσιο. Τις πανεπιστημιακές του σπουδές τις έκαμε στο Παρίσι, όπου το 1900 άνηγορεύθη διδάκτωρ της Ιατρικής Σχολής.

Ο Μπένσης, από τα πρώτα βήματα της σταδιοδρομίας του, δείχνει την προτίμησή του στην επιστημονική έρευνα και δίπλα στόν καθηγητή του Σαντενές επιδίδεται με ζήλο και με επιτυχία στη μελέτη διαφόρων προβλημάτων σχετικών με την αιτιολογία και θεραπεία των λοιμωδών νόσων κ.ά. Τα δύο χρόνια που έμεινε στο Παρίσι μετά το δίπλωμά του και σε συνέχεια δέκα ακόμα χρόνια, ως δτου έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1912,

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

δηλαδή 12 ολόκληρα χρόνια, είναι αφιερωμένα στην επιστημονική εργασία μέσα στις πανεπιστημιακές κλινικές, όπου χρησιμοποίησε αποδοτικά την ευκαιρία να συμπληρώσει πολλές από τις θεωρητικές του γνώσεις. Τα δώδεκα αυτά χρόνια είναι από τα ωραιότερα της ζωής του νέου επιστήμονα, γιατί νοιώθει όλη την αγάπη των συναδέλφων του και των σπουδαστών, που τον παρακολουθούσαν και μάθαιναν από τον πάντα πρόθυμο επιμελητή τις νέες μεθόδους στην εργαστηριακή μελέτη των νοσημάτων. Πιοτισμένος ο Μπένσης με τα δημοκρατικά ιδανικά, δεν έννοι να εκμεταλλευθεί ούτε ένα από τα επιστημονικά του εφόδια, ούτε μία από τις τόσες γνώριμες του για να παραγκωνίσει συναδέλφους του, αλλά ακολουθεί υπομονητικά όλα τα στάδια της ιεραρχίας από βοηθός, επιμελητής, ύφηγητής, μέχρι της καθηγητικής Έδρας. Η εποχή αυτή είναι και από τις γονιμότερες της σταδιοδρομίας του, γιατί μπόρεσε να εφαρμόσει με πλήρη επιτυχία την εργαστηριακή μικροβιολογική έρευνητική μέθοδο στην κλινική για την πληρέστερη μελέτη και διάγνωση της νόσου.

Στο δημόσιο βίο του ο Μπένσης αποτελεί μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα φυσιογνωμία. Δημοκράτης από πεποίθηση, επηρεασμένος όμως επί πλέον και από τη μεγάλη μορφή του παππού του από τη μητέρα του, σοφού λογίου και τεχνοκρίτη Β. Μπελίνσκι, γνωστού αγωνιστή της εποχής του για τη λύτρωση του Ρωσικού λαού από τον τσαρικό ζυγό, παραμένει με τη σκέψη του και με τη δράση του πάντα δίπλα στο λαό.

πρόθυμος να γνωρίσει και να γιατρέψει τον πόνο του. "Ετσι, παρά τη στενή του έπαφή με τους κύκλους της ολιγαρχίας του πλούτου, που του επιβάλλουν οι κοσμικές του σχέσεις, και παρά την αίγλη που του έδωσε η αναμφισβήτητη επιτυχία του σαν Πανεπιστημιακού, δεν χάνει ποτέ το νόημα της σωστής του αποστολής σαν επιστήμονα και ανθρώπου. Τούτη είναι μια άρετή, που κατατάσσει τον Μπένση μεταξύ των λιγοστών, δυστυχώς, επιστημόνων του τόπου μας, που νοιώθουν το χρέος να διαθέσουν για την εξυπηρέτηση του λαού τις επιστημονικές τους ικανότητες και το κοινωνικό τους κύρος, και όχι για εύτελη συμφεροντολογική εκμετάλλευση για απόκτηση πλούτου και δόξας.

Ακριβώς, το κοινωνικό του αυτό ενδιαφέρον, που εκδηλώθηκε πιο έντονα με την υπογραφή του γνωστού υπομνήματος προς τον πρόεδρο του Ο.Η.Ε. "Εδωκε για την κατάπαυση της αιματοχυσίας του λαού μας, έδωσε λαθή στους φθινερούς ανθρώπους κάθε ανώτερης σκέψης, να οργανώσουν μια θρασύδειλη επίθεση έναντίον του και να παρασύρουν στις αλυσίδες αυτές μικρότητες και το Πανεπιστήμιο, και την "Ιατρική "Εταιρία "Αθηνών, της οποίας ο Μπένσης ήταν Πρόεδρος. "Όλες όμως αυτές οι σκευωρίες και τα εύτελη μέσα που έχρησιμοποιήσαν οι μικροί αυτοί άνθρωποι, για να τον προσβάλουν, έγύρισαν πίσω στους ίδιους, γιατί δεν ήσαν ικανά να βίξουν τον πατριωτισμό και το ψυχικό μεγαλείο του Βλαδιμήρου Μπένση.

Γ. Σ.

ΙΩΣΗΦ ΚΩΠ

"Ηταν γραφό του Κώπ, που όλη του σχεδόν ή επιστημονική δραστηριότητα είναι αφιερωμένη στην καταπολέμηση των νεοπλασμάτων, να υποκύψει μ' ένα τραγικό τέλος στην άρρώστεια αυτή, αφού επί δέκα χρόνια ταλαιπωρήθηκε και σωματικά, και ψυχικά.

Γέννημα και θρέμμα της Βιέννης, αφιερώθηκε από το 1913 στη μελέτη των βιολογικών ιδιοτήτων των ακτίνων Ράιντγκεν στο φυσιολογικό "Ινστιτούτο της "Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής της Βιέννης, ενώ το διδακτορικό του δίπλωμα το έπηρε τρία χρόνια αργότερα, μετά την τιμητική του αποπεράτωση το 1916, εξ αιτίας τραύματος στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, που του στοίχισε το ένα του μάτι. Τις έρευνές του συνέχισε στο βιολογικό πειραματικό "Ινστιτούτο της "Ακαδημίας "Επιστημών της Βιέννης, ενώ παράλληλα επλούτιζε τις ακτινολογικές του γνώσεις εργαζόμενος μέχρι το 1920 σε διάφορα ακτινοδιαγνωστικά και ακτινοθεραπευτικά κέντρα της Βιέννης.

Με τέτοια ολοκληρωμένη κατάρτιση στον νέο αυτό κλάδο της "Ιατρικής και με γερές θεωρητικές βάσεις στη φυσική της ακτινοβολίας, ήρθε ο Κώπ το 1922 στην "Ελλάδα, όπου πολύ γρήγορα αναγνωρίστηκε η αναμφισβήτητη αξία του και εκλήθη να διευθύνει κατά καιρούς διάφορα ακτινολογικά εργαστήρια νοσοκομείων, όπως του Δημοτικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης, του «Ευαγγελισμού» Πειραιώς, του "Αντικαρκινικού "Ινστιτούτου "Αθηνών και του «Ευαγγελισμού» "Αθηνών. Τον τελευταίο καιρό όργωνσε και διηύθυνε δωρεάν το παιδικό ακτινοθεραπευ-

τικό κέντρο της παιδουπόλεως Καλαμακίου, το οποίο φιλοδοξούσε να διαμορφώσει σ' ένα πρότυπο παιδικό ακτινοθεραπευτικό σταθμό. "Ο τραγικός του όμως θάνατος σταμάτησε το έργο αυτό που τόσο χρειαζόταν η χώρα μας.

"Ο Κώπ, παρά την αναμφισβήτητη αξία του σαν ακτινοδιαγνώστης και κυρίως σαν ένας από τους πιο πεπειραμένους ακτινοθεραπευτές της "Ελλάδας, παρέμεινε πάντα ο έμβριθης μελετητής των βιολογικών ιδιοτήτων της ακτινοβολίας, όπως μαρτυρούν πολλές μελέτες του, που έχουν δημοσιευθεί σε ελληνικά και ξένα περιοδικά, καθώς και πολλές έρευνες, που εξ αιτίας της άρρώστειας του και του άπροσπου θανάτου του, έμειναν άτελειωτες ή αδημοσίευτες.

"Ο εύγενής του χαρακτήρας, η ανιδιοτέλειά του, η προθυμία του στην εξυπηρέτηση των φτωχών τάξεων, καθώς και η μεγάλη του αγάπη στον τόπο, που είχε γίνει η δεύτερη πατρίδα του, τον είχαν κάνει πολύ αγαπητό στους συναδέλφους του και γενικά στην "Ελληνική Κοινωνία. "Ο Κώπ είχε πάρει από το 1926 την ελληνική ιθαγένεια και στον ελληνικότατο πόλεμο έπληγε έθελοντής με ακτινοδιαγνωστικό μηχανήμα στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Φλωρίνης, όπου πολλές φορές κινδύνευσε από τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς. Στην περίοδο της κατοχής τα ανθρωπόμορφα τέρατα των "Ες "Ες, που δεν του συγχωρούσαν τα δημοκρατικά του φρονήματα, τον έκλεισαν γι' άρκετο διάστημα στο Χαϊδάρι, παρ' ό,τι ήταν σε τιμητική διαθεσιμότητα ή παρ' ό,τι ο άνθρωπος ήταν άρρωστος.

Γ. Σ.

ΑΝΩΤΕΡΗ ΠΑΙΔΕΙΑ-ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ-ΑΣΘΕΕ-ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ-ΠΑΝΤΕΙΟΣ-ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Η ΑΝΩΤΕΡΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Σπουδαιότατο και πολύτιμο όργανο για την προκοπή του έθνους, για την ανοικοδόμηση της έρειπωμένης πατρίδας μας για το χτίσιμο του πολιτισμού μας, είναι η ανώτερη παιδεία. Είναι κατάλληλα οργανωμένη, είναι προετοιμασμένη η ανώτερη παιδεία για το μεγάλο και έθνικό προορισμό της; Καταρτίζει έπιστημονικά, και εξοπλίζει ψυχικά, τους αύριονους πρωτεργάτες στην υλική ευημερία και στην πνευματική και ήθικη εξύψωση του ελληνικού λαού; Μπορούμε να δώσουμε καταφατική απάντηση στο ερώτημα τούτο; Ή μήπως η ανώτερη παιδεία περνάει θαθεία οργανική κρίση, όπως θεβαιώνουν τόσοι ειδικοί, ανεξάρτητα από την πολιτική παράταξη, όπου ανήκουν; Τί πρέπει να γίνει; Πώς πρέπει να αναδιοργανωθεί η ανώτερη παιδεία;

Ο «Ανταίος» με το ερωτηματολόγιο που δημοσιεύουμε παρακάτω, θέλει να βοηθήσει να συζητηθεί το ζωτικό τούτο πρόβλημα, και να βρεθεί η καλύτερη έπιστημονικά, και η ώφελιμότερη για τον ελληνικό λαό λύση του. Καλεί όσους πονούν το λαό και ενδιαφέρονται για την παιδεία πολιτικούς και κοινωνιολόγους να πάρουνε μέρος στη συζήτηση. Καλεί τους εκπαιδευτικούς, τους ειδικούς παιδαγωγούς και ιδιαίτερα τους καθηγητές στα ανώτατα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα να ειπουν τη γνώμη τους, για να φωτιστεί ο ελληνικός λαός και να βρεθεί η καλύτερη λύση. Καλεί ακόμη και τους φοιτητές να αναπτύξουν τα σπουδαστικά ζητήματα, να ειπουν τον πόνο τους. Ο «Ανταίος» θα δημοσιεύει με χαρά όλων τις γνώμες. Ελπίζει πως η συζήτηση θα είναι διαφωτιστική και γόνιμη, και πλούσια τα πορίσματα.

1.— Άνταποκρίνεται ή ανώτερη παιδεία μας στον έθνικό προορισμό της; Ίκανοποιεί τις υλικές και πνευματικές ανάγκες του ελληνικού λαού και συμβάλλει σήμερα στην ανοικοδόμηση της χώρας μας; Άν όχι, πώς πρέπει να αναδιοργανωθεί και ποιά μέτρα πρέπει άμεσα να παρθούν;

2.— Ποιά πρέπει να είναι ή σχέση της ανώτερης παιδείας με τη μέση παιδεία; Νά εξακολουθήσει ή μέση παιδεία να είναι υποδουλωμένη στην ανώτερη παιδεία, με μοναδικό σκοπό να προετοιμάζει όσους θα φοιτήσουν στο Πανεπιστήμιο και στ' άλλα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα; Και πραγματοποιεί το σκοπό τούτο ή μέση παιδεία σήμερα; Ή πρέπει ή μέση παιδεία να έχει δικό της ανεξάρτητο προορισμό;

3.— Ποιά παιδιά άπαιτεί το συμφέρο του ελληνικού λαού να φοιτήσουν στ' ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα; Τα ικανά, ανεξάρτητα από την κοινωνική θέση και την οικονομική κατάσταση της οικογένειάς τους, ή τά παιδιά των πλούσιων;

4.— Άν ή ανώτερη παιδεία και γενικά ή παιδεία, δέν πρέπει να είναι προνόμιο των πλουσίων, ποιά μέτρα χρειάζονται για να μορφωθούν ψυχικά και σωματικά και να καταρτιστούν άρτια έπιστη-

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

μονικά οι άποροι, μά ικανοί, σπουδαστές; Δέν είναι έθνική ανάγκη το Κράτος, οι Δήμοι, οι Κοινότητες, οι Συνεταιρισμοί, να χορηγούν

υποτροφίες στους άπορους ικανούς σπουδαστές; Νά καθιερωθεί ο σπουδαστικός μισθός; Ποιές άλλες εύκολίες πρέπει να δοθούν;

5.— Με τις εισαγωγικές εξετάσεις, όπως γίνονται σήμερα, εκλέγονται οι ικανοί να φοιτήσουν στην ανώτερη παιδεία; Πώς πρέπει να γίνεται ή έπιλογή; Το μούκωμα του μυαλού με γνώσεις και ή άντοχη της μνήμης, αυτό πρέπει να είναι το κριτήριο; Το πόσες γνώσεις έχει άποθηκεψει στο κεφάλι του ο υποψήφιος, αυτό πρέπει να είναι το κριτήριο, ή το αν έχει τις ψυχικές και διανοητικές ικανότητες να καταχτήσει και να προοδεύει την έπιστήμη; Πώς πρέπει τότε να μεταρρυθμιστούν οι εισαγωγικές εξετάσεις;

6.— Πρέπει να όρίζει το Κράτος πόσοι κάθε χρόνο πρέπει να εισαχτούν σε κάθε σχολή, και με ποιο κριτήριο πρέπει να καθορίζεται ο αριθμός αυτών; Έχουμε σήμερα πραγματικά πληθωρισμό από έπιστήμονες, ή μήπως αντίθετα έχουμε έλλειψη από έπιστήμονες στους έπιστημονικούς εκείνους κλάδους, όπου επάνω θα βασιστεί ή πλουτο-
«ΑΝΤΑΙΟΣ» 45

παραγωγική ανάπτυξη της χώρας μας; Μήπως έχουμε πλεονασμό μόνο σε δικηγόρους, ενώ μας λείπουν χιλιάδες γιατροί και γεωπόνοι και χημικοί και φυσικοί και τεχνικοί; Και τότε, ο αριθμός των «εισακτέων» που όριζε σήμερα το Κράτος, δεν είναι βλαβερός για την προκοπή του Έθνους;

7.— Ώστόσο μεταρρυθμίζεται ριζικά, μαζί με ολόκληρη την παιδεία, και η ανώτερη παιδεία:

Α'. Ποιά μέτρα πρέπει άμεσα να παρθούν για την υγεία, για τη διατροφή, για τη στέγαση και το ντύσιμο των άπορων φοιτητών, για να ζούν άνθρωπινά και να άφοσιωθούν στις σπουδές τους; Το σημερινό φοιτητικό συσσίτιο και ο «αίκος» του φοιτητού και της φοιτητρίδας πώς πρέπει να οργανωθούν, για να ικανοποιούν, έστω και στοιχειακά, τις ανάγκες των φοιτητών;

Β'. Πώς πρέπει να οργανωθεί η φοιτητική ζωή, για να μπορούν οι σπουδαστές να χαρούν τη δημιουργική χαρά, να μορφωθούν και να αναπτυχθούν πολυπλευρά και να ύψωθούν εκπολιτιστικά; (καλλιτεχνική μόρφωση, θέατρο, διαλέξεις, αθλητισμός, ψυχαγωγία, έκδρομές, επιστημονικά ταξίδια και στο έσωτερικό και στο έξωτερο κ.τ.λ.)

Γ'. Πώς θα άποχτήσουν οι σπουδαστές τα επιστημονικά βιβλία και πώς θα καταρτίσουν την άτομική τους βιβλιοθήκη; Πώς θα εκλείψει το βάρβαρο μέτρο, να υποχρεώνονται όλοι οι φοιτητές από τους καθηγητές τους με ποικιλότροπους τρόπους να αγοράζουν τα βιβλία των καθηγητών τους; Το υποχρεωτικό τουτο άγόρασμα δέ μειώνει τους καθηγητές, δεν κλονίζει το κύρος τους;

Δ'. Πώς πρέπει να οργανωθούν το φοιτητικό άναγνωστήριο, οι βιβλιοθήκες σε κάθε σχολή και τα διάφορα εργαστήρια για να άπαρκούν στον επιστημονικό καταρτισμό των σπουδαστών;

8.— Ώστόσο μεταρρυθμίζεται ριζικά και η ανώτερη παιδεία, ποιά είναι τα άπαραίτητα μέτρα για να λυθεί ικανοποιητικά το οικονομικό πρόβλημα του Πανεπιστημίου, ώστε οι άποροι μάλιστα σπουδαστές να άπαλλαγούν από τα δίδαχτρα, τα έξέταστρα, τα χαρτόσημα και τις άλλες φορολογίες; Πρέπει το Κράτος να ανάλαβει τη μισθοδοσία των καθηγητών και του άλλου προσωπικού; Είναι σωστό το Κράτος να επιβάλει ειδική φορολογία μόνο στους πλούσιους, για να μπορούν να σπουδάσουν και τα ικανά παιδιά του λαού;

9.— Είναι σωστό να εισπράττουν οι καθηγητές εξέταστρα και να επιβαρύνονται οι σπουδαστές; Δεν έχουν υποχρέωση οι καθηγητές να έλέγχουν την ικανότητα και την πρόοδο των σπουδαστών; Δεν είναι η υποχρέωσή τους τούτη μέσα στη φύση της δουλειάς τους;

10.— Ο τρόπος που εκλέγονται σήμερα οι καθηγητές και οι ύφηγητες, είναι ο κατάλληλος; Μήπως άποκλείονται ή παρεμποδίζονται για τον ένα ή τον άλλο λόγο, ικανοί επιστήμονες να γίνουν μορφωτές της σπουδαστικής νεολαίας; Τι πρέπει τότε να γίνει;

11.— Είναι άρκετές οι σημερινές σχολές στ' άνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα; Μήπως οι σημερινές ανάγκες του ελληνικού λαού άπαιτούν να ιδρυθούν και άλλες; Ποιές;

12.— Η σημερινή σύνθεση των σχολών είναι εκείνη που πρέπει; Μήπως στις διάφορες σχολές έχουν συμπεριληφτεί και επιστημονικοί κλάδοι όχι οργανικά συνδεδεμένοι με τους άλλους; Π. χ.,

ποιά οργανική σχέση έχει η παιδαγωγική η ψυχολογία με την άρχαία φιλολογία; Και ποιά θέση έχει η φιλοσοφία και η κοινωνιολογία στη φιλολογική σχολή;

13.— Δεν πρέπει η φιλοσοφία και η κοινωνιολογία να διδάσκονται υποχρεωτικά στ' όλους τους σπουδαστές; Μπορεί να γίνει κανείς άληθινός έπιστήμονας, χωρίς τον άπαραίτητο φιλοσοφικό έξοπλισμό και χωρίς να κατέχει τους νόμους για τη ζωή και την εξέλιξη της κοινωνίας; Πώς θα γίνει τότε συνειδητός παράγοντας στην κοινωνική πρόοδο; Η μήπως πρέπει ο έπιστήμονας να άδιαφορεί και να άπομονωθεί από τη γύρω του ζωή; Η έπιστήμη δεν πρέπει να είναι κοινωνικό λειτουργήμα;

14.— Πώς πρέπει να οργανωθεί η σπουδή και ο επιστημονικός καταρτισμός των σπουδαστών, για να φθάσει ο σπουδαστής να ειδικευθεί στ' έναν όρισμένο κλάδο της έπιστήμης και έπάνω σε ποιές βάσεις πρέπει να ύψωθεί η ειδίκευση, για να είναι γόνιμη, και να πάψουν να είναι κοντόθωροι οι ειδικευμένοι έπιστήμονες, όπως συχνά βλέπουμε σήμερα;

15.— Χρησιμοποιούνται σήμερα οι κατάλληλες μέθοδοι για τον έπιστημονικό καταρτισμό των σπουδαστών; Με την καθιερωμένη «άπό καθέδρας» διδασκαλία, και με τα φροντιστήρια, όπως λειτουργούν σήμερα, καλλιεργείται το έπιστημονικό πνεύμα και η έπιστημονική έρευνα στα άνώτατα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα; Καλλιεργείται η πρωτοβουλία και η αυτενέργεια των σπουδαστών; Η μήπως είναι υποχρεωμένοι οι σπουδαστές να άποθησαυρίζουν όσες γνώσεις τους προσφέρουν οι καθηγητές τους; Ποιό πρέπει να είναι το κριτήριο για τον έπιστημονικό καταρτισμό των σπουδαστών, ο άποθησαυρισμός γνώσεων, ή η ικανότητά τους στην καταχτηση της άλήθειας, στην έλεύτερη έπιστημονική έρευνα σε οργανική ένωσή της θεωρίας με την πράξη; Ποιές είναι λοιπόν οι κατάλληλες μέθοδοι για τη μόρφωση των σπουδαστών, και πώς πρέπει να οργανωθούν τα φροντιστήρια και οι φροντιστηριακές άσκήσεις για ν' άποχτήσει ο σπουδαστής την άληθινή μέθοδο ν' άντιμετωπίζει και να έρευνάει τα έπιστημονικά προβλήματα;

15.— Ποιό πρέπει να βασιστεί ο έπιστημονικός καταρτισμός των σπουδαστών, στην έλευτερία στη σκέψη και στην έπιστημονική έρευνα, ή στην άσθεντία των καθηγητών; Οι τμηματικές και πτυχιακές εξετάσεις, όπως γίνονται σήμερα, που άποθλέπουν, τί καλλιεργούν; Με τις σημερινές εξετάσεις έλέγχεται η ικανότητα των σπουδαστών στην έπιστημονική έρευνα, ή δεσμεύεται η έλευτερία στη σκέψη και έδραιώνεται η άσθεντία των καθηγητών; Πώς πρέπει λοιπόν να οργανωθούν οι εξετάσεις στα άνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και με βάση ποιό κριτήριο;

17.— Τα άνώτερα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα έχουν άνοιχτές τις πόρτες τους στις διάφορες φιλοσοφικές και έπιστημονικές θεωρίες, ή για όρισμένες άπ' αυτές, χωρίς να εξετάζεται αντικειμενικά αν είναι σωστές και προοδευτικές, έχουν τις πόρτες τους κλειστές;

18.— Οι καθηγητές έχουν έπαφή, συνεργάζονται με τους σπουδαστές και τους καθοδηγούν και τους βοηθούν στη μόρφωσή τους;

Ο «ΑΝΤΑΙΟΣ»

ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΣΕ ΔΙΩΓΜΟ

Οι φοιτητές μας, οί αύριανοί πρωτεργάτες στην υλική ευημερία και την πνευματική ανύψωση του λαού, οί αύριανοί δημιουργοί, που με το φώς της επιστήμης, θα χτίσουν τον έθνικό μας πολιτισμό, βρίσκονται σε διωγμό. Η φοιτητική νεολαία, ή ελπίδα του Έθνους, με ψαλιδισμένα τα φτερά, με ματωμένη την ψυχή της. Τραγική για το έθνος ή κατάσταση. Γενική ή κατακραυγή, γενική ή αγανάχτηση. Όλος ο λαός στο πλευρό τους.

Οί φοιτητές μας πεινούν. Οί άρρωστεις τους θερίζουν. Η φτώχεια τους περισφίγγει. Ζούνε σε τρώγλες. Πολλοί κοιμούνται στους μπάγκους και τις καρέκλες στα συνοικιακά καφενεία. Το λεγόμενο φοιτητικό συσσίτιο άτιμάζει τον πολιτισμό μας. Πεινασμένη, εξαθλιωμένη, δορυθυμη ή φοιτητική μας νεολαία. Πέταξε μακριά της ή δημιουργική χαρά, μαύρο το σήμερα, μαύρο το αύριο, ή άγωνία την πνίγει.

Και μέσα στο Πανεπιστήμιο βαριά ή άτμόςφαρα. Το μεσαιωνικό πνεύμα στρογγυλοκαθισμένο. Καμιά έλευτεριά στη σκέψη, καμιά αυτενέργεια, καμιά έπιστημονική έρευνα, καμιά έπαφή και συνεργασία με τους καθηγητές. Το έπιστημονικό πνεύμα άποδιωγμένο, μέθοδες διδασκαλίας άποπνιχτικές, μπουκάμα με σκόρπιες γνώσεις με άμφίβολη αξία, παπγαλισμός, παραγούλιασμα του μυαλού. Ο καθηγητής αλάναστος συμπτωκωτήρας της σοφίας, και ίεροεξεταστής. Και οί φοιτητές έτερόφωτα. Άλλοίμονο αν έχει κανείς τους δική του γνώμη.

Και παράλληλα όλα τά μέτρα, για ν' άποκλειστούν από τά ανώτερα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα όχι οί άνικανοί, παρά όλοι οί άποροι. Δίδαχτρα, άδάσταχτρα, εξέταστρα, άσκητρα, χαρτόσημα, έκατομμύρια το χρόνο. Και άλλα έκατομμύρια το χρόνο για τά σοφά συγγράμματα των καθηγητών. Άλλοίμονο στο φοιτητή αν δεν τά αγοράσει. Και οί ικανοί, που είναι άποροι, πώς θα σπουδάσουν; Έχουν ύποτροφίες; Παίρνουν τάχα σπουδαστικό μιστό;

Μόνον οί πλούσιοι να σπουδάζουν! Είπε χωρίς να κοκκινίσει, ή προηγούμενος πρύτανης. Να σπουδάζουν όσοι μπορούν να κάνουν κομπίνες! Διακήρυξε άγαναχτισμένος ο ύπουργός της Παιδείας. Τί θέλουν οί φτωχοί να σπουδάζουν! Να μείνουν στα χωράφια, στη δουλειά του πατέρα τους! Φώναξαν και φωνάζουν πολλοί άναρμόδιοι άρμόδιοι.

Οί πλούσιοι λοιπόν έχουν το προνόμιο να νέμονται τά υλικά και πνευματικά αγαθά! Τά άπορα, μά ικανά παιδιά, άμα σπουδάσουν είναι κίνυνος για το έθνικό σύνολο. Δέ βλέπουν πώς έχουμε πληθωρισμό (!) από έπιστήμονες; Τί να τό κάνουν το πτυχίο τους; Πίσω, πίσω στη γή και στο εργοστάσιο, και στο τσαγγαράδικο! Εκεί θα βγάλουν τίμια το ψωμί τους. Αύτή είναι ή προκαθορισμένη μοίρα τους. Δέ σας άρέσει και θέλετε να την

αλλάξετε; Ορίστε τότε, περάστε, χωρίς ζεφτά για τά φροντιστήρια, στις εισαγωγικές εξετάσεις, κάνετε κομπίνες να βρείτε τά έκατομμύρια για δίδαχτρα, εξέταστρα, και ναρτόσημα, αν τολμάτε, μην αγοράζετε βιβλία. Και έπειτα, φάτε το σάλιο σας, περπατάτε με τρύπια παπούτσια, κοιμηθείτε στους μπάγκους, γίνετε φυματικοί!

Οί φοιτητές κινήθηκαν, χτύπησαν πόρτες, πήγαν στους πολιτικούς άρχηγους και στους άρμόδιους ύπουργούς, ανάπτυξαν τά δίκαια αίτήματά τους, παρακάλεσαν, ικέτευσαν, διαμαρτυρήθηκαν, είπαν τον πόνο τους. Άκουσαν συμβουλές, παραινήσεις, και κάποια ψευδοσυμπνευτικά λόγια, και πήραν τις συνθησμενές ύποσχέσεις. Τίποτε όμως δεν έγινε. Το μαχαίρι έφτασε στο κόκκαλο... και ξέσπασε ή φοιτητική άπεργία. Το κράτος θέλησε να δείξει την πυγμή του. Άπειλές, ξυλοδαρμοί, συλλήψεις. Η σύγκλητος δηλώνει πώς θα κλείσει το πανεπιστήμιο. Το «Πειθαρχικό Συμβούλιο» έτοιμο για δράση! Οί φοιτητές ένωμένοι στον άγώνα! Μά ή κυβέρνηση δεν έννοεί να ύποχωρήσει. Έπιμένει κι' αύτή στη βαρεία φορολογία, που έβαλε, με το διπλάσιασμα στα δίδαχτρα. Δεν άντέχει δηλώνουν οί άρμόδιοι ο κρατικός προϋπολογισμός να βοηθήσει οικονομικά το πανεπιστήμιο!

Και με το δίκιο τους! Έκατοντάδες έκατομμύρια για πολυτελέστατες ντόπιες και ξένες ύπηρεσίες, έκατοντάδες έκατομμύρια για τους άναρίθμητους ύπουργούς και τά ύπουργικά αυτοκίνητα, έκατοντάδες έκατομμύρια για άποστολές «ήμετέρων» στο έξωτερικό, χιλιάδες έκατομμύρια για τους καταχραστές, το ένα σκάνδαλο επάνω στο άλλο —δισεκατομμύρια δωρεές στους έφοπλιστές! Πού ν' ανθέξει άλλο ο κρατικός προϋπολογισμός! Δέ σηκώνει, πιά άλλα βάρη! Μόνο λοιπόν οί πλούσιοι να σπουδάζουν!

Η φοιτητική άπεργία δεν είναι ένα θερμοσίμο, έπιτόλαιο νεανικό ξέσπασμα. Είναι βαθιά κοινωνικό φαινόμενο. Η δικαιολογία που προβάλλει το κράτος, πώς δεν άντέχει ο κρατικός προϋπολογισμός, είναι άσπτηρητή και απαράδεχτη. Τά τελευταία χρόνια όλοένα και πιο φανερό γίνεται ή συνειδητή προσπάθεια του κράτους να κάνει ιδιωτική τη μέση και ανώτερη παιδεία. Θέλει και συνειδητά παίρνει όλα τά μέτρα το κράτος να κλείσει τις πόρτες της παιδείας στα παιδιά του λαού. Θεωρεί βαρεία κατάρα τη μόρφωση του λαού.

Τί λένε, τώρα, όσοι ύποστηρίζουν, πώς ή παιδεία είναι μία κοινωνική λειτουργία, ύπερκομματική, ύπερταξική, που έξυπηρετεί το σύνολο; Δέ βλέπουν πώς ή κυρίαρχη τάξη τη θέλει την παιδεία προνόμιο και άργανο δικό της; Δέ βλέπουν το διωγμό των φτωχών φοιτητών; Γιατί δέ διαμαρτυρούνται, γιατί εξακολουθούν να κατέχουν ανώτατες εκπαιδευτικές θέσεις;

Σ.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ

“Αι είχε επιτραπεί στους φοιτητές μας να έχουν κάποια ελεύθερη και ουσιαστική — και όχι τυπική — οργάνωση, ή σπουδαστική άπεργία: θα είχε ξεσπάσει από πολύ πριν. Γιατί και πριν να διπλοασιαστούν τα διδασχίρα, ή σπουδή ήταν για τα παιδιά του λαού αληθινός άθλος. Κι’ αν ακόμα πουληθεί ή φτωχός για να πληρώσει τα διδασχίρα του, ή αφαίμαξη δεν σταματάει εκεί. Είναι καθημερινή και δυσβάσταχτη και γι’ αυτούς ακόμα τους σχετικά εύπορους.

Τά βιβλία

Οί φοιτητές έκτός από τα υπερβολικά κι’ αβάσταχτα διδασχίρα και «τέλη», αντιμετώπιζουν και τα πανάκριδα βιβλία. Αναφέρουμε ένδειχτικά μερικά από τα συγγράμματα στην Ιατρική σχολή : ή «Ανατομική» του κ. Αποστολάκη έχει 500.000, ή «Φαρμακολογία» του κ. Ίωακείμογλου 420.000, ή «Παθολογική Ανατομική» του κ. Κατσαρά 325.000, ή «Μαιευτική» του κ. Λούρου 250.000. Στη Φυσικομαθηματική σχολή δύο συγγράμματα του κ. Άλεξπούλου στοιχίζουν 250.000, ή «Αναλυτική Γεωμετρία» του κ. Ν. Σκελλάρου 150.000. Στη Νομική σχολή τα συγγράμματα για τον 3ο και 4ο χρόνο στοιχίζουν γύρω στο 1.345.000. Στη Φιλοσοφική Σχολή ή «Ψυχολογία» του κ. Γ. Σκελλάρου έχει 180.000.

Για να λυτρωθούν οί φτωχοί φοιτητές από τὸ υποχρεωτικό άγόρασμα τών βιβλίων, έχουν γίνει τὸ κόσμου οί υποδείξεις και έχουν εἰπωθεῖ ένα σωρό λόγια, πὸ εἰμειναν πάντα λόγια! Για τὸς φοιτητές πὸν δὲν έχουν οικονομική εὐχέρεια, εἶναι δύσκολο νὰ βροῦνε τὰ συγγράμματα πὸν χρειάζονται. Καὶ εἶναι γνωστὸ πὸς φοίτηση καὶ σπουδή χωρίς βιβλία εἶναι ἀδύνατη.

Παραθέτω ένα ἀπόσπασμα ἀπὸ γράμμα φοιτητῆ :

«Εἶναι νὰ θαυμάζει κανεὶς τὴν ἀληθινὰ ἐπιστημονική μέθοδο ἐκδασμοῦ, πὸν ἐφαρμόζουν οί κ. καθηγητές! Ἄς ἀφήσουμε πὸς πολλοὶ ἀπὸ τὸς καθηγητές δὲν έχουν ἐκδώσει τὰ συγγράμματα — τὰ έχουν κλείσει τάχα στὰ συρτάρια τους, ἢ έχουν γίνει ἀγραφιοτές ; — καὶ ἀναγκάζονται οί φοιτητές νὰ διαδίδουν ἀπὸ «σημειώσεις» ἢ «περιλήψεις», πὸν τυπώνουν διάφοροι ἐκδότες γιὰ καθαρά ἐμπορικούς σκοπούς».

Τὸ ἀναγνωστήριο

Τραγική εἶναι ἡ κατάσταση γιὰ τὸς φοιτητές πὸν δὲν έχουν τὶς οικονομικές δυνατότητες ν’ ἀγοράσουν τὰ συγγράμματα πὸν τους χρειάζονται. Καμμιά Σχολή δὲν έχει δικὰ τῆς ἀναγνωστήρια με κατάλληλες βιβλιοθήκες. Καὶ τὸ μοναδικὸ ἀναγνωστήριο, πὸν ὑπάρχει, τὸ Οἰκονομικὸ Σπουδαστήριο τῆς Νομικῆς Σχολῆς, τὸ χρησιμοποιεῖ ὁ καθηγητῆς κ. Ζολώτας μόνος του, κρατώντας

Στὰ σημειώματα αὐτά, εἰδικὸς συνεργάτης τοῦ «Ἀνταίου» ἐξετάζει τὰ προβλήματα πὸν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἀπασχολοῦν σήμερα τὸν σπουδαστικὸ «δόμο».

τὸ κλειστὸ γιὰ τὸς φοιτητές. Εἶναι τσιφλί-κι του.

Εἶναι λοιπὸν ἀναγκασμένοι οί φοιτητές, γιὰ νὰ διαβάσουν, νὰ καταφεύγουν στὸ Ἀναγνωστήριο τῆς Πανεπιστημιακῆς Λέσχης. Μὰ κι’ αὐτὸ εἶναι ἀνεπαρκέςτατο με τὶς 250 θέσεις πὸν διαθέτει γιὰ τὸς φοιτητές ὅλων τών σχολών. Γιατί λοιπὸν δὲν χρησιμοποιεῖται, ὅπως ζητοῦν οί φοιτητές, καὶ ὅπως ἦταν πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, γιὰ βοηθητικὸ ἀναγνωστήριο, ἢ μεγάλη αἴθουσα τοῦ συσσιτίου; Ἐπειτα, καὶ σ’ αὐτὸ τὸ... κουτσοαναγνωστήριο τῆς Πανεπιστημιακῆς Λέσχης λείπουν πολλὰ πάρα πολλὰ συγγράμματα. Ἡ χρησιμοποίησή του εἶναι προβληματική. Γιατί ἀπὸ τὸν πόλεμον κι’ ἔπειτα τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας δὲν ἔδωσε στὸ ἀναγνωστήριο τὴν ἐπιχορήγηση πὸν ὀρίζει ὁ νόμος γιὰ νὰ πλουτίσει τὶς βιβλιοθήκες του με τὰ ἀπαρτίτητα ἐπιστημονικά συγγράμματα. Καὶ οί καθηγητές — πὸν τόσο φροντίζουν γιὰ νὰ μορφώσουν τὸς φοιτητές! — δὲ θεωροῦν σωστὸ νὰ στέλνουν ἀντίτυπα ἀπὸ τὰ συγγράμματα τους. —Τί θέλετε, νὰ ζημιωθοῦν ;

Ὁ Οἶκος τοῦ Φοιτητοῦ

Ο Οἶκος τῆς Φοιτητριάς

Σ’ ὅλα τὰ προοδευτικὰ πανεπιστήμια τοῦ κόσμου οί ἀρμόδιες πανεπιστημιακές Ἀρχές έχουν συναίσθηση γιὰ τὴν εὐθὴν ἀπέναντι τοῦς φοιτητές. Ἀνάμεσα στὰ μέτρα πὸν παίρνουν γιὰ τὰ φοιτητικὰ ζητήματα εἶναι καὶ νὰ εξασφαλίσουν τὴ στέγη, ἀν ὅχι γιὰ ὅλους, τουλάχιστο γιὰ ένα σημαντικό ποσοστό.

Τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνών ὅμως δείχνει καὶ σ’ αὐτὸ τὸν τομέα τὴν ἴδια ἀδιαφορία. Ἀντιμετωπίζει τὸ οὐσιαστικὸ πρόβλημα γιὰ τὴ στέγαση μόνο με 70 θέσεις γιὰ ἀπόρους στὸν «Οἶκο τοῦ Φοιτητοῦ» καὶ 50 θέσεις στὸν «Οἶκο Φοιτητριάς», καὶ αὐτὲς τὶς ἐπιχορηγεῖ τὸ Ὑπουργεῖο Προνοίας. Ἡ φροντίδα λοιπὸν τοῦ Πανεπιστημίου ἐξαντλεῖται με 120 θέσεις γιὰ ἀπόρους φοιτητές καὶ φοιτητρίες, μ’ ἄλλα λόγια εἶναι ἀνύπαρκτη.

Καὶ ἐστὶ ὑπάρχουν φοιτητές, πὸν περνοῦν τὴ νύχτα στὰ πιο ἀπίθανα μέρη : σὲ παρὰ σκηνία θεάτρων, σὲ καναπέδες ἢ σὲ μιὰ σειρὰ κρεβάτες στὰ καφενεῖα...

Καὶ στὸ ζήτημα τῆς στέγης ὅπως καὶ στὸ ζήτημα τῆς ἐνδυμασίας, ὅπως καὶ σὲ τόσα ἄλλα, εἶναι ἐγκαταλελειμμένη ὁλότελα ἡ φοιτητικὴ νεολαία μας. Ἰδιαίτερα ἀνησυχητική εἶναι ἡ κατάσταση στὸ ζήτημα τῆς τροφῆς,

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ένα ζήτημα με τόσο ζηλευτή σημασία και μάλιστα για νέους ανθρώπους.

Τό μεσαιωνικό πνεύμα στο Πανεπιστήμιο.

“Ας δούμε τώρα τί λογής είναι αυτή η σοφία που δίνει το πανεπιστήμιό μας και που τόσο άκριβα και με τόσες θυσίες πληρώνουν τα παιδιά μας.

Και πρώτα-πρώτα οί εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις. Ἐξασφαλίζεται με τὸ σημερινὸ σύστημα νὰ μπαίνουν οἱ πῶς ἱκανοὶ στὸ Πανεπιστήμιο; Πρέπει ἀδιάσπαστα ν’ ἀπαντήσουμε : ὄχι. Γιατί καὶ στὶς εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις κριτήριον εἶναι τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων καὶ ὄχι ἡ πνευματικὴ ἱκανότητά καὶ ἡ ψυχικὴ δυναμικότητα τοῦ ὑποψηφίου. Κριτήρια εἶναι οἱ γνώσεις τοῦ στα Μαθηματικά, στὴ Φυσικὴ, στὴν Ἱστορίαν, στὰ Λατινικά· καὶ στὴν ὀρθογραφίαν. Ἄν π.χ. στὴν Ἱστορίαν εἶναι ἀνίκανος νὰ σχηματίσει καὶ νὰ διατυπώσει κάποια ὁπωσδήποτε ἱκανοποιητικὴ κρίση γιὰ ἓνα ἱστορικὸ πρόσωπο ἢ ἓνα ἱστορικὸ γεγονός, αὐτό, σύμφωνα με τὸ σημερινὸ σύστημα, δὲν ἔχει δὲ καὶ μεγάλη σημασία, φτάνει νὰ μπορεῖ ν’ ἀραδιάσει πλῆθος χρονολογιῶν καὶ κάθε εἶδους λεπτομέρειες — π.χ. «πόσα καρφιά εἶχε ἡ κορβέττα τοῦ Κολόμβου», ὅπως εἰπώθηκε χαρακτηριστικά. Ζητᾶνε νὰ ἔξερει ἀπὸ πρὶν ὁ ὑποψήφιος πλῆθος σκόρπιες γνώσεις, τὸν θέλουν «ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικό» καὶ ἀδιαφοροῦν ἂν ἔχει τὴ στοιχειακὴ ἱκανότητα νὰ συνδέσει τὶς γνώσεις του, νὰ οἰκοδομήσει με τὸ ἐπιστημονικὸ ὕλικό, πού θὰ τοῦ προσφέρουν.

Μὰ καὶ πάλι πόσοι εἶναι αὐτοὶ πού μποροῦν νὰ πληρώσουν τὸ ἰδιωτικὸ φροντιστήριον γιὰ νὰ τοὺς μπουκώσει τὸ μυαλό με τὶς σκόρπιες καὶ κούφιες πολλὲς φορὲς γνώσεις πού τοὺς ζητοῦν; Μόνον οἱ πλούσιοι. Καὶ τὸ φροντιστήριον αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο, ἀφοῦ ἔχει καθιερωθεῖ καὶ ἓνας περιορισμένος ἀριθμὸς γιὰ κάθε σχολή, με τὴ δικαιολογία πὺς ἔχουμε πληθωρισμὸ σὲ ἐπιστήμονες. Μὰ ἔχουμε πραγματικὰ πληθωρισμὸ; Δὲ βλέπουν πὺς ὁλόκληρες περιφέρειες δὲν ἔχουν γιὰτρί, ὁδοντογιάτρί, γεωπόνον; Δὲ βλέπουν πὺς ἡ ἐπαρχία καταφεύγει ἀκόμα καὶ στὰ «Ζητεῖται» τῶν ἐφημερίδων; Ἐλάχιστα δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια λειτουργοῦν κανονικά. Χιλιάδες ἐκπαιδευτικοὶ μᾶς λείπουν. Ὑπάρχουν γυμνάσια μ’ ἓνα δάσκαλο καὶ μάλιστα μερικὰ 10 χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας, ὅπως στὴ Λυκόδρουση, στὶς Τρεῖς Γέφυρες.

Καμμιά δικαιολογία λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ στηρίξει τὸ μεσαιωνικὸ καὶ ἀντεπιστημονικὸ πνεῦμα, πού ὑποδέχεται τὸ φοιτητὴ ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας ἐπαφὴ του με τὸ ἀνώτατο ἐκπαιδευτικὸ μας ἴδρυμα.

Καὶ ἡ ἀντεπιστημονικότητα καὶ τὸ μεσαιωνικὸ πνεῦμα παρακολουθεῖ τὸν φοιτητὴ σ’ ὅλη τὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν του. Ὅπως γίνεται σήμερα ἡ διδασκαλία δὲν μπορεῖ δυστυχῶς νὰ γίνῃ λόγος γιὰ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, γιὰ καλλιέργεια ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, γιὰ αὐτενέργεια καὶ πρωτοβουλία τῶν φοιτητῶν. Ἡ μέθοδος διδασκαλίας εἶναι τέτοια ὥστε δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία στὴ σκέψη.

τὸ μυαλό ἀποκοιμίζεται, καὶ σὰ νὰ φορεῖ παρωπίδες ἀναγκάζεται νὰ στρέφεται σὲ μιὰ ὀρισμένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κατεύθυνση. Ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ αὐτενέργεια τοῦ φοιτητῆ καταστρέφονται· κάθε ἔρευνα εἶναι μονόπλευρη, στηρίζεται στὰ καλούπια πού δίνουν οἱ καθηγητὲς, σύμφωνα με τὴ γνώμη τῆ δικῆς τους.

Νά, πὺς χαρακτηρίζουν οἱ ἴδιοι οἱ φοιτητὲς σ’ ἓνα γράμμα τους αὐτὴ τὴν κατάσταση : «Ἡ πνευματοχτόνα αὐτὴ κατάσταση γεννᾷ πλῆρη ἀδιαφορία στὴ ψυχὴ τοῦ σπουδαστῆ γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐπιστήμη του καὶ ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον του συγκεντρώνεται στὸ πὺς θὰ περῶσει τὶς τμηματικὲς ἐξετάσεις καὶ ἀργότερα τὶς πτυχιακὲς. Ζητᾷ νὰ φύγῃ ἀπὸ «εἰς μέσας ὅσο γίνεται γρηγορότερον, νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀποπνιχτικὴ αὐθεντία τοῦ καθηγητῆ, ἀπὸ τὶς γνώμες καὶ θεωρίες του, νὰ ξαναβρεῖ τὴν ἐλευθερίαν στὴ σκέψη του, νὰ ξαναβρεῖ τὸν ἑαυτὸ του».

Οἱ τμηματικὲς ἐξετάσεις ἀναγκάζουν τοὺς φοιτητὲς ν’ ἀποστηθίζουν, σὰν παπαγάλοι, τὶς θεωρίες τῶν καθηγητῶν τους καὶ μάλιστα ἐνῶ ἔχουν πὺς δὲν εἶναι ἀληθινές, πὺς δὲν ἔχουν ἄλλο «ὁποδὸ» ἀπὸ τὸν δημιουργὸ τους. Μὰ πρέπει νὰ τὶς μάθουν λεπτομερικὰ, γιατί ὑπάρχει ὁ δρασχνᾶς, οἱ τμηματικὲς ἐξετάσεις, πού οἱ λιγοστοὶ καλοὶ καθηγητὲς μᾶς τὶς βρίσκουν περιττές. Φέρνουμε ἓνα παράδειγμα, γιὰ νὰ δείξουμε ὡς πὺς οἶχτρο σημείον πρέπει νὰ γίνουν παπαγάλοι οἱ φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς : Ὁ κ. Χατζῆς δὲν ζητᾷ μόνο τὶς θεωρίες του — πού μόνο ὁ ἴδιος θαυμάζει — παρὰ ἀπαιτεῖ ν’ ἀποστηθίσῃ ὁ φοιτητὴς ἀκόμα καὶ τὶς λέξεις πού μεταχειρίζεται ὁ κ. καθηγητὴς. Εἶναι λάθος νὰ εἰπεί ὁ φοιτητὴς : ὁ τάδε ἔκαμε αὐτὴ τὴ διόρθωση. Πρέπει νὰ εἰπεί : «ὁ τάδε πρόβη εἰς αὐτὴν τὴν διόρθωσιν».

Ἀπὸ τὸ πᾶρα πάνω φαίνεται πόση ἐλευθερία ἔχουν οἱ φοιτητὲς μᾶς. Δὲν μποροῦν νὰ διατυπώσουν οὔτε τὴν πὺς ἀσημαντὴ ἀντίρρηση. Ἡ παραμικρότερη προοδευτικὴ παρατήρηση, ὁ παραμικρὸς ἐνδοιασμὸς εἶναι ἀρκετὸς γιὰ νὰ χαρακτηριστεῖ ὁ φοιτητὴς... ἐπικίνδυνος ἀναρχικός!

“Ας ἀφήσουμε πᾶς τὰ κοσμοξακουσμένα «πιστοποιητικά» γιὰ τὰ φρονήματα, πού ἀποκλείουν πλῆθος σπουδαστῶν ἀπὸ τὶς ἀνώτατες σχολές. Ὅσοι δὲν ἀποκλείσθουν, τοὺς παρακολουθεῖ μέσα στὸ Πανεπιστήμιο τὸ περίφημο Πειθαρχικὸ Συμβούλιον. Κάθε κίνηση ἔχει νεκρωθεῖ. Οἱ φοιτητὲς φοβοῦνται νὰ πάρουν μέρος στὶς ἀρχαιρεσίας, φοβοῦνται νὰ ἐκφράσουν τὴ γνώμη τους, νὰ μιλήσουν.

Ἡ φιλοσοφικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ μόρφωση, ἀπαραίτητη γιὰ κάθε μορφωμένο ἄνθρωπο, δὲ δίνεται στοὺς φοιτητὲς. Μὰ, μπορεῖ νὰ γίνῃ κανεὶς ἐπιστήμονας χωρὶς φιλοσοφικὸν κατάρτισμό, χωρὶς νὰ κατέχει τοὺς νόμους τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐξέλιξης τῆς κοινωνίας; Μὰ ὁ τρόπος πού διδάσκεται στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ τὸ μάθημα τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Κοινωνιολογίας εἶναι ἀξιοθρήνητος! “Ας ἀφήσουμε ὅμως πάλι νὰ μᾶς τὰ εἰποῦν οἱ φοιτητὲς : «α) Τὸ μάθημα τῆς Φιλοσοφίας εἶναι κατὰ τέτοιο τρόπο χωρισμένο σὲ τέσσερις καθηγητὲς, πού ὁ σπουδαστὴς δὲν

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

παίρνει μια ξεθαρισμένη εικόνα του όλου. β) Οι περισσότεροι από τους καθηγητές της Φιλοσοφίας είναι τόσο άσφαείς και δυσνόητοι, ώστε κανείς δεν καταλαβαίνει τί λένε, και υποχρεωνόμαστε ν' αποστηθίζουμε. γ) Τα συμπεράσματα του καθηγητή είναι φανερά αντίθετα με την πραγματικότητα».

Έτσι οι φοιτητές πρώτα-πρώτα δεν μαθαίνουν και χάνουν ατέλειωτες πολυτίμες ώρες σε μια στείρα ξερή αποστηθίση, και τους δημιουργείται ακόμα και ριζώνει μέσα τους η έντυψη, πώς έπιστήμη θα είπεί μπουκωμά με σκόρπιες, ασύνδετες και πολλές φορές κούφιας γνώσεις. Νά, μερικά πρόχειρα παραδείγματα τών... έπιστημονικών «άληθειών», όπως μάς τ'αγράφουν οι φοιτητές: «Η γέχνη δέν γνωρίζει πρέσσο»! (Θεοδωρακόπουλος). «Ο έθνικοσοσιαλισμός είναι έθνικιστική κίνησης χωρίς νά είναι ίμπεριαλιστική ούτε έπιθετική, αλλά συγκεντρωτική και απομονωτική επάνω στον γερμανικό λαό προς έξω»! (κ. Σακελλαρίου).

Και ποιά μέσο έχουν οι κ.κ. καθηγητές για νά εξακριβώσουν αν οι μαθητές τους κατάπιαν και χώνεψαν ολόκληρη την πεμπτουσία αυτής της σοφίας; Γι' αυτό το σκοπό υπάρχουν οι τμηματικές εξετάσεις. Κανείς όμως δεν θα δεχτεί πώς μπορεί με τη δεκάλεπτο εξέταση που γίνεται στο φοιτητή νά διαπιστωθεί η κατάρτισή του. Μόνο άμα η διδασκαλία γίνεται φροντιστηριακά, μόνο με φροντιστηριακές ασκήσεις και έργασίες, μόνο με την έρευνα και την ελεύθερη συνεργασία του φοιτητή με τον καθηγητή, μόνο λοιπόν άμα καλλιιεργείται το έπιστημονικό πνεύμα, μόνο τότε το Πανεπιστήμιο θα καταρτίζει έπιστήμονες, πού θα μπορούν ν' ανταποκριθούν αύριο στα καθήκοντά του. Τότε ή έπαφή του καθηγητή με το φοιτητή θα είναι γόνιμη σε μια καρποφόρα στενή συνεργασία. Τότε θα γίνουν ολότελα περιττές οι τμηματικές εξετάσεις — καθώς και τ'α εξέταστρα.

Τό φοιτητικό συσσίτιο

Τό διευθύνει, μια Έφορεία από πέντε καθηγητές του Πανεπιστημίου. Λειτουργεί από την έχθρική Κατοχή κι' έπειτα τό φοιτητικό συσσίτιο στους δύο τελευταίους όροφους της Πανεπιστημιακής Λέσχης. Σιτίζονται περίπου 450 άποροι φοιτητές. Πληρώνουν ό καθένας 65.000 δραχμές τό μήνα. Η έπιχορήγηση από τό Έπουργείο Προνοίας φτάνει τις 50 χιλιάδες περίπου δραχμές τό μήνα για κάθε φοιτητή.

Τό συσσίτιο δηλαδή έχει έσοδα συνολικά 51.750.000 περίπου τό μήνα. Μ' αυτό τό ποσό όλοι περίμεναν πώς τό φαγητό θα ήταν ικανοποιητικό. Μολαταύτα είναι τό χειρότερο πού μπορούσε νά γίνει, και οί φοιτητές πού λύνουν τό πετάνε. Τά ύλικά πάντοτε είναι σε πολύ κακή ποιότητα, χωρίς λάδι, και άνυπόφορα κακομαγειρεμένο. Ακόμη

Η ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΜΑΣ ΣΕΛΙΔΑ

Από τό έρχόμενο τεύχος ό «Άνταίος» καθιερώνει ειδική στήλη στην όποία οί σπουδαστές θα βρίσκουν άπαντήσεις σε όποιοδήποτε έπιστημονικό θέμα τους άπασχολεί. Καθηγητές του Πολυτεχνείου, του Πανεπιστημίου και τών Άνωτάτων Σχολών θα παρακολουθούν τη στήλη αυτή άπ' την όποία και θ' άπαντούν στις άπορίες τών σπουδαστών.

Έτσι οί σπουδαστές πού θα ήθελαν την εοήθεια της στήλης αυτής νά άπευθύνονται στα Γραφεία μας, Άριστέιδου 3.

και κομμάτια από έφημερίδες, συμβαίνει νά βρίσκουν στο φαγητό τους οί φοιτητές — ως εκεί φτάνει ή άδιαφορία τών ύπευθύνων. «Είναι άισχος νά τρώνε τά παιδιά μας γάλα με μύγερο», έπτε στην τελευταία του έπιθεώρηση ό άστιάτρος του Γ' άστυνομικού τμήματος. Ό ίδιος κ. άστιάτρος πέταξε και όλα τά πιάτα για άκατάλληλα. Πόσο σωστός είναι ή χαρακτηρισμός του. Πάτε μια μέρα στο φοιτητικό συσσίτιο θα δείτε τους φοιτητές νά κουβαλούν στις τσέπες τους τό κουτάλι και τό πηρούνι τους και νά πίνουν τό γάλα σ' άνσιχτά κουτιά από κονσέρβες όπως στην κατοχή.

Οί φοιτητές έχουν επανειλημμένως παρακαλέσει, έχουν διαμαρτυρηθεί και έχουν υποδείξει ικανοποιητικές λύσεις, τίποτε όμως ως σήμερα δεν έγινε. Και έτσι αναγκάστηκαν τά παιδιά νά κηρύξουν κατά καιρούς τις γνωστές άπεργίες πείνας. Μά οί άρμόδιοι δέ συγκινήθηκαν. Τό μόνο μέτρο την τελευταία φορά ήταν ή... άποβολή από τό συσσίτιο της άπεργιακής Έπιτροπής!

Την κακή θέληση τη δείχνουν πρό πάντων τά μέλη της Έφορείας του συσιτίου. Γι συμβαίνει λοιπόν εκεί μέσα; Γιατί τόση στενοκεφαλιά για νά λυθεί ένα τόσο σοβαρό ζήτημα; Δεν ζητούν τ' άδύνατα οί φοιτητές, άμα προτείνουν: α) Νά κατεβεί τό συσσίτιο κάτω, στην αίθουσα του έστιατορίου· β) νά δοθεί σε ιδιωτική έπιχείρηση τό συσσίτιο και συγκεκριμένα στον έπιχειρηματία του έστιατορίου, όπως γινόταν και πριν από τον πόλεμο. Γιατί τά παιδιά πιστεύουν — και υπάρχουν και άρμόδιοι πού τό άναγνωρίζουν — πώς με τά λεφτά πού ξοδεύονται σήμερα μπορεί νά καλύτερέψει σημαντικά ή ποιότητα του φαγητού; Και έπιτέλους θα τρώνε σ' ένα τραπέζι της προκοπής και θα λείπει τό «άισχος» της αίθουσας, όπου όμοδικά «έστιάζονται» και νά λειτουργεί και τις Κυριακές τό συσσίτιο. Βλέπετε και οί άποροι συνηθίζουν νά... τρώνε κι' αυτοί και την Κυριακή.

E. N.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΜΙΣΘΟΙ ΚΑΙ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Με τὸν τίτλο αὐτὸ ἐγκαινιάζουμε ἀπὸ σήμερον μιὰ προσπάθεια μὲ στατιστικούς ἀριθμούς νὰ παρακολουθηθοῦν οἱ μισθοὶ καὶ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν μισθωτῶν. Τὸ θέμα εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα καὶ γὰ πιὸ σοβαρά. Ὅμως, ὅπως καὶ σὲ τόσα ἄλλα σοβαρὰ κοινωνικο - οικονομικά ζητήματα, οἱ ἐπίσημες στατιστικὲς πηγὲς τηροῦν «σιγὴν ἰχθύος». Οὔτε μιὰ προσπάθεια δὲν ἔχει γίνεῖ γιὰ νὰ καταρτισθεῖ ἕνας μισθοτιμῆριθμος. Ἐνας ἀξιόπιστος καὶ γενικὰ ἀναγνωρισμένος τιμῆριθμος κόστους ζωῆς λείπει.

Μέσα σ' αὐτὲς τὶς συνθήκες, ἡ προσπάθεια μας συναντᾷ μεγάλες δυσκολίες γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ νὰ πραγματοποιηθεῖ σὲ ικανοποιητικὸ βαθμὸ. Τὰ στατιστικὰ υἱοιχεῖα ποὺ παίρνουμε γιὰ τὸν καταρτισμὸ τοῦ πίνακα «Μισθοὶ καὶ βιοτικὸ ἐπίπεδο», εἶναι σταχυολογημένα ἀπὸ ἐπίσημες πηγές. Οἱ μαθηματικοὶ ὑπολογισμοὶ εἶναι δικοὶ μας. Ἀπὸ τὴ φύση τῶν στοιχείων προκύπτει, πῶς τὰ ἀποτελέσματα ἔχουν περισσότερο ἐνδεικτικὴ σημασία.

Ἡ δευτέρη στήλη τοῦ πίνακα ἀναφέρεται στοὺς ὀνομαστικούς μισθοὺς, ποὺ δόθηκαν μεταπολεμικά, μὲ ὑπουργικὲς ἀποφάσεις ἢ δίνονται μὲ τὶς συλλογικὲς συμβάσεις. Γιὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς ποὺ ἔγιναν γιὰ νὰ προκύψουν οἱ ἀριθμοδείκτες (τὰ πολλαπλάσια) τῶν ὀνομαστικῶν μισθῶν βλέπε τὸ τεύχος «Ἀνταῖος» 3—4, 1949, σελ. 160. Οἱ μισθοὶ τῶν συλλογικῶν συμβάσεων ἰσχύουν γιὰ τὴ μεγάλη μάζα τῶν μισθωτῶν.

Ἡ τρίτη στήλη δίνει τὸν εἰδικὸ τιμῆριθμὸ διατροφῆς, ποὺ τὸν δημοσιεύει ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδας. Οἱ ἐπιφυλάξεις μας γιὰ τὴν ἀντικειμενικότητα τοῦ τιμῆριθμοῦ τῆς Τ. Τ. Ε. εἶναι γνωστὲς ἀπὸ μελέτες καὶ ἄρθρα ποὺ ἔχει δημοσιεύσει στὸ παρελθόν ὁ «Ἀνταῖος». Ἀπὸ ὅλους ὅμως τοὺς τιμῆριθμούς κόστους ζωῆς ποὺ δημοσιεύονται σήμερον φαίνεται πῶς ὁ εἰδικὸς τιμῆριθμὸς διατροφῆς, ποὺ καταρτίζει ἡ Τ.Τ.Ε., νὰ πλησιάζει κάπως περισσότερο στὸ πραγματικὸ κόστος ζωῆς.

Ἡ τέταρτη στήλη, δίνει τοὺς πραγματικούς μισθοὺς σὲ ἑκατοστά. Οἱ μεταβολὲς τῶν πραγματικῶν μισθῶν μποροῦνε καὶ ἐκφράζον τὶς μεταβολὲς τοῦ πραγματικοῦ ἐπίπεδου ζωῆς τῶν μισθωτῶν. Ἡ σύγκριση γίνεται μὲ τὰ ἀντίστοιχα στοιχεῖα ἀπὸ τὸ 1938.

Ἡ γενικὴ παρατήρηση, ποὺ δαίνει ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακα, ἐπιβεβαιώνει τὴ κα-

ταστροφικὴ πτώση ποὺ ἔχουν ὑποστεί μεταπολεμικά οἱ πραγματικοὶ μισθοὶ καὶ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν μισθωτῶν. Οἱ πραγματικοὶ μισθοὶ καὶ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο ἔχουν πέσει μεταπολεμικά κατὰ 50—60% κάτω ἀπὸ τὸ λιτοδίαιτο προπολεμικὸ ἐπίπεδο.

ΔΕΙΚΤΗΣ ΜΙΣΘΩΝ «ΑΝΤΑΙΟΥ»

Χρονικὸ διάστημα	Δείκτης ὀνομαστικῶν μισθῶν	Τιμῆριθμὸς Τ.Τ.Ε.	Δείκτης διατροφῆς πραγμα- τικῶν μι- σθῶν καὶ βιοτ. ἐπιπ.
1938	1	1	100
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
1945	8,33	18	44
1946	52	152	32
1947	152	200	76
1948	188	302	62
1949 α) ὁμνη	188	357	52
1949 β) ὁμνη	215	343	63
1950 α) ὁμνη	215	364	59
1950 Ἰουλ.	215	380	56,58
1950 Αὐγ.	215	380	56,58
1950 Σεπτ.	215	372	57,80
1950 Ὀκτ.	215	373	57,65
1950 Νοέμβ.	215	371	57,95

Εἰδικότερα ἀπὸ τὸ δεύτερο ἔξάμηνο τοῦ 1949, ὅταν ἡ δικαστικὴ αὐξηση 30% ἔγινε γενικὰ ὑποχρεωτικὴ καὶ ὁ μέσος ὅρος τῶν μισθῶν συλλογικῶν συμβάσεων ἀνέβηκε 15%, σημειώνεται πάλι μιὰ συνεχὴ πτώση τῶν πραγματικῶν μισθῶν καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπίπεδου, πτώση ποὺ ἀπὸ τὸν πίνακα φαίνεται, σύμφωνα μὲ τὸν τιμῆριθμὸ διατροφῆς τῆς Τ.Τ.Ε. νὰ εἶναι γύρω εἰς 10%.

ΟΙ ΤΙΜΑΡΙΘΜΟΙ

Ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τιμῆριθμους, ποὺ ἡ σύγχρονη ἀνάπτυξη τῆς Στατιστικῆς προσφέρει, ὁ τιμῆριθμὸς κόστους ζωῆς εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει σαφὴ καὶ ἐντονο κοινωνικο-οικονομικὸ χαρακτήρα. Γιατὶ ὁ τιμῆριθμὸς κόστους ζωῆς δὲ μετράει γενικά τὸ κόστος ἢ τὴν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς, μὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καταρτίζεται γιὰ νὰ μετράει τὸ κόστος ζωῆς ὁρισμένης κοινωνικῆς τάξης, π.χ. τῆς ἐργατοῦπαλληλικῆς ἢ τῆς μικροαστικῆς, ἢ τῆς μικροαγροτικῆς κλπ. Καὶ ὅχι μόνον νὰ μετράει τὸ κόστος ζωῆς, μὰ νὰ παρέχει ἀκόμα καὶ τὸ μέτρο γιὰ τὴ μέτρηση τοῦ ὅπου καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπίπεδου τῆς ἑξιδας κοινωνικῆς τάξης. Ἡ ἀνάγκη γιὰ ἕνα τέτοιο ἀξιόπιστο τιμῆριθμὸ γίνεται πὺς μεγάλη σὲ ἐποχές, ὅπως ἡ σημερινή, ποὺ οἱ τιμὲς τῶν ἐμπορευμάτων καὶ ἡ νομισματικὴ ἐκφραση τῶν

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

εισοδημάτων συνεχώς μεταβάλλονται" εξ αιτίας του πληθωρισμού και της διαταραχής των δρών παραγωγής.

Οι μεταπολεμικές περιπέτειες του τιμάρθμου αυτού στην Ελλάδα είναι γνωστές. Περιοριζόμαστε να αναφέρουμε την απαγόρευση να δημοσιεύεται και την πληθωρική παραγωγή από τιμάρθμους, που παρουσιάζεται τα τελευταία χρόνια. Μά θπως λέει και το άρχαιο γνωμικό: ούκ έν τῷ πολλῷ τὸ εὖ.

Τὸ γενικό γνώρισμα σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς μεταπολεμικοὺς τιμάρθμους εἶναι πὼς τοὺς λείπει ἡ γενική ἀναγνώριση καὶ παραδοχή. Τοὺς ἀμφισβητοῦνται τὰ πῶς κύρια γνωρίσματα κάθε καλοῦ τιμάρθμου: ἡ ἀντικειμενικότητα καὶ ἡ ἀμεροληψία. Κι' αὐτὸ εἶναι φυσικό, ὅταν οἱ τιμάρθμοι αὐτοὶ δὲν καταρτίζονται μὲ πραγματικά, ἀντικειμενικά στοιχεῖα, μὰ μὲ θεωρητικά, αὐθαίρετα καὶ φανταστικά, καὶ ὅταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐμφανίζον ἀθέλητα μεθοδολογικά σφάλματα πὺ δὲσκόλα μποροῦν νὰ ἀποδιώξουν τὴν ὑπόνοια πὼς γίνονται σκόπιμα.

Μὲ τὸν τιμάρθμο κόστους ζωῆς τῆς Ὑπηρεσίας Μελετῶν τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν, πὺ πρωτοεμφανίζεται γιὰ τὸ πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ 1950, ἀπλῶς μεγαλῶνει ὁ ἀριθμὸς τῶν τιμάρθμων, πὺ ἔγιναν μεταπολεμικά γνωστοί, ἀπὸ 7 — ἂν δὲν ἀπατώμεθα — σὲ 8. Τὴν ἀρίθμηση αὐτὴ πιθανὸν νὰ ἀμφισβητήσῃ ὁ Α.Σ.Α., καὶ ἴσως μὲ τὸ δικίον του. Ἡ ὁμοιότητα, πὺ διαπιστώνεται ἀνάμεσα στοὺς δύο τιμάρθμους τοῦ Α.Σ.Α. καὶ τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν, στὴ μέθοδο καταρτισμοῦ καὶ ὑπολογισμοῦ (ἡ ἴδια τυπικὴ οἰκογένεια, μὲ τὸ ἴδιο σχεδὸν εἰσόδημα, μὲ τὴν ἴδια σχεδὸν σύνθεση δαπανῶν, μὲ τὸ ἴδιο ἀκριθῶς θεωρητικό σιτηρέσιο καὶ μὲ ἄλλες ὁμοιότητες, ἀκόμη καὶ στὶς πῶς μικρὲς λεπτομέρειες), δικαιολογημένα γεννᾷ τὴ σκέψη πὼς δὲν ὀφείλεται σὲ τυχαία σύμπτωση.

Πάντως ἡ σύμπτωση αὐτὴ μᾶς διευκολύνει. Ἡ θέση πὺ παίρνουμε γιὰ τὸν τιμάρθμο τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τιμάρθμο μὲ ἄλλο τίτλο, δηλαδὴ γιὰ τὸν τιμάρθμο τοῦ Α.Σ.Α.

Τὸ ζήτημα τῆς πατρότητας τοῦ τιμάρθμου αὐτοῦ εἶναι ἓνα ζήτημα, βέβαια, πὺ ἀφορᾷ περισσότερο τὶς δύο Ὑπηρεσίες. Κεῖναι ὅμως πὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ξενίζον τὸν τιμάρθμο αὐτὸ καὶ τοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθοῦν ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία Μελετῶν τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν εἶναι:

1) Πὼς συμβαίνει ὁ τιμάρθμος αὐτός, πὺ εἶναι στὴ σειρά ἡλικίας ὁ πῶς μικρός, νὰ εἶναι καὶ ὁ πῶς μικρός στὸ ὕψος πὺ δείχνει γιὰ τὸ κόστος ζωῆς, σὲ σύγκριση μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τιμάρθμους; Ἡ μικρὴ του ἡλικία δὲ θὰ ἦταν, βέβαια, ἀρκετὴ ἐρμηνεία γι' αὐτὸ!

2) Πὼς συμβαίνει ὁ τιμάρθμος αὐτός, πὺ εἶναι ὁ ἴδιος καὶ συνεχίζει μόνο τὴ ζωὴ τοῦ τιμάρθμου τοῦ Α.Σ.Α. μὲ ἄλλο τίτλο, νὰ ἐμφανίζει τὸ κόστος ζωῆς γιὰ τὸ πρῶτο 15ῆμερο τοῦ Νοέμβριου 1950 χαμηλότερο ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ κόστους ζωῆς κατὰ τὸ Φλεβάρη 1950, πὺ εἰδείχνε, ὅταν παρουσιαζόταν σὸν τιμάρθμος τοῦ Α.Σ.Α.; Τὸ πραγματικό κόστος τῆς ζωῆς, δυστυχῶς, δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ ἄλλες στοὺς τίτους. Εἶναι σὲ ὅλους γνωστὴ — καὶ ὅλοι εἰ ἄλλοι τιμάρθμοι μέχρις ἓνα σημείο τὴν ἐκφράζουν — ἡ ὕψωση τῶν τιμῶν πὺ συντελέστηκε μέσα στὸ διάστημα ἀπὸ τὸ Φλεβάρη μέχρι τὸ

Νοέμβριον τοῦ 1950. Καὶ ἰδοὺ οἱ ἀριθμοὶ γιὰ σύγκριση:

	Γενικός Τιμάρθμος Κόστους Ζωῆς		Α.Σ.Α. ὕπ. Ἐφ. Διαν.
	«Τρ. Ἐλ.»	«Βῆματ.»	
1950, Φλεβ.	303.34	276	285.32
» Νοεμ.	321.14	306.5	284.97
Ἀῖξησις + Μείωσις —	+ 17.80	+ 30.5	— 0.35

Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς ἐπιθεωρῶνουν ἄλλη μιὰ φορά τὴ μόνη σωστὴ καὶ ἐπιστημονικὴ θέση, πὺ ἔχει πάρει τὸ περιοδικό μας, στὸ ζήτημα τοῦ τιμάρθμου κόστους ζωῆς: α) Ὁ τιμάρθμος πρέπει νὰ στηρίζεται σὲ πραγματικὰ στοιχεῖα καὶ ὄχι σὲ αὐθαίρετα, θεωρητικά ἢ φανταστικά στοιχεῖα καὶ ἐκτιμήσεις, β) ὅλα τὰ στοιχεῖα (εἶδη, ποσότητες καὶ ποιότητες εἰδῶν, τιμές βασικῆς ἐποχῆς, πληροφοριακές πηγές καὶ ἄλλα) πὺ ἀπαρτίζουν τὸν τιμάρθμο καὶ ἡ μέθοδος ὑπολογισμοῦ του, πρέπει νὰ ἀντέχουν στὸν ἐπιστημονικό καὶ δημόσιο ἔλεγχο, γ) ἐκπρόσωποι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐνδιαφερομένους πρέπει νὰ συμμετέχουν στὴν ἐργασία τοῦ καταρτισμοῦ καὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ τιμάρθμου, καὶ ὄχι μόνον οἱ «εἰδικοί». Ἔτσι μόνον μπορεῖ νὰ προκύβει ἓνας τιμάρθμος ἀντικειμενικός καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ σὸν ἀξιόπιστος στὴ συνείδηση τοῦ κόσμου, πὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν τιμάρθμικὴ μέτρηση τῶν εἰσοδημάτων του.

Ὁ τιμάρθμος τῆς Ὑπηρεσίας Μελετῶν τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν καὶ τοῦ Α.Σ.Α. καταρτίστηκε μὲ θεωρητικό σιτηρέσιο γιὰ τὴ διατροφή καὶ μὲ ἐκτιμήσεις γιὰ τὶς ἄλλες δαπάνες. Ὁ τρόπος αὐτός τοῦ καταρτισμοῦ δὲν κατοχυρώνει τὸν τιμάρθμο ἀπὸ τὶς ὀπκειμενικὲς ἐκτιμήσεις καὶ ἀπὸ τοὺς αὐθαίρετους καθορισμοὺς τῶν δαπανῶν, πὺ μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετοῦν ὀρισμένους σκοποὺς, παραμορφῶνουν ὅμως τὴν πραγματικότητα καὶ ἐμποδίζουν τὸν τιμάρθμον νὰ ἀποδώσῃ τὸ πραγματικό ἐπίπεδο τῶν τιμῶν.

Μὲ τέτοιο τρόπο καταρτισμοῦ ὅλα εἶναι δυνάτα. Ὅχι μόνον ὁ τιμάρθμος νὰ μὴ δείχνει τὸ πραγματικό ὕψος, ὅπου βρίσκεται σὲ μιὰ ὀρισμένη περίοδο τὸ κόστος τῆς ζωῆς, μὰ νὰ μὴ δείχνει οὔτε τὶς πραγματικὲς μεταβολές στὸ κόστος τῆς ζωῆς. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει, ὅπως εἶδαμε πῶς πάνω, καὶ μὲ τὸν τιμάρθμο τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν, τῶς τιμάρθμο τοῦ Α.Σ.Α.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Τὸ βασικό πρόβλημα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι πρόβλημα παραγωγῆς. Ἡ ἔνταση καὶ κυρίως ἡ σωστὴ κατεύθυνση καὶ διάρθρωση τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητας καὶ τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς ἰδιαίτερα, εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἰσορροπία καὶ διάσωση τῆς οἰκονομίας, πὺ ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση ὡς σήμερα παραπαίει ἀνάμεσα στὰ πολυποικίλα προγράμματα καὶ στὴν ἐξαρθρωτικὴ ἀναρχία.

Εἶναι φανερό πὼς ἡ συστηματικὴ καὶ ἀναλυτικὴ στατιστικὴ παρακολούθηση τῆς πορείας τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, στὸ σύνολό τῆς, εἶναι

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Διαβίωση-Διευδυνήσεις Νομικά Ζητήματα Κατοικία-Ψεία

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΜΙΑ ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΡΕΥΝΑ

Δημοσιεύουμε, χωρίς κανένα σχόλιο, αποσπάσματα από τη πιο κάτω έκθεση που δίνει καθαρά σε πιά κατάσταση βρίσκεται σήμερα η εργατική οικογένεια στην Ελλάδα. Η έρευνα διά την εξακρίβωσιν των δαπανών και του κόστους της ζωής των εργατικών οικογενειών εις την Ελλάδα έγινεν υπό την κατεύθυνσιν του Εργατικού Τμήματος της Αμερικανικής Αποστολής εις την Ελλάδα, του οποίου προϊστάται ο κ. Άλλαν Στρώουν και του τμήματος έρευνών και στατιστικής του υπουργείου Εργασίας. Η Γ. Σ. Ε. Ε. παρέσχε την συνεργασίαν της κατά την διάρκειαν της έκπονήσεως του σχεδίου και της διεξαγωγής της έρευνης.

Η Διοίκηση της Γ. Σ. Ε. Ε. έδοξήσε εις την επιλογήν των εργατικών οικογενειών που θά παρείχον πληροφορίας και διά την πρόθυμον συνεργασίαν αυτών.

Η εργασία της περισυλλογής και της ταξινομήσεως του υλικού έγινεν από υπαλλήλους του υπουργείου Εργασίας και της Αποστολής. Η κατάστρωσις και επίβλεψις της έρευνης και η επεξεργασία της παρούσης έκθέσεως έγινεν υπό την εϋθύνην του κ. Λισενμάγιερ ειδικού επί των εργατικών Στατιστικών του Εργατικού Τμήματος της Αμερικανικής Αποστολής.

Ο δρ. Βόρις Στέρν αρχηγός του Τμήματος Επαγγελματικών Σχέσεων του Γραφείου Εργατικών Στατιστικών του υπουργείου Εργασίας των Ηνωμένων Πολιτειών έπενόησε το διά-

μερικώτερες έκδηλώσεις της και στη συνάρτησή της με τους άλλους τομείς της οικονομικής ζωής, αποτελεί μία βασική ανάγκη, αλλά και προϋπόθεσις κάθε όρθολογισμένης οικονομικής ενιμέρωσης πολιτικής.

Γύρω άπ' το ζωτικό αυτό θέμα, τά στοιχεία που δίνονται — και φτάνουν ως το πλατύτερο κοινό — κάθε άλλο παρά ανταποκρίνονται σ' αυτή την ανάγκη. Υπεύθυνα στατιστικά στοιχεία δεν δίνονται και δεν υπάρχουν συνθετικά επεξεργασμένα. Μένουν τά δελτία βιομηχανικής παραγωγής του Συνδέσμου Βιομηχάνων, που δεν μπορούν να θεωρηθούν αντικειμενικά και ανεπηρέαστα από τίς Ιδιαίτερες επιδιώξεις των συντακτών τους. Έκτός όμως άπ' αυτό, το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ή σχηματικότητα και ή γενικότητά τους που τά κάνει παραπειστικά. Τά στοιχεία αυτά παραθέτουν μόνο τους δείκτες αύξομείωσης της βιομηχανικής παραγωγής, χωρίς να αναδείχνουν ούτε τίς έσωτερικές σχέσεις των παραγωγικών κλάδων, ούτε πολύ περισσότερο να δίνουν πληροφορίες για την οργανική τοποθέτηση της Β. Π. στο σύνολο της οικονομίας.

Με τό ζωτικό αυτό θέμα ειδικός συνεργάτης μας Β' άσχολήθη στο έρχόμενο τεύχος.

γραμμα θάσει του οποίου έγινεν ή έρευνα και ήτο υπεύθυνος διά την άρχικην κατάστρωσιν και όργάνωσιν του πλάνου της έρευνης.

Δαπάναι και κόστος της ζωής των εργατικών οικογενειών.

Εις την Ελλάδα ή μελέτη των σοδάρων προβλημάτων οικονομικής πολιτικής περιπλέκεται λόγω έλλείψεως αξιοπίστων στατιστικών στοιχείων πολλών πλευρών της οικονομίας. Ένα από τά πιο έπείγοντα προβλήματα μεταξύ όλων είναι ό καθορισμός του πραγματικού κόστους της ζωής των εργατικών οικογενειών της Ελλάδος. "Αν και υπάρχουν άρκετοι τιμάρημοι κόστους ζωής διά τάς Αθήνας μεταξύ των οποίων και ό συντασσόμενος υπό της Αποστολής, δεν υπάρχουν χρήσιμα στοιχεία επί του ζωτικού προβλήματος των πραγματικών δαπανών και του απαιτουμένου ποσού εις δραχμάς διά την συντήρησιν μιάς τυπικής εργατικής οικογενείας υπό τάς παρούσας συνθήκας.

Έκτασις και μέθοδος της έρευνης

Διά να συγκεντρωθούν διάφορα στοιχεία εις τον τομέα αυτόν ήρχισεν εις τάς Αθήνας και τον Πειραιά μία έρευνα επί των δαπανών και των εισοδημάτων των εργατικών οικογενειών.

Κατά την διάρκειαν του Μαΐου προσετέθησαν 150 οικογένειαι έκ Βόλου, Ηρακλείου, Πατρών, Θεσσαλονίκης ώστε να συμπεριληφθούν έντός της έρευνης και περιοχαί έκτός των Αθηνών.

Η βασική μέθοδος ή όποία έχρησιμοποιήθη διά την μελέτην του ζητήματος ήκολούθησε την ακόλουθον πορείαν:

1) Έκλογήν αντιπροσωπευτικών οικογενειών μεταξύ της κοινότητος και των εργατικών όμάδων που εξέλεγαν διά να συμπεριληφθούν εις την μελέτην.

2) Λήψιν πληροφοριών από αυτάς τάς οικογενείας σχετικών με τάς πραγματικές προσόδους και με τά ειδικά έξοδά των επί των διαφόρων συντελεστών οι όποιοι συμπεριλαμβάνονται εις τό σύνολον των άναγκών που συνιστούν τό κόστος της ζωής των εργατικών οικογενειών.

Ανεγνωρίσθη ή ανάγκη ώστε ή μελέτη να γίνη κατά τρόπον ώστε να συμπεριληφθούν εις αυτήν αντιπροσωπευτικοί τύποι προερχόμενοι από όλας τάς κατηγορίας εργατών.

"Αν και εις την Ελλάδα δεν δύνανται να παρασχεθούν πραγματικά πληροφορία άναφερόμενα εις τους έργαζομένους εις την βιομηχανίαν, κατέστη δυνατόν να γίνη μία παραβολή με τους καταλόγους των Εργατικών Κέντρων ώστε να έπιτευχθή μία ύποδειγματική έκλογή αντιπροσωπεύουσα μίαν έρευναν επί των κυρίων βιομηχανιών κάθε κοινότητος ή όποια συμπεριελήφθη εις την μελέτην. Κατά τό μεγαλύτερον μέρος ή έ-

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ρευνα, περιορίσθη διά οικογενείας εις τὰς ὁποίας ὁ ἡμερομίσθιος ἀρχηγός των ἦτο χειρόναξ ἐργάτης.

Μόλα ταῦτα εἰς τὴν περιοχὴν Ἀθηνῶν—Πειραιῶς ἠρωτήθησαν διὰ τὴν συλλογὴν πληροφοριῶν 100 οἰκογένειαι εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἀρχηγός των ἦτο ὑπάλληλος.

Αὗται αἱ 100 οἰκογένειαι θὰ καταστοῦν τὸ ὑποκείμενον παροχῆς ἐδικῶν πληροφοριῶν, διότι ὁ τρόπος ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας των, εἰς κάποιαν ἑκτάσιν, καθὼς καὶ τὸ πρόβλημα τῶν δαπανῶν τῆς συντηρήσεως εἶναι κάπως διαφορετικὸν ἀπὸ τῶν ἐργατῶν.

Ἀπὸ τοὺς ἐργάτας πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπετάθη ἡ ἐρευνα διὰ νὰ δώσουν πληροφορίας τὰ 90% παρέσχον χρήσιμους τοιαύτας.

Οὕτω ἀπὸ τὰς 500 οἰκογενείας πού ἐλήφθησαν ὡς πρότυπον ἡ κατανομὴ εἰς τὰς διαφόρους πόλεις ἀπὸ ὅπου ἐλήφθησαν θάινει ὡς ἀκολούθως:

Ἀθῆναι—Πειραιεύς	350
Βόλος	33
Πάτραι	37
Ἡράκλειον	26
Θεσσαλονίκη	54

Σύνολον οἰκογενειῶν 500

Διὰ τὴν παρούσαν ἑκθεσιν αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς θεωροῦνται μαζὶ ὡς μία κατηγορία. Αἱ ὑπόλοιποι 4 πόλεις θεωροῦνται ὡς μία δευτέρα μεγάλη διαίρεσις.

Τὰς οἰκογενείας ἐπεσκέφθησαν ὑπάλληλοι τοῦ ὑπουργείου Ἐργασίας καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς, οἱ ὅποιοι ἐπέτυχον νὰ ἀντλήσουν πληροφορίας σχετικὰς μετὰ τὰς πραγματικὰς δαπάνας διὰ τὰ καθημερινὰ ἔξοδα, ὅπως τροφή, καθημερινὰ μεταφορικά ἔξοδα, κλπ. μηνιαία ἔξοδα δι' αὐτὰς τὰς κατηγορίας, ὅπως: ἔξοδα συντηρήσεως τοῦ σπιτιοῦ, καύσιμα ὕλη διὰ μαγειρεῦμα, προσωπικὰ ἔξοδα, καθὼς καὶ ἔξοδα τὰ ὅποια γίνονται τὸν χρόνον δι' ἐνδυμασίαν καὶ νοικοκυριό.

Τὸ μέρος τοῦ σχεδίου τοῦ προορισμένου διὰ τὰ καθημερινὰ ἔξοδα ἀπεσκόπει εἰς τὴν παροχὴν

Μέγεθος οἰκογενείας	Ὅλαι αἱ περιοχαί
Σύνολον	500
Κάτω τῶν 4 μελῶν	16
Μὲ 4 μέλη	107
» 5 »	160
» 6 »	140
» 7 »	49
» 8 »	16
Ἄνω τῶν 8 μελῶν	12

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ τεῦχος θὰ συνεχίσωμε τὴ

πληροφοριῶν ἀπὸ τὰς οἰκογενείας τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰ ἔξοδα μιᾶς ἐβδομάδος.

Διὰ τὰς Ἀθῆνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἐπισυνήφθη ἓνα συμπλήρωμα ἐπιτρέπον τὴν συλλογὴν ὁμοιοτύπων πληροφοριῶν διὰ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα. Τὰ στοιχεῖα τὰ περιεχόμενα εἰς τὴν ἑκθεσιν αὐτὴν παριστοῦν ἓνα μέσον ὅρον τῶν δαπανῶν διὰ τὰς δύο ἐβδομάδας.

Εἰς τὰς ὑπολοίπους τέσσαρας πόλεις ἡ ἀπογραφή τῶν καθημερινῶν ἐξόδων περιορίσθη μόνον διὰ μίαν ἐβδομάδα λόγω τῶν ἀντιμετωπιζομένων προβλημάτων.

Τὰ μηνιαία ἔξοδα ἦσαν ἀντιπροσωπευτικά τῶν πραγματικῶν δαπανῶν τῆς οἰκογενείας διὰ τὸν μῆνα πού προηγήθη τῆς ἡμερομηνίας καθ' ἣν ἐγένετο ἡ ἐπίσκεψις εἰς τὰς περιοχὰς πού ἐλήφθησαν ὡς ἀντιπροσωπευτικά.

Τὰ ἐτήσια ἔξοδα παριστάνουν τὴν ἐκτίμησιν τῶν οἰκογενειακῶν δαπανῶν διὰ τὴν περίοδον 12 μηνῶν διὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ ἐρευνα.

Παρεσχέθη ἡ πληροφορία ὅτι αἱ οἰκοκυραὶ — αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς πληροφορίας ἐπετεύχθη νὰ δοθοῦν ἀπὸ τὰς οἰκοκυράς—συνειργάσθησαν μετὰ κάθε τρόπον καὶ κατέβαλλον εἰλικρινεῖς προσνάθειας διὰ νὰ παράσχουν πλήρεις καὶ ἀκριβεῖς πληροφορίες.

Συγχρόνως μετὰ τὰς πληροφορίας τὰς σχετιζομένας μετὰ τὰ ἔξοδα συντηρήσεως ἡ ἐρευνα ἐπέτυχεν νὰ συγκεντρώσῃ πληροφορίας σχετιζομένας μετὰ τὰς γενικὰς συνθήκας ὑγιεινῆς διαβιώσεως καὶ οἰκογενείας καὶ διὰ τὸν τύπον τοῦ μαγειρευομένου φαγητοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐβδομάδος.

Ἐπίσης κατέστη δυνατόν νὰ ἐπιτευχθοῦν πληροφορίες σχετικαὶ μετὰ τὸ εἰσόδημα ἐκ τῆς ἐργασίας.

Σύμβεσις τῆς οἰκογενείας.

Προκαταρκτικῶς συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ἐρευναν οἰκογένειαι μετὰ 4, 5 καὶ 6 μέλη καὶ τὸ δείγμα ἐσχεδιάσθη ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ σχῆμα αὐτὸ τῶν τριῶν ὁμάδων οἰκογενειῶν.

Ὁ ἐπόμενος πίναξ δεικνύει τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκογενειῶν αἱ ὁποῖαι συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ἐρευναν, κατὰ ἀριθμὸν μελῶν.

Ἀθῆναι—Πειραιεύς	Λοιπαὶ περιοχαί
350	150
16	30
112	48
102	38
32	17
9	7
2	10

δημοσίευση τῆς ἑκθεσης.

ΟΙ ΑΠΟΛΥΘΕΝΤΕΣ ΚΑΙ Ο 13ος ΜΙΣΘΟΣ

Στὴν ὑπουργικὴ ἀπόφασις γιὰ τὸν 13ο μισθὸ προβλέπεται, ὅπως καὶ στὶς προηγούμενες, ἡ καταβολὴ μειωμένου 13ου μισθοῦ εἰς τοὺς ἀπολυθέντας ἐργατοῦπαλλήλους. Τὸ ποσὸν πού πρέπει νὰ πάρουν διαβαθμίζεται ἀνάλογα πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀπολύσεως. Μετὰ τὴν διάταξιν, ὡστόσο, αὐτὴ παίζεται κυριολεκτικὰ μὲ κατωδία εἰς βάρος τῶν μισθωτῶν, ποὺ χάσανε τὴ θέση τους. Τὸ ὑπουργεῖο Ἐργασίας κάνει, ὅτι δὲν ξέρει, ποῖα ἦταν ἡ τύ-

χη τῶν ἀντιστοιχῶν διατάξεων στὶς προηγούμενες ἀποφάσεις γιὰ τὸν 13ο μισθὸ. Μετὰ πειρίεργη ἐρμηνεία πρῶτα τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας—τὸ ἔτος 1948—καὶ ὕστερα ὁ Ἀρείος Πάγος ἀρνήθηκαν τὴν ὑπαρξὴ ὑποχρέωσης γιὰ τὴν καταβολὴ τοῦ 13ου μισθοῦ εἰς τοὺς ἀπολυθέντας, γιατί, λένε, ἡ ὑπουργικὴ ἀπόφασις στὸ σημεῖο αὐτὸ «ἐξεδόθη καθ' ὑπερβάσιν ἐξουσιοδοτήσεως» καὶ συνεπῶς εἶναι ἀκυρή. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη ξεκινᾷ

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

από την ολότελα εσφαλμένη αντίληψη ότι πρέπει να υφίσταται ενεργός σύμβασις εργασίας, καθ' όν χρόνον καθίσταται άπαιτητή ή αξίωσις, (δηλ. κατά τόν χρόνον της εκδόσεως της απόφασεως). Η άποψη αυτή άποκρούστηκε μ' έπιστημονικά επιχειρήματα (βλ. σχόλιο του Α. Σακελλαροπούλου κάτω από την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας στην Επιθ. εργατικού δικαίου του 1948, σελ. 365—366 και του ίδιου μελέτη για τόν 13ο μισθό στην 'Επιθ. έργατ. δικαίου του 1950, σελ. 53—54), αλλά τα κατώτερα δικαστήρια την εφαρμόζουν πειθαρχώντας στην απόφαση του Αρείου Πάγου. Κι' έτσι με πληθώρα δικαστικών αποφάσεων

τινάχτηκε στον άέρα ή διάταξη. Το ίδιο άσφαλώς θα επαναληφθεί και έφετος. Ο άριθμός των μισθωτών που στερείται έτσι τόν 13ο μισθό έφετος θα είναι πολύ μεγάλος, λόγω των άθρόων άπολύσεων, που γίνανε τε'λευταία. Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση τό ύπουργείο 'Εργασίας είχε υποχρέωση να κατοχυρώσει νομοθετικά τό δικαίωμα αυτό των εργαζομένων. Ο 13ος μισθός δεν είναι «δώρο», που παρέχεται από περισσή φιλανθρωπία στους εργαζομένους, αλλά είναι μισθός που αντίστοιχεί στην εργασία των μηνών που προηγούνται.

Η κωμωδία αυτή πρέπει να λήξει.

Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΑΠΕΡΓΙΩΝ

Η δυσαναλογία που υπάρχει ανάμεσα στους μισθούς και τόν τιμάριμο, όδγησε τούς εργαζόμενους, τόν τελευταίο καιρό, σε άπεργιακούς

άγώνες με αποτέλεσμα, μέσα σε ένα πεντάμηνο, να χαθούν 3.109.900 ώρες δουλειάς από την παραγωγή.

ΠΟΛΗ "Π ΕΠΑΡΧΙΑ	Α Π Ε Ρ Γ Ι Ε Σ						Απεργίες ΔΥ. — Όρ. γανισμών				Σ Ι Α Σ Ε Ι Σ		ΩΡΕΣ ΣΥΝΟΛΟ
	Εργάτες αίμας	Κλαδικές	Πανελλα- δικές	Σύνολο	Ημέρες άπείργιας	ΥΝΟΛΟ ΑΠΕΡ- ΓΙΩΝ	Κλαδικές	Πανελλα- δικές	Στάσεις	Αριθμός	Εργάτες	ΩΡΕΣ	
Αθήνα	63	35	4	102	360	60.000	27	4	2	14	18.800	59.600	2.150.700
Πειραιά	40	12	—	52	75	10.000	—	—	—	8	15.000	53.000	220.000
Θεσσαλονίκη	3	2	—	5	28	13.750	—	—	—	—	—	—	310.000
Μακεδονία	—	5	—	5	16	8.800	—	—	—	—	—	—	237.000
Ηελοπόννησος	—	3	—	3	30	4.175	—	—	—	—	—	—	140.000
Νησιά	1	4	—	5	25	1.250	—	—	—	—	—	—	43.000
Στερεά	1	2	—	3	9	540	—	—	—	—	—	—	9.200
Σύνολον	108	63	4	175	543	98.515	27	4	2	22	33.000	113.300	3.109.900

Βασικό αίτημα των εργαζομένων στους άγώνες τούς, είναι ή τιμάριμη προσαρμογή των άποδοχών τους, που σήμερα βρίσκονται 60% κάτω από τούς μισθούς του 1938. Και αν προσθέσει κανείς την αύξηση της παραγωγής σε όρισμένους κλάδους, ή διαφορά αυτή γίνεται ακόμη μεγαλύτερη. Α. χ. ενώ ή απόδοση των λιγνιτωρύχων είτανε 5 βαγόνια, σήμερα αύξήθηκε σε 15. Οι γυαλάδες από 1000 λαμπόγιαλα, παράγουν τώρα 2.500. Οι ύφαντουργοί αύξήσανε τούς 15 πήχες σε 40-50 και σε μιά σειρά άλλων κλάδων ακόμα παρατηρείται αυτή ή αύξηση στη παραγωγή με

τό ίδιο προσωπικό.

Η συμμετοχή της εργατικής τάξης στην άνασυγκρότηση, αποτελεί βασικό παράγοντα. Με πεινασμένους εργάτες όχι μόνον δεν θα προχωρήσουμε στην άνοικοδόμηση της χώρας μας, αλλά και όπως δείχνει ο παραπάνω πίνακας, πολύτιμες εργατικές ώρες θα θυσιάζονται έπειδή οι κ. κ. άρμόδιοι συνεχίζουν ναρνούνται στον εργαζόμενο τό δικαίωμα να ζήσει.

* Οι άριθμοί του πίνακα μάς δόθηκαν από τό Γραφείο Τύπου του Ε. Σ. Κ. Ε.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩ ΕΝΤΥΠΩ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΜΑΝΤΟΥ : Εισαγωγή
εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν. ("Ἐκδ. 2α
Ἀθήναι 1950).

Ὁ καθηγητὴς Ἀμαντὸς μὲ τὸν παραπάνω τίτλο ἔγραψε καὶ τύπωσε τὸ 1933 τὴ μονογραφία πού πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες τὴν ξανατύπωσε σὲ δευτέρη σχεδὸν ἀπαράλλαχτη ἔκδοση. Ὅταν ἐκδόθηκε ἡ πρώτη ἔκδοση δημοσιεύθηκαν ἀρκετὲς κριτικὲς γιὰ τὴν ἐργασία αὐτὴ τοῦ κ. Ἀμαντοῦ καὶ τονίστηκε ξεχωριστὰ ὅτι ὁ τίτλος «Εἰσαγωγή στὴ Βυζαντινὴ Ἱστορία» δὲν ἔχει καὶ μεγάλη σχέση μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς μελέτης του.

Ἀσχετὰ μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐκεῖνο πού ἔχομε νὰ παρατηρήσουμε εἶναι ὅτι ὁ κ. καθηγητὴς θὰ ἔπρεπε στὴ δευτέρη ἔκδοση νὰ κάμει ὀρισμένους προσθῆκες ἢ καὶ μεταρρυθμίσεις μιά πού περάσαν τόσα χρόνια ἀπὸ τὴν πρώτη ἔκδοση καὶ στὸ ἀναμεταξύ πλουτίστηκε ἡ βυζαντινὴ βιβλιογραφία μὲ νεώτερες ἐργασίες.

Ἀφοῦ ὅμως δὲν τὸ ἔκαμε, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ κρίνουμε τὴν ἐργασία του ὅπως τὴν ἐμφανίζει.

Πρῶτα-πρῶτα ἔχομε νὰ παρατηρήσουμε πὼς ὀρισμένα κεφάλαια ἀπὸ ἀποψη πληροφαιρική ἔχουν τὴν ἀξία τους γιὰ τὰ ζητήματα πού θίγει ὁ κ. Ἀμαντὸς (θρησκευτικά, πολιτικοκοινωνικά κλπ.) εἶναι στὴ γλώσσα μας ἀκόμα ἀνεκμετάλλευτα. Δὲν μπορούμε ὅμως νὰ συμφωνήσουμε μαζί του μὲ ὀρισμένες κρίσεις του γιὰ τὶς αἰτίες πού ἔφεραν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἱστορικὸ ἀποτέλεσμα.

Ὁ κ. καθηγητὴς διαπιστώνει τὴν οἰκονομικὴ κρίση τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ εἰδικότερα τῆς Ρώμης, ἀλλὰ ἓνα τόσο μεγάλο πρόβλημα τὸ σχολιάζει μέσα σὲ 3—4 σελίδες καὶ μάλιστα ὁλότελα ἐπιφανειακά.

Γιὰ τὶς ἐξεγέρσεις καὶ ἐπαναστάσεις τῶν δούλων δὲν γράφει τίποτα γιὰ τὸ ὅπως καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ δὲν παραδέχεται ἢ πὶσὶ σωστὰ ἀπὸ λαθεμένο μεθοδολογικὸ προσανατολισμὸ δὲν καταλαβαίνει πὼς τὸ καθεστῶς τῆς δουλείας ὅπως ἔφερε σὲ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο καὶ παράλληλα σὲ παρακμὴ τὶς ἀρχαίες Ἑλληνικὲς πολιτείες, ἔτσι ἐσπρωξε καὶ τὴ ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία στὴν παρακμὴ καὶ τὸ χάος. Καὶ ὅπως ξέρεי ὁ κ. καθηγητὴς τὸ καθεστῶς αὐτὸ τῆς δουλείας πού εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὸ σταμάτημα τῆς παραπέρα ἀνάπτυ-

ξης τῆς Τεχνικῆς εἶχε δημιουργήσει τὸ προλεταριάτο τῆς Ρώμης καὶ τῶν ἄλλων πόλεων, προλεταριάτο ὅμως πού μὲ τὸ νὰ μὴν παίρνει μέρος στὴν παραγωγή δὲν εἶχε καμμιὰ ἱστορικὴ ἀποστολὴ καὶ ὁ ρόλος του ἦταν νὰ ζητᾷ «ἄρτον καὶ θεάματα». Μιὰ «Εἰσαγωγή στὴ Βυζαντινὴ Ἱστορία» ἂν δὲν κάνω λάθος πρέπει νὰ τὸ θίξει τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς γιὰ τὴν εἶναι τὸ βασικό. Ἐξ ἄλλου θὰ γνωρίζει ὁ κ. Ἀμαντὸς ὅτι ἡ ὑπερσυγκέντρωση τῆς γῆς σὲ λίγα χέρια στὴν Ἱταλία μιά πού ἀποτύχανε οἱ ἐξεγέρσεις καὶ ἐπαναστάσεις τῶν δούλων καὶ τὸ Ρωμαϊκὸ προλεταριάτο ἀπὸ τὶς τότε συνθήκες δὲν ἔπαιξε κανένα προσδευτικὸ ἱστορικὸ ρόλο, ἀφοῦ ἔφερε σὲ ἀδιέξοδο τὴν ἀγροτικὴ οἰκονομία τῆς Ἱταλίας γενικὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἀνάγκασε τοὺς ἴδιους σιτοφιλικάδες ἢ νὰ μετατρέψουν σὲ βοσκοτόπια τὰ ἀπέραντα κτήματά τους ἢ νὰ τὰ ἐνοικιάσουν μὲ ὀρισμένους ὄρους στοὺς δούλους καλλιεργητῶν καὶ ἔτσι σιγὰ-σιγὰ διαμορφώθηκε τὸ νέο καθεστῶς τῆς δουλοπαροικίας.

Ἐπαναλαμβάνουμε λοιπὸν πὼς τὰ ζητήματα αὐτὰ ἔπρεπε, νὰ τύχουν ξεχωριστῆς ἀνάλυσης καὶ ἀνάπτυξης.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐμφάνιση καὶ ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ κ. καθηγητὴς δὲν δίνει οὔτε ἀρκετὰ στοιχεῖα, οὔτε ἡ ἀνάλυσή του εἶναι κατατοπιστική. Ὁ Χριστιανισμὸς μέσα σὲ 300 χρόνια ὕστερα ἀπὸ διωγμοὺς σκληροὺς, ἐγινε ἡ θρησκεία τῶν περισσοτέρων μεσογειακῶν λαῶν. Ἐνα τέτοιο μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας κίνημα πού ὅσο κι' ἂν ἐμφανίζεται μὲ μάσκα θρησκευτικῆς εἶχε ἄλλες ἀφορμὲς καὶ αἰτίες, χρειάζεται προσεχτικότερο καὶ πολυμερέστερο ἀντίκρουσμα.

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ ζήτημα τῆς μετάδοσης τῆς πρωτεύουσας στὴν Ἀνατολή. Ὁ κ. Ἀμαντὸς ἀναφέρει ὀρισμένους λόγους ἀλλὰ παραλείπει τὸν βασικότερον. Τὸ Βυζάντιον (ὕστερα Κων) εἶναι πρωτεύουσα ὄχι ἁπλῶς γιὰ τὴ γεωγραφικὴ του θέση ἀλλὰ γιὰ τὴ Ρώμη ὕστερα ἀπ' τὶς ἐπαναστάσεις τῶν δούλων, τὸ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο ἀπ' τὸ καθεστῶς τῆς δουλείας καὶ τὰ χτυπήματα τῶν Βορείων-βαρβάρων γερμανικῶν λαῶν, δὲν μποροῦσε νὰ ἐξυπηρετήσει τὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία.

Οἱ δυτικὲς ἐπαρχίες τῆς Αὐτοκρατορίας γιὰ τοὺς λόγους πού ἀναφέραμε ἱκανοπᾶν περάσαν στὴν παρακμὴ, ἐνῶ οἱ Ἀνατολικὲς καὶ μικρασιατικὲς πού δὲν εἶχαν σὲ μεγάλῃ ἔκταση χρεωκοπήσει οἰκονομικῶς γιὰ τὴν αὐτὴν ὑπῆρχε ἀκόμα σὲ μεγάλῃ κλίμακα ἡ μικροβιοχρησία καὶ ἀνεπτυγμένον ἐμπόριο, εἶχαν μεγαλύτερη ζωτικότητα καὶ συνακόλουθα

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

αυτές για πολλούς αιώνες κράτησαν το βάρος των εξωτερικών επιδρομών και επιθέσεων και αυτές τροφοδοτούσαν την άρχουσα τάξη του Βυζαντίου για να κρατιέται στην εξουσία με την εφαρμογή ληστρικής φορολογίας και αντιλαϊκών συγκεντρωτικών μέσων βίας.

Ύστερα απ' τις γενικές αυτές παρατηρήσεις έχουμε να προσθέσουμε πώς σε μερικά σημεία ο κ. Αμαντος ακολουθώντας και άλλους ιστορικούς, είχε κάπως αντικειμενικός και ομολογεί ότι οι Ρωμαίοι όχι μόνον υποστήριξαν παντού τους ολιγαρχικούς αλλά και με τη βοήθεια των αντιλαϊκών στοιχείων επέκτειναν και άπλωσαν την κυριαρχία τους όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στη Μεσόγειο. Και ποράλληλα οι δυτικοί στάθηκαν οι χειρότεροι δυνάστες και οι σκληρότεροι καταπιεστές.

Δεν συμφωνούμε όμως με τη γνώμη του κ. Καθηγητού ότι τάχα υπήρχαν και Ρωμαίοι φιλέλληνες (αυτοκράτορες, λόγιοι κλπ.). Βέβαια ώρισμα άτομα αγάπησαν την Ελλάδα και την Έλληνική φιλολογία και ποίηση. Στο γενικό όμως οι Ρωμαίοι άριστοκράτες ήταν έχθροι του Έλληνισμού. Έξ άλλου κι' όπω παρατηρείται «φιλελληνισμός» αυτό δεν έχει υποκειμενικά ελκτήρια. Πρόκειται για

μια ανάγκη. Οι Ρωμαίοι χρειάζονταν την ελληνική διανοήση για να στερεώσουν την εκμεταλλευτική κυριαρχία τους. Όταν λοιπόν ο Καίσαρ ξανάχτισε την Κόρινθο (44 π.Χ.) που την κατέστρεψε και έρημωσε ο Μόμμιος (146) και ο Άδριανός έχτιζε μνημεία στην Αθήνα δεν ήταν φιλέλληνες. Ό,τι έκαναν, το έκαναν για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας και για να εξυπηρετήσουν ο μόν Καίσαρ τα έμπορικά συμφέροντα της Ρώμης, ο δέ Άδριανός για να παγιώσει γενικά τη ρωμαϊκή κατοχή και διείσδυση στην Ελλάδα και ειδικότερα και από λόγους ύστεροφημίας.

Όπως είπαμε πιο πάνω σε όρισμένα σημεία ο κ. Αμαντος είναι πιο αντικειμενικός και ομολογεί ότι το φορολογικό σύστημα των Βυζαντινών αυτοκρατόρων ήταν βαρύντατο και εξαθλιώνει τις λαϊκές μάζες, ότι η στρατοκρατία ήταν έπαχθεστάτη, ότι ο κλήρος με τα την επικράτηση του Χριστιανισμού έγινε και αυτός δυνάστης και στραγγαλιστής του λαού κλπ.

Θά ήτο, εύχης έργο ή έργασία του κ. Αμάντου να είχε πολλές τέτοιες σελίδες, δυστυχώς όμως δεν έχει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Έκλογη

ΕΚΛΟΓΗ από τα καλύτερα δημοσιεύματα όλου του κόσμου. Τεύχος 60 Οκτώβριος 1950 σελίδες 136.

Δίπλα στις ολοσέλιδες και προσοδοφόρες ρεκλάμες (13 σελίδες), στις πληροφορίες για τα θεατρικά έργα που θα παιχτούν τον Οκτώβρη και εις άλλητικές συναντήσεις στα γήπεδα (2 σελίδες), δίπλα στα «μερικά από το καλύτερο —κινηματογραφικά— έργα» με τις φωτογραφίες των «αστέρων» (2 σελίδες), δίπλα στο «Σαυρόλεξο» και το Σκάκι και τη μόδα στο Παρίσι (6 σελίδες) δίπλα στις γελοιογραφίες, τα ανέκδοτα και τα εύθυμα λόγια (13 σελίδες) —πάλι, φαίνεται, ή «Εκλογή» να συναγωνιστεί το «Θησαυρό» και το «Ρομάντζο» — δίπλα στα γνωμικά και την κούφια σοφία — «Αυτό που με καταπλήσσει στην Αμερική — λέει ο Δούξ του Ουίνδσορ — είναι ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς υποκλύνε στα παιδιά τους» «Κανείς δε συμφωνεί με τις γνώμες των άλλων. Άπλως συμφωνεί με τις δικές του, ειπωμένες από κάποιον άλλον» λέει κάποιος άλλος σοφός — δίπλα λοιπόν σ' όλα αυτά τα τερπνά, ακολουθούν και τα σοβαρά και ωφέλιμα δημοσιεύματα. Και είναι αυτά δυο είδων: Τα δημοσιεύματα με εγκυκλοπαιδικό περιεχόμενο, και από το άλλο μέρος μερικά διαφωτιστικά άρθρα, όλα διαλεγμένα με μεγάλη προσοχή και για όρισμένο σκοπό.

Με τα εγκυκλοπαιδικά δημοσιεύματα θέλει φαίνεται, ή «Εκλογή» να μορφώσει τους ά-

ναγνώστες της, και να πλουτίσει τις έπιστημονικές τους γνώσεις. Τους πληροφορεί λοιπόν πώς ένας Άγγλος αρχαιολόγος αναζητάει «ένα χαμένο κόσμο» και «έλπίζει ότι θα ανακαλύψει εντός του έτους» τη θουλιγγμένη Ατλαντίδα. Τους πληροφορεί ακόμη, πώς μπορεί να «υπάρχουν» ακόμη ζωντανά Μαμμούθ, και πώς «βρέθηκε ακόμη ένας ελληνικός θησαυρός» στο Μεταπόντιο ένα «κράνος» πολεμιστή «του 6 αιώνα π.χ.». Τους διδάσκει για το «βασιλείο της σκολατάς» την Έλβετία το «έπίγειο παράδεισο» όπου οι Άγγλοι περιηγητές «γίνονται μανιακοί» για το έλβετικό «φαγητό» και «όπου ή σκολατά δίδεται χωρίς δελτίο». Τους πλουτίζει τις γνώσεις τους με την «ιστορία της φωτογραφίας» με τη «ναυμαχία της Ναυπάκτου» (7 Οκτωβρίου 1571) με το «Ταξίδι του Μάσκο Πόλο». Τους διαφωτίζει για τα «ραδιο-ισότοπα» που «στη βιομηχανία έχουν τόσες εφαρμογές» μα που δε «γίνονται έπαρκής εκμετάλλευσίς τους», γιατί «ή βιομηχανία είναι ακόμη έπιφυλακτική» (φυσικά ή βιομηχανία στις καπιταλιστικές χώρες, όπου μοναδικός σκοπός της είναι το άτομικό κέρδος). Τους αναγγέλλει με το δημοσίευμα «Αντίο Έλκος» πώς με το καινούργιο φάρμακο, τη «μπανθίνη», που παρασκευάζεται —φυσικά— στην Αμερική, θά σωθεί ή ανθρωπότητα από ή βασανιστικό Έλκος, και τέλος τους συστήνει να πάνε όσοι θέλουν να σπουδάσουν δημοσιονόμοι στην Αμερική όπως έκανε και ή Γαλίσα Χορστίνια Ρινόιτε.

Με όλα αυτά τα τερπνά και ωφέλιμα και «από τα καλύτερα δημοσιεύματα» —φανταστείτε τί θά ήσαν τα χειρότερα— διαλεγμένα

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ -ΕΝΤΥΠΟΥ

προπάντων από αγγλοαμερικανικά περιοδικά και εφημερίδες, και όχι «όλου του κόσμου» δυο πράγματα επιδιώκει η «Εκλογή».

Πρώτα θέλει να προπαγανδίζει και να εξοραώσει στους αναγνώστες της την έντυπωση, πώς η επιστήμη και η τέχνη καλλιεργούνται και ακμάζουν μόνο στην Αγγλία και την Αμερική, ενώ στις άλλες προπάντων τις σοσιαλιστικές χώρες κανένα «καλό» δημοσίευμα δε βρήκε. Εκεί επικρατεί η βαρβαρότητα! Εκεί χτίζεται ο σοσιαλισμός, κι αυτό είναι η καταστροφή του κόσμου!

Δεύτερο επιδιώκει η «Εκλογή» με τα τεργνά και έγκυκλοπαιδικά δημοσιεύματά της, να παραπλανήσει την προσοχή των αναγνωστών της, να τραβήξει την προσοχή τους μακριά από τα σημερινά καυτερά προβλήματα, που συνθλίβουν όλο τον κόσμο και έμας τους Έλληνες ιδιαίτερα. Σά να πόνε όλο καλά. Σά να μην υπάρχει πείνα, ανεργία, εξολλίωση, αίσχρη έκμεταλλευση. Ούτε σωρός τ'ά έρεπιπτι. Σά να μην υπάρχει αγωνία με τον πόλεμο που έτοιμάζουν. Μά κι' αν υπάρχουν, κανένας λόγος να καταγινώσαστε, μ' αυτά τ' προβλήματα. Σημασία έχει να μάθουμε. Άν ζούμε σήμερα Μωμούθ και αν θα ανακαμφτεί η βουλιαγμένη Ατλαντίδα. Τότε θα θρυσίλφει στον κόσμο η ειρήνη και η ευτυχία! Άς ριζούμε και τώρα μια μισή και στα άθροια της.

Με τα άθροια της η «Εκλογή» φανερώνει την ιδεολογία της και καθορίζει ακόμη καλύτερα τον ιδεολογικό προσανατολισμό, που θέλει να δώσει στους αναγνώστες της.

Πρώτα-πρώτα φινουράρει ο ύμνος στη δικτατορία του Μεταξά με το άθρο του γνωστού δημοσιογράφου Γ.Α.Β. «Είκοσι όκτώ Όκτωβρίου». Ο άρθρογράφος μάς τονίζει πως το «ΟΧΙ» δεν το είπε ο ελληνικός λαός. Εκείνος που το είπε, είναι ο προστάτης της ελευθερίας Μεταξάς: «Καθώς εδιάβαζα (το τηλεγράφων) είχα αρκετόν καιρόν διά να έννοήσω ότι οι Έλληνες έκαλούμεθα να ζήσωμεν η ελευθερία η δούλοι». Και ακόμη προσπαθεί ο άρθρογράφος να μάς πείσει, πως την εποποιία επάνω στ' άλβανικά βουνά δεν την έκανε ο ηρωικός ελληνικός λαός. Ο νικητής είναι η δικτατορία του Μεταξά. Γιατι αν δεν ήταν η δικτατορία, αν οι Ιταλοί και οι Γερμανοί είχαν ζητήσει να πέσει ο Μεταξάς — αυτό ήταν το βασικό λάθος τους — τότε μέσα σε λίγες μέρες «η Έλλάς και η πειθαρχία της και η συνοχή της (θα ήταν) διαλελυμένα...». Και οι Ιταλοί θα ήταν μετά πέντ-έξ ήμερες εις τας Αθήνας.

Τόν ύμνο στη δικτατορία του Μεταξά, τον ακολουθεί ο ύμνος σε μια άλλη σποιδασία προσωπικότητα, τον Γιάν Σμάτς — γνωρίσαμε κι' έμεις το φιλελληνισμό του, βαφτίσαμε μάλαστα με τ' όνομά του την δόδ Βουκουρεστίου. Είναι το «πολυαναπτυμένο παιδί τ'» (Βασταμική) κοινοπολιτείας» γράφει στο άρθρο του ο άλλοτε ύπουργός των Έξωτερικών και σήμερα ύπαρχνός στο συντηρητικό κόμμα της Αγγλίας, ο Ήντεν. Ο Γιάν Σμάτς είχε κάκλόνητη πίστη στην ελευθερία. όμως ο δεισποτισμός αυτός δεν στάθηκε η πνή της δυναμείας του. Και πόν να μη τού πάλει ύμνος ο Ήντεν, αφού ο Γιάν Σμάτς έγινε στυλσβάτης στο άποικιακό σύστημα της Αγγλίας — και συνεοός στην άγοια έκμεταλλευση των λαών των ύποδουλών στην αυτοκρατορία. Στο τότε άρθρο «Αποτυχίες...» μάς

διηγείται ο ίδιος ο Άλ Διομήδης, πως άπό-τυχε στο διαγωνισμό και δεν έγινε δικαστής. πώς έγινε ύφηγητής στο Πανεπιστήμιο, μά άπότυχε και δεν έγινε καθηγητής, και πώς στο τέλος έγινε στα 1912 ύπουργός των Οίκονομικών και έκτοτε επί τεσσαρακονταετίαν δεν ήσυχασε. Και πώς να ήσυχάσει ο τρανός οικονομολόγος, άφασίωμένος να έξυπηρετεί τα συμφέροντα των Τραπεζών και να οργανώνει τον κρατικό προϋπολογισμό σε βάρος του λαού.

Ύστερα από τις προσωπικότητες, μάς μεταφέρει η «Εκλογή» στην ψυχολογία του πλήθους, με την περισπούδαστη επιστημονική μελέτη «Ένα κοινωνικό μυστήριο — Η ηλικία του Πλήθους», για να δώσει έτσι έμμεσα άλλο ένα χτύπημα στη γνήσια Δημοκρατία.

Λοιπόν, «η εποχή μας είδε να γεννιέται ένα παντοδύναμο όν, το πλήθος» — αλήθεια, πώς νοσταλγεί η «Εκλογή» την παλιά καλή εποχή, που το πλήθος υπέκυψε τυφλά στους «όδηγούς» του. Το πλήθος έχει «τα ελαττώματα ενός πρωτόγονου όντος» έχει πάντοτε την τάση να εύθυραμμίζεται με το λιγότερο έξυπνο άτομο, έχει «ιδέες μικρής διαρκείας», παθαίνει «ομαδικές παραισθήσεις», η πνευματική του ηλικία κυμαίνεται από 9 ως 13 έτών, «είναι ένα όν θηλυκό, εύθραστο, φοβάται το κρύο... και είναι εύχρηστο στις άτμοσφαιρικές επιδράσεις». Γι' αυτό «οι επαναστάσεις και οι μεγάλοι πόλεμοι ξεσπούν σ' εποχές ξεστης». Και γι' αυτό «συμβαίνουν περισσότερες έξεγέρσεις στα Κράτη της Νοτίου Αμερικής» — κάνει εκεί περισσότερη ζέση — «παρά στη Βόρειο Εύρώπη» — όπου κάνει κρύο. Το πλήθος φοβάται ακόμη «το ήμίφως». Γι' αυτό «οι έξεγέρσεις είναι πιο συχνές με την πανσέληνο» (!!!). Το πλήθος πρέπει να το βλέπουμε «σαν ένα πνευματικά άσθενικό πλάσμα, σαν έναν άρρωστο... (Τού) χρειαζόταν μια ειδική θεραπευτική μέθοδος». Άπέναντί του πρέπει κανείς να πονηρεύεται — που θα είπει άπλοελληνικά, πρέπει να το ξεγελάει. Και ο συγγραφέας της μελέτης δίνει τη συνταγή για τη δημιουργία ένθουσιασμού μέσα σε μια συγκέντρωση — τη συνταγή δηλαδή για να ξεγελάμε το πλήθος.

Το συμπέρασμα δέ μάς το λέει ο συγγραφέας, μά βγαίνει μόνο του: Κσμία έμπιστοσύνη δεν πρέπει να έχουμε στο πλήθος. Είναι άνίκανο να αυτοκυβερνηθεί. Γι' αυτό να τον κυβερνάνε το λαό οι προσωπικότητες με φανερή ή μεταμφιεσμένη δικτατορία. Και για να τα έχουν καλά με το πλήθος, χρέος τους να το παραπλανάνε.

Κι' αν θέλουμε να μη γίνονται επαναστάσεις, να βουτήσουμε το πλήθος στο «ημίφως» και το σκοταδισμό και να στέλνουμε σ' όλες τις χώρες παγερά κύματα από το βόρειο πόλο.

Και μια μελέτη προσφέρει η «Εκλογή» στους αναγνώστες της. Είναι γραμμένη όχι με λέξεις. Είναι με «Είκοσι παράλληλες», τυπωμένες σε πολυτελέστατο χαρτί — πολύ πλούσιο, φαίνεται. Είναι οι οικονομικοί πόροι της «Εκλογής».

Ιστορικά, γλωσσολόγοι, λαογράφοι, άφιέρωσαν τη ζωή τους να άποδείξουν πως η ελληνική φυλή έμεινε άναλλοίωτη από την δημοτική εποχή! Με το ίδιο ζήτημα καταπίσθηκε και η «Ελληνική φωτογράφος Κα Νέλλυ» και κατάφερε «χωρίς περιττά λόγια, αλλά με την

πειστικότητα της εικόνας, να συνδέσει την αρχαία Ελλάδα με τη σημερινή. Μας αποδείχνει λοιπόν με τις αδιάψευστες φωτογραφίες, πώς ένας «ηπειρώτης βοσκός» είναι ο ίδιος κι απaráλλαχτος με τον «άθλητή Άγία» (Μουσείον Δελφών), πώς ο Ζεύς ο νεφεληγερέτης (Μουσείον Αθηνών) ξαναζει σήμερα στο «γεροδοσκό» από την 'Υπάτη, πώς η «Λατιθεία» (Μουσείον Ολυμπίας) ζει ανάμεσα μας, είναι μια «χωρική της Αττικής» και πώς οι αρχαίοι «Τρίτωνες» (Μουσείον Ακροπόλεως) είναι ίδιοι κι απaráλλαχτοι με τρεις «χωρικούς από τα Σφακιά της Κρήτης» — Πόσο υπερήφανοι πρέπει να είμαστε, Άλγεια!

«ΕΚΛΟΓΗ» τεύχος 61 Νοέμβριος 1950 σελίδες 132.

Εγκυκλοπαιδικά δημοσιεύματα και στο τεύχος τούτο, μακριά από τη σημερινή τραγική για τον τόπο μας πραγματικότητα, διαλεγμένα με την ίδια προσοχή και για τον ίδιο λόγο, που ιγονίσαμε παραπάνω, και ανάμεσά τους ρεκλάμες, το σταυρόλεξο, το σκάκι, ή μόδα στην Αθήνα, ανέκδοτα, εύθυμα λόγια και σοφά γνωμικά όπως π.χ. «Θα ήθελα να περάσω όλη μου τη ζωή σε ταξίδια, αν μπορούσα να δανειστώ μια άλλη ζωή για να την περάσω σπίτι μου», «Για να ζήσει μια γυναίκα εύτυχισμένη με έναν άνδρα, πρέπει να τον καταλαβαίνει καλά και να τον αγαπά λίγο...». Μαζί λοιπόν μ' όλα αυτά και δύο περισπούδαστα παραπλανητικά άρθρα.

Το πρώτο: «Η κρίσις του τεχνικού πολιτισμού» είναι γραμμένο από τον Γάλλο ακαδημαϊκό G. Duhamel.

Το 19ο αιώνα, την «εύτυχισμένη εκείνη εποχή — μας λέει ο συγγραφέας — πίστευαν και διακρίνουν ότι η επιστήμη με τις λαμπρές της ανακαλύψεις, δεν μπορούσε παρά... μια μέρα να χαρίσει την ευτυχία». Μα ήρθαν οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι. «Ο κόσμος γέμισε έρείπια». Η «χείμαλλα» λοιπόν έσβησε. «Το θαύμα του τεχνικού πολιτισμού δεν είχε ως απαραίτητο επακόλουθό την παράλληλη εξέλιξη του ήθικου πολιτισμού». Η ήθικη πρόοδος δεν συμβάδισε με την τεχνική πρόοδο: «Η γενική κρίση» με τις διάφορες μορφές της «κοινωνική, ήθικη, οικονομική» κρίση «έπεκτείνεται». Βασική αιτία «η κρίσις του τεχνικού πολιτισμού». Και να γιατί: α' Η επιστήμη και ο τεχνικός πολιτισμός, «η μηχανή», έδωσαν «στούς φιλόδοξους και τρελλούς μια προσωρινή δύναμη, που» δεν παράλειψαν «να την εκμεταλλευθούν». Έτσι έξασπασαν οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι και σήμερα «οι άνθρωποι έτοιμάζουν έναν άλλο πόλεμο» εξοντωτικό.

β' Η επιστήμη και «η μηχανή» σπρώχνουν όλους τους λαούς «να βιομηχανοποιούνται... και να απομακρύνονται από την καλλιέργεια της γης» — και φυσικά, προσθέτω εγώ, έτσι στενεύουν οι αγορές και ξεσπάει η οικονομική κρίση και εντείνονται οι εξοπλισμοί. Και από το άλλο μέρος πληθαίνουν οι άνεργοι και οι εξαθλιωμένοι.

γ' Η επιστήμη και το σύνεργό της, οι μηχανές, ταραίζουν «την εύθραυστη οικονομική και κοινωνική αρμονία» και δημιουργούν την ανεργία και την εξαθλίωση — και μαζί

τους και την κοινωνική κρίση—. Και δ' Η επιστήμη και οι μηχανές σκοτώνουν «τη χαρά της εργασίας». Έτσι «η απογοήτευση μεγαλώνει» και ο κόσμος φοβάται πια την επιστήμη, «στην οποία πριν από εκατό χρόνια οι πιο σοβαροί άνθρωποι στήριζαν τόσο ωραίες ελπίδες».

Το σ υ μ π έ ρ α σ μ α βγαίνει μόνο του: «Η επιστήμη και η τεχνική πρόοδος, ενώ έπρεπε να είναι πηγή ευτυχίας, αληθινή εὐλογία! έγιναν πηγή δυστυχίας και βαρείας κατάρα για την ανθρωπότητα».

Βέβαια λέγει ο ακαδημαϊκός Duhamel δεν μπορούμε πια να καταργήσουμε τον τεχνικό πολιτισμό. «Ο πολιτισμός αυτός έχει πια δεθεί με τη ζωή μας». Και πώς θα βγούμε από τη γενική κρίση από την «χωρίς τάξη» πρόοδο; Δύο μέτρα προτείνει: Πρώτα «κάθε λαός μπορεί να κάνει μια προσπάθεια συντησισμού στην ίδια του τη χώρα». Έπειτα «οι πραγματικά πολιτισμένοι λαοί να συνειδηθούν και να σχηματίσουν... ένα διεθνές συμβούλιο πολιτισμού».

Σωστός είναι οi περισσότερες από τις διαπιστώσεις που κάνει ο Duhamel και μάς συγκινεί ο «άνθρωπισμός» του. Το συμπέρασμα όμως που υποβάλλει στην άγνωστη είναι παραπλανητικό, καθώς παραπλανητικά είναι και τα μέτρα για τη θεραπεία, που προτείνει.

Δεν είδε, ή δε θέλησε να ιδεί ποιές είναι οι πραγματικές αιτίες, που στον 20ο αιώνα κατακύλησε η επιστήμη. Γιατί τάχα πριν από εκατό χρόνια οι πιο σοβαροί άνθρωποι στήριζαν τόσο ωραίες ελπίδες στην επιστήμη; Ήσαν ούτοπιστές, άνοητα αισιόδοξοι; Δεν είχαν διαπιστώσει, και μαζί τους δεν διαπιστώνουμε κι εμείς, πώς ο άνθρωπος, με πολύτιμο όργανό του την επιστήμη, άνοιξε το δρόμο για την υλική και πνευματική πρόοδο, πώς γκρέμισε το δόγμα και το μεσαιωνικό σκοταδισμό και λυτρώθηκε και ολοένα λυτρώνεται από την άγνοια, από τις δεισιδαιμονίες και την παραλυτική μυστικοπάθεια; Δεν είχαν διαπιστώσει και μαζί τους δε διαπιστώνουμε κι εμείς, πώς η επιστήμη φέρνει τον άνθρωπο ολοένα πιο κοντά στην πραγματική αλήθεια και τον υψώνει σε κυρίαρχο μέσα στη φύση; Ποιές λοιπόν είναι οι πραγματικές αιτίες που η επιστήμη με τις τεχνικές εφαρμογές της από αποτελεσματικό όργανο για την ευτυχία της ανθρωπότητας γίνεται όργανο για τη μαζική καταστροφή; Μήπως η επιστήμη είναι καμιά ιδιότροπη κυρία, που άμα είναι στα καλά της χαρίζει απλόχερα τα δώρα της και άμα έχει τα νύρα της γκρεμίζει ό,τι έχτισε;

Γιατί η τραγική αυτή αντίνομία; Είναι μέσα στη φύση της επιστήμης να ήταν άλλοτε καλή και ευεργετική και τώρα να γίνει κακή και καταστροφική; Όποτε φταίει η επιστήμη, που κατασκευάζονται στα επιστημονικά εργαστήρια τα μέσα για τη μαζική καταστροφή; Πειδός τη βγάξει την επιστήμη από τον αληθινό προορισμό της;

Και γιατί και η δεύτερη αντίνομία; Γιατί «η μηχανή», που προορισμός της είναι να υπηρετεί τον άνθρωπο, να τον λυτρώσει από το μόχτο και τον ιδρώτα, γιατί λοιπόν «η μηχανή» βύθισε το δουλευτό στην οικονομική υπεκδοχή και έγινε ο αφέντης του; Γιατί η ανεργία και η πείνα και εξαθλίωση; Σοβαρά μιλάνε πώς φταίει «η μηχανή»;

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

Να σε ποιά ερωτήματα περίμεναν οι αναγνώστες απάντηση από τον ακαδημαϊκό Duhamel, για να κρίνουν ως πού φτάνει ο άνθρωπισμός του.

Μά μήπως και ο Duhamel έχει συμμαχήσει με όλους εκείνους τους αντιπροσδευτικούς φιλόσοφους, που χτυπούν την επιστήμη και κλονίζουν την αξία της και θέλει και αυτός από φιλάνθρωπία να αντικρύσει την προσδευτική πορεία της; Τι κρύβεται λοιπόν πίσω από την εκστρατεία αυτή; Ποιά τάχα συμφέροντα; Και γιατί όλοι αυτοί οι μεγαλοτιτλούχοι φιλόσοφοι και καθηγητές δεν αγωνίζονται να λυτρώσουν την επιστήμη από τα χέρια των βέβηλων, για να ξαναβρεί τον αληθινό προσορισμό της και να ξαναβρίνει εύλογια; Γιατί γίνονται, και μαζί τους και ο Duhamel χωρίς να το καταλαβαίνει, κήρυκες του σκοταδισμού;

Μά και μία άλλη άπορία έχει ο αναγνώστης: Γιατί τάχα είναι κακό και δημιουργεί ήθικη κρίση το ότι «όλοι οι λαοί» θέλουν και ζητούν «να βιομηχανοποιηθούν» και απομακρύνονται από την καλλιέργεια της γής, όπως τονίζει ο συγγραφέας του άρθρου; Είναι τάχα ασυμβίβαστη η βιομηχανία με την καλλιέργεια της γής; Μήπως τα επιστημονικά άρματα και τα καλλιεργητικά εργαλεία και τα τρακτέρ και τα λιπάσματα βλάπτουν τη γεωργία; Μήπως βλάπτουν επειδή θα αυξάνει η παραγωγή και υπάρχει φόβος να πέσουν οι τιμές; Είναι τάχα πιο τιμωρό να πεινάει ο κόσμος και να καίονται τα στάδια, για να εξασφαλιστεί το κέρδος; Και έπειτα, για ποιο τάχα λόγο η βιομηχανία πρέπει να την έχουν προνόμιο όρισμένοι λαοί και οι άλλοι λαοί να δουλεύουν στη γη; Για να μη στενέψουν οι αγορές, όπου θα τοποθετούνται φυσικά με κέρδος τα βιομηχανικά προϊόντα, που παράγουν οι προνομιούχοι λαοί; Ή μήπως υπάρχει κανένας άλλος εξωκοσμικός μυστηριακός λόγος;

Παραπλανητικά είναι και τα μέσα για τη θεραπεία, που προτείνει ο Duhamel. Πρέπει, μάς λέει, «ο κάθε λαός να κάνει μια προσπάθεια συντονισμού», για να διορθώσει «στην ίδια του τη χώρα, την «χωρίς τάξη» πρόοδο. Δηλαδή, τι πάει να είπει αυτό; Να κανονίσει ο κάθε λαός ποιες από τις εφαρμογές της επιστήμης θα εφαρμόσουν στη χώρα του και ως ποιο σημείο, για να μη δημιουργούνται άνεργοι και να μη σκοτώνεται «η χαρά της εργασίας»; Έναν τέτοιο συντονισμό ζητάει ο Duhamel; Ή μήπως θέλει ο κάθε λαός να πιέσει και να δέσει «τους φιλόδοξους και τρελούς», που εκμεταλλεύονται για κακούς σκοπούς την επιστήμη; Είναι τάχα αυτοί τίποτε ιδιότητες κακοποιών; Ή μήπως είναι ανώτεροι τιτλούχοι και όλοι εκείνοι που κατευθύνουν το Κράτος; Μά τότε ο κάθε λαός δε θα πρέπει να κάνει επανάσταση; Αυτό τάχα θέλει ο Duhamel;

Παραπλανητικό είναι και το δεύτερο μέτρο, που προτείνει ο συγγραφέας. «Να συνεννοηθούν, λέει, οι πραγματικά πολιτισμένοι λαοί και να σχηματίσουν... ένα διεθνές Συμβούλιο Πολιτισμού». Τρεις καινούργιες άπορίες γεννιούνται. Πρώτα: Τι θα γίνουν οι άλλοι, οι μη πραγματικά πολιτισμένοι, οι καθυστερημένοι και αποικιακοί λαοί; Θα περιμένουν να τους εκπαιδιάσουν; Κι αν ζητήσουν να κατακτήσουν την πολιτική και οικονομική ελευθερία τους και να δημιουργήσουν τον πολιτισμό τους; Έπειτα, ποιός θα κρίνει, αν ένας λαός είναι πραγματικά πολιτισμένος; Ποιός θα δι-

νει τα πιστοποιητικά αυτά; Δε βλέπουμε τί γίνεται σήμερα μπροστά στα μάτια μας; Τρίτη άπορία: Ποιά δικαιοδοσία θα έχει το «διεθνές Συμβούλιο Πολιτισμού»; Θα είναι πάνω ή κάτω από την υπερεθνική, την παγκόσμια Κυβέρνηση, που θέλουν να ιδρύσουν; Και τί θα κανονίζει το Συμβούλιο αυτό;

«Αν ο ακαδημαϊκός Duhamel ήθελε — την ικανότητα την είχε — να έμβασθαι στη σημερινή «γενική κρίση» και να βρεί ποιές είναι οι πραγματικές αιτίες, που δημιουργούν την αντινομία στην επιστήμη και τις τεχνικές εφαρμογές της, θα έβλεπε καθαρά γιατί δε συμβάδισε η ήθικη πρόοδος με τον τεχνικό πολιτισμό, θα είχε πειστεί πως ο τεχνικός πολιτισμός βοηθεί αποτελεσματικά την υλική και πνευματική ανάπτυξη του ανθρώπου, και θα υπόδειχνε τότε τα σωστά μέτρα για να γίνει ο άνθρωπος αληθινός άνθρωπος. Φυσικά η «Εκλογή» δε θα έβρισκε τότε του γούστου της το δημοσίευσμά του και δε θα το δημοσίευε στις πολύτιμες σελίδες της.

•

Το δεύτερο περισπούδαστο άρθρο, που προσφέρει η «Εκλογή» στους αναγνώστες της, είναι το άρθρο του Άγγλου δημοσιογράφου Alexander Werth «Η σύγχρονη Σοβιετική φιλολογία».

Ο συγγραφέας «γεννήθηκε στην Πετρούπολη το 1901 από αγγλορωσική οικογένεια». Ήταν «διπλωματικός συνεργάτης... και ανταποκριτής του «Σάνταιν Τάιμς» στη Μόσχα» από το 1940—46. Ποιός μπορεί ν' αμφιβάλλει πως ο κ. Werth την ξέρει καλά τη Σοβιετική λογοτεχνία;

«Μένει» λοιπόν «κατάπληκτος» που «οι αναγνώστες της Σοβιετικής Ένώσεως δεν ανιχνεύουν μέχρι θανάτου διαβάζοντας «τα μυθιστορήματα, τα ποιήματα... που δημοσιεύτηκαν» τα τελευταία χρόνια. Τόσο άξεστοι και μπουρναλάδες είναι, δεν έχουν καμιά φινέτσα!... Όμως ο κ. Werth μας μιλάει μόνο για όσα «δημοσιεύτηκαν» και όχι για όσα «γράφτηκαν» και κλείστηκαν στα συρτάρια, γιατί «πιστεύει ότι πολλοί Ρώσοι συγγραφείς... γράφουν ακόμη για προσωπική τους ικανοποίηση και με την άοριστη ελπίδα πως οι καιροί ίσως αλλάξουν, μυθιστορήματα και ποιήματα... ακατάλληλα όμως να δημοσιευτούν σήμερα». Φυσικά θα του τα έδειξαν, για να μάς το λέει ο κ. Werth.

Ακούστε τώρα γιατί η Σοβιετική λογοτεχνία δεν αξίζει μια πεντάρα.

Α'. Ο αξιότιμος κ. Werth μάς διαβεβαιώνει πως οι Ρώσοι λογοτέχνες δεν ενδιαφέρονται να γράφουν «μορφα». Το να γράφεις «μορφα» αυτό που έχεις να πής, αυτό δεν έχει απόλυτως καμιά σημασία. Τόλησε τώρα του λόγου σου να είπεις μπροστά στην κριτική αυθεντία του κ. Werth, πως «Η Θύελλα» — ή πώση του Παρισίου του Έρενμπουργκ είναι «μορφογραφία». Ή μήπως εννοεί ο κ. Werth, πως οι Ρώσοι λογοτέχνες, ρεαλιστές όπως είναι, ενδιαφέρονται προπάντων για το περιεχόμενο και δε μιμούνται τους ευρωπαίους λογοτέχνες, που κυνηγούν μόνο την «επιφανειακή ομορφιά, τη φόρμα, και δεν τους νοιάζει για το περιεχόμενο»;

Β'. «Να διαβάση κανείς το μυθιστόρημα «ή πρώτη έβδομος κάποιου Παντιέλεφ» «χωρίς τεχνικό λεξικό» είναι πραγματικά μά-

ταίος κόπος». Αυτό μας έλειψε τώρα να μας μιλήσει για έργοστάσια και κολχός οι λογοτέχνες και να έχουμε στην τσέπη μας τεχνικό λεξικό». Μα τα μυθιστορήματα έμεις οι ευρωπαίοι τα θέλουμε για να περνάει η ώρα μας. Χωρίς άλλο πρέπει οι ρώσοι λογοτέχνες να πάνε να σπουδάσουν σε καμιά δημοσιογραφική σχολή στην Αμερική. Έκει θα μάθουν, μας το λέει η «Εκλογή» (τεύχος 60, Οκτώβριος 1950 σελίδα 63) να γράφουν διηγήματα, που τα ρουφάει ο πολιτισμένος κόσμος.

Υ. «Το πρώτο και κύριο χαρακτηριστικό» της Σοβιετικής λογοτεχνίας «είναι η αίσιοδοξία». Μεγάλο έγκλημα! Η αίσιοδοξία σκοτώνει τη λογοτεχνία! Γιατί πώς μπορεί να είναι καλή η λογοτεχνία χωρίς κλάματα, χωρίς συμπονία για τους απόκληρους και τη σκληρή τους μοίρα; Που ζούμε λοιπόν; Στα σύννεφα; Δε βλέπουμε τη δυστυχία και την απόγοητση και την αγωνία γύρω μας;

Έκει στη Σοβιετική Ένωση μας λέει ο κ. Werth, «στην ποίηση ιδίως ο ήλιος νάντα λάμπει, ενώ για το ρωσικό χειμώνα δε γίνεται ποτέ λόγος». Ο Όκεανός από τα ώριμα στάχυα, είναι μια εικόνα, που πάντα επαναλαμβάνεται, όπως και η κατάρκτηση της φύσεως από τον άνθρωπο. Τη ζωή μας την παρουσιάζουν εκεί οι λογοτέχνες «εὐτυχισμένη, σχεδόν ειδυλλιακή... κάθε προσπάθεια κατευθύνεται προς την εξασφάλιση της ειρήνης και της ευημερίας». Παραμύθια! Μα μπορεί να υπάρξει ευτυχία στον κόσμο τούτο; Την ευτυχία ο άνθρωπος μόνο στον ούραό επάνω θα τη βρεί!...

Δ'. «Τα περισσότερα ποιήματα είναι καταπληκτικά απλά». Σφάλμα, μεγάλο σφάλμα. Πρέπει δίχως άλλο, τα ποιήματα να είναι και λίγο δυσκολονόητα και να έχουν δα και λίγο συρραλισμό!

Ε'. «Η Σοβιετική λογοτεχνία προπαγαντίζει, τώρα μάλιστα «στην Άσία, στην Κίνα, την Ίνδοκίνα» τον κομμουνισμό. Είναι κομματική και αυτό αποξενώνει την πηγή για την εμπνευση, — ενώ στις πολιτισμένες χώρες δεν ανακατεύεται με την πολιτική. Ο λογοτέχνης στέκει πάνω από τους ταξικούς αγώνες, είναι ελεύθερος, ψάλλει τη χαρά και τη λύπη, όμφαλοσκοπεί κάποτε και όχι λίγες φορές τέρπει και τέρπεται μέσα στην ήδυπαθεια.

Στ'. «Το ύφος» πρέπει να «είναι αρκετά σοβαρό». «Πηγαίνει» λέγει με πόνο ο κ. Werth, «η Ρωσία να γίνει χώρα ανεπανόρθωτα υρβαία και μονοκόμματα, απαλλαγμένη από τις ανθρώπινες αδυναμίες». — «Ε, δίχως άλλο παλάβωσαν οι Σοβιετικοί λογοτέχνες να θέλουν ν' αλλάξουν την ανθρώπινη φύση με τις βιφτες (!) αδυναμίες της. Μα αλλάζει ποτέ; Δε μας το απόδειξε ο Βάϊσμαν με τη θεωρία του για την κληρονομικότητα;

Ζ'. «Η σοβιετική «λογοτεχνία χαρακτηρίζεται από μια πρωτοφανή ξηρότητα». «Δεν υπάρχει περιθώριο για σάτιρα και χιούμορ». «Το γέλιο για το γέλιο» είναι απαράδεκτο. Τα θέματα στους «εὐθυμογράφους και τους σατιρικούς» πρέπει να τα προσφέρουν «οί κεφαλαϊοκράτες και οι πολεμοκάπηλοι του εξωτερικού». Τα άστεια πρέπει να εξυπηρετούν κάποιο κρατικό σκοπό—ενώ έμεις στην ευλογημένη χώρα μας σκάμε στα γέλια και ξεχνάμε τα βάσανα και την κακομοιριά με τις γελοιογραφίες του «Ρομάντζου» για τους βαρελόφρονες και τις δαχτυλογράφες, με τις γυμνές εικόνες, με τη «Χοντρή και το Ζαχαρία»

του «Θησαυρού» και γιατί όχι και με τις γελοιογραφίες και τα άστεια και τα εὐθυμα λόγια της «Εκλογής»;

Βλέπετε πόσο πειστική και αντικειμενική είναι η κριτική του κ. Werth. «Η Σοβιετική λογοτεχνία δεν αξίζει τίποτε! Έχετε αντίρρηση; Έγώ όχι.

Χημικά Χρονικά

Το περιοδικό αυτό πρωτοβγήκε το 1936. Είναι η περίοδος που άρχισαν να φαίνονται καθαρά τα πρώτα αποτελέσματα από την εξόρμηση, που έγινε το 1933 στην Ένωση Ελλήνων Χημικών, από μια ομάδα νέους χημικούς σε στενή συνεργασία με πλο παλιούς, έμπειρους και δοκιμασμένους συναδέλφους των.

Αυτό το ζωντανό ξεκίνημα με τη συνειδητή και συντονισμένη συνδικαλιστική και επιστημονική προσπάθειά του έδωσε τα «Χημικά Χρονικά».

Το επίσημο δημοσιογραφικό όργανο που έδωσε ο κλάδος των χημικών στη δημιουργική εκείνη περίοδο, άρχισε πολύ γρήγορα να συγκεντρώνει τη γενική εκτίμηση όχι μόνο από τους χημικούς, μα και από το μεγαλύτερο μέρος του επιστημονικού κόσμου της χώρας. Γιατί, πραγματικά, από τον πρώτο χρόνο τα «Χημικά Χρονικά», παρουσίασαν αξιοπρόσεκτη εξέλιξη με τη χαρακτηριστική ενημερότητα που έδειξαν για την παγκόσμια πρόοδο στη χημική επιστήμη και με το κριτικό πνεύμα που αντίκρουσαν τις διάφορες κατευθύνσεις στην επιστημονική έρευνα.

Παράλληλα με το επιστημονικό, το επαγγελματικό δελτίο του περιοδικού κρατούσε ζωντανό πάντα το ενδιαφέρον ολόκληρου του κλάδου.

Ένα ιδιαίτερο και πολύ αξιέπαινο σημείο για τη συντακτική επιτροπή ήταν η εξαιρετικά φροντισμένη έκδοση των «Χημικών Χρονικών».

Έτσι με όλα αυτά τα παραπάνω θετικά στοιχεία που παρουσίασαν τα «Χημικά Χρονικά», μπορούμε να πούμε ότι αποτέλεσαν το υπόδειγμα πρωτοποριακής έκδοσης στο φτωχό και καθυστερημένο Έλληνικό επιστημονικό τύπο.

Πρέπει μάλιστα να τονισθεί πως όλη αυτή η αξιολογική προσπάθεια δε βασίστηκε σε καμιά παλιά έκδοτική πείρα, που μπορεί να δώσει ή μακρόχρονη παράδοση σ' ένα έκδοτικό οργανισμό. Ήταν αποκλειστικά ο καρπός από τη συνειδητή και συντονισμένη δράση που πραγματοποιήσαν μέσα στον κλάδο των χημικών. Αυτή έτρεφε και ζωογονούσε την Ένωση των Χημικών, γιατί συνδυάζετα έπαγγελματικά με τα επιστημονικά ζητήματα και με την εξεχόμενη την επιστήμη από τη ζωή.

Χωρίς καμιά χρηματική άμοιβή ή συντακτική επιτροπή και οι συνεργάτες της στο περιοδικό σήκωναν ακούραστα όλο το φορτίο που τους έδινε το βαρύ καθήκον που πρόθυμα είχαν αναλάβει.

Είναι κρίμα ότι η προσπάθεια δε συνεχίστηκε με τον ίδιο ρυθμό. Η έκδοση του περιοδικού εξακολούθησε κανονικά και στην περίοδο του Έλληνο-ιταλικού πολέμου, μα ποιοτικά χρόνο με το χρόνο κατέβαιναν τα «Χημικά Χρονικά».

Το φαινόμενο αυτό θασικά πρέπει να το αποδώσουμε στους δυο παρακάτω λόγους:

Πρώτα, γιατί η επιστημονική ηγεσία στον κλάδο δεν έδειξε ποτέ όχι μόνο στοργή, μα ούτε και κανένα ενδιαφέρον για να αναπτυχθεί και να

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

σταθεί το περιοδικό αυτό. Σε μία πρόχειρη στατιστική που έδωσε η συντακτική επιτροπή στον απολογισμό της του 1939, τονίστηκε χαρακτηριστικά ότι καμιά επιστημονική εργασία απ' αυτές που βγήκαν από τα Πανεπιστημιακά εργαστήρια δε δόθηκε, ούτε σε περίληψη, για τα «Χημικά Χρονικά».

Μπορεί μάλιστα και πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η εχθρική στάση δεν εκδηλώθηκε μόνο με τρόπο άρνητικό, μα και θετικό άκωμα.

Ο ό ε υ τ ε ρ ο ς λ ό γ ο ς, πολύ σημαντικός κι' αυτός, είναι ότι τα πολύ περιορισμένα οικονομικά μέσα δεν άφηναν περιθώρια στην Ένωση Έλλήνων Χημικών για να ενισχύσει σημαντικά τον εκδοτικό οργανισμό των «Χημικών Χρονικών».

Είναι εύλογο ότι χωρίς το απαραίτητο βοηθητικό προσωπικό, δεν μπορούσε να συνεχίζεται η δουλειά πάντα με την ίδια ομαλότητα.

Η πραγματική χρεωκοπία στα «Χημικά Χρονικά» εκδηλώθηκε στην περίοδο της κατοχής.

Βέβαια σ' αυτή την περίοδο δε μπορούσαμε να έχουμε αξιώσεις για ταχτική έκδοση, για φροντισμένη εμφάνιση, για ενημερότητα κλπ. Ως τόσο, είναι αναμφισβήτητο, πως αν το περιοδικό διευθυνόταν και σ' αυτήν ακόμα την εποχή από μία συνειδητή και φωτισμένη συντακτική επιτροπή, όπως και στα πρώτα θήματα του, δεν θα παρουσιαζόταν η άθλια και άνεδαφική εικόνα που εμφανίζονταν με το περιεχόμενό τους τα τεύχη, που εκδόθηκαν στην περίοδο αυτή που την πέρασε με τόσες σκληρές δοκιμασίες ο Έλληνικός λαός και το Έθνος ολόκληρο.

Με την ποιότητα που παρουσιάζει η ύλη στην εποχή εκείνη, αδικαιολόγητα γίνεται δυσφήμιση για ολόκληρο τον κλάδο των χημικών.

Γιατί μέσα στην τόσο δύσκολη περίοδο που περνούσε η χώρα, καμιά δικαιολογία δεν μπορεί να σταθεί για τα αναχρονιστικά επιστημονικά ζητήματα με καθαρά ειδικευμένο περιεχόμενο και με αμφίδολη επιστημονική αξία που δημοσιεύονταν στα «Χημικά Χρονικά».

Σ' αυτή την εποχή που οι χημικοί μπορούσαν να προσφέρουν, και πραγματικά στο μεγαλύτερο μέρος πρόσφεραν, πολύτιμες υπηρεσίες για την επιβίωση του Έλληνικού λαού, παλαίθοντας με πρωτόγονα μέσα, χωρίς κίνηση, χωρίς καύσιμα, χωρίς πρώτες ύλες για να παρασκευάσουν ή για να υποκαταστήσουν με τους πιο πρόχειρους τρόπους τα αγαθά που έλειπαν και μάλιστα τα είδη της διατροφής, τα «Χημικά Χρονικά» πουθενά δε φαίνεται να είναι οδηγός και συμπαραστάτης τους.

Στην ιστορική εκείνη περίοδο φυσικά πολύ μεγαλύτερη σημασία θα είχε και πιο πολύ θα συγκινούσε κάποιο άρθρο που θα έδινε ένα εύκολο τρόπο για την παρασκευή του χαρουπόμελου από μία έμβριθη επιστημονική εργασία με περιεχόμενο τη μετάθεση μιάς ρίζας από την όρθο-στην παρα-θέση.

Έτσι τα δναιμικά τεύχη των «Χημικών Χρονικών» που εμφανίσθηκαν στην περίοδο της κατοχής έξω από την κακότεχνη εμφάνισή τους δε μας αφήνουν τίποτα που να θυμίζει τον παλμό από τη δραματική αυτή περίοδο.

Η άποικιαρδιστική αδιαφορία, μέσα στη θύελλα που ξεκατάρσκει τον τόπο, δεν παρουσιάζεται αποκλειστικά στο επιστημονικό τμήμα του περιοδικού. Το ίδιο φαινόμενο βλέπουμε και στο επαγγελματικό τμήμα που ήταν άλλοτε γεμάτο παλμό και καθρέφτιζε τη ζωντάνια του κλάδου.

Τα τεύχη των «Χημικών Χρονικών» που βγή-

καν στην περίοδο της κατοχής δίνουν την εντύπωση στον αναγνώστη ότι οι Έλληνες χημικοί στην μαύρη αυτή περίοδο ζούσαν σε ευδαίμονα μακαριότητα.

Μά και σήμερα, ύστερα από έξη ολόκληρα χρόνια που πέρασαν από την τραγική εκείνη περίοδο, δε σημειώθηκε καμιά πρόοδος.

Ενώ στα τελευταία μεταπολεμικά χρόνια παρατηρήθηκε μεγάλος εκδοτικός όγκος για τις σημερινές δύσκολες οικονομικές συνθήκες και ενώ αύξηθηκε το ενδιαφέρον όχι μόνο στον ειδικευμένο επιστημονικό κόσμο μα και γενικότερα μεγάλωσε το αναγνωστικό κοινό που ενδιαφέρεται για τις προόδους της Φυσικής και της Χημείας, σε κυπτητή αντίθεση για ό,τι γίνεται γύρω μας, τα «Χημικά Χρονικά» παρουσιάζουν αξιολογική κατάπτωση και όπισθοδρομικότητα.

Τα τεύχη που βγαίνουν σπάνια και άτακτα δείχνουν ότι τα «Χημικά Χρονικά» βρίσκονται σε μακάρια ξγνυα για όλη την κοσμογονία που πραγματοποιείται με την επιστημονική έρευνα μέσα σε πολύ γοργά χρονικά διαστήματα.

Άρθρα και μελέτες πάνω σε θέματα που ενδιαφέρουν ένα πολυ περιορισμένο αναγνωστικό κοινό και που είναι ολότελα ξένα από τα σύγχρονα ζωντανά προβλήματα και ακόμα περισσότερο και από τα ελληνικά γεμίζουν τις σελίδες στα «Χημικά Χρονικά».

Στην περίοδο αυτή, που έπρεπε να γίνεται αληθινή ανασυγκρότηση και ανοικοδόμηση στη χώρα, το θέμα για την εκβιομηχάνιση και την αξιοποίηση όλων των πλουτοπαραγωγικών πηγών ήταν ανάγκη να βρίσκεται την πρώτη θέση στις σελίδες των «Χημικών Χρονικών». Γιατί μόνο όταν λυθεί το ζήτημα αυτό θα αποκτήσει ο τόπος σταθερές οικονομικές συνθήκες που δε θα θελιώσουν μόνο τη θέση του Έλληνα τεχνικού, μα και το θωτικό επίπεδο ολόκληρου του πεινασμένου ελληνικού λαού.

Στα ζητήματα αυτά τα Χημικά Χρονικά έπρεπε να βρίσκονται στην πρώτη γραμμή του αγώνα για να πραγματοποιηθούν όλες εκείνες οι επαγγελίες που εταξαν στον ελληνικό λαό και που άκοιμε σήμερα από επίσημα χείλη πως η εκβιομηχάνιση της Ελλάδας ήταν ένα όνειρο που δε θα γίνει πραγματικότητα.

Σε τέτοιες στιγμές ή σωπή και ή άπουσία από τον αγώνα δείχνει το ανύπαρκτο ενδιαφέρον για τα ζητήματα του κλάδου. Δείχνουν ακόμα περισσότερο τη σκληρή αδιαφορία στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που είναι συνδεδεμένα με την ύπαρξη και την επιβίωση του ελληνικού λαού.

Τη λιποταξία τους αυτή τα Χημικά Χρονικά δε θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν με κανένα τρόπο. Είναι θαριά ή ευθύνη για τον επιστήμονα που έδωσε τον όρκο πως δε θα καπηλευθεί την επιστήμη του και ότι θα την χρησιμοποιήσει για το κοινό όφελος.

Ακέραια την ευθύνη για την κατάπτωση και την ολοκληρωτική χρεωκοπία που παρουσιάζουν σήμερα τα Χημικά Χρονικά την έχει ή ηγεσία του κλάδου. Αυτή υπόδειξε τα μέλη της συντακτικής επιτροπής που διευθύνουν από το 1945 και δώσε τα Χημικά Χρονικά.

Αξίζει να σημειωθεί πως δεν παράλειψε ποτέ και την υπόδειξη κάποιου καθηγητού ανάμεσα στα άλλα μέλη της συντακτικής επιτροπής.

Και το ζήτημα τούτο βέβαια δε θάταν αξιολογείτο αν δε συνέβαινε ένας καθηγητής ελ-

δικός μάλιστα στα ζητήματα για την ανασυγκρότηση και την εκθιμηχάνιση να συγκινηθεί τόσο από την έκλογή του στη συντακτική επιτροπή ώστε δεν παρουσιάσθηκε σε καμιά σχεδόν από τις συνεδριάσεις της επιτροπής.

Τα Χημικά Χρονικά σήμερα δεν έχουμε την αξίωση να αντιγράψουν το υπόδειγμα που μάς έδωσε το περιοδικό στην πρώτη περίοδο του 1936.

Τα σημερινά προβλήματα είναι διαφορετικά και φυσικά είναι ανάγκη και τα Χημικά Χρονικά να προσαρμοστούν στα σύγχρονα προβλήματα του κλάδου και της χώρας.

Π.

Νέα Οικονομία

— Στη «Ν. Οικονομία» του Οκτωβρίου δημοσιεύεται άρθρο της Σύνταξης για τις προϋποθέσεις της Ανασυγκρότησης. Ξεκινώντας από την περικοπή της αμερικανικής βοήθειας για το τρέχον οίκον. έτος κι' απ' τη γνωστή επιστολή Πόρτερ του περασμένου Σεπτεμβρίου, που έξηγει και τους λόγους της περικοπής, το άρθρο βρίσκει πως όσο σωστός και αν είναι ο υποδείξεις του τώως άρχηγού της Αμερικανικής Οίκον. Αποστολής στην Ελλάδα, είναι ανεπαρκείς από πρακτική πλευρά, για δυο λόγους: γιατί αγνοούν τις πολιτικές προϋποθέσεις της εφαρμογής τους και γιατί τα μέτρα που υποδειχνονται θάταν έφαρμολιμα μόνο μέσα στα πλαίσια μιας γενικότερης οικονομικής πολιτικής, που όμως δεν αντιμετωπίζεται στο σύνολό της απ' την αμερικανική αποστολή. Και άπαριθμεί, συνεχίζοντας, τα μέσα που, πάνω απ' όρισμένα έντυπωσιακά μέτρα που περιλαμβάνουν οι υποδείξεις της επιστολής, θάταν άπαραίτητα για να προωθηθεί στο ύπολειπόμενο τουλάχιστο χρονικό διάστημα του Σχεδίου Μάρσαλ, το έργο της ανασυγκρότησης: καθολικός έλεγχος στην οικονομία δηλ., έλεγχος στην παραγωγή και έξαναγκασμός του ιδιωτικού κεφαλαίου σε όρισμένες τοποθετήσεις, γενικός έλεγχος των τιμών και της κατανάλωσης, σωστή βασικά η θέση του άρθρου, μά αν, για νάρθουμε καλ στο συμπέρασμά του, η αμερικανική αποστολή ένδιαφέρονταν πραγματικά να γίνει κάτι στην Ελλάδα στο πεδίο της Ανασυγκρότησης, θά είχεν όλη τη δύναμη για να επιβάλει τις πολιτικο-οικονομικές κατευθύνσεις που σημειώνονται στο τέλος του άρθρου, τη μετάθεση του έργου της Ανασυγκρότησης απ' τα χέρια της οικονομικής έλιγαρχίας, στα χέρια του εργαζόμενου ελληνικού λαού και την άποκατάσταση της τωρινής συνόπαρης (γρ. σύγχυσης) απόλυτης άσυδοσίας και κρατικής παρέμβασης, με ένα ολοκληρωμένο σύστημα έλέγχου της οικονομίας. "Αρα...

Με το ξανάνθισμα της κενύσιανής φιλολογίας — νάναι άραγε η οικονομική κρίση που πλησιάζει ή αίτία για την θορυβώδη έπανεμφάνιση μιας θεωρίας που όφείλει τη γέννησή της στις περιοδικές κρίσεις του μεσοπολέμου — στο ίδιο τεύχος της «Ν. Οικονομίας» δημοσιεύεται δεύτερο κενύσιανό κείμενο μέσα στο χρόνο τούτο, έκτεταμένο άπόσπασμα απ' το τελευταίο βιβλίο του καθην. Cole «Σοσιαλιστική Οικονομία», με τον τίτλο «Κενύσιανός και Σοσιαλισμός», όπου γίνεται ανάλυση των βασικών γύρω απ' το πρόβλημα της πλήρους άπασχόλησης, με το όποιο κυρίως κατέγινεν ο Κένυς. Διαβάζοντας το άπόσπασμα αυτό και παρακολουθώντας την έπιφανειακή κρι-

τική που γίνεται σ' αυτό για τις οικονομικές ιδέες του Κένυς, περιορισμένη κι' αυτή στην τεχνικοοικονομική αξία τους, δε μπορεί να μην άνατρέξει στη βαθειά άνατομία της γένεσης, του περιεχομένου και των σκοπών της κενύσιανής θεωρίας, που γίνεται στη μελέτη του I. Trachtenberg που, κατά μετάφραση απ' τη «Nouvelle Critique», δημοσίευσε ο «Ανταίος» στα τεύχη 3—4 και 5—6 του τόμ. 1949-50. Απ' την άποψη αυτή, άπόλυτα δικαιολογημένη, έρίσκομε την άκόλουθη περικοπή απ' τον Cole, που, άφου δέχεται πως η κενύσιανη οικονομία έπηρεάσε βαθειά τη σκέψη των σοσιαλιστών, καθώς και των «προοδευτικών» κάθε λογής, προσθέτει: «οι μόνοι οικονομολόγοι που δεν ταράχτηκαν απ' τον κενύσιανισμό, ήταν οι Μαρξιστές, που, έχοντας τη δική τους οικονομική θεωρία από δώ κι' έναν αιώνα, έβλεπαν τη νέα θεωρία σαν την τελευταία σανίδα σωτηρίας του καπιταλισμού να σωθεί απ' τον έαυτό του, παίρνοντας το Κράτος σύμμαχο».

Έλληνική Δημιουργία

Τεύχη : 64, 65, 66 Οκτώβρη-Νοέμβρη 1950

* Καινούρια πρότυπα για μίμηση, καινούρια ιδανικά προτείνει ο Σπ. Μελάς στους νέους: «Τη μεγάλη άνθρωπινη στιγμή του Μαρωϊτίδη.. όταν είδε την τέχνη σαν άμαρτία... και γύρισε άποφασιστικά τις πλάτες του στις ψεύτικες αξίες μιας ζωής προς το θεαθήναι για να ζήσει με τον έαυτό του, τη δική του ζωή, τη δική του αλήθεια και ν' άγωνιστεί για την έσωτερική του τελείωση» («Έλληνική Δημιουργία» άριθ. 64). Στη διακήρυξη όμως αυτή: πίσω στα μεσαιωνικά ιδανικά, τον πρόλαβε ή άγία γουμένη του μοναστηριού της Κερατέας, που από καιρό τα έχει καμωμένα πράξη, για την έσωτερική και την έξωτερική άποτελείωση των τροφίμων της: γυναικών και μικρών παιδιών.

Και καινούρια συνθήματα: «ό γυρισμός στη γνήσια δημοτική παράδοση, το αίτημα της έλληνικότητας στην τέχνη» («Έλληνική Δημιουργία» άριθ. 65). Καινούρια, μά και παλιά. Έπειδή το σύνθημα το έχει καμωμένο πράξη πριν από πολλά κιόλας χρόνια ο Σπ. Μελάς με το «Γέρο του Μοριά», με το «Ναύαρχο Μιαούλη» και με τα «Ματωμένα ρόσα». Πριν από το Σπ. Μελά οι λογοτέχνες ήταν ήθιογράφοι-λαογράφοι, λίγοι μόνο πάσχισαν να ύψωθούν στο καθολικό. Και στο ένδιάμεσο; «Όλες οι ένδιάμεσες φλυαρίες των «ψυχολογικών» άφηγημάτων κατά τη δυτική μόδα ή την αμερικανική, όλες οι διάφορες πορνογραφικές κατασκευές, όπως και τα γλυκανάλατα ψευτοπονητικά και ψευτολυρικά μυθιστορήματα, που θυμίζουν εκείνες τις ζωγραφίες των κουτιών με τα σκοκαπατάκια ή τα φουντάνα στα ζαχαροπλαστεία, είναι για τα σκουπίδια. Και το σάρωμα θά περάσει σύντομα. Σύμφωνα. Το σάρωμα θά περάσει και θά σαρώσει και αυτά και άλλα πολλά. Έπειδή έλληνικότητα στην τέχνη, δίχως έλληνικότητα στην ψυχή και στη συνείδηση και δίχως άγώνες για να κερδίσουμε την έλληνικότητα του τόπου, δεν μπορεί να γίνει.

Έπειδή μαθές ή ζωή μας σήμερα είναι τόσο ρηνή, τόσο άνόητη και κούφια. Έπειδή όλα κυλάνε ήσυχα, σιγανά, άποτελεσματικά. Έπειδή κομιά άγωνία και ταραχή δεν ταράζει τους λούς. Έπειδή άγώνες και πόλεμοι

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

πουθενά δε γρικιούνται στη γήινη σφαίρα μας. ("Όσα λένε για κάτι τουρκόπουλα από το 'Αϊβαλή κι' απ' άλλου πώς τὰ ξεφάσαν στην Κορέα, όσα λένε για κάτι 'Ελληνόπουλα που τραβάνε για τὸ μακελειό, είναι πράγματα δίχως σημασία). 'Επειδὴ τὸ τί θὰ πεί παλληκαριά δὲ νογανε σήμερα οἱ ἄνθρωποι. Για τούτο καὶ ὁ Φώτης Κόντογλου κα- τισπιάστηκε ἀπὸ τὸ ἔτος σωτήριον 1923 κι' ἐξακολουθεῖ ἕως τὴν σήμερον νὰ διασκεδάζει λίγο τὸν κόσμον με τὶς κουρσάρικες ἱστορίες του, γραμμένες ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἴδιου καὶ περασμένες στὴν «Ἑλληνικὴ Δημιουργία» τοῦ Σπ. Μελά.

1.

Ἀγροτικὴ Ἐπιδεώρσις

— Στὸ διπλὸ τεύχος Αὐγούστου — Σεπτεμβρίου 1950 τοῦ μοναδικοῦ στὸ εἶδος τοῦ κοινωνικοῦ, ἐ- πιστημονικοῦ, καὶ οἰκονομικοῦ περιοδικοῦ «Ἀγρο- τικὴ Ἐπιθεώρησις», δημοσιεύεται ἕνα εἰσαγωγικὸ ἄρθρον γιὰ τὸ ἐργαστάσιον Ἀζώτου, τοῦ συγγραφέα τῆς πρόσφατης τεχνικο-οικονομικῆς μελέτης «Ἡ βιομηχανία Ἀζώτου ἐν Ἑλλάδι» κ. Β. Πάνου,

ὅπου ἐξετάζονται οἱ μέθοδοι παραγωγῆς τοῦ λι- πάσματος αὐτοῦ καὶ οἱ δυνατότητες παραγωγῆς στὴν Ἑλλάδα τῆς βιομηχανίας αζώτου με βάση τὴν ἀνάπτυξη τῆς λιγνιτοπαραγωγῆς, στὴν περιο- χὴ Πτολεμαΐδας. Ὅσο γιὰ τὸ φορέα τῆς βιομη- χανίας αὐτῆς, ὁ κ. Πάνου σωστά τονίζει πὺς πρέ- πει νὰ εἶναι τὸ κράτος καὶ ὄχι ἰδιωτικὴ ἐπιχείρη- ση, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἐ- ταιρίας Λιπασμάτων ποῦ ἐπιτυχόσασα τὴν πώλη- σιν τῶν ὑπερφωσφορικῶν τῆς εἰς διπλάσις τιμὰς τῶν διεθνῶν, χάρις εἰς τὸν ἀπαγορευτικὸν δια- σμὸν τῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγῆς των, μετ- ἤλθε παραλλήλως ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τῆς αζωτούχου λιπάνσεως, τῆς μόνης ἐνδεδειγμένης διὰ τὴν αὔξησιν τῶν γεωργικῶν ἀ- ποδόσεων, ζημιώσασα οὕτω ἐπὶ μίαν 40ετίαν, ἀ- νυπολογίστως τὴν ἑλληνικὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἐ- θνικὴν οικονομίαν τοῦ τόπου». Στὸ ἴδιο τεύχος τῆς «Α. Ε.» δημοσιεύεται ἐκτενὴς μελέτη τοῦ δα- σολόγου Βαγγέλη Τσέκου γιὰ τὴν δασικὴ πολιτι- κὴ ἀπὸ ὕδρολογικῆς πλευρᾶς, τὸ α' μέρος ἐργα- σίας τοῦ ἐπίσης δασολόγου κ. Α. Τσαπάρα γιὰ τὰ ἀγροτικὰ ζητήματα τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, ἢ συνέχεια τῆς μελέτης γιὰ τὶς βιταμίνες τοῦ πρ. καθηγητῆ στοῦ Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης κ. Κ. Τζώνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Χρ. Εὐέλπιδης. «Οἰκονομικὴ καὶ κοινω- νικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος». Ἔκδ. Ἀργ. Παπα- ζήσης. Ἀθῆναι, 1950.

Ξεν. Ζολώτα. «Νομισματικὰ προβλήματα καὶ ἑλληνικὴ οικονομία». Ἀργ. Παπαζήσης. Ἀ- θῆναι, 1950.

Γ. Χαλκιοπούλου. «Ὁ τόκος εἰς τὴν ση- μερινὴν Χρηματογοράν». Ἀργ. Παπαζήσης. Ἀ- θῆναι, 1950.

Σ. Ἀγαπητῆς. «Τὸ σχέδιον Μάρσαλ καὶ τὸ ἑλληνικὸν πρόγραμμα ἀνορθώσεως». Ἀθῆναι 1950.

Γ. Κούλη. «Ἡ φορολογικὴ ἐπιθάρυνξις ἐν Ἑλλάδι». Ἀργ. Παπαζήσης. Ἀθῆναι, 1950.

Ν. Μουσοῦτη. «Τὸ πρόγραμμα ἀνασυγ- κροτήσεως καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς πραγματοποιήσεως τῆς». Ἀθῆναι, 1950.

Α. Λουκοπούλου. «Τὸ τραπεζικὸν ἀ- πόρρητον». ("Ἐκδόσις Νομικοῦ Δελτίου Τραπεζῆς Ἑλλάδος, Νο 1, 1950).

Π. Παπανικολάου. «Ἑρμηνεία τοῦ ἑ- νοχικοῦ δικαίου κατὰ τὸν ἀστικὸν κώδικα». Ἀ- θῆναι, 1950.

Ν. Πανταζοπούλου. «Γένεσις καὶ ἀνέλιξις τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου μέχρι τοῦ ἀστι- κοῦ κώδικος». Ἀθῆναι, 1950.

Δ. Ζακυθηνός. «Βυζάντιον—κράτος καὶ κοινωνία». Ἔκδ. οἶκος «Ἰκαρος». Ἀθῆναι, 1951.

Α. Διαμήδης. «Βυζαντινὰ Μελέται». Ἰ- καρος. Ἀθῆναι, 1950.

Χ. Καμαριώτης. «Σεξουαλικὴς ἀν- πάρκειες στὸν ἄνδρα». Ἀθῆναι, 1950.

Δ. Τσιρίμπα. «Ἡ αὐτοδιοίκησις καὶ αἱ μαθητικαὶ κοινότητες». Ἀθῆναι, 1950.

Στ. Παπασταματίου. «Οἱ ἐκθε- σεις Ἰδεῶν — Θεωρία καὶ γενικά σχέδια». Π. Ράνος. Ἀθῆναι, 1950.

Γ. Βαλέτας. «Πολυλᾶς — Ἀπαντα τὰ λο- γοτεχνικά καὶ κριτικά». Ἐκδόσεις Πηγῆς. Ἀ- θῆναι, 1950.

Ρομ. Ξιν Ρολλάν. «Μπετόθεν». Ἔκδ. οἶκος Γκοβόστη. Ἀθῆναι, 1950.

Γ. Λεμπόν. «Ἡ ψυχολογία τῶν ἐπαναστα- σεων». Ἔκδ. οἶκος Ἀθ. Μαρῆς. Ἀθῆναι, 1950.

Ὁ «ΑΝΤΑΙΟΣ» θὰ δίνει στοὺς ἀναγνώστες του πλῆρες βιβλιογραφικὸ δελτίον κατὰ μῆνα. Ἐπίσης πληροφορεῖ τοὺς κ. κ. συγγραφεῖς ὅτι κριτικὲς θὰ δημοσιεύει μόνο στὰ βιβλία ποῦ θὰ παίρνει σὲ δύο ἀντίτυπα.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 6 § 1

τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου 1092)1938

Ἐκδότης—Διευθυντὴς

Δ. Μπάτσης, Βασ. Ἡρακλείου 12 — Ἀθῆναι.

Προϊστάμενος Τυπογραφείου :

Μιχαὴλ Ζουμπούλης Στὰ Πάππου 2

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ :

ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑ

Η ΝΟΘΕΙΑ ΣΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

4 ΜΕΛΕΤΕΣ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟ ΕΝΔΙΑ- ΦΕΡΟΝ

ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΣΚΑΝΔΑΛΩΝ

"ANTÉE,"
SCIENCE - TECHNIQUE - ÉCONOMIE
REVUE MENSUELLE

AU COMITÉ DE RÉDACTION

ANDRE ZAKKAS DEPUTE ENCIEN MINISTRE K. SOTIRIOU PEDAGOGUE
NIC. KITSIKIS PROF. DE L'ECOLE POLYTECH. STAVROPOULOS INGENIEUR
HNIQUE

ATHENES. — Rue Aristidou. — Direction : D. BATSI. — No. 1 Janvier 1951. — 6e Année

SOMMAIRE

Questions	Page 1
Notre enquête sur la crise du tabac (réponse des M. M. Filaretos et Thymio- giannis	» 3
G. Anguelou : Les conséquences de la crise du tabac	» 6
D. Batsis : Assujettissement économique et crise économique et financière	» 10
John Kennedy - Charles Mac Leed : La militarisation de la science	» 17
Markos Avgheris : Les droits de l'homme et les intellectuels	» 24
Fr. Cohen : Critique à une étude de Marcel Prenant	» 27
F. Spiliopoulos : La nutrition du peuple Grec	» 32
Chronique scientifique et technique	» 37
Revue Economique et Sociale	» 51
La critique des livres et des revues	» 56

Approved For Release 2010/02/05 : CIA-RDP82-00457R007700580004-7

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 5.000.

Approved For Release 2010/02/05 : CIA-RDP82-00457R007700580004-7